

Музейна педагогіка в умовах воєнного стану

Міжнародний круглий стіл

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
МІНІСТЕРСТВО КУЛЬТУРИ
ТА ІНФОРМАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ
ПЕДАГОГІЧНИХ НАУК УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ МИСТЕЦТВ УКРАЇНИ
ЦЕНТР ЮНЕСКО
«МАЛА АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ»
НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ М. П. ДРАГОМАНОВА
КАФЕДРА ЮНЕСКО З НАУКОВОЇ ОСВІТИ

26 травня 2022 року, м. Київ

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ
І НАУКИ УКРАЇНИ

МІНІСТЕРСТВО КУЛЬТУРИ ТА
ІНФОРМАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ НАУК
УКРАЇНИ

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ
ПЕДАГОГІЧНИХ НАУК УКРАЇНИ

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ
МИСТЕЦТВ УКРАЇНИ

ЦЕНТР ЮНЕСКО
«МАЛА АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ»

НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ М. П. ДРАГОМАНОВА
КАФЕДРА ЮНЕСКО З НАУКОВОЇ ОСВІТИ

МУЗЕЙНА ПЕДАГОГІКА В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

*Збірник матеріалів
Міжнародного круглого столу*

(Київ, 26 травня 2022 року)

Київ
Національний центр
«Мала академія наук України»
2022

УДК 37
М89

*Рекомендовано до друку вченою радою
Інституту педагогіки НАПН України
(протокол № 10 від 30.06.2022 р.)*

Редакційна колегія:

С. О. Довгий, доктор фізико-математичних наук, професор, академік НАПН і НАН України;

О. М. Топузов, доктор педагогічних наук, професор, академік НАПН України;

В. А. Бітаєв, доктор філософських наук, професор, академік НАМ України;

М. В. Головка, доктор педагогічних наук, доцент;

В. Б. Дунець, кандидат політичних наук;

В. В. Щепанський, кандидат філософських наук;

К. Ю. Ладоня, доктор філософії в галузі філології (відповідальний редактор).

Музейна педагогіка в умовах воєнного стану : збірник матеріалів Міжнародного круглого столу, м. Київ, 26 травня 2022 р. / за наук. ред. С. О. Довгого. — Київ : Національний центр «Мала академія наук України», 2022. — 424 с.

DOI : <https://doi.org/10.32405/978-617-7945-45-0-424>

ISBN 978-617-7945-45-0

У збірнику зібрано тези доповідей, які були представлені на засіданні Міжнародного круглого столу «Музейна педагогіка в умовах воєнного стану», що відбувся 26 травня 2022 р. у м. Києві.

УДК 37

Матеріали подано в авторській редакції. За достовірність фактів, цитат, посилань на джерела та вживання назв документів, власних імен тощо несуть відповідальність автори публікацій.

ISBN 978-617-7945-45-0

© Національна академія педагогічних наук України, 2022

© Національний центр «Мала академія наук України», 2022

ЗМІСТ

Макар Брюно	
Вступне слово	15
Фірмагофер Роберт	
Вступне слово	17
Бабак Сергій	
Вступне слово	19
Довгий Станіслав	
Вступне слово	21
Шкуратов Олексій	
Вступне слово	23
Карандеев Ростислав	
Вступне слово	25
Рафальський Олег	
Вступне слово	27
Топузов Олег	
Вступне слово	29
Бітаєв Валерій	
Вступне слово	31

ВПЛИВ ВОЄННОГО СТАНУ НА НАУКОВО-ОСВІТНЮ РОБОТУ МУЗЕЇВ

Антошина Катерина, Терлецька Катерина

Головоломки — складові музею науки
як метод популяризації математики
в умовах воєнного часу 34

Василишин Марія

Освітня діяльність Музею науки МАН України
у період воєнного стану..... 36

Дуброва Марія

Музей науки МАН в умовах війни: особливості методології.. 44

Дунець Василь

Науково-освітній потенціал центрів і музеїв
науки в умовах воєнного стану..... 47

Єгоров Віктор

Вплив воєнного стану на науково-освітні процеси
(на прикладі діяльності науково-дослідних лабораторій) 51

Єфімова Валентина

Інтернет: черговий випуск видавничої серії
«Педагогічні републікації» як данина пам'яті
українським педагогам минулого 53

Кавун Лілія, Зосімович Олена

Освітньо-культурна діяльність Національного музею
космонавтики ім. С. П. Корольова під час воєнного стану..... 56

Караманов Олексій

Актуалізація соціокультурної місії музеїв в умовах
воєнного стану 61

Каспрук Віталій

Створення та діяльність громадського музею
«Стрілецької слави» на скрижальях історії 64

Качур Алла Музейні форми роботи в умовах воєнного стану.....	68
КоPILEць Євгеній Російсько-українська війна та перспективи модернізації музеїв військово-історичного профілю при закладах освіти України	71
Крутий Віталій Вплив воєнного стану на роботу місцевих регіональних музеїв (на прикладі Менського краєзнавчого музею ім. В. Ф. Покотила)	76
Куровський Юрій Особливості функціонування етнографічного музею при навчальному закладі в умовах воєнного стану.....	78
Мельник Наталія Музейна педагогіка в актуалізації культурної спадщини в умовах війни	83
Метик Людмила Вплив воєнного стану на науково-освітню роботу Національного заповідника «Батьківщина Тараса Шевченка»	88
Міхно Олександр Міжнародна діяльність Педагогічного музею України в умовах воєнного стану	93
Острякова Олександра Роботи Катерини Васечко у мистецькому онлайн-проекті «Inter arma» Чернігівського обласного художнього музею імені Григорія Галагана.....	98
Полюхович Тетяна Наша національна спадщина нас надихає (онлайн-проекти Педагогічного музею України)	99

Примушко Наталія, Коханенко Юлія Меморіальний комплекс «Пам'яті героїв Крут» в умовах воєнного стану	102
Сапухіна Олена Новий погляд на науково-освітню роботу музею техніки у воєнний час	107
Свириденко Денис Міжнародний вимір співпраці у галузі розбудови наукових музеїв на Заході України	110
Четвертак Тетяна Музейна виставка «Україна — розп'яття»	113
Шершова Тетяна Інформаційна роль музеїв в умовах воєнного стану	114

РОЛЬ МУЗЕЇВ В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ У ПЕРІОД ВОЄННОГО СТАНУ

Бабкова Алла Формування ключових компетентностей у період воєнного стану засобами музейної педагогіки (з досвіду діяльності інформаційно-методичного відділу Будинку дитячої творчості)	118
Вороневич Дмитро Музеї закладів освіти — важливий чинник формування національно-патріотичного виховання молоді у період воєнного стану (на прикладі роботи музеїв закладів освіти Івано-Франківської області)	125
Гаськевич Олена Музей Словацького як культурно-освітній центр для дітей, тимчасово переміщених із зони бойових дій (з досвіду роботи)	128

Гладун Ольга Міжнародна мистецька акція «ВОЛЬНАНОВА»	134
Головко Микола Засоби музейної педагогіки в реалізації завдань базової фізичної освіти	136
Грицюк Зоя Формування громадянської компетентності здобувачів освіти засобами музейної педагогіки в період воєнного стану	139
Дашевська Таміла Музей як осередок виховання в умовах воєнного часу	144
Дем'янюк Олександр Залучення серії марок «Історія війська в Україні» (2002–2010) до експозиції шкільних музеїв	146
Діхтярук Тетяна Діяльність літературного музею Уласа Самчука у воєнний час	151
Долібська Ірина Музей в освітньому закладі — важлива складова навчання та виховання здобувачів освіти	154
Дуб Ольга Взаємозв'язок музею та освіти в період воєнного стану (на прикладі Державного історико-культурного заповідника «Самчики»)	157
Камінська Тетяна Роль музеїв в освітньому процесі у період воєнного стану	161
Каршук Василь, Каршук Аліна Роль Волинського регіонального музею українського війська та військової техніки в освітньому процесі в умовах воєнного часу	164

Коваленко Любов, Юкальчук Марина, Кланца Олег Меморіальний музей в умовах нових викликів і реалій.....	168
Коземко Любов Роль музею історії училища в освітньому процесі ВПУ № 71 у період воєнного стану	173
Крисенко Лона Музеї у виховному процесі під час війни.....	176
Лоскучерева Марія Роль Національного заповідника «Батьківщина Тараса Шевченка» в освітньому процесі у період воєнного стану	178
Маньковська Руслана Музейний сегмент у освітньому процесі воєнного часу	182
Матвійчук Оксана Вплив російсько-української війни на реалізацію онлайн-проекту «Педагогічна мапа Києва».....	185
Мінакова Наталія Шкільний музей – хаб стійкості та патріотизму сучасного закладу освіти	188
Онищенко Наталія Завдання і роль музею навчального закладу у формуванні патріотичної свідомості молоді	191
Песоцька Юлія Роль музейної педагогіки під час освітнього процесу у воєнний час	197
Поліщук Оксана Музей і війна.....	200
Правник Тетяна Музеї як важливий засіб формування історичної свідомості громадян.....	201

Проців Микола

Конспект Першого уроку 2022–2023 навчального року
на тему: «Україна — країна переможців» 206

П'ятаченко Сергій, Сліпченко Тетяна

Музей як майданчик для реалізації освітніх проєктів
у період воєнного стану..... 211

Радич Наталія

Роль музеїв в освітньому процесі
у період воєнного стану..... 216

Савченко Ярослав

Інтерактивний музей науки,
відкритий у Львові
під час бойових дій в Україні, як засіб психологічної
реабілітації молоді 221

Свистун Оксана

Музей історії Уманського НУС — носій історичної пам'яті
та засіб формування громадянської позиції..... 225

Сліпухіна Ірина, Чернецький Ігор

Соціокультурні аспекти музеїв науки 230

Струк Леся

Національно-патріотичний аспект виховної роботи
з учнівською молоддю в умовах війни на базі музею
підпільної духовної семінарії УГКЦ (м. Яремче, с. Дора) 234

Ткаченко Лідія

«Музейний онлайн-лекторій» в умовах війни як чинник
консолідації української нації..... 239

Томіленко Андрій

Роль музеїв ДСНС України у період воєнного стану 245

Топузов Олег

Музейна педагогіка як чинник відновлення науки та
освіти в Україні 248

Халимон Олена, Васецька Олеся Про весну, яку в них відібрали	251
Шаповал Світлана Роль Музею народознавства в національно-патріотичному вихованні учнівської молоді	256
Шваєнко Алла Музей коледжу Відокремленого структурного підрозділу «Рівненський технічний фаховий коледж Національного університету водного господарства та природокористування» — невід’ємна складова освітньо-виховної роботи в умовах миру та війни	260
Шуляк Світлана, Беценко Тетяна Значення музеїв в освітньо-виховному процесі у період воєнного стану.....	264

МУЗЕЙНА ПЕДАГОГІКА В АКТУАЛІЗАЦІЇ КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ В УМОВАХ ВІЙНИ

Беценко Тетяна Музей як осередок національної пам’яті та духовно-матеріальної культури етносу	268
Бондаренко Вікторія Онлайн-проект Педагогічного музею України «Педагогічний календар — 2022» під час російсько-української війни	271
Возняк Леся Рідна світлиця	274
Губська Наталія Погляд на музейну роботу, трансформований часом	280

Драгуська Ольга «Христос Воскрес! Воскресне й Україна!»	283
Zahorulko Maryna Kyiv Museums Continue Working in War Conditions	289
Карчина Лариса Проект з музейної педагогіки під час війни	292
Керізь Алла Створюємо єдиний музейний простір у закладах дошкільної освіти міста	295
Костюк Степан Штрих «Пласту» у відзначенні 109-річчя Тернопільського обласного краєзнавчого музею: педагогічно-виховний аспект.....	299
Кошмак Наталія Формування експозиції «Ми волонтери»: практика впровадження в діяльність шкільного музею «Українська світлиця» Володимирецького ліцею «Колегіум»	301
Кравчук Ольга Аксіологічні та дидактичні орієнтири створення аматорської музейної експозиції в умовах війни.....	304
Ліпська Юлія Музейна педагогіка в актуалізації культурної спадщини в умовах воєнного стану	307
Мамчур Тетяна Іменні колекції вчених-ботаніків у фонді Наукового гербарію Уманського національного університету садівництва (UM)	311

Палійчук Олена

Музейна педагогіка в умовах воєнного стану в
Національному заповіднику «Хортиця» 315

Панасенко Наталія

Зразковий музей етнографії Полтавського міського центру
позашкільної освіти як осередок культурної спадщини 320

Писаревська Наталія

Культурна спадщина: конкретизація та актуалізація
понять в умовах війни 325

Пушонкова Оксана

Філософія сучасної війни та місія музею 327

Степанович Кіра

Онлайн-проект «Аудіофонди Педагогічного музею»
в умовах воєнного стану 331

Тимошенко Алла

Актуальність вивчення твору В. Боровиковського
«Архистратиг Михайл» 1784
під час проведення музейних
уроків у експозиції ПХМ (ГМ) ім. Миколи Ярошенка 334

Ульянова Ганна

Історія розвитку освіти на Волині 339

ПРОБЛЕМА ЗБЕРЕЖЕННЯ ПАМ'ЯТОК КУЛЬТУРИ В УМОВАХ ВОЄННИХ ДІЙ: ЕТИЧНО-ПЕДАГОГІЧНІ АСПЕКТИ

Гудована Ольга

Пам'ятник видатному українцю Дмитру Макогону
у Хоросткові 346

Зуєвич Оксана

Захист музейної спадщини у реаліях сьогодення 353

Кушч Олег

Проблеми збереження та створення нових пам'яток
місцевого значення (на прикладі Кременчуцького району).... 356

**Мосенкіс Юрій, Димшиць Едуард,
Оспіцева-Павлишин Марія**

Культурне значення втрат у музейній сфері України 362

Худавердієва Вікторія

Пам'ятники культури та збройні конфлікти:
захист і зберігання..... 365

ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ У МУЗЕЙНІЙ ПЕДАГОГІЦІ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ

Атаманчук Вікторія

Науково-практичні досягнення Малої академії наук
України у сфері музейної педагогіки 372

Белан Тетяна

Створення віртуальних музеїв як складових STEM-освіти
в умовах воєнного часу: онтологічний підхід..... 375

Гончарова Наталія

Імерсивні технології в роботі музеїв 377

Гордієвський Дмитро, Драч Наталія

Віртуальні подорожі музеями світу під час воєнного стану
на уроках інтегрованого курсу «Культура добросусідства»
в Щербанівському ліцеї 380

Джепа Оксана

Віртуальна екскурсія: тенденція чи необхідність? 385

Драч Наталія, Городчаніна Ольга, Літвінова Антоніна

Роль музейно-педагогічних технологій у формуванні
емоційної стресостійкості учнів 388

Кудряк Віктор

Трансдисциплінарний підхід у висвітленні музейних артефактів за допомогою сучасних інформаційних технологій..... 393

Ладичук Олександр

Онтології музеїв як складова інтерактивної бази наукових здобутків в умовах воєнного стану 395

Павленко Юлія

Заняття з музейної педагогіки онлайн у професійній підготовці майбутніх учителів початкових класів 397

Пархоменко Олексій

Використання сучасних програмних засобів для формування віртуальних музейних середовищ як складових дистанційної освіти..... 402

Приходнюк Віталій

Е-сценарії формування інтерактивних баз знань як інструмент музейної педагогіки 404

**Tkachenko Serhii, Potyshniak Olena,
Poliakova Yevheniia, Tkachenko Viacheslav**

Increasing the role and initiative of labor collectives in the management and planning of production..... 407

Тропіна Марія

Перспективи розвитку віртуальної музейної педагогіки з використанням імерсивних технологій..... 410

Харитонов Віталій

Роль віртуальних колекцій зразків корисних копалин для здобувачів вищої освіти в умовах воєнного стану..... 415

Юсова Олена

Музей без меж 420

ВСТУПНЕ СЛОВО

Макар Брюно

голова та генеральний директор
Univscience, президент ECSITE
(Європейської мережі організацій із
залучення до науки)

Шановні друзі зі всієї України. Я дуже вдячний за запрошення і радий вітати вас із Парижа. Я — президент організації ECSITE і вітаю вас від її імені. ECSITE — Європейська мережа музеїв і центрів науки, що об'єднує близько 300 організацій: музеїв науки і техніки, природничих музеїв, центрів науки, фестивалів, університетів та установ, які просувають наукову, технічну й індустріальну культуру. Мережа ECSITE була створена понад 30 років тому. Однією з основ організації завжди була солідарність і, звичайно, ми стикнулися з викликами саме в плані солідарності, коли в лютому сталося повномасштабне вторгнення в Україну.

Я хочу наголосити на тому, що організація ECSITE підтримує український народ і рішуче засуджує напад на Україну, який уже призвів до людських жертв, збитків і руйнувань, а також порушує права людини та загальносвітову безпеку. Насамперед ми надіслали лист, підписаний членами Правління ECSITE, колегам із російської мережі наукових організацій і попросили їх публічно висловити засудження нападу на Україну. Ми також звернулися до наших партнерів у Європі та всьому світі з подібним закликком і ми будемо й надалі шукати додаткові шляхи підтримки наших друзів в Україні. Організація ECSITE публікує та регулярно оновлює інформацію про дії та ініціативи наукової спільноти в напрямі підтримки України, такі як прихисток біженців і наших колег, друзів. Те, як наші польські колеги прийшли на допомогу

із самого початку, є уроком для всієї мережі. Їхня відданість викликає захоплення. Ми дуже стривожені ситуацією, що склалася. Більшість членів нашої організації роблять усе в межах власних можливостей, щоб допомогти українським колегам. Наприклад, для українців впроваджено безкоштовний вхід до центрів науки на Мальті, у Варшаві, Лісабоні, Копенгагені. Окрім того, проводяться заходи зі збору коштів для українців або заходи гостинності.

Наприклад, у Копенгагені Центр науки «Експериментаріум» влаштував спеціальний благодійний концерт на підтримку України. Наприкінці концерту в небо підняли повітряні кульки у формі сердець на знак солідарності. У Тулузі, французькому місті, що є містом-побратимом Києва, у місцевій мерії було організовано виставку артефактів, що стосуються України, експонатів музею Тулузи. Протягом місяця цю виставку відвідало більше дев'яти тисяч людей. Музей космосу Тулузи організував виставку космічної галузі в Україні у співпраці з житомирським Музеєм Корольова. Декілька членів організації ECSITE уже пообіцяли надати експонати Малій академії наук України для створення менших центрів науки в містах Західної України. Окрім того, члени організації на Мальті надають частини своїх офісів для розміщення біженців з України та забезпечують їм щоденне харчування.

Як спеціалісти з просування науки, ми усвідомлюємо, що обов'язково маємо робити все можливе, для того щоб підтримати вас і ваше хоробре суспільство. Ми вирішили продовжувати використовувати силу нашої організації для залучення мільйонів наших відвідувачів у Європі до підтримки України. І саме такою є щорічна конференція ECSITE, у якій візьмуть участь близько тисячі представників, і цей захід дасть нам змогу розширити нашу підтримку України. Ми з нетерпінням чекаємо на зустріч із делегацією Малої академії наук України на цій конференції, де її представники зможуть поділитися ідеями з колегами з усієї Європи та розповісти про потреби. Ми сподіваємося, що на конференції буде панувати атмосфера солідарності, яка дуже важлива для нашої спільноти.

ВСТУПНЕ СЛОВО

Фірмагофер Роберт

головний виконавчий директор
Центру науки «Коперник»

Для мене велика честь і приємність вітати учасників цього важливого заходу. Спершу я хочу висловити глибоку повагу, солідарність і захоплення героїзмом українського народу під час цієї війни. Польща зараз приймає найбільшу в Європі кількість біженців з України: близько 300 тис. у Варшаві і від 2 до 3 млн в усій Польщі, переважно це жінки та діти. Ми не любимо використовувати слово «біженці». Ми називаємо цих людей нашими гостями, тому що вони для нас друзі, брати й сестри, і більшість мешкає в польських сім'ях.

Центр науки «Коперник» з першого дня вторгнення Росії в Україну прийняв рішення зробити все для повної участі українців у всіх наших заходах. Ми хотіли, щоб українці могли почуватися у нас як вдома. Ми вважаємо, що символічні дії дуже важливі, тому ми прикрасили будівлю Центру науки «Коперник» українськими прапорами, поруч із польськими.

Ми приєдналися до кроків колег з європейської асоціації ECSITE і американської ASTC — склали та підписали листи, які засуджують вторгнення в Україну, а також самостійно надіслали листи науковцям і музеям науки в Росії.

З першого дня вторгнення Центр науки «Коперник» вирішив надати безкоштовний вхід всім українським біженцям, і на сьогоднішній день близько 40 тис. осіб скористалися цим правом. Ми також почали перекладати українською мовою матеріали та інформацію нашого центру. Неймовірну підтримку в цьому нам надали наші друзі та партнери з Малої академії

наук України. Завдяки допомозі МАН у виконанні перекладів ми можемо запропонувати більше інформації українською мовою.

Також ми пропонуємо можливості працевлаштування українцям, і вже чотири колеги з України приєдналися до нашої команди. Вони працюють з дітьми, а одна працівниця, астроном із Харківського планетарію, тепер проводить українське наукове шоу з українськими персонажами в нашому планетарії. Окрім цього, у нас є мобільна виставка, повністю перекладена українською завдяки Малій академії наук України. Вона подорожує різними громадами, школами, де є багато українців.

У перший місяць війни ми розуміли, що дуже важливо запропонувати українським відвідувачам якісь моменти радості, полегшення від стресу, особливо дітям, і в той же час дати їм можливість освітнього та культурного збагачення. Ситуація українців у Польщі змінюється, їй потрібно пропонувати більш довготривалі освітні програми, які відповідали б їхнім потребам на сьогодні. Більшість українських дітей продовжують навчатися дистанційно в українських школах, і не всі з них відвідують польські школи. Звичайно, польські школи не можуть прийняти їх всіх, а також є мовний бар'єр.

Тому ми вирішили започаткувати програму, яка поєднує високоякісну науково-технічну освіту з можливостями спілкування між польськими та українськими однолітками. Ми розраховуємо на підтримку мережі близько 40 організацій-партнерів у невеликих містечках Польщі. Друга важлива мережа — це мережа клубів юних дослідників, яких у Польщі близько 900. Вони розміщені в школах, бібліотеках і лабораторіях. Нашою метою є створити програму, яка буде діяти по всій Польщі за допомогою місцевих культурних організацій і клубів юних дослідників.

Хочу також додати, що в Україні на момент початку війни працювало близько 45 клубів юних дослідників. Клуби у східній частині України мали призупинити свою діяльність через бойові дії, але на Західній Україні вони дуже активно працюють.

Я ще раз хочу подякувати Малій академії наук України й особисто пану Станіславу Довгому та Василю Дунцю за чудове партнерство, співпрацю та підтримку. 21 травня ми підписали меморандум про співпрацю, що розширить нашу діяльність. Вважаю, що в цей історичний і драматичний момент перед нами відкрилася унікальна можливість працювати разом, і ми нею скористаємося. Бажаю вам подальших успіхів і запевняю, що ви можете і надалі розраховувати на нашу підтримку.

Слава Україні!

ВСТУПНЕ СЛОВО

Бабак Сергій

кандидат економічних наук,
доктор технічних наук,
народний депутат України,
голова Комітету
Верховної Ради України
з питань освіти, науки та інновацій

Надзвичайно приємно, що, незважаючи на війну, на ті жахливі обставини, ви знайшли час та можливість взяти участь у роботі Міжнародного круглого столу «Музейна педагогіка в умовах воєнного стану». Від імені Комітету Верховної Ради України з питань освіти, науки та інновацій щиро вітаю усіх.

Ваша участь підкреслює важливість та демонструє відповідальність музейної спільноти України за долю нашої Батьківщини, за виховання майбутнього покоління дітей та молоді, мільйони з яких сьогодні втратили свої домівки, свої місця навчання, чи що вже казати про найгірше — рідних і близьких.

Однак, ми спостерігаємо, що поступово відновлюється фізична робота музеїв у тих місцях, де це є відносно безпечно. Так насправді, то музеї не припиняли своєї діяльності, адже працівники забезпечували охорону приміщень від знищення та розкрадання, здійснювали збереження пам'яток історії та культури, а також проводили науково-освітні заняття онлайн. Сьогодні музейна педагогіка як галузь діяльності має потенціал, аби створити умови доступу дітей та молоді для продовження освітнього процесу, здобуття нових знань та навичок. Адже українські діти потребують психологічної підтримки, створення середовища для проведення творчого дозвілля та психологічного розвантаження.

Надзвичайно важливо, що серед учасників круглого столу є представники наукової, освітньої та музейної спільнот не

лише з найрізноманітніших містечок нашої країни, а й також закордону. Щиро впевнений, що такі зустрічі об'єднують наші зусилля у пошуку рішень щодо можливостей використання засобів та інструментів музейної педагогіки для забезпечення доступу до освіти і науки нашим дітям.

Сьогодні саме музеї можуть стати тими місцями, де діти та молодь зможуть знайти для себе мотивацію й натхнення продовжувати пізнавати культуру, історію, науку та в цілому відкривати для себе світ по-новому.

Бережіть себе і своїх рідних!

ВСТУПНЕ СЛОВО

Довгий Станіслав

доктор фізико-математичних наук,
професор, академік НАПН
і НАН України, президент
Малої академії наук України

Шановні друзі, радий вас усіх вітати. Це вже наше традиційне п'яте зібрання.

Сьогодні музейна спільнота зіткнулася з новими викликами. Багато музеїв припинили свою діяльність, зокрема на тимчасово окупованих територіях України, а їх колекції були знищені чи розкрадені. Приміром, на початку травня прямим попаданням снаряда було знищено Національний літературно-меморіальний музей Григорія Сковороди на Харківщині. На щастя, частина колекції була заздалегідь переміщена у безпечне місце. Це не єдиний приклад, коли цілеспрямовано знищується українська історія, національні надбання, коли вороги прагнуть стерти будь-яку згадку про наших визначних людей чи події.

Мала академія наук України на початку березня відновила навчальний процес онлайн. У зв'язку з бойовими діями багато українських сімей були змушені залишити власні домівки і шукати притулку в інших регіонах України. З метою їх підтримки, розвантаження освітньої інфраструктури Мала академія наук України запропонувала програму з відкриття інтерактивних науково-освітніх просторів (музеїв науки) у більш безпечних областях України. Частину експонатів Музею науки МАН було перевезено з Києва до Львова, де на початку квітня у співпраці з Національним університетом «Львівська політехніка» та Музеєм цікавої науки з Одеси було відкрито простір інтерактивної

музейної науки. Надалі відкриття таких просторів планується й в інших містах України. Реалізація цієї програми можлива завдяки підтримці Європейської мережі центрів і музеїв науки ECSITE, Асоціації науково-технологічних центрів ASTC, а також наших партнерів та друзів у різних країнах світу.

Велика кількість українських дітей і молоді були евакуйовані за кордон, де вони також потребують можливості навчатися й розвиватися українською мовою. У зв'язку з цим Мала академія наук України виступила з ініціативою розпочати проект «Досліджуй науку українською», мета якого — перекласти українською мовою науково-освітню інформацію центрів і музеїв науки в різних країнах світу. До цієї програми вже приєдналися центри науки Польщі, а 21 травня було підписано меморандум про співпрацю із Центром науки Коперник (Варшава).

Я щиро радий, що наш круглий стіл є тим майданчиком, де ми можемо поділитися своїм досвідом, спільно опрацювати рекомендації щодо подальшої діяльності, але найголовніше — показати нашу єдність і стійкість перед сучасними викликами.

Щиро вдячний усім, хто в цей час війни знайшов можливість взяти участь у круглому столі. Дякую також організаторам, керівництву та представникам Міністерства освіти і науки України, Міністерства культури та інформаційної політики України, Національної академії наук України, Національної академії педагогічних наук України, Національної академії мистецтв України, Центру ЮНЕСКО «Мала академія наук України», а також кафедрі ЮНЕСКО з наукової освіти Національного педагогічного університету ім. М. П. Драгоманова, які долучилися до проведення круглого столу. Дякую й нашим закордонним гостям, зокрема Брюно Макару, директору європейської асоціації ECSITE та Роберту Фірггоферу, директору Центру науки «Коперник», які підтримують Україну та солідарні з нами.

Сподіваюся, що результати круглого столу спонукатимуть усіх нас до подальшої спільної роботи над викликом, що постав перед музейною спільнотою та усією Україною.

Бажаю усім здоров'я і мирного неба!

ВСТУПНЕ СЛОВО

Шкуратов Олексій

доктор економічних наук, заступник міністра освіти і науки України з питань європейської інтеграції

Від імені Міністерства освіти і науки України вітаю усіх учасників Міжнародного круглого столу «Музейна педагогіка в умовах воєнного стану». Хочу одразу подякувати організаторам круглого столу, які в нелегкі для нашої країни часи організують такі заходи. Окрім того, дякую всім тим учасникам, які змогли приєднатися до роботи круглого столу, за те, що тримаєте наш культурно-освітній фронт.

Проведення круглого столу — це не лише виклик обставинам, у яких ми опинилися, а й також можливість використати засоби музейної педагогіки в навчальному процесі, зокрема для допомоги нашим дітям, нашій молоді. Сьогодні на українській землі відбувається битва за наше існування як нації. Тому проведення цього заходу є символічною подією зі збереження культурного надбання, що несе в собі генетичний код держави. Це певна інвестиція в підняття рівня національної ідентичності. Я впевнений, що такі події сприяють зміцненню нашої державності, безпеки держави й посиленню нашої культурної місії.

Війна в Україні не лише забирає життя українців, а й знищує культурну спадщину. Бомби руйнують музеї, храми, бібліотеки, університети, театри, і через окупацію частини території України військами Росії діяльність багатьох із них припинилася. Однак ми спостерігаємо, що вже сьогодні музеї поступово й частково відновлюють свою роботу. Мені як вченому, як людині, яка від-

повідает за формування політики у сфері науки, дуже приємно, що відкриваються також і музеї науки. Тому моя велика подяка керівництву Малої академії наук України за те, що вони долучилися до такої важливої на сьогодні справи.

Музейна педагогіка має велике значення в системі освіти, розвитку наших учнів. Вона також сприяє всебічному розвитку особистості. Ця галузь здійснює передання культурного досвіду на основі міждисциплінарного підходу. Я впевнений, що учасники цього заходу — а це представники культурної сфери, освітяни та вчені, музейні працівники — спільно розроблять рекомендації, за якими можна буде організувати в музеях науково-освітні заняття та інші науково-освітні заходи.

Бажаю всім учасникам міцного здоров'я, миру і добра!
Слава Україні!

ВСТУПНЕ СЛОВО

Карандєєв Ростислав

доктор філософії в галузі економіки,
перший заступник
міністра культури та
інформаційної політики України

Запровадження режиму воєнного стану і реальна небезпека, яка є на сьогодні на всій території України, змусила заклади освіти і всю педагогіку перейти в режим дистанційного навчання. Сучасні інформаційні технології дають змогу зробити його максимально наближеним до традиційного вербального спілкування, однак цього недостатньо.

У цьому контексті відзначимо новаторський освітній напрям, яким є музейна педагогіка. Не один рік ця тема обговорюється на педагогічних конференціях, і вже від теоретичної складової ми перейшли до практичних справ. Велику роль у цьому процесі відіграє Мала академія наук України й ті подвижники, які в межах музейної справи розширюють коло своїх інтересів і прагнуть додати до традиційної екскурсійної послуги й те, що несе в собі виховний аспект — педагогічну складову.

Традиційно освіта і культура були в різних сферах. Сферах, розділених як різними міністерствами, так і бюджетами, керівниками. Це природньо, що різні сфери, колективи й організації не мають того щільного зв'язку і співробітництва, що можливі в межах єдиного організаційного напрямку. Тому впровадження нових форм взаємодії навколо музейної педагогіки є одним із важливих ключових процесів.

Рішенням Президента України вже створено Національну раду з відновлення України. Звісно, війна ще не завершена і ми

не розуміємо її реальних наслідків і масштабів, але абсолютно справедливо та правильно є те, що ми маємо думати, якою Україна буде після війни. Рано чи пізно ми переможемо, і тоді маємо бути готовими запропонувати новому, післявоєнному поколінню українських дітей і молоді конкретний план дій.

У зв'язку з цим застосування в межах музейної педагогіки нових форм комунікацій є одним з пріоритетів навчання та орієнтації як зараз, так і в майбутньому. Будь-який предмет або подія можуть бути поширені електронними засобами в цифровому форматі. Однак у цьому випадку варто спиратися не лише на засоби мультиплікації, а все ж таки на оригінальні артефакти, якщо ми говоримо про історичний аспект, або на досягнення людства, якщо йдеться про технологічний прогрес.

Звісно, це все потребує нашої з вами небайдужості й подвижництва, а також і ресурсу, про який зараз складно говорити. Тому варто шукати нові джерела фінансування, зокрема за межами України. Мені здається, що було б цікавим встановити контакти з відомими світовими музейними центрами, аби використати деякою мірою їхні фонди та напрацювання, наукові й менеджерські кадри, для того, щоб починати робити програми для України.

Нині будь-яка форма діяльності буде актуальною. Найгірше — це опустити руки, все законсервувати й чекати миру. Хоча це також потрібно — треба зберігати артефакти, їх консервувати, переміщати в безпечні місця і передусім берегти людей, допомогти їм переїхати на більш безпечну територію. Але ті, хто залишаються, ті, хто можуть дистанційно ініціювати цікаві проекти, ці люди становлять зараз особливо велику цінність. Нам треба спиратися на них, прислухатися до них і питати: «Що ви зараз готові і можете зробити?», «Яка може бути вам надана допомога організаційного та інформаційного характеру?»

Отож, нині дуже важливо спілкуватися. Знаходити час, щоби просто поговорити і вислухати колег. Тому така ініціатива, як цей круглий стіл, є дуже важливою, щоб ми відчували єдність один одного в опорі тим викликам, які руйнують наше мирне життя. Ми маємо робити найкращі освітні продукти та виховувати нове українське покоління краще, очевидно, і за нас із вами.

Бережіть себе, своїх підлеглих і тих, хто сподівається на вас!

ВСТУПНЕ СЛОВО

Рафальський Олег

доктор історичних наук, професор,
член-кореспондент НАН України,
директор Інституту політичних
і етнонаціональних досліджень
імені І. Ф. Кураса,
віцепрезидент Національної академії
наук України

Учасникам та організаторам Міжнародного круглого столу «Музейна педагогіка в умовах воєнного стану»
Шановні друзі!

Від імені Президії Національної академії наук України щиро вітаю вас із проведенням Міжнародного круглого столу «Музейна педагогіка в умовах воєнного стану».

Сьогодні наша держава перебуває у складній ситуації, що викликана збройною агресією з боку Російської Федерації. Україні доводиться тримати оборону не тільки на полі бою у військовому розумінні, а й захищатися на економічному, політичному, військово-технічному, гуманітарно-культурному та морально-психологічному фронтах.

Нашу міць, здатність тримати ворожий удар на ідеологічному, світоглядному напрямку ми уже довели хоча б тим, що наша суспільна думка та дії рішуче спрямовані на захист нашої свободи, споконвічної цінності українського народу та незалежності, демократичних засад, європейського вибору та прагнення жити в сім'ї країн, що розвиваються за рахунок творчої та наполегливої праці, використання інноваційних підходів, дотримання загальноціннісних основ мирного співіснування, моральних і правових норм.

Проте ворог має достатньо сил та резервів, а цілі російсько-української війни не скасовано. Одним із ключових аспектів

протидії військовому, терористичному, кримінальному та інформаційно-пропагандистському антиукраїнському насиллю ворога, що спрямоване, зокрема, на дітей та молодь, є пошук нового та посилення традиційного інструментарію формування стійких морально-духовних, національних цінностей, світоглядних та гуманістичних орієнтирів.

Переконаний, що на цьому шляху проведення Міжнародного круглого столу «Музейна педагогіка в умовах воєнного стану» та його результати матимуть неабияке значення та сприятимуть упровадженню сучасних форм і методів навчання та виховання молодого покоління, зокрема шляхом поєднання традиційних засобів культурно-освітнього впливу та нових інформаційно-комунікаційних технологій і компетентностей, що стають дедалі більш вагомими в нашому житті і надають значно більше можливостей для навчання та інших життєвих ситуацій під час воєнного стану.

Особливі сподівання ми покладаємо на музеї як культурно-освітні та науково-дослідні заклади, призначені для вивчення, збереження та використання пам'яток природи, матеріальної та духовної культури, прилучення громадян до надбань національної і світової історико-культурної спадщини, що демонструють віртуальні експозиції. Їх стає все більше завдяки зусиллям і Малої академії наук України.

Бажаю усім якнайскоріше миру на українській землі, міцного здоров'я та успішної роботи в ім'я України.

ВСТУПНЕ СЛОВО

Топузов Олег

доктор педагогічних наук, професор,
академік НАПН України,
віцепрезидент НАПН України,
директор Інституту педагогіки
НАПН України

Цьогорічна конференція є особливою, оскільки відбувається в умовах воєнного стану та мобілізації матеріальних й інтелектуальних ресурсів задля спільної перемоги. Ключовими викликами, що постають перед українською державою як європейським форпостом загальнолюдських цінностей, свободи та демократії, є якнайшвидше подолання наслідків повномасштабної російської агресії. Знаково, що комплексний План відновлення України, який розробляє Національна рада з відновлення України від наслідків війни на виконання Указу Президента, пріоритетом визначає як відновлення економіки, інфраструктури, фінансової системи, так і відновлення та розбудову культури, освіти і науки.

Тому актуальним є розширення традиційних функцій музеїв як культурно-просвітницьких та науково-освітніх центрів, що забезпечують збереження та розвиток споконвічних традицій українського народу, популяризацію нашої історії, досягнень вітчизняної науки та техніки. Саме музеї мають унікальний потенціал щодо забезпечення самоідентичності українського народу та консолідації суспільства.

Музейне середовище є одним з інструментів відновлення освітньо-наукового простору. Зусилля музейної педагогіки спрямовуються як на розв'язання нагальних проблем, пов'язаних із охопленням широкої учнівської аудиторії в умовах вимуше-

ного переміщення та порушення освітньої інфраструктури, так і на досягнення перспективних цілей навчання та виховання, розвиток академічної та інтелектуальної обдарованості.

Музей має стати генератором інноваційного розвитку вітчизняної наукової освіти, а також універсальним комунікаційним хабом, що реалізує взаємодію відвідувачів різних вікових груп, представників освітянської і наукової спільноти, громадськості в умовах відновлення та відбудови України.

Під час роботи круглого столу ми обговоримо проблеми функціонування музейного простору, форм та методів організації науково-освітньої роботи музею, використання інформаційно-комунікаційних технологій як засобу музейної педагогіки, збереження пам'яток культури та актуалізації культурної спадщини — ті проблеми, що є на сьогодні актуальними для України, яка перебуває в умовах воєнного стану.

Сподіваюся, що результатами нашої роботи буде не лише окреслення шляхів подолання нагальних проблем, що постали перед нами як наслідок воєнної агресії, а й визначення основних напрямів та запровадження конкретних механізмів розбудови музейної педагогіки як чинника відновлення освіти та науки повоєнної України.

ВСТУПНЕ СЛОВО

Бітаєв Валерій

доктор філософських наук,
професор, академік НАМ України,
віцепрезидент Національної
академії мистецтв України

Від імені Національної академії мистецтв України хочу привітати учасників Міжнародного круглого столу «Музейна педагогіка в умовах воєнного стану», а також виразити свою повагу й слова підтримки усім, хто долучився до його роботи, хто продовжує підтримувати музейну справу, а також зберігає та примножує нашу культурну спадщину, навіть під час війни.

Вже кілька років поспіль ми зустрічаємось із вами, щоб у дискусії розглянути потенціал та можливості використання форм і методів музейної педагогіки. Але кожного разу ми обговорюємо нові виклики та шукаємо можливості адаптації та використання засобів й інструментів музейної педагогіки в нових умовах. Як і цього разу.

Мистецтво і культура завжди перебували на вістрі війни у будь-яку епоху. Ворог нищить наші пам'ятки історії і культури, музеї. Грабує наші мистецькі фонди. Але завдяки відданій праці колективів музеїв, картинних галерей та інших закладів культури й освіти в нас залишається шанс врятувати нашу культурну спадщину від варварства загарбників.

Музеї також опинилися на передовій нашої війни. Росія активно намагається знищити нашу ідентичність. Про це свідчить діяльність російських військ на тимчасово окупованій території України. Проте музейні працівники, діячі культури намагаються зберегти та врятувати культурні надбання. Здебільшого,

незважаючи на всі труднощі, на постійну загрозу ракетних ударів, бомбардувань, музеї частково відновили свою діяльність, їх працівники виходять на роботу і продовжують працювати.

Важливо підкреслити, що в сьогоденних умовах війна не зупинила українців у бажанні творити. Навпаки, вона змушує нас переосмислити багато речей, подивитися на світ з іншої перспективи. Воєнна творчість підіймає наш дух, але водночас через творчість фіксуються й передаються прийдешнім поколінням наші емоції та переживання, хоробрість і завзятість, відданість і нестримне прагнення українського народу до свободи. У цьому наша сила та єдність.

Бажаю усім нам мирного неба і перемоги України!

ВПЛИВ ВОЄННОГО СТАНУ НА НАУКОВО-ОСВІТНЮ РОБОТУ МУЗЕЇВ

ГОЛОВЛОМКИ — СКЛАДОВІ МУЗЕЮ НАУКИ ЯК МЕТОД ПОПУЛЯРИЗАЦІЇ МАТЕМАТИКИ В УМОВАХ ВОЄННОГО ЧАСУ

Антошина Катерина,

методист лабораторії математичних наук,
Національний центр «Мала академія наук України»,
м. Київ,
akaterink@gmail.com

Терлецька Катерина,

завідувач лабораторії математичних наук
Національний центр «Мала академія наук України»,
м. Київ,
kterletska@gmail.com

У світлі втрати зацікавленості молоді наукою, зокрема, математичною сферою, сьогодні постає питання актуалізації та заохочення дітей молодшого, середнього та старшого шкільного віку брати участь у науковій діяльності та науково-освітніх проєктах, які організують музеї. Окрім цього, в умовах воєнного часу стало неможливим проводити більшість заходів наживо з використанням музейних експонатів.

Метою зазначеної доповіді є поширення популяризаторського підходу роботи музеїв, зокрема залучення до проєктів методистів та застосування методики навчання на основі головоломок, засади яких детально описані в сучасній методичній літературі [1; 2].

Важливою складовою навчання будь-якого предмета є заохочення, розвиток і підтримка зацікавленості й залучення учнів до навчання. Для цього необхідно, щоб вони бачили в знаннях прикладний сенс і застосування. Тому ми пропонуємо вести відкритий діалог із учнями та учасниками науково-популярних проєктів та активно застосовувати для цього головоломки. Навчання на основі головоломок відрізняється від класичних

методів подання матеріалу тим, що учні є безпосередніми учасниками процесу мислення. Для того, щоб навчити їх розв'язувати задачу, пропонуємо ефективні рекомендації, результативність яких була підтверджена лабораторією математичних наук НЦ «МАНУ» під час проведення навчальних заходів для школярів та вчителів:

1. Починайте розв'язання головоломок з постановки запитань, а не пояснення алгоритмів та відповідей.
2. Дайте учням стільки часу на розв'язання задачі, скільки їм потрібно і навіть більше.
3. Учитель не дає правильні відповіді, він бере участь у дискусії і обговоренні складної задачі так само на рівні з учнями час уроку.
4. Для того, щоб учні зацікавилися розв'язуванням головоломок, вони мають бути впевненими, що розв'язання їм під силу.

Головоломки є певним тренуванням проведення дослідницької діяльності. Саме тому ми пропонуємо використовувати їх у музеях, в осередках суспільної наукової експозиції, організовувати навчальні проекти в доступних форматах.

Окрім цього, в умовах дистанційного формату пропонується використовувати в науково-популярних заходах разові задачі для розвитку творчого, практичного, нестандартного мислення, зібрані в [3]. Контрінтуїтивні гіпотези, дискусійні питання, неможливі припущення усе це розкриває в учасників процесу нестандартний підхід до сприйняття світу та перемикає їхнє мислення з шаблонного на вільне, креативне. Такі задачі в контексті науково-популярних заходів наразі є актуальними в силу того, що саме через розв'язання логічних головоломок відбувається в тому числі й психологічне переключення.

Для того, щоб ефективно впроваджувати методику навчання на основі головоломок, необхідна організація роботи, яка враховує нинішній стан речей, а саме воєнний стан. Необхідно усвідомлювати, що психологічний стан цільової аудиторії на цей момент є нестабільним і невірноваженим. Для того, щоб нормалізувати роботу та продуктивність проведення тематичних заходів, ми рекомендуємо використовувати методи,

описані Б. Оклі [4], серед яких вправи на фокусування та розфокусування мислення, розвиток пам'яті, рекомендації стосовно боротьби з прокрастинацією тощо.

Список літератури

1. Meyer E. F., Falkner N., Sooriamurthi R., Michalewicz Z. Guide to teaching puzzle-based learning. London: Springer, 2014. 345 p.
2. Michalewicz Z., Michalewicz M. Puzzle-based learning: an introduction to critical thinking, mathematics, and problem solving. Hybrid Publishers, Melbourne, 2008. 313 p.
3. Poundstone W. How Would You Move Mount Fuji?: Microsoft's Cult of the Puzzle – How the World's Smartest Companies Select the Most Creative Thinkers. Little, Brown and Company, 2004. 288 p.
4. Оклі Б. Навчитися вчитися. Як запустити свій мозок на повну. Наш формат, 2018. 272 с.

ОСВІТНЯ ДІЯЛЬНІСТЬ МУЗЕЮ НАУКИ МАН УКРАЇНИ У ПЕРІОД ВОЄННОГО СТАНУ

Василишин Марія,

експертка зі змісту освіти (математичні компетентності),
команда підтримки реформ МОН України,
м. Львів,
m.vasylyshyn.rstmoes@gmail.com

У ХХІ столітті все більшої популярності набувають науково-технічні музеї, а зокрема, центри науки, які зародилися у США, ще наприкінці 1960-х років, а згодом поширилися по усьому світу. Основна мета діяльності таких музеїв — створити та підтримувати культуру навчання, яка сприяє процесу особистого дослідження, експериментування, спілкування, розуміння та обміну знаннями про оточуючий світ. «За роки своєї діяльності центри науки в США значно виростили з точки зору їх місії. Найчастіше діяльність центрів асоціювалася з випадковими сімейними відвідуваннями у вихідні дні або екскурсіями, однак, зараз наукові центри відіграють усе більш важливу роль у підтримці освіти на широкій арені. Дослідження американ-

ського інституту підвищення кваліфікації ASTC, показало, що понад 20 відсотків підвищення кваліфікації вчителів початкової школи відбувається саме у наукових музеях. Деякі з основних навчальних програм, які використовуються сьогодні в американських школах, були розроблені у співпраці з науковими центрами. Наукові центри знаходяться в авангарді підтримки інституалізації навчання на основі запитів шкіл, що є ключовим аспектом нещодавно оприлюднених стандартів наукової освіти Національної академії наук США. Ця роль спричинила унікальне положення наукового центру як незалежної установи, яка, тим не менш, пов'язана зі школою, сім'єю та громадою» [5].

Наукове обґрунтування освітнього напрямку діяльності музеїв здійснив американський педагог Джон Дьюї, який відстоював ідеї прогресивізму та виступав проти традиційних підходів до навчання і виховання, відстоював принцип «навчання через діяльність», а зокрема, розв'язання завдань, проблем, життєвих труднощів. Методологічні засади організації такої діяльності передбачають: активний контакт з предметами; загальносоціальний контекст; відкриття та експериментування; активне здобування нових знань; задоволення від навчання; використання методу проектів у музеях для дітей та молоді; співпрацю, а не конкуренцію [4, с. 58–59], [2, с. 44]. Перебуваючи в музеї і працюючи над виконанням поставлених завдань, відвідувачі вчать не лише критично мислити й спостерігати, а також, насамперед, набувають навичок опрацювання інформації (елементарного аналізу, узагальнення, порівняння та висновків), проведення практичних експериментів, конструювання різноманітних інтерактивних моделей та алгоритмів діяльності [2, с. 44].

Зазначені світові тенденції реалізуються в Україні у Музеї науки Малої академії наук, який започаткував новий підхід у музейній практиці: на відміну від тих музеїв, де експонати можна тільки оглянути, у музеї науки діє інше правило: заборонено НЕ торкатися експонатів! Дійсно, більшість представлених експонатів — інтерактивні, що завдяки їх використанню на практиці дозволить відвідувачам зрозуміти суть найважливіших відкриттів людства, опанувати закони природи та дослідити залежності впливу людини на довкілля [1, с. 51].

Із початком збройної агресії Росії проти України 24 лютого 2022 року перед музеями України виникла нагальна потреба вберегти їх фонди від знищення та вивезення російськими загарбниками, однак, постає не менш важлива потреба здійснювати культурно-просвітницьку та освітню діяльність для підтримки патріотизму та морального духу населення, допомоги найбільш вразливим категоріям сучасного суспільства: переселенцям, школярам і студентам та сім'ям з дітьми дошкільного віку.

З огляду на зазначені тенденції відбулося перенесення експозиції Музею науки до Львова, де 12 квітня 2022 року відбулося відкриття першого з мережі регіональних інтерактивних просторів, створення яких заплановане по усій Україні. Простір відкрили у партнерстві Музею науки МАН України, Музею науки та інновацій при Національному університеті «Львівська політехніка» та Tech Startup School, щоб підтримати дітей, які вимушено покинули свої домівки через війну та частково втратили доступ до освіти [3].

Метою цієї статті є аналіз освітніх програм, нових форм організації освітньої діяльності у Музеї науки в умовах воєнного стану в Україні, які можна використовувати в рамках формальної освіти для демонстрації фізичних явищ, хімічних процесів та можливостей застосування наукових знань на практиці, а також, для психоемоційного розвантаження дітей та їх батьків, підвищення інтересу до нових відкриттів.

У Музеї науки МАН України зібрано більше 70 інтерактивних експонатів, серед яких є магнітний міст, стіл із логічними головоломками, колиска (маятник) Ньютона, міст да Вінчі, макет тулуба людини, феромагнітна рідина, прилади з оптичними ілюзіями, ігри «Зав'яжи шнурок», «Єдине обличчя на двох», «Прозорий комп'ютер», «Стілець із цвяхами», «Хрестики-нулики» у 3D форматі. Зокрема, є також виставка, присвячена першому космонавту незалежної України Леонідові Каденюку, де відвідувачі виставки мають можливість почути найцікавіші факти з життя астронавта та дослідити костюми, які збереглися після його польоту у космос. Для своїх відвідувачів автори виставки організували обговорення «Діти і війна. Як інвестиції в освіту сьогодні допоможуть відбудувати країну завтра».

У ході дискусії діти та їх батьки висловлювали свої думки про те, що їх мотивує навчатися та відкривати щось нове, а також, про значення освітніх просторів для отримання якісної освіти та майбутнього розвитку держави [3].

У музеї постійно діють зони фізики, дзеркал та оптики, будови людини та математики, винаходів та інновацій. Окрім того, музей запускає інтерактивні освітні програми, які можна безоплатно відвідати усією родиною. Команда музею пропонує відвідати такі освітні програми [3]:

- наукове шоу «Хімія сніданку» для усієї родини, де можна дізнатися про те, які фізичні, хімічні та біологічні процеси відбуваються з людиною зранку, а також, дослідити надзвичайні властивості курячого яйця;
- науковий оркестр «Бум-бум труби» для родин з дітьми від 6 років допоможе дізнатися, як утворюється звук, та зіграти відомі мелодії на науковому оркестрі самостійно;
- воркшоп «Наука-звуку» для учасників від 7 до 13 років, на якому діти та підлітки можуть збільшити гучність старовинного приладу, змінити тональність, збільшити резонанс, створити галас та відчути власний голос;
- воркшоп «А що так можна було?» для родин із дітьми від 5 років, де можна розкривати загадки науки та використовувати їх на практиці;
- воркшоп «Можливості мого тіла» для відвідувачів від 9 років розкриває таємниці будови людського тіла та особливості його сприйняття органами чуття, наприклад виконання експерименту на тривалість візуального оцінювання зовнішності людини.

У зв'язку з тим, що під час воєнного стану більшість дітей в Україні продовжила навчатися дистанційно, працівники Музею науки підготували серію дослідів та експериментів [3], які можна виконувати з використанням підручних матеріалів, перебуваючи вдома або в укритті. Так, за допомогою канцелярської скіпки, склянки з водою та миючого засобу можна продемонструвати дослід «Скріпка». Помістивши канцелярську скріпку у склянку з водою, спостерігаємо, що скріпка залишиться на поверхні, однак, якщо до води додати миючий засіб скріпка

одразу впаде на дно склянки, що яскраво свідчить про зменшення поверхневого натягу рідини.

Дослід «Вода-мандрівниця» продемонструє фізичний принцип сполучених посудин. Для проведення досліду потрібно лише дві склянки, одна з яких наповнена водою, а інша порожня, ножиці і соломину. Щоб провести цей дослід опускаємо соломину у склянку з водою, закриваємо пальцем інший її кінець, набираючи таким чином воду у соломину, кладемо утворену конструкцію у порожню склянку. Будемо спостерігати процес перетікання води з однієї склянки в іншу, поки їх об'єми не стануть рівними.

Для проведення експерименту «Веселка», знадобиться прозора ємність, вода, дзеркало, білий аркуш паперу та ліхтарик. Якщо на дно ємності покласти дзеркало, налити у неї води та направити у промінь світла від ліхтарика у воду, а відбитий промінь на папір, то на ньому можна побачити справжню веселку. Відповідний експеримент демонструє, що світловий промінь складається зі спектру кольорів: червоного, жовтого і зеленого.

Експеримент «Невагома олія» можна провести за допомогою підручних засобів: склянки, місткістю 200 мл., олії, води та спирту. До половини склянки з водою, по стінці склянки обережно вливаємо спирт, а далі вливаємо олію. Справа в тому, що олія легша за воду, якщо її долити у склянку з водою, то вона буде плавати на поверхні, якщо у склянку з водою і спиртом, то вона потоне у спирті, але не потоне у воді. Так олія плаватиме на межі між водою та спиртом.

«Кулька, яка не боїться вогню» — це захоплюючий експеримент, що демонструє явище теплопровідності різних середовищ. Для його проведення потрібно повітряну кульку, свічку, воду та сірники. Якщо напов-

нити кульку склянкою води, надути її і зав'язати, піднести свічку до тої ділянки, яка наповнена водою та нагрівати її протягом 5–15 секунд, то можна побачити, що з кулькою нічого не трапиться. Оскільки вода проводить тепло у 24 рази краще ніж повітря, то вона вбирає у себе тепло і не дає плавитися кульці. Подібне можна спостерігати на кухні, якщо не налити у чайник води, він почне горіти. Більше дослідів

та експериментів можна знайти на сайті Музею науки МАН та сторінці музею у соціальній мережі Facebook, де перелік експериментів постійно поповнюється [3].

Спеціально до Великодня у Музеї науки створили серію експонатів «Яйцезносно» та зібрали багато цікавих фактів про них. Так, яйця Кайра Товстодзьоба мають грушоподібну форму та міцнішу шкаралупу з того боку, де яйце торкається каміння, саме тому, у випадку падіння, воно котитиметься не по прямій, а по колу. Яйця страусів Ему мають досить тверду оболонку, бо важать від 700 до 900 грам, це приблизно дорівнює вазі 10–12 курячих яєць. Зміні яйця за формою дещо відрізняються від курячих, вони менші і довші, хоча яйця великих змій можуть і не поступатися за розміром курячому. Яйця зеленої черепахи масою 30–35 г мають здебільшого круглу, кулясту форму, містять білок драглистої консистенції, а жовток подібний до курячого яйця. Крокодилачі яйця більші від курячих майже утричі, з масою близько 85 г. Як бачимо, не тільки птахи відкладають яйця, багато інших тварин мають такий тип розмноження, про ці загадки природи та багато інших фактів цікаво буде дізнатися не лише дітям, а й дорослим [3].

З огляду на те, що Україна перебуває в зоні активних бойових дій та існує загроза застосування ядерної зброї, працівники музею взяли інтерв'ю у Олени Бордо, кандидатки біологічних наук, наукової співробітниці Інституту ядерних досліджень НАНУ та дізналися детальну інформацію про те, як влаштована ядерна зброя, щоб розвіяти міфи та інформувати населення про небезпеку. Дослідниця розповіла про основні властивості ядерної зброї, пояснила відмінності між ядерною та

термоядерною зброєю, а також, про потужність ядерних бомб (тактичну і стратегічну зброю), детально розглянула наслідки від можливого вибуху на атомній станції та вибуху ядерної зброї. У розмові було описано наслідки від вибуху при аварії на Чорнобильській атомній електростанції та бомбардування ядерними бомбами японських міст Хіросіма і Нагасакі. Також обговорили, що робити населенню, якщо неподалік стався вибух, як вберегти себе від надмірного опромінення. Детальніше з цією статтею можна ознайомитися на сторінці Музею науки у соціальній мережі Facebook та переглянути кольорову інфографіку [3].

В умовах воєнного стану, в яких зараз перебуває Україна, значно зростає значення музеїв у культурно-освітньому просторі. Під час збройної агресії кожному громадянину хочеться відчувати спокій, проявити активність, яка могла б хоч на короткий час відволікти від складних обставин, поглибити свої знання, набути вмінь, які можна використовувати протягом життя. Саме тому освітня діяльність Музею науки МАН України така потрібна в цей момент, про що також свідчать експозиційні зали повні відвідувачів, відсутність квитків на найближчі два тижні до дати візиту.

Підсумовуючи наше дослідження, варто зазначити, що Музей науки МАН реалізовує пізнавальні та освітні програми, які можуть бути використані вчителями для під час проведення занять у рамках навчальних програм з таких курсів як «Я досліджую світ» у початковій школі; «Пізнаємо природу», «Довкілля», «Природничі науки» та предметів географія, біологія, фізика та хімія у базовій школі. Освітня діяльність Музею науки постійно доповнюється все новими освітніми програмами, пізнавальними інтерактивними формами освітньої взаємодії, а саме: науковими шоу та оркестром, воркшопами, демонстраціями музейних предметів, різного роду обговореннями. Зауважимо, що постійно зростає пропозиція розроблених дослідів та експериментів, які за детальними інструкціями можуть виконувати учні самостійно або з допомогою дорослих навіть поза стінами музею.

Список літератури

1. Василюшин М. С. Музей науки МАН: нові підходи у музейній педагогіці України. // Музейна педагогіка в науковій освіті: збірник тез доповідей учасників Міжнародної науково-практичної конференції (Київ, 25 листопада 2021 р.) / за наук. ред. С.О. Довгого. Київ: Національний центр «Мала академія наук України», 2021. Ч.1. С. 51–57.
2. Караманов О. В. Музейна педагогіка і STEAM-освіта: нові можливості для інновацій. // Матеріали П'ятої науково-практичної конференції «Музейна педагогіка – проблеми, сьогодення, перспективи» (Київ, 28–29 вересня 2017 р.) / Національний Києво-Печерський історико-культурний заповідник. Київ: НКПІКЗ, 2017. С. 43–45.
3. Музей науки малої академії наук України у соціальній мережі Facebook URL: <https://www.facebook.com/sciencemuseum.com.ua/>
4. Pater R. Edukacja muzealna – muzea dla dzieci i młodzieży. Kraków: Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, 2016. 227s.
5. Semper, R. (1997). Science Centers: Partners in Science Education. APS News, Volume 6, Number 4. URL: <https://www.aps.org/publications/apsnews/199704/education.cfm>

МУЗЕЙ НАУКИ МАН В УМОВАХ ВІЙНИ: ОСОБЛИВОСТІ МЕТОДОЛОГІЇ

Дуброва Марія,

методист II категорії,
відділ освітніх програм,
центр інтерактивної музейної науки,
Національний центр «Мала академія наук України»
м. Київ
dubrova.mariia@man.gov.ua

Під час війни керівництвом Музею було ухвалено рішення відкрити тимчасову експозицію в місці скупчення дітей ВПО — у м. Львів (вул. Січових стрільців, 7). Проект реалізовано у співпраці з НУ «Львівська політехніка».

У процесі підбору експонатів було виявлено, що не всі будуть доречними в умовах війни. Зокрема, ми залишили на складі експонати, що продукують звуки, схожі на вибухи (наприклад, «Повітряний глушник») та удари (наприклад, «Розбий скло» чи «Шківи»). Також не увійшли до виставки експонати з теми «Акустика», які тривало гудять у різних тональностях, демонструючи особливості звукових хвиль: «Фігури Хладні» та «Труба Кундта», адже звуки роботи цих експонатів подібні до сигналу повітряної тривоги.

При розміщенні експонатів у невеличких кімнатах ми дотримувались тематичного принципу. Це допомогло дітям сконцентрувати увагу на вивченні певного розділу знань. Також це мало іншу практичну мету — легко вмовити відвідувачів пройти в укриття, бо вони ще не роздивились, яка наступна тема. Тематичний принцип спростив процес відновлення досліджень після відбою повітряної тривоги — кожен пам'ятав, на яку тему експериментував.

Частину експонатів, а саме 8 головоломок, ми винесли в укриття. Для колективу Музею науки МАН було важливо зберігати можливість надавати дітям якісний освітній контент

навіть в укритті. Так, підкріплюючи одне з основних тверджень Музею, — #наукавсюди.

В укритті під час тривоги ми також грали з відвідувачами в адаптовані співробітниками Музею до наукової тематики популярні настільні ігри. Для підлітків та дорослих — психологічно-рольова гра «Музейна мафія». У ній замість класичних героїв участь в дійстві беруть експонати, злий геній, охоронець, прибиральниця та технік. Для відвідувачів з родинами — гра за мотивами «Добль». Вона розвиває уважність та концентрацію. Мета гри — знайти однакові предмети на картках швидше за інших. Замість класичних символів у нашій грі наявні зображення феромагнітної рідини, велосипеда на квадратних колесах та футболки інтерпретатора. Для найменших — «Показуха» — лиш картки із завданнями теж підібрані на наукову тематику: колби, рукавиці, Сонце, глобус, бактерія, мікроскоп.

Залучивши експонати та навчальні ігри до роботи з відвідувачами в укритті, ми сприяли продовженню освітнього процесу, відволікли дітей та дорослих від тривожних думок та безперервного читання новин, адже всі були зайняті науковими загадками і викликами. Тому час повітряних тривог у період роботи тимчасової виставки у Львові проходив непомітно та в безпеці.

Не тільки експозиційний простір вимагав специфічного підходу до вирішення викликів війни, але й тематичні заняття, що є невід'ємною частиною освітнього процесу в Музеї науки. Найбільша складність полягала в обмеженості доступних ресурсів для практичної частини занять, а також нестачі основних експонатів для пояснення теорії.

Для швидкої адаптації уже розроблених тем занять до нових вимог та обставин, ми поєднали два види освітніх продуктів — тематичні заняття та «експерименти з кишені».

Команда музею перетворила теми занять для шкільних груп в родинні заняття, збільшивши кількість експериментів, які батьки і діти виконують разом. Таким чином ми намагались зблизити родину, показати важливість взаємодії та спільної роботи.

Окремим викликом стала для команди інтерпретаторів адаптація та видозміна занять з теми «Акустика». Перше — ін-

терактивне шоу «Бум-бум труби», де відвідувачі є оркестром. Ми відмовились від відбивання певних ритмів, обрали найбільш мелодійні. Частина зі стандартних ритмів була дещо подібна до автоматних черг чи роботи градів (за словами батьків дітей, що виїхали з Донбасу). Друге — заняття «Наука звуку». Під час нього ми виготовляли саморобний музичний інструмент. Декому з відвідувачів теж вдавалось видобути з нього звук, подібний до сигналу тривоги. Тож майстер-клас заміняли двічі. Другою була ідея з барабанами, але її відкинули ще до етапу тестування. Врешті зупинились на виготовленні струнного музичного інструменту «Кулька-гітара».

Якщо говорити про особливості проведення наукових шоу, то колектив музею прибрав досліди з вогнем (підпалювання руки) та різкими звуками (поптрікування кульки шпажкою, водневий вибух). Натомість ми намагались сконцентрувати увагу відвідувача на самоусвідомленні меж тіла та його (над)можливостей. Найулюбленішим став дослід-челендж із концентрації, швидкості реакції та координації рухів — підкидання олівців. Також певною мірою заспокійливу і концентруючу дію мають досліди на рівновагу та домінуючі частини тіла (око, руку, вухо). Популярними також були досліди, пов'язані з кінестетичним способом пізнання. Варто зазначити, що ми проводили експерименти із залученням охочих з аудиторії і до початку війти, проте зараз люди охочіше ідуть на контакт і пробують нове.

Робота Музею в час війни триватиме. Ми з колективом також практикуємо виїзди на фестивалі на підтримку ЗСУ для збору коштів на потреби військових. Після повернення до Києва працюватимемо над адаптацією всіх освітніх програм та простору основної експозиції для роботи з відвідувачами в умовах воєнного стану.

Список літератури

1. Ройз С. Практичне дитинознавство. Продовжуємо розмову. Київ: Ніка-Центр, 2021. 384 с.
2. Центр науки «Копернік»: Наука для себе. URL: <https://www.kopernik.org.pl/edukacja/nauka-dla-ciebie>

НАУКОВО-ОСВІТНІЙ ПОТЕНЦІАЛ ЦЕНТРІВ І МУЗЕЇВ НАУКИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Дунець Василь,

кандидат політичних наук,
завідувач відділу освітніх програм,
Національний центр
«Мала академія наук України»,
м. Київ
v.dunets@man.gov.ua

Доторкнутися до науки, зацікавитися наукою, переосмислити її роль, як і значення професії науковця в сучасному світі — це лише частина спектру базових ідей та принципів діяльності центрів і музеїв науки. Утім, їх можливості, як і потенціал для суспільства значно більші. Завдяки формуванню експертного наукового середовища навколо центрів і музеїв науки, у своїй діяльності вони здатні швидко реагувати та шукати відповіді на актуальні науково-освітні, культурні чи соціальні проблеми. З початком повномасштабного військового вторгнення Росії проти України науково-освітній потенціал центрів і музеїв науки має можливості набутти нового, особливого значення для українського суспільства.

Передумовами для розгляду запропонованої тематики стали події в Україні, пов'язані із збройною агресією Росії після 24 лютого 2022 р. За даними Міжнародної організації з міграції близько 8 млн українців стали внутрішньо переміщеними особами, які шукали прихисток в інших, більш безпечних областях України (дані наведено станом на початок травня 2022 р.) [2]. Серед цієї кількості внутрішньо переміщених осіб значна частина — це діти. Нова реальність стала новим викликом для усєї освітньої інфраструктури України. Велика кількість внутрішньо переміщених дітей, забезпечення умов для розвантаження їх емоційного стану, зняття психологічного напруження, а також продовження освітнього процесу визначають пріоритетність завдань

освітньої системи України. Звичайно, безпека стала ключовим фактором вибору форми організації освітнього процесу, а наявність облаштованих бомбосховищ — необхідною умовою очних зустрічей. Відновлення навчання онлайн у школах можна розглядати як важливий крок на шляху повернення дітей до нормального способу життя. Проте після кількох років дистанційного навчання в умовах пандемії COVID-19, діти потребують також і безпечних умов для соціалізації, живого спілкування, зокрема спілкування з однолітками.

У контексті таких передумов варто проаналізувати науково-освітній потенціал центрів і музеїв науки, функціонування яких, на нашу думку, може виконувати ряд важливих завдань освітньої інфраструктури у період воєнного стану. За А. Дж. Фрідманом, американським фізиком, який протягом тривалого періоду був керівником Залу науки у Нью-Йорку, центри науки мають кілька специфічних рис, які визначають особливості їх діяльності. 1. Зосередженість на відвідувачі — працівники комунікують із відвідувачами, вивчають їхні побажання і потреби, аби досвід їх перебування у центрі науки був не тільки успішним, але й корисливим. 2. Реплікація (тиражування) — не всі експонати центрів науки є унікальними в одиничному екземплярі, вони можуть відрізнятися за кольором та величиною, але у той же час демонструвати одні і ті ж наукові явища. Їх виготовлення, звичайно, потребує значних фінансових видатків, але виробники пропонують різні варіанти і підходи для здешевлення їх вартості, зокрема шляхом виробництва копій. 3. Співпраця — між центрами науки співпраця може відбуватися на різних рівнях, починаючи з об'єднання зусиль щодо створення певної тематичної виставки, до подачі заявок та участі в окремих програмах, грантах тощо. 4. Освіта як єдиний пріоритет — діяльність центрів науки, яка реалізується шляхом створення експозицій, проведення наукових шоу чи освітніх занять спрямована на досягнення загалом ключової мети — освітньої [1, с. 76–78].

Окреслені теоретичні ознаки вважаємо за доцільне зіставити з практичним досвідом функціонування центрів науки у період війни, коли змінюються старі та з'являються нові пріоритети. У жовтні 2020 р. Мала академія наук України відкрила у Києві

інтерактивний науково-освітній простір Музей науки (Музей науки МАН). З початком військових дій Музей науки МАН тимчасово призупинив свою роботу. Враховуючи важливість створювати доступ до освіти і науки в умовах воєнного стану, команда ентузіастів Музею науки МАН з частиною експонатів тимчасово переїхали до Львова, де на початку квітня відбулося відкриття інтерактивного науково-освітнього простору на базі Музею науки та інновацій, заснованого Львівською політехнікою та Tech StartUp School [3]. Функціонування інтерактивного науково-освітнього простору у Львові в умовах воєнного стану можемо взяти якраз як практичний приклад для проведення аналізу, враховуючи ознаки перелічені А. Дж. Фрідманом.

Отож, зосередженість на відвідувачі — важливий аспект роботи інтерактивного простору у Львові. По-перше, його відкриття відбулося у короткі терміни під час другого місяця повномасштабної війни. А, по-друге, це було зумовлено спробою запропонувати швидке і належне розв’язання нових викликів, коли у Львові велика кількість осіб з інших регіонів України знайшла прихисток, серед яких були діти, які потребують підтримки соціалізації, а також доступу до освіти.

Другу ознаку центрів науки, яку назвав А. Дж. Фрідман, в умовах війни, на нашу думку, виокремити досить складно, оскільки тут домінує третя — співпраця. Це пов’язано як з фінансовими і часовими обмеженнями на виготовлення експонатів, так і з необхідністю прийняття виважених рішень, базованих на наявному досвіді та методиках. Утім, у такі моменти важливою є співпраця. Відкриття інтерактивного науково-освітнього простору у Львові стало можливим завдяки співпраці Малої академії наук України, Львівської політехніки, а також Музею цікавої науки з Одеси. Як частина експонатів і персоналу Музею науки МАН, до Львова так само тимчасово переїхали обладнання і команда Музею цікавої науки з Одеси. У співпраці, поєднанні зусиль відбувалося наповнення інтерактивного науково-освітнього простору та напрацювання науково-освітньої програми для різновікових категорій відвідувачів.

Освіта як єдиний пріоритет — на нашу думку, в умовах воєнного стану діяльність такого інтерактивного науково-освітнього

простору спрямована більш ніж на досягнення освітньої мети, а саме на створення також простору, де діти можуть зустрітись зі своїми однолітками, поспілкуватися, зацікавитися чимось новим зі світу науки. Такі функції виконують як експозиційна частина, так і науково-освітні заняття, під час яких діти, разом з батьками, можуть взяти участь в інтерактивних наукових шоу, експериментах. Навіть під час повітряної тривоги, в укритті відбувається показ наукових шоу. Велику роль у цьому виконують інтерпретатори, методичні працівники, які забезпечують організацію науково-освітньої роботи та створюють програми для відвідувачів.

Розглядуваний інтерактивний науково-освітній простір може не повністю відповідати сучасному баченню центрів і музеїв науки, оскільки він створювався з певними обмеженнями. Однак в умовах воєнного стану ключовою для нього є реалізація освітніх завдань у безпечному середовищі. І тут науково-освітній потенціал такого простору набирає нових форм і методів організації діяльності, виконуючи роль майданчика, де представлена в інтерактивний спосіб наука, покликана сприяти не лише розвитку пізнавальної зацікавленості дітей, але де навколо науки може відбуватися соціалізація та психологічне розвантаження дітей. Порушена тематика потребує подальших досліджень, зокрема з врахуванням соціологічних даних та вивчення поведінки відвідувачів. Варто зауважити, що позаяк реалізація науково-освітньої діяльності в умовах воєнного стану вимагає передусім безпеки. Мала академія наук України продовжує працювати над створенням нових інтерактивних науково-освітніх просторів у більш безпечних регіонах України.

Список літератури

1. Дунець В. Б., Пуртова А. А. Місце та роль музеїв і центрів науки в суспільстві. Музейна педагогіка в науковій освіті: монографія / ред. кол.: С. О. Довгий, О. М. Топузов, В. А. Бітаєв та ін.; за наук. ред. С. О. Довгого. Київ: Національний центр «Мала академія наук України», 2020. С. 72–83.
2. Звіт про внутрішнє переміщення в Україні. Опитування загального населення. Раунд 4–3 травня 2022 р. URL: https://displacement.iom.int/sites/default/files/public/reports/IOM_Gen%20Pop%20Report_R4_UKR_final.pdf (дата звернення: 15.05.2022).

- Музей науки тимчасово переїхав до Львова і безоплатно приймає відвідувачів. Мала академія наук України. URL: <https://man.gov.ua/about/news/muzej-nauki-timchasovo-pereyihav-do-lsvova-i-bezoplatno-prijmae-vidviduvachiv> (дата звернення: 15.05.2022).

ВПЛИВ ВОЄННОГО СТАНУ НА НАУКОВО-ОСВІТНІ ПРОЦЕСИ (НА ПРИКЛАДІ ДІЯЛЬНОСТІ НАУКОВО-ДОСЛІДНИХ ЛАБОРАТОРІЙ)

Егоров Віктор,

доктор технічних наук,
в.о. провідного наукового співробітника,
Інститут телекомунікацій і глобального
інформаційного простору, НАН України
м. Київ
yehorov.qr@gmail.com

Актуальність науково-дослідних лабораторій у сучасній доктрині розвитку науки серед молоді важко переоцінити. Окрім науково-дослідної функції, такі лабораторії також виконують функцію поширення інформації щодо науки, популяризації науки серед молоді і генерують надзвичайно багато активностей у визначених напрямках. Науково-дослідна лабораторія Мехатроніки і робототехніки FabLab MiRONAFT у колаборації із науково-дослідним Інститутом телекомунікацій та глобального інформаційного простору НАН України співпрацюють з 2021 року. MiRONAFT — це, насамперед, FabLab лабораторія. У довоєнний основним напрямком діяльності лабораторії був со-working простір із візією надати можливість талановитій молоді ближче ознайомитись із можливостями сучасного професійного обладнання, із сучасним світом робототехніки, здійснювати обробку матеріалів. Актуальним було і те, що молодь усім обладнанням могла користуватися вільно і безоплатно. Основна місія лабораторії — популяризація науки. Науково-дослідна лабораторія Мехатроніки і робототехніки FabLab MiRONAFT має багато профільних партнерів, проводила чимало заходів, серед яких регулярні майстер-класи, олім-

піади, ROBOTRONICA (великий фестиваль у місті Одеса, який кілька років поспіль збирав понад 7000 відвідувачів з міста та області) тощо.

2 роки роботи в стані Всесвітньої пандемії скоригували роботу лабораторії. Основні аспекти корекції, які відбулися — це перехід значної кількості команди на дистанційну роботу. MiRONAFT FabLab є офіційно, на сьогоднішній день, найбільшою лабораторією робототехніки в Україні, це найбільша лабораторія FabLab в Європі з площею 1500 кв.м і, звісно, великою кількістю персоналу (більше 355 резидентів лабораторії і значна їх кількість перейшла на дистанційну роботу). Усі заходи і наради перейшли в онлайн-режим, більше роботи стало з теорією і менше з практикою. Очевидним є той факт, що робототехніка — це напрямок, де досить складно постійно оперувати тільки теоретичними засадами, тут багато прикладного і необхідно дуже багато практики.

Серед проектів лабораторії основними є робототехніка. Robogase — гонки роботів, які можуть повністю самостійно орієнтуватися в просторі; Robotino — робот для роботи у складських приміщеннях, а також коботи (колаборативна робототехніка), БПЛА, які перш за все виготовляються для агропромислового комплексу, роботи домашньої присутності тощо. Лабораторія ніколи не працювала з військовою тематикою. Отже, у реаліях 2022 року науково-дослідна лабораторія Мехатроніки і робототехніки FabLab MiRONAFT вимушено провела жорсткий перехід від стану адаптації роботи в умовах Всесвітньої пандемії до умов воєнного стану: повністю змінився склад команди, більша її частина перейшла до роботи онлайн. Суттєво змінилися тільки три моменти: у лабораторії більше стало проектів з 3D друку, з'явилися проекти безпосередньо військової тематики — це робототехнічні комплекси з розмінування, автономні турели, БПЛА із захистом оператора тощо. Більше стало проектів на роботизацію технологічних процесів за напрямком металообробки і напрямком фармацевтики. Зміна запитів у суспільстві, зміна запитів в Україні, на що загально та терміново відреагувала науково-дослідна лабораторія мехатроніки і робототехніки FabLab MiRONAFT.

**IN MEMORIAM:
ЧЕРГОВИЙ ВИПУСК ВИДАВНИЧОЇ СЕРІЇ
«ПЕДАГОГІЧНІ РЕПУБЛІКАЦІЇ»
ЯК ДАНИНА ПАМ'ЯТІ
УКРАЇНСЬКИМ ПЕДАГОГАМ МИНУЛОГО**

Єфімова Валентина,

науковий співробітник,
Педагогічний музей України,
м. Київ,
evi.efimova@gmail.com

У 2014 році Педагогічний музей України започаткував видавничу серію «Педагогічні републікації», яка має на меті популяризувати й актуалізувати маловідомі або призабуті праці українських педагогів та освітніх діячів минулого й тематичні підбірки матеріалів з певної проблеми.

Дев'ятий випуск цієї серії містить републікації некрологів з українських педагогічних періодичних видань кінця ХІХ – початку ХХІ ст., що зберігаються у фондах музею, а саме: «Бібліотека для молодіжи» (Чернівці, 1885–1914), «Відгукніться» (Торонто, Канада, 1988 – дотепер), «Вільна українська школа» (Київ, 1917–1920), «Голос Молоді» (Лондон, Велика Британія, 1949–1951), «Дошкільне виховання» (Київ, 1951 – дотепер) «Література в школі» (Київ, 1951–1963), «Педагогіка і психологія» (Київ, 1993–2019), «Постметодика» (Полтава, 1993 – дотепер), «Початкова школа» (Київ, 1969 – дотепер), «Просвітянин-кооператор» (Ромни, 1919–1920), «Рідна школа» (Львів, 1932–1939), «Рідна школа» (Нью-Йорк, США, 1964 – дотепер), «Світло» (Київ, 1910–1914), «Українська мова в школі» (Київ, 1951–1963), «Українська мова і література в школі» (Київ, 1963–1994), «Українська школа» (Львів, 1925–1934, 1938–1939, 1942–1944), «Учитель» (Ужгород, 1920–1936), «Учительське

слово» (Львів, 1912–1939), «Фізичне виховання в школі» (Київ, 1996–2012), «Шлях виховання й навчання» (Львів, 1927–1939), «Шлях освіти» (Харків, 1922–1930, з 1931 — «Комуністична освіта», з 1945 – Київ, «Радянська школа»). Кілька некрологів взято з літературно-наукового та літературно-мистецького часописів «Літературно-науковий вісник» (1898–1932) та «Дзвін» (1990 – дотепер) (обидва Львів).

У процесі підготовки видання «Некрологи на сторінках українських педагогічних часописів кінця XIX – початку XXI ст. (за матеріалами фондів Педагогічного музею України)» наукові співробітники опрацювали близько 2100 примірників українських періодичних видань. Кожен номер журналу було детально переглянуто, аби не пропустити жодного некролога чи замітки про смерть. У ході цієї роботи науковці виявили різні види некрологів та з'ясували, що вони були різні за обсягом. Тексти окремих некрологів сягали десятків сторінок, інші займали пів сторінки чи сторінку. У деяких періодичних виданнях у розділі «Хроніка» містилися невеличкі замітки про смерть. Частина некрологів були авторськими, частина – без авторства або ж підписані знеособленими конструкціями типу «Редколегія». Траплялися й некрологи, підписані великою групою осіб, що було характерно у радянський період. Серед відомих авторів некрологів – Олександр Астряб, Степан Сірополко, Софія Русова, Іван Франко та ін.

Робота над пошуками некрологів у часописах із фондів музею тривала з листопада 2021 по лютий 2022 року. За цей час було відскановано близько 200 некрологів. Робота над відбором матеріалу, його упорядкуванням та редагуванням тривала впродовж березня – квітня 2022 року.

Видання складається з двох розділів: «Некрологи» та «Повідомлення про смерть». Перший розділ складається з 6 підрозділів: «Некрологи у часописах кінця XIX – початку XX ст.», «Некрологи у виданнях часів Української революції 1917–1921 років», «Некрологи у виданнях західного регіону України 1930-х років», «Некрологи в українських радянських виданнях 1920–1980-х років», «Некрологи у виданнях української діаспори 1980–2010-х років», «Некрологи у виданнях періоду

відновлення незалежності України (з 1991 р.)». Загалом у виданні вміщено 112 некрологів, 105 з них присвячено українським педагогам, освітнім та культурним діячам (не завжди це відомі персоналії, а й звичайні вчителі), 7 — зарубіжним педагогам.

Другий розділ містить короткі дописи про смерть, які, на відміну від некрологів, не несуть докладної інформації з життєпису померлого, а лише повідомляють про факт смерті та час і місце похорону, зрідка — якийсь епізод з життя покійного чи спогад про нього. У цьому розділі, окрім 21 повідомлення про смерть, подано бібліографічну інформацію про некрологи, вміщені в українських історичних часописах, які зберігаються у фондах Педагогічного музею України.

Матеріали обох розділів розміщено у алфавітному порядку. На початку кожного некролога після імені, прізвища та років життя персоналії подано виноску з бібліографічним описом видання, де матеріал було опубліковано вперше. У повідомленнях про смерть бібліографічний опис вміщено після кожного повідомлення.

У виданні повністю збережено особливості орфографії розміщених матеріалів, збережено усі виділення в текстах. Невдовзі видання «Некрологи на сторінках педагогічних часописів кінця XIX – початку XXI ст. (за матеріалами фондів Педагогічного музею України)» буде доступне у друкованому варіанті та електронному, який буде розміщено на сайті Педагогічного музею України <http://pmi.in.ua/> у розділі «Публікації». Зазначимо, що працюючи над виданням, науковці музею з'ясували, що тема некрологів в обраному ракурсі майже недосліджена, в Україні та за кордоном видань подібного типу досі не було. Тому дев'ятий випуск видавничої серії «Педагогічні републікації» є не лише актуальним, але й новаторським.

Видання «Некрологи на сторінках педагогічних часописів кінця XIX – початку XXI ст. (за матеріалами фондів Педагогічного музею України)» адресовано вченим, аспірантам, докторантам, музейним та бібліотечним працівникам та всім, хто цікавиться історією української освіти і біографістикою.

ОСВІТНЬО-КУЛЬТУРНА ДІЯЛЬНІСТЬ НАЦІОНАЛЬНОГО МУЗЕЮ КОСМОНАВТИКИ ІМ. С. П. КОРОЛЬОВА ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ

Лілія Кавун,

завідувач науково-освітнього відділу «Космос»,
Національний музей космонавтики ім. С. П. Корольова,
м. Житомир,
liliya_kavun@ukr.net

Олена Зосімович,

старший науковий співробітник,
Національний музей космонавтики ім. С. П. Корольова,
м. Житомир,
ozosimovych@ukr.net

Національний музей космонавтики імені С. П. Корольова має значний досвід освітньо-культурної роботи з дитячою аудиторією, яка передбачає багато різноманітних форм спілкування з дітьми. Це традиційні тематичні екскурсії по експозиціях музею, інтегровані уроки як у музеї, так і за його межами, виїзні проекти «Музей іде до дітей», «Музей – юнацтву», різноманітні виставки, майстер-класи, конкурси, лекції тощо. Проблеми музейної педагогіки наші співробітники висвітлювали у своїх публікаціях [2; 3; 4; 5].

Початок повномасштабної війни Росії проти України на деякий час перервав діяльність музею. Через відсутність бомбосховища музей, на жаль, не може приймати відвідувачів. Наразі експозиція закрита, частина експонатів евакуйована до безпечного місця. Але досить швидко співробітники оговталися від пережитого шоку перших днів війни і розпочали пошук свого місця у новій реальності.

На щастя, Житомир не зазнав значних руйнувань. У місто почали приїжджати внутрішньо переміщені особи (загалом близько 95 тисяч) з Харкова, Гостомеля, Ірпеня, Бучі, Маріупо-

ля, північних районів Житомирської області тощо. Частина з них прямувала далі на захід, але чимало людей залишилося у нашому місті. Люди, які пережили жахіття війни, перебували у постійному стресі. Деякі потребували елементарних речей: житла, їжі, одягу, медичної та психологічної допомоги. Але час лікує. Поступово вони почали цікавитися містом, його історією, пам'ятками історії та культури. Національний музей космонавтики імені С. П. Корольова протягом років є візитівкою Житомира. Тому багато переселенців уже знали про його існування.

З іншого боку, самі житомир'яни, які залишилися в місті, потребували психологічної підтримки. Особливу і найбільш вразливу категорію становлять діти. Вони уже не перший рік (спочатку – через пандемію коронавірусу, тепер – через військову агресію Росії) знаходяться в умовах дистанційного навчання і практично втратили можливість живого спілкування з однолітками.

Оцінивши зазначені вище фактори та свої можливості, використавши попередній досвід роботи та змінивши вже існуючі проекти, ми вирішили спробувати залучити дітей до освітньо-культурних заходів через музейні зустрічі поза стінами музею. На перший план було поставлене специфічне завдання музею: «не інформування відвідувачів, а створення можливостей для емоційного переживання» [1, с. 184]. І дійсно, емоційна складова зайняла значне місце в нашій роботі. Ми намагалися в першу чергу розважити, відволікти дітей від недорослих проблем сьогодення і, звісно, передати нові знання про Космос та космічні дослідження,

У статті проаналізована діяльність музею в умовах військового стану та показана роль музейної педагогіки у процесі адаптації дітей та дорослих до зміни умов звичного життя. З початком роботи були поставлені такі завдання: визначити аудиторію, з якою ми працюватимемо, знайти безпечні місця проведення заходів (обов'язкова наявність облаштованого бомбосховища), актуалізувати старі та сформувані нові зв'язки та контакти з установами та організаціями, які підтримують нашу мету та є однодумцями, визначитися з тематикою та найбільш

релевантними формами та методами роботи у воєнних обставинах за умови закритої експозиції.

Спочатку ми були орієнтовані на суто дитячу спільноту. Дійсно, основними нашими глядачами стали діти, як місцеві, так і переселенці. Згодом нам вдалося залучити і старшу аудиторію: студентів ВИШу та коледжу. Вони займаються дистанційно, але поряд із лекційним процесом там продовжується й виховний. Музейників запросили виступити із лекцією on-line перед студентами Житомирського державного університету ім. І. Франка. За темою лекції був знятий короткий відеоролик, який ми згодом поширили й серед студентів Житомирського музичного фахового коледжу ім. В. С. Косенка.

І, зрештою, нам вдалося залучити до наших заходів дорослу аудиторію, а саме музейну та культурну спільноту міста, яка охоче відгукнулася на наш заклик і прийшла на лекційний флешмоб. Раз на тиждень представники різних музеїв міста, науковці та краєзнавці розповідають про діяльність своїх музеїв, історичні постаті, чие життя і діяльність так чи інакше пов'язані із Житомиром, а також знайомлять слухачів із результатами своїх наукових досліджень та творчих пошуків.

Так до уваги зацікавленої аудиторії були представлені розповіді з презентаціями про видатного вченого – астрофізика Леоніда Грищука (Наталія Місяць), відомого письменника – уродженця нашого міста Володимира Короленка (Оксана Бовкун), піаніста Натана Перельмана (Сергій Бовкун), цікавий екскурс в історію Житомира початку ХХ століття (Наталія Щербакова), формування колекції та діяльність Житомирського обласного краєзнавчого музею (Алла Батьєва) тощо. Узяти участь у музейному флешмобі можуть не лише музейники, а й усі, хто цікавиться історією та культурною спадщиною міста.

Щодо місць проведення заходів, то багато з них залишилися традиційними. Це давні партнери музею, з якими нас пов'язують роки спільної діяльності: дитячі та юнацькі бібліотеки міста, Житомирський обласний центр дитячої та юнацької творчості, Центр соціального захисту населення, Житомирська обласна організація УТОГ. З пропозицією про співпрацю звертались ми також до лікарень та місцевого військового шпиталю, але ке-

рівництво цих установ не дало згоди на проведення музейних заходів, посилаючись на інші завдання (окрім того, пандемія ковіду все ще не подолана).

Надійними партнерами та справжніми друзями для нас стали освітньо-культурний простір «Гончаренко Центр» та туристична агенція «Патріот», власник якої є давнім партнером нашого музею. Вони на волонтерських засадах надають нам приміщення та власні технічні засоби для проведення заходів, допомагають із пошуком аудиторії.

Незвичним місцем для проведення просвітницької роботи науковими співробниками нашого музею в умовах воєнного стану стали бомбосховища, де перечікують повітряні тривоги мешканці міста. Звісно, технічне забезпечення таких заходів досить обмежене. Але наші співробітники, спускаючись до бомбосховища, разом із «тривожною валізкою» беруть із собою фотографії, зразки космічної їжі, планшет або телефон і у ненав'язливий спосіб розповідають дітям та дорослим про історію космонавтики, різні аспекти космічної діяльності, побут космонавтів на орбіті, демонструють невеличкі відеоролики та мультфільми для дітей на космічну тематику. Зазвичай це викликає велику зацікавленість у дорослих та дітей та дозволяє провести час у бомбосховищі із користю.

Хочеться зазначити, що більшість установ, до яких ми звертаємося, зазвичай із готовністю ідуть на співпрацю з музейниками, виявляючи неабияку відкритість, щирість та прагнення допомогти абсолютно безкоштовно.

Тематика заходів різноманітна і залежить від складу аудиторії. Наприклад, у Центрі соціального захисту більшість складали дорослі люди – переселенці з інших регіонів України. Ми продемонстрували їм відеоролик про наш музей, відповіли на численні запитання. Також із цікавістю переселенці прослухали розповідь про життя космонавтів на орбіті, а дітлахам велику радість доставило спілкування з музейним роботом, який виконує голосові команди, «займається» спортом, танцює та жартує.

Тематика заходів визначилася поступово у процесі нашої діяльності. Зараз для дитячої аудиторії ми пропонуємо заняття за наступними темами: «Тварини-космонавти», «Планети

Сонячної системи», «Життя на орбіті», «Космічні ракети та апарати», а також проводимо майстер-класи, пов'язані з цими темами. У кожному заході присутні освітня, виховна та емоційна складові. Освітня передбачає перегляд навчального відеоролика відповідно до віку дітей. Один із таких фільмів був змонтований у музеї. Він триває близько 10 хвилин і розповідає про основні етапи підготовки до польоту та пілотований політ у космос.

Також використовуємо навчальні фільми з Ютьюба. Їх тривалість не перевищує 10 хвилин. Також дітям пропонуються завдання у вигляді кросвордів, ребусів, розмальовок із завданнями тощо.

На наших заняттях діти грають в ігри, складають «космічні» пазли, роблять макети ракет, дізнаються про нові цікаві факти, як, наприклад, що вага їх тіла може бути різною на різних планетах. Для її визначення діти зважуються на звичайних вагах, а потім свою вагу помножують на коефіцієнт, який відповідає тій чи іншій планеті Сонячної системи. Молодші діти роблять це з нашою допомогою, а старші самостійно.

Зазвичай після завершення заняття діти на згадку отримують невеличкі подарунки, які безкоштовно надають небайдужі люди: мильні бульбашки, розмальовки із завданнями, малюнок аквагримом на обличчі або руці. Дітки йдуть від нас із бажанням прийти ще. І це для нас найвища нагорода.

Отже, вважаємо, що за період війни нам вдалося успішно перебудувати освітньо-культурну роботу музею відповідно до потреб і реалій теперішнього часу.

Список літератури

1. Вайдакер Ф. Загальна музеологія: посібник. Львів: Літопис, 2005. 632 с.
2. Вишневецька І.О. Музейна педагогіка – наука майбутнього. Український технічний музей: історія, досвід, перспективи. Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції. Київ, 2007. С.223–226.
3. Зосімович О. Музейна педагогіка та форми і застосування в Житомирському музеї космонавтики ім. С.П.Корольова. Український технічний музей: історія, досвід, перспективи. Матеріали 3-ї Всеукраїнської науково-практичної конференції. Київ, 2004. С. 35–37.

4. Кулик Л., Колесник Н. Інноваційні форми роботи з дітьми дошкільного та молодшого шкільного віку в музеї космонавтики ім. С.П. Корольова. Український технічний музей: історія, досвід, перспективи. Матеріали 12-ї Всеукраїнської науково-практичної конференції (2-4 червня 2016 р.). Київ, 2016. С. 74–77.
5. Четвертак В., Локтева А. Інтегрований урок в технічному музеї як ефективний спосіб популяризації науки у роботі з підлітковою категорією відвідувачів. Матеріали Двадцять шостої Всеукраїнської конференції молодих істориків науки, техніки і освіти та спеціалістів, присвячена 30-річчю незалежності України. Київ: Талком, 2021. С.214–217.

АКТУАЛІЗАЦІЯ СОЦІОКУЛЬТУРНОЇ МІСЦІ МУЗЕЇВ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Олексій Караманов,

доктор педагогічних наук, доцент,
професор кафедри загальної педагогіки та педагогіки вищої школи,
викладач вищої категорії,
Педагогічний фаховий коледж,
завідувач Науково-навчальної лабораторії музейної педагогіки,
Львівський національний університет імені Івана Франка,
м. Львів
ank@online.ua

Місія музею як центру соціокультурної взаємодії упродовж різних історичних періодів завжди позиціонувалася як невід’ємна частина його образу, зумовлена різними чинниками. З-поміж них варто відмітити той факт, що будь-який музейний заклад повинен відчувати зміни у суспільстві та поведінці своєї потенційної аудиторії, адже це вимагає не лише продукування нових вражень та відчуттів, а й підтримання високих культурних стандартів та гуманістичних цінностей.

Метою публікації є визначення образу актуальної соціокультурної місці вітчизняних музеїв в умовах воєнного стану та окреслення її характеристик.

Важливість звернення до ролі соціокультурної місці зумовлено недостатньою актуалізацією ролі музеїв у суспільному житті; низькою результативністю різних музейних практик; недостатньою

розробкою «технологій включення» у процес музейної комунікації, потребою у нових соціокультурних ідентичностях.

В умовах воєнного стану можна стверджувати про утвердження нового соціокультурного образу музейних закладів, що визначально впливає на:

- науково-освітню роботу музеїв та їх місію в організації освітнього процесу у закладах середньої, вищої та поза-шкільної освіти;
- роль музейної педагогіки в актуалізації культурної спадщини та різних інформаційно-комунікаційних технологій;
- інтеграцію наукових знань про суспільство, культуру та людину;
- етично-педагогічні аспекти збереження пам'яток культури в умовах воєнних дій.

Відомо, що соціальний характер музею поступово утверджується з другої половини ХХ ст., апелюючи до соціальної пам'яті, задоволенні суспільних потреб у збереженні та використанні предметів реального світу, розробленні технологій впливу на емоційне сприйняття відвідувачів, підвищенні історичного та соціального самовизначення місцевого населення тощо [1, с. 390–393].

На початку ХХІ ст. соціокультурна роль музеїв зміщується до їх розуміння у ролі інструментів соціальної трансформації, спрямованими на зміни поглядів і стереотипів людей, що відбуваються під впливом процесів у глобальному світі [2, с. 152]. Такі інструменти активно використовуються у межах сучасних технологій комунікації в музейному просторі, пов'язаних з педагогікою пам'яті, педагогікою місць пам'яті, історичною соціалізацією, педагогікою пригадування та педагогікою комеморації.

Отже, осмислення соціокультурної ролі музеїв спричинене актуалізацією глобальних проблем та кризовими періодами у житті суспільства; демократизацією, включенням у культурні процеси широких мас населення; посиленням зв'язку і взаємовпливу культури, політики, економіки. Усе це підкріплюється:

- інтеграцією знань про суспільство, культуру, людину;
- можливостями глибокого усвідомлення характеру та перспектив суспільного розвитку;

- розумінням та прийняттям культурно значущих проблем;
- формуванням «музейного» стилю мислення;
- зміною ставлення людей до музею.

Зауважимо, що сучасний музей усе більше намагається шукати нові засоби «музейної мови», здатні відобразити усю палітру сучасних соціокультурних проблем, що заохочує до створення та розуміння різних музейних текстів на основі духовного та інтелектуального досвіду.

Дослідники зауважують, що музеї необхідно дедалі більше:

- залучати до глобальної тематики, оскільки глобальне і локальне в них гармонійно співіснують;
- допомагати впровадженню інноваційних технологій для розвитку у нових соціокультурних умовах,
- сприяти трансформації змістовного наповнення національної ідеї та її реалізації в музейній практиці [2, с. 152–153].

Загалом, усвідомлення соціокультурної ролі музеїв зумовлене виникненням потреби у збереженні надбань людства; існуванням спільної мети у суспільстві; зверненням до цінностей, норм і правил поведінки; закріпленням цінностей та правил поведінки як норм і правил моралі.

Отже, в умовах воєнного стану в Україні змінюються підходи до розуміння та актуалізації соціокультурної місії музеїв, що набувають нових смислів та контекстів у сприйнятті нової соціокультурної реальності, пов'язаної з воєнними діями; зміни поглядів та стереотипів людей; актуалізації вітчизняних ціннісних орієнтирів та національних векторів історичної пам'яті; використання сучасних технологій комунікації в музейному просторі, розширення музейного інформаційного простору.

Список літератури

1. Банах В. Соціальна місія музеїв: еволюція поняття. Проблеми гуманітарних наук. Серія Історія. 2021. Вип. 8 (50). С. 386–401.
2. Салата О. О. Еволюція музею як соціокультурного інституту в умовах процесу глобалізації. Сумська старовина. 2013. № XL. С. 150–157.

СТВОРЕННЯ ТА ДІЯЛЬНІСТЬ ГРОМАДСЬКОГО МУЗЕЮ «СТРІЛЕЦЬКОЇ СЛАВИ» НА СКРИЖАЛЯХ ІСТОРІЇ

Каспрук Віталій,

керівник гуртків,
КУ «ЗПО «Будинок дитячої та юнацької творчості»,
м. Заліщики,
kv8516@i.ua

Громадський музей «Стрілецької слави» при КУ «ЗПО «Будинок дитячої та юнацької творчості» Заліщицької міської ради Тернопільської області створено на базі музею партизанського загону «Дванадцятка». Пошуки експонатів до музею «Дванадцятки» розпочалися ще в 1983 році.

«Розпочали свої пошуки із Львівського державного центрального історичного архіву. Знайомлячись із публікаціями у газетах 1922 року, дізналися про склад загону. З'ясувалося, це були молоді люди із Заходу України: Івано-Франківщини, Тернопілля, Буковини, Львівщини тощо», — розповідав Василь Іванович Олійник, засновник музею. «Після цього почалося листування з сільськими радами експедиції. У пошуках активно допомагали гуртківці. Дізналися, що учасників загону було дванадцять — П. Шеремета, С. Мельничук, І. Цепко, М. Беник, М. Сергій, Т. Огородний, І. Луцак, Я. Панасюк, А. Паньків, М. Парибус, М. Пилипів та ..., ім'я останнього — невідоме» — продовжував оповідач.

На основі зібраних речей, юні краєзнавці (члени загону «Пошук») Заліщицького районного Будинку піонерів та школярів (тодішня назва закладу) під керівництвом В. Олійника, керівника гуртків, старшого наукового працівника районного краєзнавчого музею, 05 листопада 1987 року в приміщенні закладу позашкільної освіти відкрили музей партизанського загону «Дванадцятка» [1]. Цікаво, що назву «Дванадцять» вперше застосував український письменник Мирослав Ірчан у своїй драмі «12» [2].

П'ять разів Будинок школярів змінював адресу, а разом із ним і музей. «Нашим завданням, – підкреслював В. Олійник, тодішній завідувач музеєм, — було не втратити жодної знахідки. Наш музей — регіональний в області».

Заповзято працювали гуртківці під керівництвом свого наставника, досліджуючи життя і боротьбу культурних та політичних діячів на Заліщанщині, які були січовими стрільцями та вояками УПА. Вивчали біографію оперного співака Михайла Голинського, письменника — журналіста Данила Чайковського, композитора Михайла Гайворонського, яким відкриті меморіальні дошки в м. Заліщики.

У 1991 році, коли Україна стала незалежною державою, багато фактів раніше невідомих з історії «Дванадцятки», а також тих, що замовчувалися, чи перекручувались, стали відомими. Загін мав на меті — зірвати вибори до сейму, а також підняти селян до повстання проти Польщі [3].

Святкування 100-річчя від дня народження сурмача Війська Січового, заліщанина Михайла Гайворонського 15 вересня 1992 року сприяло реорганізації музею партизанського загону «Дванадцятка» в музей «Стрілецької слави».

12 жовтня 1994 року згідно наказу № 48 Заліщицького районного Будинку дитячої та юнацької творчості музей «Дванадцятка» реорганізовано в музей «Стрілецької слави».

Експозиція музею розповідає здебільшого про місцевих жителів, які боролись за незалежну Україну в рядах Легіону Українських Січових Стрільців, Української Галицької Армії, Української Повстанської Армії проти іноземних загарбників. Цікавими для відвідувачів будуть матеріали, присвячені Першій світовій війні, тут представлена зброя того часу, інформація про Г. Маннергейма — командира 12-ї кавалерійської дивізії, генерал-майора, пізніше маршала, президента Фінляндії, Василя Чапаєва — військового діяча часів Першої світової, легіону Українських Січових Стрільців.

За вагомий внесок у справу виховання учнівської та студентської молоді, примноження надбань національної культури, збереження історичної спадщини українського народу та Музейного фонду країни, пропаганди пам'яток історії

та культури музею «Стрілецької слави» присвоєно звання «Зразковий музей» (наказ Міністерства освіти і науки України від 13 червня 2005 року № 353). А 29 листопада 2007 року на засіданні колегії управління культури Тернопільської ОДА громадському музею «Стрілецької слави» присвоєно і звання «народний». На урочистості з нагоди 20-річчя з часу заснування музею зійшлися пошанувувачі музейної справи, місцеві краєзнавці. В святкуванні взяв участь Юхим Макотерський – краєзнавець з м. Чорткова, автор книги «Чи спокій віднайдуть невинно убієнні?», де вперше дана об'єктивна діяльність членів загону «Дванадцятка». Примірники цієї книги були передані музею. На святі була присутня делегація з с. П'ядики, що на Івано-Франківщині (звідти походив С. Мельничук – герой «Дванадцятки»). Ділилися спогадами члени ОУН-УПА Іван Кривко, Ганна Василик-Балан. Цікавим був виступ історика, дослідника Тернопільського національного економічного університету В. Штокало, котрий зазначив, що за деякими даними члени «Дванадцятки» належали до лав одного із загонів УГА і діяли за наказом Є. Коновальця [4].

У 2013 році завідувачем музею став Віталій Каспрук, продовжуючи розпочату В. Олійником справу, – збереження історії рідного краю, накопичення інформації про відомих особистостей Заліщанщини. Так, у 2015 році в музеї зроблено реекспозицію. Створено експозиції, що розповідають про «Революцію Гідності» та «Війну з РФ на сході України», участь наших краян у цих подіях. Матеріал, присвячений Євромайдану у 2013 – 2014 роках, розповідає відвідувачам чимало цікавих фактів про події того часу на Майдані м. Києва. Зацікавлять шанувальників історії також експонати про АТО (ООС). Тут зібрані факти про волонтерів та військових Заліщанщини – учасників подій на сході країни у 2014 – 2021 роках. Діють пересувні виставки: «Дорогою незалежності», «Червоногород – від сивої давнини до сьогодення», «Заліщани в старих листівках», «Із досвіду роботи краєзнавчого загону "Пошук"», виконаних у тісній співпраці із районним краєзнавчим музеєм.

Основний фонд музею станом на 2021 рік становить понад дві тисячі експонатів (2023).

У період воєнного стану робота музею «Стрілецької слави» зазнала суттєвих змін. Активізовано освітню діяльність серед місцевої молоді. До ознайомлення з експозицією музею залучаються діти та дорослі з числа внутрішньо переміщених осіб із зони бойових дій, екскурсії для котрих проводять члени ради музею. Під керівництвом завідувача музеєм Віталія Каспрука проводяться краєзнавчі розвідки Заліщицьким краєм, вивчається участь заліщан у російсько-українській війні 2014–2022 років. Здобувачі освіти долучаються до оновлення експозиції музею, котра розповідає про бойові дії в Україні. Завдяки волонтерам фонди музею періодично поповнюються новими експонатами.

Проводиться важлива робота з оцифрування основного фонду музею, що у майбутньому дозволить створювати віртуальні тематичні екскурсії. Це частково компенсуватиме відсутність туризму в період пандемії чи військового стану. Хоча є й мінуси такого кроку, адже потрібна сучасна техніка для опрацювання наявних експонатів.

Діяльність музею систематично висвітлюється на сторінках місцевої преси, на сторінці соціальної мережі Фейсбук, а також на сайті позашкільного закладу.

Музеї – то є наші духовні скарбниці. Ми повинні знати власне минуле, адже не дарма кажуть: «Хто не знає свого минулого, той не вартий майбутнього».

Список літератури

1. Киверига В., Шкрібляк М. Безсмертя соколів червоних». Колос. 1987.12 листопада.
2. Палагнюк М., Олійник М. Що символізувала «Дванадцятка»? 2012. 2 листопада.
3. Олійник В. З когорти першоборців. Колос . 1989. 5 вересня.
4. Струбицька І. А ми тую стрілецькую славу збережемо. Колос. 2007. 15 грудня.

МУЗЕЙНІ ФОРМИ РОБОТИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Качур Алла,

науковий співробітник,
Сумський обласний художній музей
ім. Никанора Онацького,
м. Суми,
alla-kachur90@ukr.net

Виховання в щасті — прикраса, а в нещасті — притулок (Аристотель). Як ніколи ці слова стали актуальними для сьогочасся, адже педагоги, музейні працівники несуть щоденну культурно-освітню варту в умовах війни. В останні роки музей позиціонує себе не лише як механізм збереження культурно-національних надбань, але й сприяє процесу виховання особистості, формування неординарного способу мислення.

Вивченням теми музейної педагогіки займалися такі дослідники, як: Гайда Л., Гончарук Т., Караманов О., Кардаш Н., Столяров Б. Теоретичні аспекти розвитку цієї галузі дають можливість утілити основні її досягнення в практичну діяльність мистецьких закладів.

Наразі музейна педагогіка має на меті не просто долучитися до освітнього процесу, а бути стабілізатором стійкого психічного здоров'я дітей різної вікової категорії під час воєнного стану. Зважаючи на диференційований підхід у сфері обслуговування відвідувачів закладу, значну увагу зосереджено на дитячій і підлітковій аудиторії.

Сумський обласний художній музей ім. Никанора Онацького не стоїть осторонь подій, які відбуваються в країні. Попри свою фізичну недоступність для відвідувачів, заклад продовжує діяльність на віртуальному рівні. Музей уже має в практиці декілька дистанційних форм роботи, тому продовжує реалізовувати в інтернет-просторі онлайн-проекти, рубрики, відео-матеріали про твори мистецтва, їх діячів.

На цьому етапі музей відіграє важливу роль не лише в культурному становленні особистості, а й виконує функцію, спрямовану на створення позитивного психологічного настрою для найбільш емоційно-вразливої категорії суспільства – дітей. Тому в закладі науковими співробітниками організовано експериментальні форми роботи. Під час воєнного стану це стало викликом, адже значна кількість дітей виїхала. Усе ж вдалося провести кілька онлайн-зустрічей, покликаних влаштувати культурне дозвілля учнів молодшого шкільного віку, в яких переважає конкретно-образне мислення, безпосереднє сприймання, властива нестійка увага. Відповідно, обрано майстер-класи «Долоньки життя» та «Калиновий дивограй». На папері діти створили відтиск своєї долоньки, розфарбували її патріотичними кольорами та написали на них власні мрії. Такий вид діяльності супроводжувався інформаційною довідкою про значимість даних кольорів (справжній український прапор був започаткований Михайлом Грушевським в УНР. Золоте, жовте символізує Творця, Бога-Отця і взагалі – Вищу Духовність. Синє ж — це все земне, а також свобода вибору. Насправді барви нашого прапора з давніх-давен символізують дві головні стихії природи і людського буття — вогонь (жовтий колір) і воду (синій). Найпопулярніше тлумачення гама в народі: синій символізує небо, жовтий — родючі пшеничні поля [2]). Обговорено символіку України, її роль у житті нації. Подібні форми роботи спрямовані на патріотичне виховання підростаючого покоління, створення певних підґрунть для подальшого становлення особистої громадянської позиції.

Щодо другого майстер-класу, то школярам запропоновано намалювати гілочку калини на знак незламності українського духу. Розвиваючи дрібну моторику, діти робили ягоди своїми пальчиками, замість звичного пензлика. Щоб замалювати інші деталі калини, учні, за власним бажанням, мали змогу обрати і фломастери, і олівці, і фарби. Музичним супроводом онлайн-зустрічі послугував гімн січових стрільців «Ой у лузі червона калина». Науковий співробітник подав коротку довідку про історію появи цього твору [3]. Таким чином практична частина заняття гармонійно поєдналася із теоретичною сторінкою державотворення.

Згідно із класифікацією музейно-педагогічних прийомів українського дослідника Караманова О., під час таких видів діяльності вдається задіяти прийоми показу, коментування, порівняння [1]. Подібні майстер-класи спрямовані на активізацію творчих здібностей особистості.

Окрім вищезазначених форм роботи, наукові співробітники вдалися до мінівиставки-колажу дитячого малюнку «Фарби миру», у якій задіяно учнівський колектив Сумської дитячої художньої школи ім. М. Г. Лисенка. На цьому рівні активізації музейної педагогіки простежується міждисциплінарні зв'язки та співпраця із загальноосвітніми закладами. Скоординовано певні контакти із викладачами, які зорієнтували своїх вихованців щодо арт-теми та подальшого фото-звіту. Окрім малюнків, діти виявили ініціативу розробити скульптурні мінікомпозиції, використовуючи пластилін. Вихованці проявили креативне мислення у своєму баченні миру на рідній землі, а яскрава палітра кольорів розкрила їх особливе світовідчуття.

Пробним і дещо новим для музею став онлайн-захід під назвою «Family-хвилинка», зосереджена на тренуванні пам'яті, розвитку словесно-логічного мислення та вдосконаленні комунікативної діяльності дітей молодшого шкільного віку. У чому ж полягало заняття? Життя закладу до війни вирувало проведенням різнопланових заходів, пов'язаних зі святкуванням певних державних свят, вшануванням пам'ятних дат, тому постало питання перед науковцями організувати подібні форми роботи в умовах сучасних реалій. Отож, до Міжнародного Дня родини та Дня матері пройшла онлайн-зустріч поціновувачів мистецтва. Відбувся діалог-спілкування, мета якого – виявити значення родини в житті кожної дитини, її роль у розвитку суспільства. Вони із задоволенням ділилися думками, ідеями щодо майбутнього процвітання нашої держави, не обійшли теми війни і миру. Під час такого роду діяльності задіяно логічне, дискурсивне мислення. Музейний співробітник запропонував розглянути також декілька творів мистецтва з образом матері. Задіявши наочно-образне мислення, школярі мали змогу проаналізувати їх, зробивши опору на уявлення та образи.

Отже, за допомогою педагогічних прийомів у проведенні вищезазначених музейних форм роботи, науковці змогли досягти головної мети: розвиток творчих здібностей учнів, організація їх культурного дозвілля, сприяти процесу виховання особистості, становлення позитивного психо-емоційного настрою в умовах воєнного стану. Використовуючи художньо-естетичні засоби, маємо змогу донести значення культурного надбання в житті нації, його роль у збереженні державного суверенітету.

Список літератури

1. Караманов О. Музейна педагогіка в навчально-виховному процесі загальноосвітньої школи. Освіта та педагогічна наука. 2012. № 3. С. 5–12.
2. Кашицька Н. Ф. Перевернути кольори державного Прапора України з синьо-жовтого на жовто-синій. URL: <https://petition.president.gov.ua/petition> (дата звернення: 16.05.2022).
3. Кузьменко О. «Ой у лузі червона калина похилилася»: історія гімну Українських Січових Стрільців. URL: <https://www.nas.gov.ua/UA/Messages/Pages/View.aspx?MessageID=8987> (дата звернення: 20.05.2022).

РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКА ВІЙНА ТА ПЕРСПЕКТИВИ МОДЕРНІЗАЦІЇ МУЗЕЇВ ВІЙСЬКОВО-ІСТОРИЧНОГО ПРОФІЛЮ ПРИ ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ УКРАЇНИ

Копилець Євгеній,

кандидат педагогічних наук,
заступник директора з навчально-виховної роботи,
Комунальний заклад «Полтавський обласний центр національно-
патріотичного виховання, туризму
і краєзнавства учнівської молоді Полтавської обласної ради»,
м. Полтава
poltour75@gmail.com

У першій декаді квітня 2022 року відбувся заочний етап II (фінального) туру Всеукраїнського конкурсу екскурсорів музеїв закладів освіти «Край, в якому я живу», організацію та проведення якого здійснювали Український державний центр

національно-патріотичного виховання, краєзнавства і туризму учнівської молоді та Комунальний заклад «Полтавський обласний центр національно-патріотичного виховання, туризму і краєзнавства учнівської молоді Полтавської обласної ради». Власне, на цьому конкурс у 2022 році завершився, оскільки російсько-українська війна унеможливила проведення його очного етапу. Члени журі опрацювали тексти оглядових екскурсій та презентації екскурсій музеями історії освіти, етнографічними та військово-історичними музеями.

Оскільки нас разом із фахівцями музейної справи було залучено до оцінювання матеріалів музеїв військово-історичного профілю, ми мали нагоду ознайомитися з роботою 19 кращих музеїв означеної тематики із різних регіонів України. Конкурсні матеріали були підготовлені до початку повномасштабного російського вторгнення. Маємо надію, що, попри суб'єктивність, наші роздуми щодо перспектив модернізації музеїв військово-історичного профілю при закладах освіти будуть продуктивними для їхньої подальшої розбудови.

Із 19 музеїв, що взяли участь у конкурсі, 4 були засновані у 1970-х рр., 7 – у 1980-х рр., 3 – у 1990-х рр., 4 – у XXI ст. (утім, деякі з музеїв офіційно взяті на облік значно пізніше). Найстаріший функціонує з 1973 р., наймолодший урочисто відкрито наприкінці 2018 р. 13 музеїв належать до власне військово-історичних, 6 – до історичних, історико-етнографічних, історико-краєзнавчих музеїв, у яких представлена військово-історична тематика.

У 2017–2021 рр. у низці музеїв здійснено реставраційні роботи та реекспозицію, змінено назву (здебільшого, відповідно до рекомендацій, позбувалися кліше «музею бойової слави»). Оскільки Всеукраїнський конкурс екскурсіводів музеїв закладів освіти «Край, в якому я живу» проводять щорічно, і на ньому систематично представлені музеї військово-історичного профілю, деякі музеї вже напрацювали певний досвід участі в конкурсі, зокрема, 5 музеїв із 19 було презентовано на ньому попереднього, 2021 р.

Та попри це, аналіз конкурсних матеріалів дає підстави виокремити низку перспектив модернізації музеїв, які актуа-

лізовано спричиненим російською агресією рухом за декомунізацію і дерусифікацію.

Найпоширеніший недолік у поданих на конкурс матеріалах – використання в оформленні експозицій та у текстах екскурсій ідеологізованих кліше минулих років замість історично коректних термінів. У матеріалах 12 музеїв є вирази на кшталт «Тих днів не змовкне слава», «Ніхто не забутий, ніщо не забуто», «Перемогу наближали, як могли», «Воїни-визволителі», «Визволення Європи», «Фашистська Німеччина», «Фашистське пекло» і подібні. Як ми раніше зазначали, це значною мірою зумовлено недостатністю та недосконалістю методичного забезпечення, суперечностями між методичними рекомендаціями та суспільною практикою [3].

Окрім періоду Другої світової війни, ідеологічні атавізми наявні також у розділах, присвячених участі земляків у війні в Афганістані: «Інтернаціональний обов'язок», «Воїни-інтернаціоналісти» (4 музеї).

У поодиноких музеях оформлення частини експозиції лишилося російською мовою, домінуючі елементи в експозиції, присвяченій Другій світовій війні, відображають акценти, характерні для радянської доби (зображення відомої скульптури Євгенія Вучетича «Воїн-визволитель»).

Вочевидь, російсько-українська війна спонукає продовжити зміну наповнення та логіку побудови експозиції окремих музеїв. Виразним прикладом може бути музей «Хроніка століть. Особистість в історії» Спеціалізованої загальноосвітньої школи I-III ступенів № 105 з поглибленим вивченням предметів суспільно-гуманітарного циклу Дарницького району м. Києва. У 1975–2018 рр. він називався музеєм К. К. Рокоссовського і, попри осучаснення (у 2021 р. його юний екскурсивод увійшов до числа призерів II туру Всеукраїнського конкурсу екскурсиводів музеїв закладів освіти «Край, в якому я живу»), 2 розділи з 3 усе ще оповідають про біографію радянського маршала.

Найвищі бали на заочному етапі II туру конкурсу 2022 р. набрали матеріали військово-історичного музею Комунального закладу «Клугино-Башкирівський ліцей» Чугуївської міської ради Харківської області. Цей музей відкрито 2015 р. (1 зал) та

розширено 2018 р. (2 зал), тож на його творців менше впливали «спадкові» стереотипи. Другий за рейтингом – військово-історичний музей «Тризуб» Жоржівської загальноосвітньої школи I-III ступенів Шишацької селищної ради Полтавської області, який урочисто відкрили 2018 р., а свідоцтво про реєстрацію видали 2019 р. Однак варто утриматися від констатування прямої кореляції між датою заснування музею та сучасністю представлених у ньому підходів до історії: третього місця рейтингу з екскурсією на тему «Сторінками бойової слави Козятинщини» дістався військово-історичний музей Загальноосвітнього навчально-виховного комплексу I-III ступенів «Школа – гімназія – дитячий садок» імені В. Підгорбунського Козятинської міської ради Вінницької області, започаткований іще 1979 р.

Саме у спрямованості на «бойову славу», на нашу думку, полягає одне зі складних питань подальшої модернізації музеїв військово-історичного профілю при закладах освіти. Чимало музеїв позбулися цього словосполучення у назві (хоча й не всі; у цьогорічному конкурсі були представлені і матеріали зразкового військово-історичного музею захисників Вітчизни Чернігівської загальноосвітньої школи I-III ступенів № 34; його юний екскурсовод – переможець минулорічного конкурсу «Край, в якому я живу», у документах якого музей фігурує під назвою «Музей бойової слави захисників Вітчизни»). Та наскільки оновилися підходи до висвітлення історичного процесу у тих, що змінили назву? Музей бойової слави Запорізького колегіуму «Мала гуманітарна академія» Запорізької міської ради Запорізької області у 2019 р. став музеєм пам'яті Героїв, лейтмотивом його діяльності проголошено «вшанування пам'яті героїв, видатних особистостей різних часів: від славного козацтва, учасників Другої світової війни, захисників незалежної України до героїв наших днів». Але чи кардинально відрізняється таке бачення історії від попереднього?

У чому хиба «музеїв бойової слави»? У тому, що в них ішлося, насамперед, про сумнівну бойову славу Червоної армії в роки німецько-радянської війни? Коли 2016 р. на Волині розгорівся скандал навколо музею бойової слави в одній із шкіл Ківерців як «сепаратистського осередку», представниця Інституту наці-

ональної пам'яті Леся Бондарук зазначила, що «...наша історія і наш народ має чудову бойову славу. Єдина проблема, що експозиції шкільних музеїв стосуються виключно Другої світової війни і там є неточності, де вказано, що Друга світова війна відбувалася у 1941–1945 роках. І виходить так, ніби у 1939 році вона не розпочиналася. Багато використано застарілої інформації, яка не відповідає історичній дійсності» [2].

Але ж цьогорічний лідер рейтингу, музей Комунального закладу «Клугино-Башкирівський ліцей» на Харківщині, був започаткований як музей бойової слави не 40 років тому – у 2015 році, і мав у експозиції не лише матеріали періоду Другої світової війни. Та 2021 р. його назву змінено на «військово-історичний».

Можливо, проблема в тому, що за глянцем «бойової слави» не розгледіти людського виміру війни? Сергій Ільчишин 2017 р. рекомендував переосмислити пріоритети: «...війна знецінює людське життя, війна, що породжена викривленим сприйняттям реальності, вбивчою ідеологією, приносить страждання, руйнування та жертви. Нині перед музеями, що містять експозиції, присвячені Другій світовій війні, ... на мій погляд, стоїть інше завдання. Парадигма «герой – антигерой» вже має відійти у небуття. Нехай кожен відвідувач зробить висновок самостійно» [1, с. 4–5].

Але в Методичних рекомендаціях щодо засад діяльності музеїв історичного профілю дошкільних, загальноосвітніх, позашкільних та професійно-технічних навчальних закладів, поширених додатками до листів МОН від 22.05.2015 № 1/9-255 та від 20.08.2018 № 1/9-500, наголошено на важливості відображення у різних формах музейної роботи громадянського подвигу учасників Революції гідності, вшанування пам'яті героїв Небесної сотні, героїв АТО... А скільки прикладів героїзму дала — і ще дасть — російсько-українська війна. Та чи можна висвітлювати у музеї одні періоди з позицій історичної науки, а інші — з позицій історичної пам'яті?

В умовах загострення суспільного резонансу навколо подій і постатей минулого методичний супровід оновлення військово-історичних музеїв при закладах освіти стає особливо значущим.

Список літератури

1. Бондар Л. Чи має право на існування музей бойової слави в одній зі шкіл Ківерців? Волинські новини: веб-сайт. URL: <https://www.volynnews.com/news/society/chy-maye-pravo-na-isnuvannia-muzey-boyovoyi-slavy-v-odniy-zi-shkil-kivertsiv/>
2. II Світова війна і Україна. Новий концептуальний аналіз. Спроба тлумачення та переосмислення основних подій, спростування радянських ідеологічних перекосів. Упорядник С. О. Ільчишин. Київ, 2017. 24 с.
3. Копилець Є. Нові підходи до висвітлення періоду Другої світової війни в музеях при закладах освіти: проблемні моменти. Музейна педагогіка в науковій освіті: збірник тез доповідей учасників II Всеукраїнської науково-практичної конференції, м. Київ, 26 листопада 2020 р. Київ : НЦ «Мала академія наук України», 2020. С. 30–35.

ВПЛИВ ВОЄННОГО СТАНУ НА РОБОТУ МІСЦЕВИХ РЕГІОНАЛЬНИХ МУЗЕЇВ (НА ПРИКЛАДІ МЕНСЬКОГО КРАЄЗНАВЧОГО МУЗЕЮ ІМ. В. Ф. ПОКОТИЛА)

Крутий Віталій,

директор музею,

КЗ «Менський краєзнавчий музей ім. В. Ф. Покотила»,

Менської міської ради Чернігівської обл.,

м. Мена

muzeuim.mena@gmail.com

Російська агресія 24 лютого 2022 року кардинально змінила роботу мабуть усіх музеїв України, а особливо там, де проводились активні бойові дії. Через своє географічне положення Менщина опинилась на шляху просування військових колон 25 та 26 лютого. На час початку агресії наш музей працював у штатному режимі, працював краєзнавчий гурток, проводились тематичні екскурсії для туристів у населених пунктах громади. Уже о 5 годині ранку 24 лютого над Меною почулися вибухи. На засіданні працівників музею було вирішено сховати в сейфах фондів книги, особливо важливу документацію. На наступний день у місті вже були російські війська, органи влади та

правоохоронні вже майже не контролювали ситуацію. Через декілька годин почав зникати зв'язок з охороною музею (через відсутність інтернету). Постає реальна проблема із захистом експонатів та недопущення випадків мародерства.

У перші ж дні окремі представники музею увійшли до лав місцевої територіальної оборони, було налагоджено нічне чергування поряд з будинком музею. Одночасно незважаючи на не чіткі рекомендації щодо евакуації музейних предметів відбулось поступове згортання експозицій з найбільш цінними експонатами. На випадок ракетних обстрілів було нашвидкоруч облаштоване підвальне приміщення музею. Частково там були розміщені і експонати музею.

Менщина опинилась в майже повній ізоляції від «материкової України», були підірвані мости, з півночі була загроза проходу нових військ ворога. Незважаючи на таку ситуацію музей продовжував функціонувати. Якщо брати загалом, то наш музей не працював перші 10 днів. Далі ми почали відкриватися для відвідувачів, у громаду приїхало більше 7 тис. переселенців. Працівники музею займалися виготовленням маскувальних сіток, тушонки, збором продуктів для ЗСУ та біженців, копали захисні окопи та бліндажі.

Не менш важливою роботою була фото та відео фіксація наслідків боїв на території громади, опитування свідків, нанесення схем просування військ ворога, встановлення місць поховань російських солдат для майбутньої ексгумації.

У приміщенні музею в короткі терміни була облаштована фотовиставка «Бої за Менщину 2022» де були висвітлені перемоги наших збройних сил на території громади, висвітлені і факти мародерства та колоборантства серед місцевих жителів. Музейні експозиції поповнились експонатами з бойових дій та речами окупантів.

Під час проведення нечисленних екскурсій для відвідувачів (через постійні повітряні тривоги) співробітники музею яскраво проводили аналогію дій нацистів у 1941 – 1943 рр. на території Менщини та дій російських окупантів в населених пунктах громади [1]. Не обійшли аналогію щодо дій місцевого населення.

Ще одним новим видом нашої роботи в цей час стали зустрічі молоді та дітей з представниками територіальної оборони, метою яких стала роз'яснювальна робота, як поводитися з виявленими боеприпасами, залишками ворожої техніки, зустрічами з безпілотними апаратами, підозрілими особами. Неодноразово проводились навчання з дій під час повітряної тривоги.

Одночасно у виставковому залі була організована благодійна виставка «Воїни. Історія українського війська». Усі виручені кошти були передані на потреби армії. Одночасно це приміщення використовувалось і як центр збору речей для потреб біженців.

На початку квітня Чернігівщина була повністю звільнена від ворожих військ, музей запрацював у довоєнному режимі.

Такий досвід має стати прикладом дій музеїв у випадках, коли окремі території держави можуть опинитися в глибокому тилу ворога.

Список літератури

1. Калібаба Д. П., Соляник В. С. Наша рідна Менщина. Мена: «Домінант», 2003. 176 с.

ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ ЕТНОГРАФІЧНОГО МУЗЕЮ ПРИ НАВЧАЛЬНОМУ ЗАКЛАДІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Куровський Юрій,

викладач історії,

Володимир-Волинський центр професійної освіти,

м. Володимир

kurowsky2908@gmail.com

Як відомо, термін «музей» у перекладі з грецької мови означає місце, присвячене музам – покровителькам науки і мистецтва. Протягом історії людства зміст цього терміну поступово змінювався. Сьогодні музеями вважаються культурно-освітні та науково-дослідні заклади, призначені для вивчення, збереження та використання пам'яток природи, матеріальної

і духовної культури, прилучення громадян до надбань національної і світової історико-культурної спадщини [3, с. 49].

Важливу роль у процесі розвитку української державності та національному відродженні, вихованні молодого покоління патріотів, безперечно, відіграють музеї, створені при навчальних закладах. Такі музеї являють собою уречевлений виклад історії, який має відтворити реальність через її матеріальні прояви, орієнтуватися на авторитет слухача та основний контекст [4, с. 40]. Залучення експонатів музею до процесу навчання дозволяє «унаочнити» історичний матеріал, сприяє засвоєнню здобувачами освіти нових знань. У виховному процесі діяльність музею допомагає формуванню гуманізму, моральних цінностей, розвитку позитивних особистих якостей учнів.

У навчальних закладах функціонують музеї різних профілів. Профіль музею – це спеціалізація його зібрань, експозицій та діяльності, обумовлені зв'язком із конкретною наукою, галузями, дисциплінами, видами мистецтва і культури [2, с. 24]. Тут мова піде про музеї етнографічного профілю. Такі музеї документують історію, особливості культури і побуту населення, побутові речі, інтер'єр житла, народний одяг, різноманітність вишивок. Вони створюються на матеріалах широко відображеної багатobarвної народної культури конкретної місцевості, району (народний одяг, житло, традиційні промисли та ремесла, народна творчість, вишивання, ткацтво, різьбярство, гончарство тощо). Тобто вони тісно пов'язані з краєзнавством.

Великої ваги питання краєзнавчої освіти набуває в контексті української державності, бо від свого дому, міста чи села починається формування національної самосвідомості, розуміння України, Європи, світу, а відповідно – історії України та її місця у всесвітній історії [1, с. 74]

Основними напрямками роботи музею, створеному при навчальному закладі є такі:

- організаційний – спрямований на збір матеріалів речової та духовної культури, характерних для певної місцевості, оформлення експозиції відповідно до наявних фондів, створення та організація діяльності історичних гуртків, розробка тематичних екскурсій;

- навчальний – проведення уроків згідно діючих навчальних програм із залученням матеріалів музейних фондів (особливо це стосується уроків з тем «Наш край»);
- виховний – проведення позакласних заходів, спрямованих на виховання патріотизму, екскурсій;
- дослідницький – організація та проведення здобувачами освіти науково-пошукової діяльності.

Початок широкомасштабних військових дій на території України і введення воєнного стану створили серйозні труднощі у діяльності навчальних закладів. На окупованих та прифронтових територіях їх функціонування стало взагалі неможливим. У тилкових регіонах відбулося переведення системи освіти на дистанційну форму навчання. Ці обставини мають значний негативний вплив на процес діяльності музеїв при навчальних закладах.

Фізична відсутність здобувачів освіти у навчальному закладі призупинила роботу з усіх напрямів діяльності музеїв. Частина музейних приміщень зайняті під військові чи гуманітарні потреби, віддані для проживання вимушених переселенців (особливо це стосується музеїв при закладах професійно-технічної та вищої освіти, оскільки доволі часто їх приміщення знаходяться в студентських гуртожитках). Це лише деякі проблеми, що постали перед музейною роботою в закладах освіти.

Проте, варто розуміти, що на сучасному етапі, в умовах війни, виконання музеями своїх функцій є ще більш актуальним і важливим. Адже ефективність спротиву російській агресії та геноциду також залежить від якісного виконання навчальних та виховних завдань закладами освіти і їхніми музеями зокрема. Тому потрібно активізувати перш за все дистанційні форми роботи музеїв. Вони повинні стати медіаресурсом, спрямованим на громадянське і патріотичне виховання. Найважливішим у цій ситуації є постійне підтримування зворотного зв'язку зі здобувачами освіти, а також з колегами з інших навчальних закладів. Для музеїв етнографічного профілю можна виділити декілька методів діяльності в таких умовах.

При проведенні дистанційних занять (синхронних чи асинхронних) з учнями необхідно продовжувати залучати експонати

з музейних фондів. Варто практикувати проведення вчителями та викладачами уроків з тем, які стосуються краєзнавства за допомогою платформ Zoom, Google Meet та інших інтернет-ресурсів безпосередньо з музейних приміщень.

Виховний напрям роботи музею реалізується шляхом розробки віртуальних тематичних екскурсій експозицією музею, визначними місцями краю та ін. Посилання на такі екскурсії можуть бути розміщені та сайті навчального закладу, сайті ОТГ чи інших інтернет-ресурсах. Звісно, створення такої екскурсії вимагає відповідного технічного та фахового забезпечення. Зате вона дає можливість дистанційно донести до екскурсантів особливості народних звичаїв, багатство культурних надбань нашого народу.

Для молодших школярів цікавою дистанційною формою роботи є публікація розмальовок, створених на основі зображень музейних експонатів [5]. Це можуть бути картини, предмети побуту, вишиванки тощо. Завдання дітей — розмалювати роздруковані зображення.

Необхідним для функціонування музеїв є тісна співпраця з музеями інших навчальних закладів, а також різними музейними установами. Тому варто активно долучатися до історичних та музейних онлайн-проектів, які проводяться на регіональному чи всеукраїнському рівнях. Така діяльність забезпечує не лише обмін досвідом, а й сприяє популяризації музею та навчального закладу в медіапросторі.

У реалізації дослідницького напрямку діяльності етнографічного музею важливе місце посідає так звана «усна історія». Адже сама ідея етнографічного музею полягає в ілюстрації умов повсякденного життя «маленької людини», особливостей світогляду, її долі в різних історичних обставинах. Саме усна історія, на думку П. Томпсона, має «повернути людям, які робили і переживали історію, центральне місце в ній, даючи їм можливість заговорити на повний голос» [6, с. 15]. Російсько-українська війна є надважливою історичною подією, а свідчення її учасників та очевидців у майбутньому стануть цінним історичним джерелом. Саме тому для музею при освітньому закладі важливо за допомоги здобувачів освіти оперативно організувати збір таких свідчень. Для цього необхідно розробити спеціальні

квестіонарії (питальники) в електронному чи паперовому вигляді, організувати інтерв'ю із земляками, які брали участь у бойових діях чи гуманітарних акціях, перебували на тимчасово окупованих територіях тощо.

В умовах, що склалися, окремим напрямом діяльності етнографічних музеїв має стати робота з вимушеними переселенцями. Не секрет, що більшість цих людей виїхали із сильно русифікованих та урбанізованих регіонів України. Для виховання в їхньому середовищі патріотизму та залучення цих громадян до українських національно-культурних цінностей потрібно намагатися активно залучати переселенців до всіх напрямів роботи музею. Така робота повинна сприяти процесу об'єднання українців, завершенню формування української політичної нації.

Отже, у період воєнного стану функціонування етнографічних музеїв при навчальних закладах не втрачає своєї важливості. Навпаки, в складних умовах є потреба активізації використання навчальних, виховних та дослідницьких можливостей музею задля зміцнення противу російській агресії.

Список літератури

1. Бондаренко Г., Маслай Г. Краєзнавча освіта Волині у 2003–2006 рр. Минуле і сучасне Волині та Полісся: матеріали до відзначення 20-річчя від часу створення Волинської обласної організації Національної спілки краєзнавців України. Луцьк, 2009. 292 с.
2. Гайда Л. А. Музей у навчальному закладі. Київ: Шкільний світ, 2009. 128 с.
3. Культурна спадщина України. Правові засади збереження, відтворення та охорони культурно-історичного середовища: зб. офіц. док. / упоряд. В. І. Фрич. Київ: Істина, 2002. 336 с.
4. Мєро Ф. Музей і суспільство. Народна творчість і етнографія. 2006. № 6. С. 40–48.
5. Проєкт «Розмальовка. Музей вдома» від Хмельницького художнього музею. URL: http://pmu.in.ua/museum_pedagogics/hohm/ (дата звернення: 13.05.2022).
6. Томпсон П. Голос прошлого. Устная история / Пер. с англ. М. Коробочкин. Москва, 2003. 368 с.

МУЗЕЙНА ПЕДАГОГІКА В АКТУАЛІЗАЦІЇ КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ В УМОВАХ ВІЙНИ

Мельник Наталія,

вчитель вищої категорії
заступник директора з виховної роботи,
Красносільський заклад загальної середньої освіти I-III ступенів
Володимирецької територіальної громади
Вараського району
Рівненської області,
nataliemelnuk1012@gmail.com

*Потенціал виховний у музеї великий.
Допомагає він дітей лиш доброду вчити:
Поважати традиції, їх шанувати,
Рідну природу не плюндрувати.
Пишатиь синами своєї країни,
Знати достовірні історичні зміни,
Батьків поважати, щиро любити,
Нікому зла і кривди не чинити.
Будемо свято історію чтити,
Щоб достойних синів, дочок зростити.
Щоб красу, велич її прославляли,
Про мир для нащадків дбали.
В країну прийшла рашиська навала,
Геноцид українців «запантентувала».
Як нечисть земля може носити?
Яка їх може жінка чи мати ростити?
Наша країна душу зранену має,
«Руська» орда все нищить, ламає.
Дух українців їм не здолати,
Вдасться країні з руїни повстати.
Треба рашиську навалу відбити.
Ми зможем країну свою відродити!
Щоб весна була не тільки в садах,
А у кожного в душах, в серцях*

Наталія Мельник

Настала чорно-біла в Україні весна: лютий березень, лютий квітень, лютий травень. Чи може бути весна у двох кольорах? Однозначно, ні. Тепло потребує яскравості не тільки у природі, але і у душі людській. Воєнний стан у державі

торкнувся кожного, незалежно від регіону проживання. Було внесено зміни в освітній простір та навчально-виховний процес. Незмінним залишився аспект виховання учня-патріота, такого, який буде любити рідний край, шанувати звичаї і традиції. Саме одним із важливих центрів вихованого впливу на здобувача освіти має шкільний музей.

Красносілля — село на Поліссі.
Потопає в зеленій красі.
Там є річка, ставок і потічок.
Вабить м'ятний повітря ковток.
Тут же ліс і лісок, і лісочок,
Рілля, поле і лан, і ланочок.
Захід сонця напрочуд красивий.
Рідний край мій, повір, особливий.

Наталія Мельник

Саме у такій розкішній природі Полісся ми продовжуємо жити, планувати своє майбутнє, пам'ятати минуле і вчитися на досвіді минулих поколінь.

Однією з головних напрямів роботи історичного шкільного музею «Родовід» є організація уроків, екскурсій та позакласних заходів. Нині здобувачі освіти мають можливість відвідати його віртуально.

Шкільний історичний музей «Родовід» при Красносільському ЗЗСО I-III ступенів було створено у жовтні 2002 р. силами вчителів та учнів закладу з метою:

- залучити молоде покоління до вивчення і збереження історико-культурної спадщини свого народу;
- виховувати національну свідомість, любов до рідної землі, свого народу;
- вивчати, зберігати та використовувати пам'ятки історії села, матеріальної та духовної культури рідного Полісся;
- формувати ціннісне ставлення особистості до історичних, культурних, духовних надбань рідного краю.

Зазначимо, що в шкільному музеї створений куточок, присвячений поету-земляку Михайлу Дубову, де зберігаються його збірки, підготовлена цікава презентація «Михайло Дубов – поет, людина, патріот», яку можна дивитися онлайн.

Михайло Дубов «вболівав за долю рідної землі». Це відображено у його віршах «Дрова», «Кислотний дощ», «Засипана криниця».

Дитяча приповідка:
Не припускай, лихий перевертню,
Не припускай, не припускай...
В твоїм оманливому леготі
І нива корчиться й ріка.

У народу, який не знає свого минулого, немає майбутнього. Кому, як не поету, було це розуміти. Тому й приділяв велику увагу таким забутим вже постолом та жорнам. Вони в творчості поета стають символами роду, оберегами пам'яті.

Роду символіка чорна —
Два кам'яні герби...
Скрегітно крутяться жорна,
Жито жують...

Михайло Дубов був палким пропагандистом рідного слова. Про долю рідної мови поет писав у віршах- «Стою біля криниці дзвонкової», «Балада про слово», «Мова».

Зганьблена, промерзла, нездорова, —
Серце незагоєне щемить...
Вустоньки кусаючи до крові,
Мова наша схлипує щомить...

Зацікавленість у відвідувачів шкільного музею викликають зразки жіночого та чоловічого одягу XIX ст., предмети побуту: рушники, праски, глечики, гребені з мичкою, ночви, горщики.

Також підготовлені цікаві віртуальні екскурсії і про місцевих берегинь народних традицій. Зокрема, про майстриню-вишивальницю Сиротюк Ганну Іванівну. Її роботи – це справжнє мистецтво, це джерело батьківської криниці.

Варто зазначити, що Ганна Іванівна нагороджена грамотою відділу культури і туризму Володимирецької райдержадміністрації за участь у виставці декоративно-прикладного мистецтва на святі «Музейна гостина», травень 2009 р., приуроченому 40-річчю заснування районного народного історичного музею.

Одне із захоплень майстрині — вишивання ікон — оберегів сімейного благополуччя та затишку.

Ганна Іванівна згадує, що «наважилася над ними працювати тільки після благословення священика».

На фестивалі «Бурштиновий шлях» майстриня теж демонструвала свої роботи. Хоча каже: «Вишиваю не для виставок, а для душі. Люблю цю справу. Це велика любов мого життя».

Підготовлена віртуальна екскурсія і про Гаврилюка Романа Віталійовича, багаторазового учасника та призера чемпіонатів України, який у 2021/2022 н.р. для закладу подарував частину своїх кубків і медалей.

Є на кого дітям рівнятися, є з кого брати приклад. Роман Віталійович – взірець для наслідування. Простий сільський хлопець, який шанує батьків, поважає старших, брав участь у спортивних змаганнях і перемагав.

Під час навчання, у Волинському державному університеті ім. Лесі Українки на факультеті фізичного виховання та реабілітації, займався спортивною ходьбою, а пізніше розпочав бігати марафон. (42 км. 195 м.)

У 2013 р. виконав норматив Майстра спорту України у цьому ж таки виді (42, 195).

2014 році стає Чемпіоном України пробігши Ультрамарафон (100 км.)

У 2015 р. Чемпіон України, марафон на 50 км та учасник ЧС у Голландії.

У 2016 році повторює успіх на Чемпіонаті України, марафон 50

км. Срібний призер Чемпіонату України із зимового поліатлону. 2017 р. завойовує бронзу на чемпіонаті України, марафон 42 км 195 м.

Отже, шкільний музей сприяє формуванню любові до Батьківщини, дбайливого ставитися до всього, що дісталось від попередніх поколінь, знайомить із взірцями для наслідування, дозволяє ростити громадянина на достовірному матеріалі, на історії та подіях свого рідного села.

Підкреслимо, що музейна педагогіка в актуалізації культурної спадщини в умовах війни є одним із помічників реалізації навчально-виховного процесу, стрижень у вихованні особистості, тому що допомагає здобувачам освіти знайомитися з історичними, культурними та духовними надбаннями рідного краю.

У єдності сила

Весь світ молиться щиро Богу.

На рідній мові шле промову.

Тільки вкраїнців він чути не буде,

Якщо чіп московський вона забуде?

А ви загляньте щиро в очі жіночі,

Тих, що плачуть щоднини, щоночі,

Тих, у кого накрила домовина

Рідних – чоловіка, брата чи сина.

А ви запитайте у неньки чи батька,

Тих, у кого дітей гвалтувала орда поГанська.

Якою мовою будуть молитись,

Щоб кляту навалу Україні позбутись?

Тільки в єдності вкраїнців сила,

Мужність, свобода – надійні вітрила.

Українською молитви свої посилаєм,

рашиську агресію припинити благаєм:

Дай, Боже, воїнам нашим ангелів крила,

Щоб вражая куля їх не зломила,

Щоб вернулись живими до рідної хати,

Де їх будуть рідні в молитві чекати.

Наталія Мельник

ВПЛИВ ВОЄННОГО СТАНУ НА НАУКОВО-ОСВІТНЮ РОБОТУ НАЦІОНАЛЬНОГО ЗАПОВІДНИКА «БАТЬКІВЩИНА ТАРАСА ШЕВЧЕНКА»

Метик Людмила,

заступник генерального директора з наукової роботи,
Національний заповідник «Батьківщина Тараса Шевченка»,
село Шевченкове Звенигородського району Черкаської області,
zapov_shevchenka@meta.ua

Територіальний і духовний центр України – Черкащина – поєднав села Моринці, Шевченкове, Будище, Вільшану у Національний заповідник «Батьківщина Тараса Шевченка». У цих середньонаддніпрянських селах із славною історією та могутнім духовним потенціалом пройшли дитячі роки Тараса Григоровича Шевченка. У Моринцях він вперше подав голос, у Кирилівці (а з 1929 року Шевченкове) зростав, формувався як особистість, у Будищах – у маєтку Енгельгардта – козачкував, а з Вільшани зробив перший крок до визнання, до світової слави [1, с. 1].

Національний заповідник «Батьківщина Тараса Шевченка» має особливу історико-культурну та наукову цінність, є базовою установою в частині збереження пам'яток культурної спадщини батьківщини Тараса Шевченка, а також проведення науково-дослідної, науково-методичної, інформаційної і культурно-просвітницької роботи з метою відродження та популяризації культурної спадщини, пов'язаної з ім'ям Тараса Шевченка, формування почуттів патріотизму та історичної свідомості, духовного збагачення громадян.

В Україні війна докорінно змінила життя кожного її жителя. Через окупацію частини України Росією більшість музеїв нашої країни призупинили свою роботу. На превеликий жаль Україна втратила свої надбання: багато музеїв розграбовані чи знищені російськими окупантами. Сьогодні ми бачимо, що

музеї частково відновлюють свою роботу. Саме така ситуація і в нашому заповіднику.

З огляду на реальну загрозу життю і здоров'ю працівників та відвідувачів внаслідок збройної агресії та оголошення в Україні воєнного стану було вирішено терміново згорнути експозиції та перемісти в пристосоване місце основний фонд заповідника з метою її збереження.

Не так давно, під час пандемії COVID-19, ми усвідомили: будь-який виклик має свій спосіб і форму відповіді. Варто тільки не припиняти пошуки. Не відмовилися ми і цього разу від пошуку шляхів адекватного та дієвого реагування на нову реальність. З початком вторгнення вся наукова робота установи перевелася у виключно в онлайн режим. Найактивнішою та найпопулярнішою серед відвідувачів виявилася наша сторінка у соціальній мережі Фейсбук. Протягом першого місяця військового стану було опубліковано майже 50 дописів та охоплено понад 50 тисяч глядачів. Тобто наші публікації є цікавими та змістовними. Окрім того не менш активно виявилася і наша сторінка в соціальній мережі Тік Ток. Година прямого ефіру в цій мережі збирала понад сорок тисяч глядачів (лекції, екскурсії, майстер-класи, відеопрезентації та багато іншого). Окрім того інформація про науково-освітню діяльність висвітлюється і в таких соціальних мережах, як Інстаграм, Телеграм, Ізінтревел і, звичайно ж, на офіційному сайті заповідника.

Напрацьовань науковців багато. На перший місяць війни припали Шевченківські дні. Як ми знаємо, саме в ці дні в навчальних закладах проходить поглиблене вивчення творчості Кобзаря. Тому науковці підготували ряд онлайн заходів для учнівської та студентської молоді. З початком пандемії COVID-19 наша установа започаткувала плідну онлайн співпрацю з Українською дитячою академією. З юними академіками ми постійно проводимо онлайн студії, майстер-класи, екскурсії. Усі ці заходи національно-патріотичного спрямування.

Попри складну ситуацію в Україні потік відвідувачів в період воєнного стану був досить активним. Наголошую, це було в перший місяць війни, коли ціни на пальне були сталими. Сьогодні ж ситуація кардинально змінилася... Кількість

тимчасово переміщених у селах дитинства, а їх чотири, в середньому до тисячі осіб у кожному селі. Районний центр Звенигородка, який має населення 17 тисяч, прийняла близько 18 тисяч переселенців. Серед них чи не третина дітей та молоді, яким потрібна підтримка та допомога повернутися до мирного життя. Ми добре розуміємо, що цей же відвідувач кілька місяців тому, був би простим слухачем, а сьогодні, це люди, яким потрібне не лише яскрава екскурсія, а житло, продукти харчування чи одяг. Насамперед їм потрібна моральна та психологічна підтримка. Декому хочеться виговоритися, декому просто відволіктися від реалій життя, тому вони і їдуть на батьківщину Кобзаря.

Отже, було ухвалене рішення поступово розпочати роботу з відвідувачами, без відвідування музею. По волі відновили прийом туристів у відтворених хатах, де народився та провів дитинство Тарас Шевченко.

Спілкуючись з відвідувачами, які приїхали з тимчасово окупованих територій, ми розуміли, що, окрім наукової діяльності, нам потрібно брати участь у науково-освітніх заняттях, семінарах, практикумах, щоб навчитися надавати психологічну допомогу нашим потенційним відвідувачам в умовах воєнного стану.

Не одцуравсь того слова,
Що мати співала
Не оцуравсь того слова,
Що про Україну
Сліпий старець, сумуючи,
Співає під тином [2, с. 39].
Мова – болюче питання.

Науковці Національного заповідника «Батьківщина Тараса Шевченка» активно популяризують українську мову. Навіть спілкуючись з російськомовними відвідувачами науковці, розповідаючи про любов Кобзаря до України та її мови, навертають туристів вивчати та говорити нашою мовою, мовою, якою жив Тарас Шевченко.

Із 47 відпущених Богом років, більше ніж половину життя Тарас Шевченко прожив на чужині – у винятково російськомовному середовищі. Але рідної мови не лише не забув, а пере-

ймався її нелегкою долею. Пропоную Вам кілька цитат Кобзаря в яких прослідковується його ставлення до мови.

У передмові до невиданого «Кобзаря» 1847-го він писав: «Велика туга осіла мою душу. Чую, а іноді й читаю: ляхи друкують, чехи, серби, болгари, чорногори, москалі – всі друкують, а в нас – анітелень, неначе всім заціпило. Чого се ви, братія моя? Може, злякались нашестя іноплемянних журналістів? Не бійтесь, собака лає, а вітер несе. Вони кричать, чом ми по-московськи не пишемо?.. Кричать о єдиній славянської літературі, а не хочуть і заглянуть, що робиться у слов'ян. Але, братія, не вдавайтесь в тугу, а молитесь Богу і працюйте розумно во ім'я матері нашої України безталанної» [3, с. 207].

Поет зі зневагою ставився до тих земляків, які зрікалися чи «забували» рідну мову. У поемі «І мертвим і живим, і ненародженим землякам моїм в Україні і не в Україні моє дружнєє посланіє» він картав їх за це:

І Коллара читаєте
З усієї сили
І Шафарика, і Ганка,
І в слов'янофіли
Так і претесь... І всі мови
Слов'янського люду –
Всі знаєте. А своєї
Дастьбі... Колись будем
І по-своєму глаголать,
Як німець покаже
Та до того й історію
Нам нашу розкаже... [4, с. 122].

У нинішній Росії «шевченкознавці» стверджують, що російська земля стала для Тараса Шевченка ріднішою, ніж українська, і тут він почувався, як удома. Подібні домисли спростовують листи поета. В одному з них, адресованому братові Микиті, він писав: «Як тільки получиш моє оце письмо, зараз до мене напиши, щоб я знав. Та, будь ласка, напиши до мене так, як я до тебе пишу, не по-московському, а по-нашому. Бо москалі чужі люди, тяжко з ними жити. Немає з ким поплакати, ні поговорити. Так нехай же я хоч через папір почую рідне слово» [5, с. 13].

Перебуваючи у засланні, Тарас Шевченко просить Андрія Козачковського прислати йому в Новопетрівське укріплення «Слово о полку Ігоровім»: «Давно ворухиться у мене в голові думка, щоб перевести на наш прекрасний український язик «Слово о полку Ігоровім» [6, с. 737].

Рідна мова для Тараса Шевченка була не просто мовою спілкування, не тільки для написання геніальних творів. Вона для нього стала мовою-зброєю, за допомогою якої він розповідав про скривджених українців, закликаючи їх до боротьби з гнобителями.

Національний заповідник «Батьківщина Тараса Шевченка» є духовною субстанцією українців та шанувальників українства. Все на цій землі особливе, чаруюче і неповторне. Хто вперше доторкнеться до її краси, той одразу відчує трепет животворящої сили, її таємничість і чистоту. Завітайте і Ви до Тарасового краю! Будьмо єдині в святій любові до України!

У цей нелегкий для України час, я хочу завершити свою доповідь словами нашого Пророка: «Нехай житом-пшеницею, як золотом покрита, нерозмежованою залишиться навіки од моря і до моря слов'янська земля [2, с. 30].

Список літератури

1. Шевченко Людмила. Путівник Національний заповідник «Батьківщина Тараса Шевченка». Черкаси: Прес-Інформ, 2007.
2. Тарас Шевченко. Усі твори в одному томі Київ, Ірпінь, 2007.
3. Тарас Шевченко. Зібрання творів: У 6 т. Київ, 2003. Т. 5.
4. Тарас Шевченко. Зібрання творів: У 6 т. Київ, 2003. Т. 1: Поезія 1837–1847.
5. Тарас Шевченко. Зібрання творів: У 6 т. Київ, 2003.
6. Тарас Шевченко. Зібрання творів: У 6 т. Київ, 2003. Т. 2: Поезія 1847–1861.

МІЖНАРОДНА ДІЯЛЬНІСТЬ ПЕДАГОГІЧНОГО МУЗЕЮ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Міхно Олександр,

доктор педагогічних наук, директор,
Педагогічний музей України,

м. Київ

amihno@ukr.net

Міжнародна діяльність є одним з провідних напрямів роботи будь-якого музею, що закріплено у спеціальному розділі «Міжнародна діяльність музеїв» Закону України «Про музеї та музейну справу» (стаття 25). Педагогічний музей України має певні традиції у здійсненні міжнародної партнерської діяльності: участь у міжнародних музейних виставкових проєктах, міжнародних музейних конференціях (симпозіумах) у інших країнах, організація міжнародних музейних заходів в Україні [1].

Російська агресія проти України і початок 24 лютого 2022 р. повномасштабного вторгнення російських військ на територію нашої держави змінили життя кожного українця, мобілізували українську націю на протидію агресору на всіх фронтах: військовому, волонтерському, інформаційному. Співробітники Педагогічного музею України в умовах воєнного стану працюють на інформаційному фронті, важливою складовою якого є міжнародна діяльність, що практично реалізується у кількох напрямках: участь науковців музею у міжнародних музейних онлайн-конференціях, актуалізація музейних онлайн-проєктів з урахуванням умов воєнного стану, інформування про підтримку України колегами із зарубіжних музеїв і висвітлення міжнародної діяльності музею на офіційному сайті <http://pmu.in.ua/> та у засобах масової інформації.

Розглянемо перелічені напрями міжнародної діяльності музею в умовах воєнного стану детальніше і розпочнемо з потужного і надзвичайно важливого імпульсу, який активізував

цю діяльність, а саме – з підтримки наших колег-музейників з інших країн. Буквально у перші дні гарячої фази війни на адресу музею надійшли листи підтримки від Андалузського музею освіти (Іспанія), Національного музею історії освіти у Габрово (Болгарія), Словенського шкільного музею у Люблянці, Нюрнберзького шкільного музею (Німеччина), Ризького шкільного музею (Латвія), Національного педагогічного музею імені Я.А. Коменського (Прага, Чехія), Шкільного музею Марразеса (Лейрія, Португалія) [3].

Але зарубіжні колеги, а насправді – справжні друзі, словами й листами підтримки не обмежились. Завдяки їх ініціативі відбулося 2 важливих міжнародних заходи. 22 березня 2022 р. з ініціативи директора Нюрнберзького шкільного музею Матіаса Рьоша відбулася онлайн-конференція керівників німецькомовних шкільних музеїв Німеччини, Австрії та Швейцарії, де директор Педагогічного музею України виступив з доповіддю «Педагогічний музей України під час російсько-української війни» [4]. А 6 квітня 2022 За ініціативою Нюрнберзького шкільного музею (Німеччина) та Словенського шкільного музею (Любляна) відбулася онлайн-конференція солідарності з Педагогічним музеєм України та всією Україною міжнародної спільноти шкільних музеїв. У конференції взяли участь 54 учасники (керівники та співробітники шкільних/освітніх/педагогічних музеїв) з 19 країн світу: Німеччини, Словенії, Нідерландів, Іспанії, Франції, Греції, Латвії, Сербії, США, Естонії, Угорщини, Італії, Чехії, Хорватії, Канади, Словаччини, Португалії, Аргентини, Данії). Перед учасниками виступив директор Педагогічного музею України О. Міхно виступив з доповіддю «Інформаційний фронт: діяльність Педагогічного музею України під час російсько-української війни» [5].

Ще один приклад міжнародної діяльності – це співпраця з іспанськими телевізійними журналістами. 31 березня 2022 р. на провідному іспанському телеканалі Televisión Española (TVE) вийшов сюжет про роботу Педагогічного музею України в умовах воєнного стану [6].

Наголосимо, що міжнародна діяльність музею, реальна співпраця із зарубіжними колегами, – надзвичайно важливий напрям

роботи, адже це впливає на формування громадської думки в тих країнах, які зараз нам допомагають і фінансово, і зброєю.

Удячність зарубіжним партнерам нашої держави, тим, хто став поруч з Україною у протистоянні російській агресії, ми висловлюємо й у нашому онлайн-проекті #ПедагогічнийКалендар2022. Основний елемент цього проекту – графічний макет, де розміщено логотип музею, фото педагога-ювіляра та коротку інформацію: ім'я і прізвище педагога, роки життя та ювілейну дату. У тексті, який додається до графічного макета, більш детально подається інформація про внесок педагога у розвиток освіти. У цьому проекті ми представляємо як українських, так і зарубіжних педагогів-ювілярів 2022 року. До 24 лютого 2022 р. у межах реалізації проекту у соціальних мережах Фейсбук та Інстаграм було опубліковано 7 дописів до ювілеїв таких зарубіжних педагогів: 120-річчя Карла Роджерса (Carl Ransom Rogers; 1902–1987), американського психолога, одного із лідерів гуманістичної психології, 180-річчя Вільяма Джеймса (William James; 1842–1910), американського психолога і філософа, одного із найвидатніших представників прагматизму, 210-річчя Едуарда Сегена (Édouard Séguin; 1812–1880), французького і американського лікаря, педагога, одного із фундаторів олігофренопедагогіки, 170-річчя Едмона Демолена (Edmond Demolins; 1852–1907), французького історика, соціолога, педагога, 190-річчя Льюїса Керролла (Lewis Carroll; 1832–1898), англійського письменника, 175-річчя Томаса Едісона (Thomas Edison; 1847–1931), американського винахідника в галузі електротехніки, 200-річчя Френсіса Гальтона (Francis Galton; 1822–1911), англійського психолога і антрополога.

Під час воєнного стану — у березні-травні 2022 року — у межах проекту опубліковано 6 ювілейних дописів до 475-річчя Рудольфа Гокленіуса (Rudolf Goclenius; 1547–1628), німецького філософа і психолога, 430-річчя Яна Амоса Коменського (Jan Amos Komenský; 1592–1670), чеського теолога, мислителя, педагога, 140-річчя Мелані Кляйн (Melanie Klein; 1882–1960), британської психоаналітикині, однієї з фундаторів дитячого психоаналізу 160-річчя Ніколаса Батлера (Nicholas Butler; 1862–1947), американського педагога, 240-річчя Фрідріха Фребеля (Friedrich Fröbel;

1782–1852), німецького педагога, теоретика дошкільного виховання, творця поняття «дитячий садок», 260-річчя Йоганна Готліба Фіхте (Johann Gottlieb Fichte; 1762–1814), німецького філософа. Перед інформацією про педагога ми пишемо: «Дякуємо Чехії / США / Великій Британії / Німеччині за підтримку і допомогу!».

До кінця 2022 року заплановано опублікувати ще 13 ювілейних дописів, зокрема до 150-річчя Антонія Болеслава Добровольського (Antoni Bolesław Dobrowolski; 1872–1954), польського геофізика, метеоролога, педагога, 160-річчя Вільгельма Лая (Wilhelm Lay; 1862–1926), німецького педагога, теоретика експериментальної педагогіки, 190-річчя Мірослава Тирша (Miroslav Turš; 1832–1884), чеського митця, педагога, 475-річчя Мігеля де Сервантеса (1547–1616), іспанського письменника, 390-річчя Бенедикта Спінози (1632–1677), нідерландського філософа, 310-річчя Шарля-Мішеля де Л'Епе (Charles-Michel de L'Épée, 1712–1789), французького сурдопедагога, 140-річчя Золтана Кодая (Zoltán Kodály; 1882–1967), угорського композитора, педагога та ін.

Підтримка України колегами із зарубіжних музеїв регулярно висвітлюється на офіційному сайті Педагогічного музею України, починаючи від 24 лютого 2022 року. Це інформація як про акції підтримки нашої країни, що відбуваються за кордоном [7], так і про музейні заходи. Так, з квітня 2022 року українська частина виставки «Шляхи освіти у слов'янському світі» представлена в Любляні в Словенському шкільному музеї як символічна підтримка Педагогічного музею України та всієї України. Мобільну виставку «Шляхи освіти у слов'янському світі» організували у 2016 р. Історична асоціація Словенії (ZZDS), Форум слов'янських культур та Словенський шкільний музей. У Педагогічному музеї України виставка діяла у 2019 році: <https://www.facebook.com/pedmuzua/posts/1246774265485785>.

Отже, міжнародна діяльність Педагогічного музею України в умовах воєнного стану — це участь у міжнародних музейних онлайн- конференціях з метою висвітлення діяльності музею під час війни, донесення зарубіжним колегам інформації про злочинну російську агресію; висловлення вдячності зарубіжним партнерам України у протидії російським загарбникам у межах реалізації музейних онлайн-проектів; поширення інформації про

міжнародну діяльність музею на офіційному сайті, у соціальних мережах, у засобах масової інформації та у наукових виданнях [2]. Перспективним напрямом міжнародної діяльності музею є подальша співпраця з іноземними колегами-музейниками, організація зарубіжних виставок з історії української освіти та сьогодення українських освітян, створення міжнародних музейних виставкових проєктів у нашій країні на базі Педагогічного музею України та участь у грантових музейних проєктах.

Список літератури

1. Міхно, О. Міжнародна партнерська діяльність як провідний напрям роботи Педагогічного музею України. Культурологічний альманах: Культурна дипломатія: стратегії, моделі, напрямки. Вінниця: ТОВ Нілан-ЛТД, 2017. № 5. С. 83–87. URL: <https://cutt.ly/dG8S5xC>
2. Міхно, О. П. Інформаційний фронт: діяльність Педагогічного музею України в умовах воєнного стану: Виступ на онлайн-конференції німецькомовних шкільних музеїв Німеччини, Австрії та Швейцарії. Вісник Національної академії педагогічних наук України. 2022. № 4 (1 Квіт. 2022). DOI: <https://doi.org/10.37472/v.naes.2022.4119>
3. Педагогічний музей України. (2022, 9 травня). Дякуємо за підтримку нашим європейським колегам-музейникам. URL: <https://www.facebook.com/pedmuzua/posts/2211630082333527>
4. Педагогічний музей України. (2022, 24 березня). Педагогічний музей України в умовах воєнного стану. URL: http://pmu.in.ua/news/pedagichii_musei_v_ymovah_viyuny/
5. Педагогічний музей України. (2022, 7 квітня). Онлайн-конференція солідарності з Україною міжнародної спільноти шкільних музеїв. URL: http://pmu.in.ua/actual-info/solidarity_ukraine/
6. Педагогічний музей України. (2022, 2 квітня). Сюжет про роботу Педагогічного музею України в умовах воєнного стану на каналі Televisión Española. URL: <https://cutt.ly/CD40R0e>
7. Педагогічний музей України. (2022, 3 березня). Solidarity with Ukraine. Акція на підтримку України у Нюрнберзі. URL: <http://pmu.in.ua/news/solidarity4/>
8. Педагогічний музей України. (2022, 5 квітня). Словенський шкільний музей підтримує Педагогічний музей у Києві та всю Україну. URL: <https://cutt.ly/ZJrGJNH>

РОБОТИ КАТЕРИНИ ВАСЕЧКО У МИСТЕЦЬКОМУ ОНЛАЙН-ПРОЄКТІ «INTER ARMA» ЧЕРНІГІВСЬКОГО ОБЛАСНОГО ХУДОЖНЬОГО МУЗЕЮ ІМЕНІ ГРИГОРІЯ ГАЛАГАНА

Острякова Олександра,

старший науковий співробітник,
відділ науково-освітньої роботи,
Чернігівський обласний художній музей імені Григорія Галагана,
м. Чернігів
sashaostyakova12@gmail.com

В умовах воєнного стану Чернігівський обласний художній музей імені Григорія Галагана продовжує працювати, наукові співробітники створюють онлайн виставки та проєкти, які ми створюємо для наших відвідувачів, щоб підтримати їх у важкий час.

На події війни Чернігівський обласний художній музей імені Григорія Галагана відгукнувся мистецьким онлайн проєктом «Inter arma», в рамках якого представлені твори українських та зарубіжних художників — Віктора Онищенка, Олени Саченко, Нати Левітасової, Катерини Васечко, Дж. Луїджи Россі. На картинах зображені зруйновані будівлі Чернігова, дорогі серцю кожного з нас, трагедії Бучі та Маріуполя, і разом з тим болісні відчуття від війни та віра в перемогу.

Привертають увагу яскраві роботи молодшої ніжинської художниці Катерини Васечко. Художниця зображає війну, те, що болить, і в те, що вона вірить...

Катерина Васечко закінчила школу мистецтв та училище культури та мистецтв ім. М. Заньковецької. Зараз працює в Ніжинському будинку дітей та юнацтва. Майже 10 років вона створювала унікальні портретні і сувенірні ляльки, присвячувала свої картини рідному Ніжину. Її роботи є в приватних ко-

лекціях багатьох країн світу. Паралельно Катерина створювала роботи аквареллю, розписувала стіни та створювала ілюстрації до книжок, до віршів Ліни Костенко.

Художниця зображає війну, те, що болить, і в те, що вона вірить... Кожна її робота це окрема життєва історія — дівчинка з котом у зруйнованому будинку, жінка із зав'язаними руками з Бучі, портрет військового у балаклаві і написом «Повертайся живим»...

Війна змінила звичайне життя молодій жінки, яка була змушена разом із дитиною залишити рідний дім, зараз вона живе у Чехії. Катерина малює, створюючи цифрові ілюстрації на графічному планшеті.

Роботи авторки не залишать глядачів байдужими, і коли війна закінчиться, ми знову будимо раді бачити наших відвідувачів у залах нашого музею.

Список літератури

1. «Коли молчала в мене трусилася руки»: ніжинська художниця про образи, які принесла війна. URL: <https://suspilne.media/240157-rosianipat-raziv-za-den-obstrilali-prikordonna-rajoni-cernigivsinii/>
2. Назаренко В. Лялькова фея живе в Ніжині, а її лялькові шаржі роз'їжджають по світу. URL: http://zemlyaivolya.net/news/lyalkova_feya_zhive-nizhini_-ii_lyalkovi_sharzhi_rozizh.html

НАША НАЦІОНАЛЬНА СПАДЩИНА НАС НАДИХАЄ (ОНЛАЙН-ПРОЄКТИ ПЕДАГОГІЧНОГО МУЗЕЮ УКРАЇНИ)

Полюхович Тетяна,

головний зберігач фондів,
Педагогічний музей України,

м. Київ,

t.polukhovych@ukr.net

Воєнний стан руйнівним чином вплинув на сектор культури, і, на жаль, це не метафора, а реалії наших днів. Військові дії негативно відбилися на культурних закладах та привели до но-

вих викликів та пошуків шляхів їх вирішень. Пандемія COVID-19 спонукала нас працювати віддалено та зі збереженням дистанції, а військовий стан навчив швидкому реагуванню, захисту власного життя та культурних цінностей. Задля збереження та популяризації національної педагогічної спадщини Педагогічний музей України почав ще активніше працювати в інтернет-просторі. На офіційній сторінці музею у соціальній мережі Фейсбук ми знайомимо наших читачів з матеріалами, які зберігаються у фондах музею, через онлайн-проекти #Сковорода300, #ШкільнийПідручник, #100річні_книжкові_і100рії та #фотобанк_педагогічного_музею

Станом на 2022 рік фонди Педагогічного музею України налічують близько 47 тисяч одиниць зберігання, з яких майже 36 тисяч відноситься до основного фонду. Серед них лєвова частка — це писемні джерела, але в музеї також зберігаються речова, образотворча, декоративно-ужиткова група предметів, фото- та фонодокументи.

Фотографії як документи, на відміну від письмових джерел, передають візуальну сторону факту, події, часу, зберігаючи дрібні деталі, котрі ми часто губимо, не помічаючи в інших джерелах. З метою популяризації, презентації та інколи навіть атрибуції фотоматеріалів було розпочато реалізацію онлайн-проекту «Фотобанк Педагогічного музею».

Зазначимо, що проект розпочав свою історію ще в 2015–2016 роках, коли були зроблені перші спроби популяризувати фотоматеріали на офіційній сторінці музею у соціальній мережі Фейсбук. Завдяки йому до музею почали звертатись науковці та музейники з метою вивчення та використання фотоматеріалів для виставок та написання наукових праць. Хорошим прикладом такої співпраці стала фотодокументальна виставка «Перерваний урок» Національного історико-меморіального заповідника «Биківнянські могили», на якій було представлено фотоматеріали з фондів Педагогічного музею України. Щомісяці ми публікуємо 4 фотографії мирного шкільного минулого, які показують побут учнів, студентів, шкіл, дитсадків тощо та коментар до фото. Нині, під час російсько-української війни, ми на початку публікації пишемо: «Все буде Україна! Переможемо! Відбудуємо наші школи, наші домівки, наші міста і села!

Наші діти знову сядуть за парти, знову гратимуть в ігри, знову щасливо посміхатимуться під мирним українським небом!»

На проєкт #Сковорода300 нас надихнув 300-річний ювілей видатного філософа і педагога, який відзначатимемо 3 грудня 2022 р. У межах проєкту #Сковорода300 представляємо електронні копії книг, виданих у 1940–1970-х рр. (творів Г. Сковороди та праць про нього), які зберігаються у фондах Педагогічного музею України. Раз на місяць на Фейсбук-сторінці та на сайті музею публікується невеличка ввідна історія про видання, автора та електронна копія книги в pdf-форматі. Хоч проєкт присвячений педагогічній спадщині, у творах Г. Сковороди знаходимо чимало актуальних, слухних і сьогодні міркувань з приводу морального, трудового, фізичного, естетичного та розумового виховання.

Долучаючись до відзначення цього 300-річного ювілею, Педагогічний музей України представляє Сковороду-педагога. Станом на травень 2022 року ми представили 5 книг [1] та одне відео [2] про Г. Сковороду.

Новий онлайн-проєкт, розпочатий у 2022 році, — #ШкільнийПідручник, у якому ми представляємо підручники другої половини ХХ ст. з фондів музею. Це проєкт-ностальгія за шкільними роками. Триває він лише 5 місяців, але вже став дуже популярним: щоразу після публікації чергового допису проєкту у Фейсбуці ми читаємо захопливі коментарі наших підписників, де вони згадують як навчались за цим підручником. Ми обираємо різні підручники: від математики для 2 класу до неорганічної хімії для 7–8 класу. Неважливо, чи любили ви хімію або біологію, чи розуміли для чого вираховуєте косинус кута, чи вивчаєте будову інфузорії тувельки, але шкільні роки в кожного викликають посмішку та ностальгію. Саме для цього і був створений проєкт #ШкільнийПідручник.

Проєкт #100річні_книжкові_і100ріі реалізується вже декілька років, упродовж яких ми знайомимо наших читачів з книгами, котрі вийшли у світ рівно 100 років тому: розповідаємо про автора, зміст книги, виставляємо у вільний доступ електронні копії книг у pdf-форматі. Цьогоріч у проєкті представляємо книги, надруковані в 1922 році: це 12 українських книг, які яскраво

засвідчують піднесення національної свідомості, прагнення українського народу мати нову школу, власну мову та культуру [3].

У нелегкі часи для країни наша національна спадщина надихає нас. Наше національне надбання додає нам сил. Це — наша зброя проти ворога, тому ми і надалі працюватимемо над поширенням та популяризацією української національної педагогічної спадщини в сучасному інформаційному просторі. Це — наш внесок у нашу неминучу Перемогу.

Список літератури

1. Педагогічний музей України. (2022, 1 лютого). Григорій Сковорода — педагог: 10 книг з фондів Педагогічного музею України. URL: <http://pmu.in.ua/exhibitions/hryhorii-skovoroda-pedahoh-10-knyh-z-fondiv-pedahohichnoho-muzeiu-ukrainy>
2. Педагогічний музей України. (2022, 26 січня). Сковорода-300. URL: http://pmu.in.ua/news/skovoroda_300_video/
3. Педагогічний музей України. (2022, 14 січня). Книжкова мандрівка у 1922 рік. URL: http://pmu.in.ua/virtual-exhibitions/knygy_1922/.

МЕМОРІАЛЬНИЙ КОМПЛЕКС «ПАМ'ЯТІ ГЕРОЇВ КРУТ» В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Примушко Наталія,

кандидат історичних наук,
науковий співробітник,
Меморіальний комплекс «Пам'яті героїв Крут»,
с. Пам'ятне Ніжинського району Чернігівської обл.,
mk_krytu@ukr.net

Коханенко Юлія,

молодший науковий співробітник,
Меморіальний комплекс «Пам'яті героїв Крут»,
с. Пам'ятне Ніжинського району Чернігівської обл.,
ulakohanenko@gmail.com

Ранок 24 лютого 2022 року розпочався для України вибухами. Безліч здогадів промайнуло в перші хвилини пробудження українців. Дзвінки рідним та знайомим із запитаннями:

«Що це? Де це?» І коли, увімкнувши телевізор, почув слово «війна», увесь світ ніби перевернувся. Неясність думок, страх, паніка — ключові емоції. ЗМІ поширювали інформацію про можливий наступ військ Росії на територію України, попереджали про необхідність підготувати «тривожну валізу», але більшість не сприймала інформацію серйозно. Ніхто не хотів вірити, що таке може трапитися, що «братський народ» прийде вбивати та руйнувати наші міста й села. Ранок 24 лютого показав українцям, що помилкою було вважати їх не лише братами, а навіть людьми. Найстрашнішим стало те, що широкомасштабне вторгнення в Україну розпочала «друга армія світу». І знову тривожні сумніви: «Як ми, українці, вистоїмо? Чи зможемо зберегти нашу країну, націю, історію, традиції, а головне — людей?». У цій війні згуртувалися ТрО ЗСУ, волонтери та український народ і розпочали супротив, якого не очікували не тільки Росія, а й увесь світ. Кожен опинився в нових умовах, але знайшов своє місце, кожен почав робити свою справу: військові — на фронті, цивільні — у тилу. У нових обставинах змушений був працювати й Меморіальний комплекс «Пам'яті героїв Крут». Постало питання: як діяти музейним працівникам в умовах воєнного стану, не виключаючи можливості тимчасової окупації.

Меморіальний комплекс «Пам'яті героїв Крут» — філія Національного військово-історичного музею України, розташований поблизу с. Пам'ятне (за 800 метрів від залізничної станції Крути) Печівської сільської ради Ніжинського р-ну Чернігівської обл. Музей створено на місці бою, який відбувся 29 січня 1918 р. між збройними формуваннями Української Народної Республіки з військами більшовицької Росії, мета яких — захопити владу в Києві. Українські захисники змушені були відступити, але ціною численних жертв затримали просування російських революційних загонів до Києва, руйнуючи мости та залізничні колії, що дало змогу укласти Брест-Литовський мирний договір, який суттєво вплинув на подальший хід Української революції 1917–1921 рр.

Музейна експозиція висвітлює один із легендарних епізодів героїчного захисту молодої Української Народної Республіки проти агресії більшовицької Росії — бій під Крутами 29 січня 1918 р., який став символом боротьби за незалежність України.

Він не піддається забуттю, бо мученицьку смерть в ім'я Батьківщини прийняла молодь. 2014 р. експозицію музею поповнила виставка «Герої не вмирають», присвячена юним воякам, які загинули на Сході, захищаючи незалежність, суверенітет і територіальну цілісність України, та продовжили літопис мужності й жертвності 16–18-річних патріотів у бою під Крутами.

2022 р, під час широкомасштабного вторгнення російської армії на територію України, знову відбулися бої під Крутами, проте завдяки вчасно прийнятим важливим і відповідальним рішенням та злагодженим діям ТрО ЗСУ, добровольчих формувань територіальних громад, місцевого населення цього разу ворожі частини зазнали тут нищівної поразки.

28 лютого колона ворожої бронетехніки з паливом, боекомплектами та продовольством зайшла в с. Пам'ятне, у якому знаходиться Меморіальний комплекс, і розташувалася біля будинків, на присадибних ділянках місцевих мешканців. Тож територія поблизу музею була тимчасово зайнята ворогом.

1 березня 2022 року між селами Пам'ятне та Хороше Озеро неподалік від Меморіального комплексу «Пам'яті героїв Крут» ТрО ЗСУ розбили ворожі війська й здобули п'ять танків. У результаті прицільних артилерійських ударів знищили іншу техніку окупанта, зупинили просування колони ворожої техніки до м. Ніжин, підірвавши міст через річку Остер. Як свідчать жителі громади, після бою вороги зібрали тіла майже 200 загиблих російських солдатів та офіцерів і на двох вантажівках повезли в напрямку Сумщини.

12 березня відбувся ще один бій під Крутами в лісовій смузі поблизу с. Барбурське за 5 км від музею. ТрО ЗСУ здобули чергову перемогу.

Мешканці Крутівської територіальної громади також брали активну участь в обороні рідної землі від російського агресора: створили перешкоди на шляху ворога, демонтували дорожній вказівник, з напрямком до меморіалу, із різноманітних схованок стежили за пересуванням техніки окупантів, повідомляючи про них ТрО ЗСУ.

Місцеве населення, переконане, що сучасні захисники України не лише оборонили тут свою землю, зупинили наступ во-

рога на районний центр Ніжин і столицю Київ, а й помстилися за смерть юних захисників Крут 1918 р.

У зв'язку з військовою агресією Російської Федерації проти України в Меморіальному комплексі «Пам'яті героїв Крут» запровадили дистанційну роботу та гнучкий режим робочого часу. Для наукових співробітників визначили обсяг роботи й персональні завдання, зокрема продовжувати науково-дослідну діяльність: збирати, копіювати, систематизувати матеріали про бій під Крутами (документи, дослідження, спогади, твори художньої літератури, статті в періодичних виданнях, інтернет-виданнях) та поповнювати картотеку джерел періоду Української революції 1917–1921 рр., збирати, аналізувати відомості про учасників бою під Крутами й доповнювати текст екскурсії.

За можливості перебувати на робочих місцях працівники музею проводили ландшафтні, санітарно-гігієнічні та ремонтні роботи. Проте в нових умовах постала необхідність поряд з основною роботою виконувати й інші важливіші завдання. Перш за все, це забезпечити збереження життя працівників, подбати про цілісність музейних предметів і військового майна. За ініціативи й участі завідувача музею та з допомогою співробітників було облаштовано укриття, яким став ДОТ, привезений 2016 р. з м. Маріуполь і встановлений на території музею з метою експонування. Приміщення ДОТУ облаштували всім необхідним: поставили лавки, ємності з питною водою. Не менш важливим було зберегти культурну спадщину в умовах війни. Провели заходи для забезпечення зберігання обліково-фондової документації та музейних предметів із метою запобігти їхньому псуванню або знищенню. Найцінніші музейні експонати спакували й перемістили в безпечне місце.

В умовах воєнного стану частина співробітників музею, працюючи дистанційно, надали гуманітарну допомогу військовим: зібрали теплий одяг, шкарпетки, білизну, устілки, взуття, ковдри; власним коштом закупили продукти харчування (крупя, макаронні вироби, овочі, солодощі, консерви, соняшникову олію), засоби гігієни та доставили до центрів прийому й блокпостів; закупили бензин, мастило, склотару й передали до міського військкомату; виготовили коктейлі «Молотова» (200 штук); зібрали

тканину для плетіння маскувальних сіток і передали волонтерам; придбали махорку, паперові гільзи та пристрій для виготовлення цигарок і виготовили 20000 цигарок для ТрО; переказали власні кошти та єПідтримку для потреб ТрО ЗСУ й посприяли в безкоштовному шиномонтажному обслуговуванні військової техніки.

2021 р. було розроблено концепцію розвитку філії Національного військово-історичного музею України — Меморіального комплексу «Пам'яті героїв Крут». Насамперед, це створення нових локацій, які б функціонували як сучасний військово-музейний багатофункціональний простір національного значення, спрямований на вшанування та дослідження Визвольних Змагань України. З 24 лютого 2022 р. через військову агресію Росії концепцію було змінено під реалізацію нового завдання: зібрати артефакти, які стануть експонатами про цю жорстоку війну з російськими загарбниками, і започаткувати проєкт відео та фото у форматі 360 (сферична зйомка, кут огляду якої складає 360 градусів) із географічною прив'язкою до знакових місць бойових дій на території Чернігівської області. У майбутньому це дасть можливість створювати інтерактивні екскурсії територіями, де відбулися трагічні й героїчні події народного спротиву України військовій агресії. Окрім зазначеної роботи, з метою збереження інформації для подальшої діяльності наукові співробітники збирали матеріали про оборону Чернігівської області від російських загарбників.

Нині навіть в умовах воєнного стану музей приймає відвідувачів. До Дня пам'яті та примирення на території меморіалу студенти Київського національного університету театру, кіно і телебачення імені І. К. Карпенка-Карого провели зйомки кліпу на вірш Василя Симоненка «Народ мій є, народ мій завжди буде!»

Завдання Меморіального комплексу «Пам'яті героїв Крут» в умовах воєнного стану — не тільки зібрати, матеріальні свідчення, а й зберегти те, що вже є історичним надбанням, щоб передати прийдешнім поколінням, ознайомити з ним широкий загал музейних відвідувачів, розповісти світу про мужність, звитягу й жертвовність захисників України.

Сучасне покоління українських патріотів виховане на прикладах крутянців, подвигах героїв Небесної сотні, військових

героїв на Сході, волонтерів. Взірцем для майбутніх поколінь буде мужність і рішучість військових ТрО ЗСУ, відвага добровольчих формувань територіальних громад, хоробрість та самопожертва місцевих жителів, які стали на захист свого населеного пункту, бо мали сміливість і бажання оборонити дім та родину.

Студенти Київського національного університету театру, кіно і телебачення імені І. К. Карпенка-Карого в межах проєкту «МУР» працюють над створенням кліпу на вірш Василя Симоненка «Народ мій є, народ мій завжди буде!»

Приміщення ДОТУ
облаштоване під
бомбосховище

НОВИЙ ПОГЛЯД НА НАУКОВО-ОСВІТНЮ РОБОТУ МУЗЕЮ ТЕХНІКИ У ВОЄННИЙ ЧАС

Сапухіна Олена,

методист,

Центр науково-технічної творчості молоді Сумської міської ради,

м. Суми

15alenkalitva@gmail.com

Музей — це соціокультурна установа, що направляє свою роботу на збереження історико-культурних надбань, історичної спадщини народу та активно впливає на сучасне суспільство. Але, у свою чергу, і суспільство впливає на роботу музею. Адже музей вже давно перестав бути просто місцем збереження експонатів. Зараз — це місце взаємодії культур [2].

24.02.2022 року змінило життя України і світу. Нові реалії змушують нас поглянути по-новому на наше життя, переосмислити його. Зміни торкнулися і діяльності музеїв, трансформували її, визначили як концентрований вираз духовного пошуку культури минулого і сьогодення [2].

Сьогодні я представляю діяльність позашкільного музею техніки, який працює на базі Центру науково-технічної творчості

молоді Сумської міської ради. Наш музей є осередком навчання і виховання підростаючого покоління, працює над забезпеченням доступу до культурної та технічної спадщини людства та намагається використовувати весь свій потенціал в освітній діяльності.

І хоча наш музей невеликий, але його діяльність дуже важлива, адже технічних музеїв в Україні небагато, а в Сумській області він єдиний. Мені дуже імпонує думка відомого австрійського музеєзнавця Ф. Вайдахера, який вважав, що «музеї мають специфічне завдання, яке жодна інша установа не може в них забрати: вони були створені для того, аби допомагати усім зацікавленим краще зрозуміти себе та своє місце у цьому світі» [1, с. 16]. Сьогодні це завдання стає особливо важливим. З початку війни задокументовано сотні нападів на бібліотеки, школи, музеї, культурні центри. Можна знищити будівлі, але не можна знищити нашу пам'ять, історію. Багато що потребує переосмислення, але зараз ми починаємо нелегкий шлях, сходимо на новий вищий рівень нашого розвитку і музеї мають стати його частиною. Адже «з минулого народжується майбутнє». Саме ці слова є гаслом нашого музею.

Музей спеціалізується на історії розвитку та становлення радіоелектроніки. Він невеликий, з'явився на базі куточка старовинної техніки, що існував в кабінеті гуртка «Радіоелектроніки та приладобудування» нашого закладу. Але зараз має 9 експозиційних розділів, що розкривають перед відвідувачами історію виникнення та розвитку радіоелектронних приладів, звукозаписувальної та звуковідтворювальної апаратури, побутових телевізорів, обчислювальної техніки різних часів.

У воєнний час ми маємо активізувати науково-освітню роботу. Періоди карантинних обмежень уже змінили діяльність музеїв і зробили значний поштовх до нових форм роботи. Звичайно, що головною формою науково-освітньої роботи була і залишається екскурсія. Окрім того на нашій базі проводяться заняття гуртків закладу. Експонати стають у нагоді при вивченні програм наукової секції «Фізика», гуртків «Радіоелектроніка та приладобудування», «Коллективна радіостанція», «Спортивна радіопеленгація», «Екскурсиводи музею». Цікавими є тематичні екскурсії, що проводяться для всіх вихованців закладу, їх батьків та просто зацікавлених містян і гостей нашого міста.

В умовах війни музей продовжує свою роботу у дистанційному форматі оглядових та тематичних відеоеккурсій. Ознайомитися із ними може кожен бажаючий на сайті нашого закладу, сторінці у соціальній мережі фейсбук та на ютуб (<https://cnttm-sumy.at.ua>, <https://www.facebook.comcnttm.sumy>, <https://www.youtube.com/channel/UCi5l1BjAbK2C7TAeKnmzdl8Q>, <https://www.youtube.com/watch?v=FdT3cHABNRo>, https://www.youtube.com/watch?v=ayfKTJR_Dfs&t=12s, <https://www.youtube.com/watch?v=LSc0qWyFd7s&t=3s>, https://www.youtube.com/watch?v=rCt6xJHC0_Y&t=52s, <https://www.youtube.com/watch?v=zV5q5zmin6Q&t=3s>, <https://www.youtube.com/watch?v=LOH8uSnfTe8>).

Також це час для того, щоб по-іншому поглянути на деякі розділи музею. Виникають ідеї створити нові тематичні виставки та проекти. Так, наприклад, актуальним став розділ музею, що носить назву «Наша перемога», представляє радіоелектронні прилади часів Другої світової війни та розповідає, як ці прилади стали неоціненною зброєю в руках телефоністів, радистів, мінерів, прожектористів у военний час. Тематична екскурсія за цим розділом зараз розглядається у новому світлі. Адже вся сучасна бойова техніка бере початок від представлених в експозиції старих експонатів (польовий телефон ТА, фрагменти танкової радіостанції 10-РТ, зв'язковий радіоприймач КВ-М тощо). Саме зараз стає зрозуміло, яким важливим для перемоги є поєднання мужності, відваги наших воїнів і глибоких технічних знань та можливостей сучасної військової зброї.

Також, у вихованців гуртка «Екскурсоводи музею» з'явилась ідея нового проекту, який би показав не лише розвиток від перших лампових телевізорів та електронно-обчислювальних машин до сучасних технічних приладів, а шлях від утілення мрії про можливість бачити на відстані до сучасного телебачення та інтернету, як потужної зброї у інформаційній війні.

Продовжується робота над спільним проектом музею техніки та вихованців зразкової дитячої фотостудії «Ми» «Техніка в об'єктиві». Результатом якої має стати добірка патріотичних світлин із експонатами музею.

Отже, головним завданням та покликанням музею техніки було і залишається — створити життєтворче музейне середо-

вище, яке зробить змістовним дозвілля учнівської молоді, надасть можливість оволодіти різними прийомами і навичками музейної роботи, допоможе дітям дізнатися історію техніки «зсередини» Це, своєю чергою, сприятиме вихованню поваги до пам'яті минулих поколінь, дбайливому ставленню до культурної, технічної та наукової спадщини, формуванню гордості за минуле та прагненню сьогодні розвивати технічні можливості свої Батьківщини. Зараз, як ніколи, важливо пам'ятати/
Минуле — це потяг, але він уже пішов.

Майбутнє — це мрія,

але ще не відомо чи збудеться вона.

А сьогодні — це подарунок життя.

Тому потрібно жити сьогоднішнім,

з надією на майбутнє і з досвідом минулого! [3].

Список літератури

1. Вайдагер Ф. Загальна музеологія: посіб. Перекл. з нім. В. Лозинський, О. Ланг, Х. Назаркевич. Львів: Літопис, 2005. 546 с.
2. Сурмач О.І. Музей як соціокультурне явище сучасного суспільства. URL: https://otherreferats.allbest.ru/culture/00795624_0.html (дата звернення: 11.05.2022).
3. Мудрі вислови, «крилаті фрази» українських письменників та поетів. URL: <https://naurok.com.ua/mudri-vislovi-krilati-frazi-ukra-nskih-pismennikov-ta-poetiv-216046.html> (дата звернення: 25.05.2022).

МІЖНАРОДНИЙ ВИМІР СПІВПРАЦІ У ГАЛУЗІ РОЗБУДОВИ НАУКОВИХ МУЗЕЇВ НА ЗАХОДІ УКРАЇНИ

Свириденко Денис,

доктор філософських наук, професор,

завідувач кафедри ЮНЕСКО з наукової освіти,

Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова

З початку загарбницької війни Росії проти України на заході України знайшли притулок понад три мільйони українців, у тому числі близько мільйона дітей різного віку, які потребують психологічного відновлення, моральної підтрим-

ки, створення умов для продовження навчання та для дозвілля. Проте освітня інфраструктура в обласних центрах України не має ресурсів, щоб протистояти цьому виклику, і потребує подальшого розвитку, щоб залучати дітей внутрішньо переміщених осіб до наукової освіти.

Мала академія наук України започаткувала комплексну програму співпраці в освіті, яка передбачає розвиток освітньої інфраструктури для забезпечення потреб внутрішньо переміщених осіб, які тимчасово проживають на заході України. Також планується провести серію тематичних наукових літніх шкіл для місцевих та внутрішньо переміщених учнів під час літніх канікул. Проект реалізується у тісній співпраці Малої академії наук України, кафедри ЮНЕСКО з наукової освіти НПУ імені М. П. Драгоманова та Інституту обдарованої дитини НАПН України за участі міжнародних партнерів.

12 квітня 2022 р. зусиллями МАН, спільно з Львівською політехнікою, було відкрито Музей науки та інновацій у Львові. Більшість експонатів було перевезено з Київського музею науки МАН, а також доповнено новими експозиціями. На порядку денному — відкриття наукових центрів та музеїв в Ужгороді, Чернівцях, Івано-Франківську, Тернополі та інших містах.

Успіх у реалізації проекту залежить від результатів переговорів із європейськими центрами та музеями науки, які підтримують ідею та готові надати експонати для наповнення музейних просторів. Зокрема, має місце підтримка ініціативи з боку Європейської асоціації наукових центрів та музеїв (ECSITE, більше 300 організацій), яка, зокрема, на початку червня присвячує проекту розвитку мережі свою щорічну конференцію [1].

Українською стороною проведено близько двадцяти зустрічей із керівництвом наукових центрів та музеїв Європи щодо надання безкоштовної допомоги проекту (обладнання, пересувні наукові виставки тощо). Зустрічі мають результативний характер, усі європейські партнери погодились зробити свій внесок у підтримку української молоді та наукової освіти в умовах військової агресії. Зміст усіх партнерських домовленостей викладаємо нижче.

Щодо параметрів співпраці із Центром науки Коперник (м. Варшава, Польща), зазначимо, що він є одним із найбіль-

ших центрів науки в Центрально-Східній Європі [2]. У центрі науки є постійні та тимчасові виставки, простір для самостійних конструкторських ідей — Майстерня, Театр високих напруг, чотири лабораторії (фізична, хімічна, біологічна та робототехніки), планетарій, а також Парк відкриттів. Щорічно Центр науки Коперник, як і планетарій, відвідують близько 1 млн осіб. Досягнуто домовленостей щодо участі Центру науки Коперник в ініційованому Малою академією наук України проекті «Досліджуй науку українською», який полягає у перекладі на українську мову всього освітнього контенту центру науки. Центр науки Коперник може передати в Україну для відкриття наукових центрів одну із виставок, яка складається з 15–18 експонатів.

Уваги потребує партнерство Малої академії наук України та Німецького Музею (м. Мюнхен). Німецький музей шедеврів науки і техніки (званий просто Deutsches Museum) у Мюнхені є найбільшим науково-технічним музеєм у світі з точки зору виставкового простору [3]. На додаток до головної будівлі музею на Музейному Острові, до структури входить чотири філії в Бонні, Мюнхені, Нюрнберзі та Обершлайсхаймі. Музей щороку відвідує близько 1,5 мільйона людей, а у музейній колекції наявні 125 000 предметів. В результаті низки зустрічей було погоджено передачу сучасної пересувної виставки «Космос кави» (Cosmos Coffee) у тривале користування для потреб музеїв науки на Заході України. Виставка у своєму цікавому форматі розкриває повсякденні ритуали вживання кави, а велика різноманітність засобів комунікації робить виставку унікальною й привабливою для відвідувачів різного віку та інтересів. Виставка буде передана Малій академії наук України в липні 2022 р. у безкоштовне користування. Також у Німецькому Музеї у липні 2022 р. розпочнеться масштабне оновлення експозиції, а частина із виставлених нині експонатів буде передана для потреб проекту.

Отже, міжнародна співпраця є важливим складником реалізації проекту зі створення мережі наукових центрів та музеїв на Заході України з метою створення освітньої інфраструктури для внутрішньо переміщених осіб в умовах військового стану.

Список літератури

1. Ecsite. European Network of Science Centers and Museums. URL: <https://www.ecsite.eu/>
2. Centrum Nauki Kopernik. URL: <https://www.kopernik.org.pl/en>
3. Deutsches Museum. URL: <https://www.deutsches-museum.de/en>

МУЗЕЙНА ВИСТАВКА «УКРАЇНА — РОЗП'ЯТТЯ»

Четвертак Тетяна,

кандидат педагогічних наук,
методист, викладач,

Медичний фаховий коледж
Запорізького державного медичного університету
м. Запоріжжя

У нашому дослідженні надано опис музейної виставки «Україна — розп'яття». Відкриття першої в країні та світі музейної виставки про російсько-українську війну відбулось напередодні 8 травня в день Пам'яті жертв Другої світової війни. Особливо гостро проблематика висвітлена в роботах виставки адже російсько-українська війна триває.

«Уперше у світовій музейній практиці створено офлайн-проект про війну в реальному часі й під час тієї самої війни. Виставка експонується у виставковому центрі музею. Робота з комплектування музейної колекції розпочалася наприкінці березня. Після визволення Київщини та Чернігівщини вже на початку квітня музейники вирушили в експедиції до вщент поруйнованих м. Ірпінь та м. Буча, смт Бородянка, с. Гостомель і м. Макарів, с. Михайлівка-Рубежівка, с. Андріївка, с. Липівка, с. Маковище, с. Стоянка, с. Лук'янівка, с. Перемога та інших населених пунктів. Тепер за допомогою оригінальних предметів і світлин працівники музею об'єктивно презентують світу страшні реалії цієї війни. Один із акцентних експонатів виставки — зранена ікона «Зняття з Хреста», в якій застряг осколок російської міни. Образ із понівеченого ворогом храму Св. Дмитрія Ростовського в смт Макарів на Київщині. В експозиції

виставки представлено унікальні артефакти повномасштабного зіткнення, що триває просто цієї миті. Серед них карта захоплення м. Київ диверсійними групами й майже весь ворожий арсенал зброї, якою нищать Україну. Сповідання про повітряну тривогу, загроза ракетного чи авіаудару, робота військ ППО або приліт... Для мільйонів українців рятівними стали звичайні підвали. Зануритись у реалії життя людей в одному з укриттів смт Гостомель можна в Музеї. Побут мешканців відтворено завдяки автентичним речам» [1].

За активним покликанням з списку використаних джерел можна долучитись до віддаленого доступу музейної виставки «Україна — розп'яття».

Список літератури

1. Національний музей історії України у Другій світовій війні — Меморіальний комплекс. URL: https://www.warmuseum.kiev.ua/_all-news-images/?id=32&news_year=2022.

ІНФОРМАЦІЙНА РОЛЬ МУЗЕЇВ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Шершова Тетяна,

доктор філософії з культурології,

науковий співробітник,

Полтавський літературно-меморіальний музей Панаса Мирного,

м. Полтава

tanshersh80@ukr.net

Основними напрямками діяльності музеїв є збереження та експонування культурних цінностей, культурно-освітня, науково-дослідна, фондова та пам'яткоохоронна робота проте, в умовах воєнного стану, більшість закладів були вимушені припинити здійснювати експозиційно-виставкову функцію і перейти на дистанційну роботу чи взагалі припинити її. Працівники активно залучаються до громадських робіт, виготовлення маскувальних сіток та кікімор для ЗСУ, пошиття необхідного одягу, волонтерської діяльності.

Деякі музеї проводять майстер-класи та презентації для переселенців. Також можна натрапити на онлайн-проекти, присвячені збереженню національної спадщини України.

Серед перелічених робіт вагомий вплив має інформаційна діяльність. Синтез традиційних музейних форм з іншими практиками можуть стати основним джерелом діяльності музейних закладів у воєнних умовах. Сюди відносимо віртуальні екскурсії, наукові читання, конкурси та музейні свята, проведення наукових конференцій і круглих столів.

Отже, музей стає неповторним медіа ресурсом, який суттєво впливає на формування громадської думки, виховання почуття патріотизму, підтримує високий моральний дух українців та непохитну віру у наближення перемоги.

Як свідчить нещодавня руйнація історико-краєзнавчого музею, де зберігалися більше двох десятків робіт відомої художниці Марії Приймаченко, краєзнавчого музею в Охтирці, музею українських старожитностей у Чернігові, Національного літературно-меморіального музею ім. Григорія Сковороди у селі Сковородинівка, краєзнавчого музею та Художнього музею імені Архипа Куїнджі в Маріуполі й інших предметів культурного фонду України, всі заклади культури знаходяться під загрозою обстрілів окупантами. Багато колекцій розграбовано чи знищено.

В умовах війни кожен музей повинен якнайшвидше зробити електронну каталогізацію з описами найцінніших речей і провести низку заходів по організації додаткових заходів безпеки для зберігання колекцій і захисту обліково-фондової документації. Окрім цього, потрібно евакуювати експонати, які мають особливу історико-культурну цінність і автентичність задля того, щоб не втратити їх, як сталося з деякими експонатами, вивезеними окупантами під час війни з території України. Дотримання перелічених заходів безпеки дозволить зберегти українські музеї та культуру загалом.

Віртуальний простір забезпечує користувачів можливістю вільного доступу до музейних матеріалів. Публікації в соціальних мережах є зручними та економними для поширення інформації серед доволі широкої аудиторії. До того ж, в інтернет-публікаціях допустимий великий обсяг матеріалів. Такий напрямок робо-

ти дозволяє залучати до своєї діяльності інклюзивні практики, спрямовані на адаптацію контенту для різних категорій відвідувачів музею [1, с. 167].

Щоденні публікації в соціальних мережах мають привертати увагу своїм патріотичним спрямуванням і текстовими матеріалами відповідного змісту. Під кожним дописом доцільно зазначати хештеги, на кшталт #все_буде_україна чи #україна_єдина, #Книжковий_фронт та ін.

Потрібно враховувати, що, окрім фізичної, відбувається також інформаційна війна, тому будь-яку інформацію потрібно подавати так, щоб читач міг ідентифікувати себе та відчутти важливу роль своєї приналежності до української нації. Єднання України, згуртованість навколо мови, культури, традицій — потужна зброя у боротьбі проти ворога і музеям відводиться провідна роль задля збереження цілісності держави.

Зараз усе більше музеїв відновлюють свою роботу, створюються освітні наукові простори, спільно з університетами та бібліотеками, які сприяють психологічній підтримці біженців, їх творчому спілкуванню в умовах війни.

Отже, віртуальні музеалізаційні процеси в умовах воєнного стану є актуальними практиками, що здатні зберегти музейні цінності та надбання, інтегрувати їх у світовий простір та зберегти культурну пам'ять. Інформаційна діяльність музеїв суттєво впливає на формування громадської думки та підтримує моральний дух українців. Перевага в інформаційному фронті — це значний внесок у нашу перемогу.

Список літератури

1. Фененко А. О. Віртуальна музеалізація як засіб збереження культурної пам'яті: дис. на здобуття ступеня канд. культурології. Харківська державна академія культури. Харків, 2021. 297 с.

РОЛЬ МУЗЕЇВ В ОСВІТЬОМУ ПРОЦЕСІ У ПЕРІОД ВОЄННОГО СТАНУ

ФОРМУВАННЯ КЛЮЧОВИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ У ПЕРІОД ВОЄННОГО СТАНУ ЗАСОБАМИ МУЗЕЙНОЇ ПЕДАГОГІКИ (З ДОСВІДУ ДІЯЛЬНОСТІ ІНФОРМАЦІЙНО-МЕТОДИЧНОГО ВІДДІЛУ БУДИНКУ ДИТЯЧОЇ ТВОРЧОСТІ)

Бабкова Алла,

завідувач інформаційно-методичного відділу
Будинку дитячої творчості,
вчитель вищої категорії, вчитель-методист,
голова асоціації музеїв при закладах освіти
Подільського району «Перспектива»,
м. Київ,
babkova49@ukr.net

У період воєнного стану ми живемо у такому інформаційному світі, де йде битва за нашу українську націю. Постають проблеми у науці, культурі, освіті з вивчення і збереження історичної спадщини. Музеї при закладах освіти мають потенціал формування ключових компетентностей, який допоможе дітям і молоді вижити, не зламатися, повірити у свої сили та знайти можливість продовжувати вчитися, отримувати професію і вірити у нашу перемогу. Беручи до уваги зміни умов життя в Україні та за її межами, кожній особистості – дорослій і дитині – необхідні життєві компетентності, навички, світогляд, морально-естетичні принципи, щоб ефективно й правильно оцінювати складні соціально-культурні, економічні, виробничі й особистісно-життєві ситуації, ухвалювати доцільні рішення щодо їх ефективного поліпшення й діяти відповідно до викликів і загроз життя. Сьогоднішній здобувач освіти перебуває у складних умовах, але може поєднувати навчання в Україні та за його межами, хоча зрозуміло, що воно не може бути повноцінним. Є лише один спосіб підготувати дитину до успішного дорослого життя: навчити адаптуватися

до будь-яких змін, які чекають її сьогодні та в майбутньому. Навчання життєвих навичок є необхідним елементом високоякісної освіти, тому доцільно вміти використовувати музейну педагогіку у цій справі. Музеї у школі відіграють важливу роль у національно-патріотичному вихованні та є потужним джерелом формування ключових компетентностей. Музеї при освітніх закладах у Подільському районі м. Києва об'єднані у асоціацію «Перспектива», координатором її є завідувачка інформаційно-методичного відділу Будинку дитячої творчості Бабкова А. М., працюють за проектом «Мій Поділ – мій рідний дім», що розрахований на 5 років, завдячуючи якому оновлюється зміст роботи, відбувається пошук місця і ролі музейно-педагогічних засобів в освітньому процесі. Війна внесла корективи, але не зупинила роботу музеїв при навчальних закладах та підвищення кваліфікації педагогічних кадрів, що залучаються до роботи в музеях при закладах освіти. Перед війною проведено огляд музеїв при закладах м. Києва, було заплановано заходи з підведення підсумків, які, на жаль, не відбулися. Освітня вчать дітей і вчаться у дистанційному режимі. Завдячуючи партнерам – КПНЗ «Київський міський центр дитячо-юнацького туризму, краєзнавства та військово-патріотичного виховання», вийшла брошура «Музеї у закладах освіти Подолу – виклики, результати, перспективи», де узагальнено найкращий досвід та представлено вернісаж подій і калейдоскоп різних методик та технологій у музейно-освітньому просторі Подільського району м. Києва. Вона була презентована 18 травня 2022 року на онлайн нараді в Міжнародний день музеїв. Новою поштою отримали презентовану книжечку заклади освіти, що займаються музейною справою, експериментують, досліджують та впроваджують у своїй педагогічній діяльності кращий досвід.

У Загальноосвітньому навчальному закладі I-III ступенів «Середня школа № 93 Подільського району м. Києва» за роботу музею «Історії українського козацтва та побуту і культури українського народу» відповідає Ковальова Алла Валентинівна. У музеї проводяться цікаві тематичні екскурсії, під час яких учні розповідають гуморески, ставлять уривки різних українських

творів, співають пісень, що відповідають змісту музею, його наповненню. Музей функціонує успішно з 1998 року. Має багато цінних експонатів, експозиції оновлюються та доповнюються.

Музей є справжнім навчальним кабінетом, добре оснащений: має екран і проектор для демонстрації фільмів, комп'ютер, проведено Інтернет.

Музей не «ілюструє» історію, не навчає історії! Він виховує в людині особистісне емоційне ставлення до тих чи інших історичних фактів. Основний сенс існування музею – служіння людям.

У Музеї хліба (керівник музею Вишняк Наталія Олексіївна) Загальноосвітнього навчального закладу I-III ступенів «Середня загальноосвітня школа № 262» зібрано понад 200 експонатів, які розповідають про історію хліба.

Музей став джерелом руху молоді за бережливість, працелюбність, своєрідним осередком виховної роботи та місцем зустрічей з хліборобами, працівниками пікарень, хлібних заводів, вченими, селекціонерами та організації інших масових заходів.

Музей ЗЗСО № 262 має назву «Перевесла» тому, що як сніп тримається за допомогою перевесла, так і різні навчальні предмети об'єднані навколо дорогого серцю українського народу символу життя – хліба. Учні ЗЗСО № 262 неодноразові переможці Всеукраїнського конкурсу екскурсиводів «Край, в якому я живу», музейних квестів тощо. Вони демонструють майстерність інтерактивного спілкування із відвідувачами Музею хліба у своїй школі та вміння взаємодіяти з дорослими і дітьми поза межами школи і активні у спільних районних і міських заходах.

Загальноосвітній навчальний заклад I ступеня «Школа – дитячий садок імені Софії Русової» функціонує Музей Софії Русової. Людмила Олексіївна Синекіп, керує музеєм з самого початку його заснування, скромна і працьовита, з невгамовною українською душею, з морем ідей і планів киянка, яка разом із педагогічним колективом і одностудцями втілює в життя найкращі здобутки теорії та практики національно-патріотичного виховання великої української просвітительки Софії Русової. Вона вважає, що музей – це колиска української нації. Музей – це минуле, це історія, це душа, це серце наших предків, а для нас – великий храм, куди ми повинні

входити з побожністю, а виходити з найглибшою повагою і гарячою любов'ю до всього того, чим жили наші батьки, діди і прадіди. Популярними у закладі є хакатони, інтелектуальні, ерудовані ігри та квести в межах тематики «Таємниці музею Софії Русової».

У Загальноосвітньому навчальному закладі I-III ступенів «Навчально-реабілітаційний центр № 6» м. Києва діє з 1993 року «Музей історії школи та розвитку сурдо-педагогіки» (керівник Тетяна Авраменко), який є осередком освіти і виховання та формує у дітей позитивне ставлення до культурно-історичної спадщини засобами музейної педагогіки. Профіль музею – історія освіти. У музеї відбуваються теплі і дружні зустрічі випускників колишніх років. Проходила зустріч із випускниками школи, які стали призерами Дефолімпійських ігор. Брала участь у Всеукраїнському конкурсі екскурсодів музеїв навчальних закладів «Край, в якому я живу». До 200-ліття з дня народження першого мецената М. А. Терещенка відкрито розділ «Наші меценати».

Ф. Вайдахер, розглядаючи зміст культурно-освітньої роботи музею, стверджує, що музейно-освітня функція суттєво відрізняється від традиційних шкільних занять. Це добровільна, неформальна освіта, якій невідомі шкільні ступені, навчальні плани та екзамени. До основних завдань музейної освіти належить стимулювання уяви вихованців та їх чуттєвої свідомості [1, с. 187]. Музейна справа у закладі освіти – це комунікативне середовище, в якому за власним бажанням кожен готує свій варіант представлення експозиції, історичної події тощо. Різні музейні заходи відіграють певну роль у розвитку музейної справи. Під час залучення учнівської молоді до музейної роботи формується громадянське мислення, учень досліджує проблеми, пов'язані з історією міста, регіону і загалом держави [2, с. 215].

Крізь долю родини, близьких і знайомих, осмислення подій, що відбувалися саме у цій місцевості, закладаються основи регіональної та національної свідомості, розуміння місця і ролі українського народу у світовій цивілізації. Ми вчимося, працюємо у місті, багатому на пам'ятники і пам'ятні місця. Змінюються епохи, покоління, цінності, політичні погляди, але важливим елементом культури людського життя залишаються музеї!

Кожен куточок Києва має неповторну яскраву історію, культурні традиції та відомих земляків, які зберігають духовну спадщину попередніх поколінь. Музей Г. Світлицького в дошкільному закладі – скарбниця духовності та невичерпне джерело творчості та пізнання. Дошкільний начальний заклад загального типу № 518, що знаходиться на вулиці Світлицького. За ініціативи керівника закладу Шевченко Тетяни Миколаївни у 2009 року був створений музей Григорія Світлицького. У музеї Г. Світлицького проводяться різні заходи, в яких беруть участь усі учасники освітнього процесу: і діти, і педагоги, і батьки.

Дуже згуртовують, захочують до співпраці, спонукають до творчого пошуку краєзнавчі квести, за умовами яких діти, разом з батьками, виконують пошукову діяльність за вказаними пунктами квесту (відповідають на питання вікторини по біографії художника Г. Світлицького, шукають його картини в музеях Києва, відкривають невідомі сторінки його життя і творчості, тощо).

Загальноосвітній навчальний заклад I-III ступенів «Спеціалізована школа №3 з поглибленим вивченням інформаційних технологій» Подільського району м. Києва має «Природничий музей», керівник музею Шкуратовська Ганна Степанівна.

Успіх – результат колективних зусиль. Колектив є організмом, який складається із взаємозалежних частин. Добре організований колектив можна порівняти із годинником – кожен виконує свою частину обов'язків тоді, коли це потрібно. Візитною картою спеціалізованої школи № 3 є природничий комплекс, що починається зимовим садом, який щороку поповнюється новими представниками флори. Цей природний куточок – могутній засіб впливу на духовний світ учнів школи, що формує погляди на довкілля, життєві навички, хороші манери.

Цікавий досвід використання музейної педагогіки для формування життєвих навичок, підготовки до майбутнього життя, починаючи з початкової школи, має музей «Український побут та мистецтво» ЗЗСО № 45 (керівник музею Москаленко Валентина Павлівна). На базі музею працюють за проектами дослідницької групи учнів. Вони вивчають культуру і традиції українського народу, творчо працюють над створенням експонатів, готують

тематичні екскурсії. У музеї оновлені та змінені застарілі експозиції. Зовсім новим є цікавий і змістовний розділ «Магія ляльки-мотанки». У ігровій формі розкриваються секрети і магія ляльки-мотанки, створюються музейні пісенно-хореографічні мініатюри про рушники та інші вишиванки. Робота шкільного музею тісно пов'язана з виконанням освітніх завдань та позаурочною виховною роботою [3, с. 17].

Структура музею відповідає профілю, має велику кількості зібраного етнографічного матеріалу. Музей «Український побут та мистецтво» ЗЗСО № 45 розміщені у просторому, сучасно оформленому приміщенні школи на третьому поверсі для обслуговування освітнього процесу. Експонати музею збирають і виготовляють в основному самі учні під керівництвом учителів. Учні мають можливості самостійно зробити виріб, наприклад, з соломки для ужиткового використання або традиційну українську іграшку, використати елементи народного танцю, пісні, використати вміння грати на музичних інструментах тощо. Так школярі здобувають необхідні для самостійної роботи знання і навички, оволодівають методами пошуково-дослідницької роботи.

В умовах воєнного важливими є життєві навички – компетентності емоційного напрямку (самоконтроль, керування стресами, гартування волі) та соціальні (гідна поведінка, уміння спілкуватися, розв'язання конфліктів, толерантність, колективна робота, протистояння негативного впливу).

Засоби музейної педагогіки є одним із дієвих видів педагогічної діяльності для формування життєвих, або гнучких навичок. Це добровільна, неформальна освіта, якій невідомі шкільні ступені, навчальні плани та екзамени. До основних завдань музейної освіти належить стимулювання уяви вихованців та їх чуттєвої свідомості

Очікувані результати проекту щодо формування та розвитку життєвих навичок:

- використання потенціалу музею, зосередженого в пам'ятках матеріальної та духовної культури для виявлення нахилів і розкриття творчих здібностей особистості;
- «входження» в систему традицій, прикладів культури минулого;

- комунікації взаємних ділових або дружніх контактів на основі спільних інтересів змістовного, цікавого і неформального міжособистісного спілкування, пов'язаних з тематикою музею, змістом його колекцій;
- толерантне ставлення до представників інших народностей, шанобливе ставлення до їх культури, релігій, традицій;
- сформованість основних понять про народ, націю, суспільство, державу;
- почуття патріотизму, національної свідомості, розвиненої правосвідомості, культури міжетнічних відносин;
- почуття свободи, людської і національної гідності;
- знання історії, культури свого народу, його традицій, звичаїв і обрядів;
- готовність до захисту національних інтересів України.

Зусилля педагогів Подільського району міста Києва постійно спрямовуються на пошук нових, сучасних, цікавих для нинішніх дітей та молоді технологій, форм і методів роботи.

Музеї у школі відіграють велику роль у національно-патріотичному вихованні і є потужним джерелом знань та вмінь. Суспільство змінюється — це один із поштовхів розвитку музейної справи на благо виховання справжніх українців, що люблять свою країну і свій народ.

Зміни у суспільстві — це один із поштовхів розвитку музейної справи на благо виховання справжніх українців, що люблять свою країну і вірять, що вона є і буде.

Список літератури

1. Вайдагер Ф. Загальна музеологія: посібник. Перекл. з нім. В. Лозинський, О. Лянг, Х. Назаркевич. Львів: Літопис, 2005. 632 с.
2. Онаць О.М. Особливості впровадження концептуальної моделі управління розвитком громадсько активної школи. Київ, 2017. С. 214–216.
3. Бабкова А. Комунікації в музейно-освітньому просторі. Музейна педагогіка – проблеми, сьогодення, перспективи. Матеріали Сьомої науково-практичної конференції (3–4 жовтня 2019 р.) Київ: ТОВ «КАШТАЛДРУК», 2019. С. 22–27.

МУЗЕЇ ЗАКЛАДІВ ОСВІТИ — ВАЖЛИВИЙ ЧИННИК ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ МОЛОДІ У ПЕРІОД ВОЄННОГО СТАНУ (НА ПРИКЛАДІ РОБОТИ МУЗЕЇВ ЗАКЛАДІВ ОСВІТИ ІВАНО-ФРАНКІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ)

Вороневич Дмитро,

завідувач відділу краєзнавства та методичної роботи,
Івано-Франківський обласний державний
центр туризму і краєзнавства учнівської молоді,
м. Івано-Франківськ
dmitrovoronevic820@gmail.com

На сучасному етапі розвитку України, реформування освітньої, економічної сфер, погіршення соціального становища, набуває особливої актуальності проблема формування нового українця, який буде діяти на основі національних та європейських цінностей. Організація та створення музею закладу освіти, підбір та опис експонатів, методика проведення екскурсій допоможуть розвивати компетенції юнаків та дівчат. «Проблема реалізації основних принципів і вимог щодо створення музеїв в закладі освіти залучення педагогів до пошукової, краєзнавчої, науково-дослідницької, художньо-естетичної та природоохоронної роботи шляхом створення музею» [2, с. 21]. Зростає роль діяльності шкільних музеїв, спрямована на формування активної громадянської позиції, розвиток національно свідомої, творчої самодостатньої особистості. Тому освітньо-виховна функція музею набуває особливої значущості й цінності, нової динаміки, адже саме в музеї діти невимушено знайомляться з історичним минулим, набувають життєвого досвіду, знань, визначаються з майбутнім, формуються як активні національно самосвідомі громадяни. У музейній педагогіці особливо доцільно реалізувати прийом «доторкнись долонями», який допомагає залучити різні канали

сприйняття інформації та забезпечити формування цінностей особистості школяра.

Музейна педагогіка відіграє вагомую роль у виховній роботі, у музеях закладів освіти Івано-Франківської області проводяться різноманітні заходи національно-патріотичного виховання, присвячені визначним історичним датам, подіям, особистостям, борцям за незалежність України, постійно відбувається реекспозиція – поповнення новими експонатами. У період воєнного стану більшість музеїв працюють в онлайн-режимі, що сприяє підвищенню якості освіти, повноцінно виконують виховну функцію. У таких музеях експонати не припадають пилом, а слугують поліпшенню освітнього процесу закладів освіти.

Під час російсько-української війни актуальним також є організація збирання та поширення інформації про героїчні вчинки українських військовослужбовців, бійців добровольчих батальйонів у ході війни, волонтерів та інших громадян, які зробили та продовжують робити значний внесок у зміцнення обороноздатності України. Героїчні й водночас драматичні й навіть трагічні події останнього часу спонукають до оновлення експозицій шкільних музеїв, заповідників та кімнат бойової слави, зокрема щодо інформації про учасників бойових дій та волонтерів з даної території.

Російські спецслужби та ЗМІ ведуть проти українського народу інформаційну кампанію, однією із завдань якої є нівелювання нашої національної ідентичності як головного світоглядного чинника спротиву експансії. Саме тому формування україноорієнтованих цінностей передусім у молодого покоління є нагальним завданням музеїв закладів освіти та системи освіти України в цілому.

Зважаючи на те, що російський інфопростір сьогодні впливає на інтереси, вподобання та світоглядну позицію української молоді, важливим є формування національного контексту, який стане точкою опори та фундаментом самоідентифікації у світовому медіадискурсі. Саме тому одним із таких фундаментів мають стати музеї закладів освіти, в яких підростаюче покоління повинно не тільки зберігати історичне надбання, а й примножувати шляхом збору інформації про сучасних

героїв для наступних поколінь. Для креативного втілення ідей щодо національно-патріотичного виховання потрібно підходити творчо «Творчість – це рух людства вперед на основі попередніх здобутків. Ідея не повинна зривати дах, щоб її визнали креативною, але вона має бути принаймні трішки новою, навіть якщо це вже перевірена часом ідея, яку поновому використали у вашій організації, або нова комбінація двох відомих концептів» [1, с. 11].

У музеях закладів освіти Івано-Франківської області організуються зустрічі з учасниками бойових дій, та волонтерами Російсько-Української війни, учасниками і свідками історичних подій, славетними земляками, проводяться презентації книг письменників, науковців, проводяться тематичні інформаційно-просвітницькі та освітньо-виховні заходи, а саме: круглі столи, диспути, брейн-ринги, вікторини. Зважаючи на воєнний сан і обмеження проведення очних екскурсій, проводяться онлайн перегляди презентацій та відеоматеріалів з подальшим обговоренням. Окрім цього, суттєво розширюють світогляд і дозволяють осягнути цінність національних здобутків історико-краєзнавчі акції літературно-просвітницького та природоохоронного характеру, фольклорно-етнографічні експедиції, а також тематично-екскурсійний проекти «Герої не вмирають» із відвідуванням могил військових які загинули, співпраця із сім'ями полеглих, відкриття меморіальних дощок на закладах освіти.

«Важливо, щоб кожен музей закладу освіти став для дитини осередком становлення громадянина-патріота України, готового брати на себе відповідальність, самовіддано розбудовувати країну як суверенну, незалежну, демократичну, правову, соціальну державу, забезпечувати її національну безпеку, сприяти єдності української політичної нації та встановленню громадянського миру й злагоди в суспільстві» [3].

Основним фактором у формуванні національно самосвідомої особистості, є виховання поваги та любові до державної мови, тому проведення екскурсій, висвітлення експозицій на українській мові повинно впливати на формування учня-громадянина, патріота України.

Список літератури

1. Норріс Л., Тісдейл Р. Креативність у музейній практиці. Пер. з англійської А. Коструби, Г. Кузьо, О. Омельчук, Є. Червоного. Київ, 2017. 192 с.
2. Косило М. Ю., Шутка Р.М. Мандруємо шкільними музеями Івано-Франківська область. Івано-Франківськ, 2009.
3. Косило М. Ю. Розвиток туристсько-краєзнавчої роботи у позашкільних навчальних закладах України (друга половина ХХ – початок ХХІ століття): монографія. Івано-Франківськ: МістоНВ, 2018. 320 с.

МУЗЕЙ СЛОВАЦЬКОГО ЯК КУЛЬТУРНО-ОСВІТНІЙ ЦЕНТР ДЛЯ ДІТЕЙ, ТИМЧАСОВО ПЕРЕМІЩЕНИХ ІЗ ЗОНИ БОЙОВИХ ДІЙ (З ДОСВІДУ РОБОТИ)

Гаськевич Олена,

старший науковий співробітник,
Обласний літературно-меморіальний музей
ім. Юліуша Словацького в Кременці,
м. Кременець
lenahask@ukr.net

Музей Юліуша Словацького знаходиться у північно-східній частині Тернопільської області, у старовинному історичному місті Кременець, наразі не охопленому воєнними діями. Музей після 24 лютого 2022 р. не припиняв своєї роботи. Найцінніші експонати убезпечено та евакуйовано, однак, мінімалістичної експозиції достатньо, аби ознайомити із життєвим і творчим шляхом Юліуша Словацького. Юліуш Словацький (1809–1849) – другий за значимістю (після Адама Міцкевича) польський поет доби Романтизму, народився у Кременці. Музей знаходиться у його родинній садибі. Заснований у 2002 році на підставі міждержавних домовленостей України та Польщі, він став осередком культурно-просвітницького життя у регіоні.

Війна – це абсолютно новий досвід. Зберегти нашу культурну спадщину, допомогти пережити важкі часи, виховувати патріотизм, підтримувати оптимізм, позитивний настрій, стати культуртрегерами та арт-терапевтами – такі завдання поставило

сьогодення перед працівниками нашого закладу. Із початком російсько-української війни до Кременця прибуло кілька тисяч осіб, вимушено переселених із територій, де точиться війна. Це, переважно, молоді сім'ї, матері із дітьми та літні люди. Частина із них – у побуті розмовляють російською мовою та мало поінформовані про історію власної держави, хоча і підтримують її всім серцем. У багатьох із них жахи війни та окупації відбилися на психічному та фізичному здоров'ї. Дехто втратив увесь свій статок і, що найстрашніше, близьких та рідних. Ці люди потребують особливого ставлення та підтримки. Особи, що силою обставин позбавлені звичного оточення, роботи та занять, потребують допомоги в інтеграції в новому соціумі. Війна завдала колосального й удару по дитячі психіці. Перед працівниками нашого закладу постало питання допомогти подолати нашим співвітчизникам наслідки стресу і, водночас, розширити їхній світогляд, поглибити знання із гуманітарних дисциплін та мистецтва. Працівники музею переорієнтували свою діяльність в основному на художньо-естетичну та історичну едукацію вимушених гостей нашого міста, виховання у них патріотичних почуттів. Музейно-педагогічна діяльність закладу розвивається у таких напрямках: краєзнавчо-історичний, мистецький, літературний, музичний.

Краєзнавчо-історичний (краєзнавчі зустрічі у музеї; піші екскурсії містом та околицями). Цей напрямок дає можливість донести вимушеним гостям міста інформацію про регіон, його історію в контексті історії України. Познакомити з різними етносами, що творили протягом віків культурне обличчя міста, їх взаємовпливи і взаємодію. На основі міської архітектури навчити вирізняти основні архітектурні стилі. Багата на реліктові та ендемічні рослини природа Кременеччини, місцевий Ботанічний сад, дає можливість поглибити та розширити знання із ботаніки. Опрацьовано спільний маршрут: Музей – Ботанічний сад, де для дітей проводяться еколекції.

*МК О. Зозулі Хай мирним
буде день!*

Мистецький. Систематичне проведення майстер-класів для дітей із народних промислів та образотворчого мистецтва

розкриває величезні можливості для набуття знань про багатство і різноманіття народного художнього мистецтва України; розвиває естетичні смаки; позитивно впливає на нервову систему і є арт-терапією; розвиває дитячу моторику; сприяє розвитку комунікації із ровесниками та соціалізації.

Окремим циклом слід виділити серію заходів до Міжнародного дня захисту дітей, організовану для дітей сиріт та позбавлених батьківського піклування із міста Павлоград, що відбулася 31 травня 2022 року (відповідальна особа: ст. науковий співробітник — Олена Гаськевич; присутні: діти сироти та позбавлені батьківського піклування (м. Павлоград) — 23 особи; діти кременчани — 6 осіб) У плані заходу екскурсія музеєм, художній майстер-клас, мінілекція з народного мистецтва, музична хвилинка (гра на фортепіано, спільне виконання патріотичного гімну січових стрільців) тощо.

Майстер-класи із малювання, які проводила художниця Світлана Ткачук, супроводжувалися інформативними міні-лекціями на тему історії українського декоративно-прикладного та художнього мистецтва, наприклад «Чарівна петриківка».

На заняттях із виконання ляльки-мотанки (народний майстер — Людмила Блищак) діти довідалися про багатовікову традицію української ляльки-мотанки та власноруч зробили ляльку-оберіг.

У традиції майстра декоративно-прикладного мистецтва Ольги Шевчук робити на майстер-класі з патріотичною тематикою (2 вироби: один діти робили для себе, а другий — для воїна ЗСУ). Так було передано для підняття бойового духу воїнів 20 значків «Я люблю Україну» та 28 янголів-оберегів.

Майстер-класи для молоді і дорослих: є арт-терапією, сприяють розвитку естетичних смаків, інтеграції у новому соціумі. У музеї пропонуються заняття із художнього декорування і розмальовування екошоперів. Заняття для дорослих, щоправда, користуються меншою популярністю, аніж дитячі майстер-класи.

Художні виставки творів місцевих митців розвивають естетичні смаки, дають

Майстер-клас О. Шевчук
«Лисанка»

знання із основ художнього мистецтва, розкривають красу регіону у пейзажах. Неодноразово практикувалося поєднання відкриття виставки з художнім майстер-класом, який проводить автор. Наприклад, демонстрування виставки прикрас «канзаші»: «Чудові речі для малечі» (авторка Ольга Шевчук) поєднувалося із майстер-класами мисткині. Відкриття виставки художніх полотен Ольги Зозулі «Хай буде весна!» завершилося заняттям із малювання.

Літературний (літературні читання). Кременець надзвичайно багатий на поетів і письменників. Протягом минулих пандемічних років музей реалізував онлайн-проект «В обіймах муз до праці залучайтесь!». Авторів, що брали у ньому участь, нині музей запрошує на «літературні посиденьки» для осіб, вимушено переселених із зони бойових дій. Сила мистецького слова є потужним засобом патріотичного виховання, пізнання краси рідної мови, сприяє розвитку естетичних смаків.

Для наймолодших відвідувачів краса українського слова розкривається у казках. Такі заходи також мають терапевтичний ефект. Через осмислення казки діти краще розкриваються, вона допомагає їм побороти страхи, фобії, виробити правильне ставлення до ситуації, зрозуміти себе і свої потреби. Наприклад, авторська казка наукової працівниці музею Наталі Юр'євої «Про ведмедя й мурашок», яку авторка читає під час майстер-класів із декоративно-прикладного мистецтва.

Музичний (музичні вечори). У Кременці є чимало прекрасних музикантів та співаків. Базою для них є школа мистецтв ім. М. Вериківського та музичний факультет гуманітарно-педагогічної академії ім. Т. Шевченка. На традиційне «Свято роялю», що зазвичай проводиться у травні, до музею були також запрошені виконавці із інших міст (Тернопіль, Рівне, Луцьк). Цьогоріч гостями свята стали переважно вимушено переміщені особи. Музика є одним із найуніверсальніших та найсильніших засобів естетичного та патріотичного виховання, і цей ресурс у музеї активно використовується. Серед гостей міста виявилось чимало талановитих музикантів, частина із них – із студенти Одеської та Київської консерваторій. Після відвідин «Свята роялю» вони стали частими гостями музею Словацького, інтегрувалися у мистецьке

середовище Кременця. Наступні концерти у музеї проводяться уже за їх участю. Також при нашому закладі був реалізований триденний едукаційно-мистецький проєкт для переселенців, переважно для студентів та учнів старших класів, із вивчення стрілецьких пісень (викладач музики – Лариса Зелінська; викладач історії – канд. іст. наук Олександр Соловей). Слухачі не лише вивчили ряд стрілецьких пісень, а й розширили свої знання з історії України початку ХХ ст. завдяки історичному екскурсу, що розкривав передумови та розвиток руху Січових стрільців. Згаданий музичний проєкт мав своє продовження у лекції директора музею Тамари Сеніної та пішої екскурсії на історичний Монастирський цвинтар, де знаходиться могила Січових стрільців, що загинули у Кременці 1919 р.

Свято роляю

Для молоді також була запропонована міська гра «Знайди скарб королеви Бони». Їй передувала популярна лекція ст. наукового працівника музею Олени Гаськевич про давню володарку міста – Бону Сфорцу Арагонську та піший підйом на Замкову гору. На жаль, у грі взяли участь лише 4 особи, тому ініціативу не повторювали.

Також у музеї спробували відкрити для молоді старшого шкільного віку театральний гурток «Мельпомена в провінції». Цьому служать наявні у музеї реконструкції костюмів ХVIII ст.

День вишиванки

Гурток наразі нечисельний. Учасники ставлять сценки із драм Юліуша Словацького та інших зарубіжних класиків ХVIII – ХІХ ст., що сприяє розширенню знань із зарубіжної літератури.

Активно підтримали дорослі й діти акцію у музеї у День вишиванки. Велика частина присутніх успішно впоралася із завданням впізнати серед демонстрованих їм вишиванок візерунок свого регіону.

Нам, музейникам, важливо наблизити гостям нашого міста постать Великого

Кременчанина Юліуша Словацького, водночас охопивши період епохи Романтизму. Переважній більшості дітей і молоді польська література була майже, або і зовсім, незнайома. З освітньою метою музей періодично організовує для охочих тематичні піші екскурсії містом: «Слідами Короля Духа». Окремо варто згадати піший похід на Скелі Словацького (в околицях Кременця). У поході брали участь діти із Харкова, Ізюму та Гуляйполя. Молодші діти: Аліна К., Вітя П., Сашко К. ішли разом із мамами. Усього у поході брали участь 7 дітей та 4 батьків.

Окрім того, для молоді організовано екскурсію на історичний цвинтар, де знаходиться могила матері поета. Кожен із учасників походу зачитав фрагмент із листів Юліуша Словацького до матері у перекладі українською.

Загалом, прибулі діти швидко інтегруються у новий соціум. Тут, у музеї, вони мали можливість познайомитися із місцевими ровесниками. Утворилися стійкі групи наприклад: Мілана (Харків, 6 р.), Артем (Бердянськ, 7 р.), Ангеліна (Кременець, 7 р.), Максим (Київ, 5 р.). Діти подружилися між собою, почали контактувати між собою поза музеєм.

Робота із дітьми та молоддю, вимушено переселеними із зони бойових дій триває і надалі. У її процесі працівники музею постійно удосконалюються, шукають нові форми та методи. Дотепер найуспішнішими із форм роботи із даним контингентом дітей та молоді є арт-терапія та казка. Позитивний вплив малювання на дитячу психіку працівники музею помітили на прикладі двох дівчаток – Світлани та Віки 11 та 13 років із Ірпеня. Під час першого знайомства дівчатка вирізнялися мовчазністю, боязкістю, не йшли на контакт. Однак, малювали зацікавлено і ретельно, процес їх захопив, зник вираз напруженості на обличчях. Наприкінці майстер-класу вдалося обмінятися із ними хоч кількома загальними фразами. Дуже ефективним вважаємо і «казко-терапію» для наймолодших відвідувачів. Читання казок поєднуємо із міні-сценками із авторськими ляльками кременецьких мисткинь – майстрів декоративно-прикладного мистецтва: Лідії Лапки, Людмили Блищак та Олени Локатир. Працівники музею нав'язали контакт із шкільним психологом Світланою Маничевою (за-

гальноосвітній ліцей ім. Нестора Літописця) для подальшої спільної праці. Проблемою таких занять у музеї є плинність дитячого контингенту, що унеможлиблює систематичну роботу із сталою групою дітей. Робота з музейної едукації для дітей, вимушено переселених із зони бойових дій, триває і надалі. Працівники музею Юліуша Словацького постійно шукають нових, більш ефективних її форм. Нашою метою є, передусім, стабілізація дитячої психіки, травмованої війною, допомога в інтеграції до нового соціуму, розширення світогляду, ознайомлення із історією, культурою та мистецтвом нашого регіону та України в цілому.

МІЖНАРОДНА МИСТЕЦЬКА АКЦІЯ «ВОЛЬНАНОВА»

Гладун Ольга,

кандидат мистецтвознавства, доцент,
заслужений діяч мистецтв України,
директор Черкаського обласного художнього музею,
м. Черкаси,
gladunol@ukr.net

Міжнародна мистецька акція «ВОЛЬНАНОВА» присвячена героїчному супротиву українського народу російським окупантам та майбутньому розквіту України. Організаторами цієї акції виступила культурно-мистецька спільнота України.

Олексій Роготченко, відомий український мистецтвознавець, у березні 2022 року започаткував низку онлайн-зустрічей і круглих столів у рамках викладання лекційного матеріалу з образотворчого мистецтва. Його зусиллями було розпочато мистецький фронт. Тема — зухвала війна, яку розв'язала Росія проти України, та ті актуальні соціальні проблеми, які вона принесла з собою, ті зміни у культурній ідентичності та національній самосвідомості, які стали основою героїчного опору і руху до перемоги. Національна спілка художників України, провідні мистецькі виші та спеціалізовані кафедри,

музейні установи України відгукнулися на пропозицію взяти участь в цій акції.

Олексій Роготченко, Костянтин Чернявський, Інна Яковець і Ольга Гладун стали одними з головних кураторів проекту. Візуальну онлайн-платформу акції було розміщено на базі Черкаського художнього музею та на популярній Behance-платформі. Прийнято рішення після війни провести масштабні виставки найкращих творів акції в провідних музеях України. Тоді буде названо імена учасників. Як мистецький майданчик «ВОЛЬНАНОВА» дає поштовх багатьом благодійним мистецьким акціям в Україні, кошти з яких віддають на потреби української армії та вимушеним переселенцям.

Завданнями для митців у двох номінаціях «Арт» і «Дизайн» стало створення яскравих художніх образів, візуальних меседжів, мікс-медіа щодо висвітлення ідеї свободи нації, права на її самоідентифікацію та збереження миру у світі; висвітлення проблеми сприйняття трагедії геноциду; увічнення героїзму і жертвності українських воїнів; збагачення історичної культурної пам'яті про захисників та загиблих героїв під час російсько-української війни; візуалізація образів майбутнього розквіту та відродження України; формування у молоді активної життєвої позиції, готовності брати участь у суспільному і культурному житті на міжнародному рівні; підриив інформаційної політики та послаблення моральних сил країни-агресора.

В основі «ВОЛЬНАНОВИ» лежить ідея спільного поля актуального мистецтва, мистецтва «тут і зараз», як швидкої суспільної реакції на політичну ситуацію в Україні. Це – миттєва відповідь у візуальних образах на події, які часто представлено у різних виданнях та сайтах суто в інформаційному ключі, у сухих текстах та фотодокументах. Але повну картину того, що відбулося, дає візуальний образ, універсальна мова якого є зрозумілою усім, і саме тому, така образна рефлексія подій може бути доступною не лише українцям, а й у світі в цілому. Саме тому ця акція є міжнародною, адже створена також для привернення уваги усього цивілізованого світу до проблеми війни в Україні. Відтак в її межах можливим стало створення умов для осмислення болючих тем, вразливих місць, роботи над помилками.

Всеукраїнська інформаційна боротьба з агресором — це також і платформа отримання достовірної інформації і усвідомлення тактичних і стратегічних перспектив подальшої боротьби.

Актуальні твори презентують досвідчені художники та студентська молодь, тому ми спостерігаємо діалог різних світоглядів і можемо прослідкувати особливості образних систем молодого і більш старшого покоління. Попри відмінності виникає синергія думок, почуттів і образів у спільному колективному прагненні перемогти ворога і будувати нову Україну, в якій буде цілість і єдність в омріяній свободі, буде максимальне самоусвідомлення своєї історичної місії цивілізаційного вибору на користь життя, демократичних цінностей, свободи не лише для України, а й для усього світу.

ЗАСОБИ МУЗЕЙНОЇ ПЕДАГОГІКИ В РЕАЛІЗАЦІЇ ЗАВДАНЬ БАЗОВОЇ ФІЗИЧНОЇ ОСВІТИ

Головко Микола,

доктор педагогічних наук,
старший науковий співробітник,
головний науковий співробітник відділу
біологічної, хімічної та фізичної освіти,
Інститут педагогіки НАПН України,
м. Київ,
m.golovko@ukr.net

Державний стандарт базової середньої освіти визначає метою природничої освітньої галузі, складником якої є й фізика, «формування особистості учня, який знає та розуміє основні закономірності живої і неживої природи, володіє певними вміннями її дослідження, виявляє допитливість, на основі здобутих знань і пізнавального досвіду усвідомлює цілісність природничо-наукової картини світу, здатен оцінити вплив природничих наук, техніки і технологій на сталий розвиток суспільства та можливі наслідки людської діяльності у природі, відповідально взаємодіє з навколишнім природним середовищем» [2]. В освітньому процесі з фізики її досягнення забезпечується ре-

алізацією змісту та методики компетентнісно орієнтованого навчання, шкільним фізичним експериментом, навчальною проєктною діяльністю тощо.

Значний потенціал у цьому контексті мають засоби музейної педагогіки. Сучасні музеї активно здійснюють освітню діяльність у формі музейних уроків, факультативів, творчих лабораторій, курсів, конкурсів, олімпіад. Набувають поширення квести, коли відвідувачі для вирішення освітніх завдань здійснюють у музейному просторі самостійний пошук та працюють з його інформаційними ресурсами [4]. Новітні інформаційно-комунікаційні технології дають можливість організувати віртуальні екскурсії та онлайн уроки із залученням фахівців та науковців [1].

Особливої актуальності потенціал музейної педагогіки набуває в умовах воєнного стану, коли порушено освітню інфраструктуру та традиційні комунікації учасників освітнього процесу. При цьому музейний простір стає інструментом його збереження та відновлення.

Унікальним осередком інтерактивного музейного освітньо-наукового простору є Музей науки МАН у Києві та створений його колективом спільно з працівниками Музею цікавої науки (Одеса) Музей науки та інновацій у Львові. Передбачається, що основу його інтерактивних експозицій складатиме сучасне обладнання, виготовлене у Науковому парку (Tech StartUp School) Львівської політехніки.

У музейно-освітньому просторі відвідувачі можуть у цікавій формі ознайомитися з проявом та практичним застосуванням фізичних законів у науці й техніці. Простір розподілено на інтерактивні зони: «Дивна матерія» (дослідження молекул й атомів, створення новітніх матеріалів з унікальними властивостями, вирощування кристалів тощо); «Акустика» (вивчення фізичної природи звуку та його властивостей; «Людина» (принципи функціонування людського організму, вимірювання швидкості реакції на світло та звук, зорові ілюзії); «Оптика» (ознайомлення з оптичними приладами та їх функціями й можливостями для досліджень, явища змішування кольорів та поляризації); «Великі винаходи» (ознайомлення з найвизначнішими винаходами

людства та законами природи, що покладені в їх основу); «Голограма».

Також представлено експонати доповненої реальності (наприклад, інтерактивна пісочниця-система, що створює чутливу до рухів проєкцію на реальну піщану поверхню). Інтерактивні столи забезпечують 3D-візуалізацію реальних даних [3].

Цей інтерактивний музейно-освітній простір забезпечує досягнення таких цілей базового курсу фізики, як розвиток в учнів допитливості, умінь досліджувати явища природи, а також має важливе значення у контексті організації навчання природничих предметів, зокрема, й фізики, що потребує наявності лабораторної бази й обладнання, не завжди доступного в сучасних умовах.

Список літератури

1. Варламова Ю. Використання методів музейної педагогіки в освітньому процесі ліцею. Музейна педагогіка в науковій освіті : збірник тез доповідей учасників Міжнародної науково-практичної конференції, м. Київ, 25 листопада 2021 р. Київ: Національний центр «Мала академія наук України», 2021. Ч. 1. С. 46–51.
2. Державний стандарт базової середньої освіти. URL: http://https://osvita.ua/legislation/Ser_osv/76886.
3. Музей науки МАН. <https://sciencemuseum.com.ua/ua/about-us/pid/2>.
4. Телетова С. Інноваційні форми та методи роботи з учнівською та студентською аудиторією в музейній педагогіці. Музейна педагогіка в науковій освіті : збірник тез доповідей учасників Міжнародної науково-практичної конференції, м. Київ, 25 листопада 2021 р. Київ: Національний центр «Мала академія наук України», 2021. Ч. 1. С. 171–176.

ФОРМУВАННЯ ГРОМАДЯНСЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ ЗАСОБАМИ МУЗЕЙНОЇ ПЕДАГОГІКИ В ПЕРІОД ВОЄННОГО СТАНУ

Грицюк Зоя,

старший вчитель, вчитель української мови та літератури,
керівник літературно-меморіального музею Г. М. Петрука-Попика,
Великоіловицький НВК ім. Г. М. Петрука-Попика,
Шумської міської ради Тернопільської області,
hrytsuk.2312@gmail.com

Метою базової загальної середньої освіти є розвиток і соціалізація особистості учнів, формування в них національної самосвідомості, культури, світоглядних орієнтирів, здатності до саморозвитку й самонавчання в умовах глобальних змін і викликів [1, с. 3].

Формування громадянських цінностей у здобувачів освіти є актуальним як ніколи, сьогодні, під час російсько-української війни, яка розпочалася в Україні ще у 2014 році. Зараз вона стала широкомасштабною. Це – війна проти людяності, демократичних ідей, прав і свобод людини, розбудови української державності і демократичної культури в суспільстві. Вчинені російськими військовими акти геноциду над українським цивільним населенням, особливо – над дітьми, жінками, як і спричинене руйнування українських міст, сіл і містечок, знаходять в очах усього людства засудження і сподівання на якнайшвидше притягнення до відповідальності усіх причетних до військових злочинів, які розбивають серця не лише українцям, що прагнуть миру і спокою, а й всім людям доброї волі на планеті Земля [2].

Сучасні воєнно-політичні, соціально-економічні, міграційні, національно-патріотичні процеси в Україні, запровадження воєнного стану в державі суттєво змінюють вимоги до організації навчально-виховного процесу в закладах загальної середньої освіти. Першочерговою постає вимога формування сучасної особистості, готової до викликів воєнної дійсності, здатної адап-

туватись до сьогоднішніх змін у суспільстві та власному житті, тому одним із основних та актуальних завдань освіти в Україні на сьогодні є створення умов для формування людини-громадянина, готової до активної участі в житті суспільства, до боротьби за державну незалежність та територіальну цілісність країни, виховання у здобувачів освіти почуття громадянського обов'язку, розкриття можливостей, задоволення особистих та суспільних інтересів.

Розвиток громадянського суспільства в Україні передбачає підготовку молоді до активного громадського життя, виховання демократичних принципів, формування громадянської компетентності молодого покоління, яка за цих умов набуває особливого значення. Громадянська компетентність є складним особистісним утворенням, її формування потребує певної системи набуття знань, умінь, навичок, ставлень. Основною цінністю демократичного суспільства сьогодні визнано людину, для якої демократія та громадянське суспільство є природним середовищем для задоволення її особистих та суспільних інтересів.

Для формування компетентностей необхідне нове освітнє середовище, яке забезпечить відповідні умови, засоби і технології для навчання учнів і поза приміщенням навчального закладу – в сучасних музеях, лабораторіях, обсерваторіях, із доступом до відкритих навчальних курсів та інших ресурсів [3, с. 29]. За таких умов музейна педагогіка стає дієвим засобом формування громадянської компетентності учнів. Така інституція, як музей, що є своєрідною матеріалізованою пам'яттю історії, розповіддю про час через певний музейний предмет, посідає важливе місце серед просвітницьких закладів неформальної освіти, основним завданням яких є проведення заходів з пропаганди, розповсюдження і роз'яснення наукових знань та інших соціально значущих відомостей.

Дослідимо можливості музейного середовища у формуванні громадянської компетентності здобувачів освіти в період воєнного стану на прикладі експозиції та діяльності літературно-меморіального музею Г. М. Петрука-Попика, що є окрасою та великою гордістю Великоіловицького НВК ім. Г. М. Петрука-Попика Шумської міської ради Тернопільської області.

Варто відзначити важливість усвідомлення вчителями, батьками й учнями того факту, що потенціал цього музею набагато ширший, аніж висвітлення видатної постаті в літературі Тернопілля другої половини ХХ – початку ХХІ ст. Насправді музей є місцем пізнання епохальних процесів в історії України, які, очевидно, можна узагальнити як боротьбу української нації за державний суверенітет та незалежність, що передувала референдуму 1 грудня 1991 року.

Невиправний лірик і поет-бунтар, Георгій Петрук-Попик – не лише поет, чий сильний, оригінальний голос мав яскраво визначене, публіцистичне звучання, а й справжній патріот своєї Вітчизни, пристрасний літописець нової доби в історії Самостійної України. Розкуто, вільно звучало його поетичне слово. Виступаючи на високих трибунах, великий подвижник мав право заявити: «Думаю вголос». Його життя, творчість, подвижницька діяльність — приклад відданої синівської любові до України-неньки, до прабатьківської землі. У віршах Г. Петрука-Попика, «захоплюючи простомовною розкішню і пісенною летючою легкістю, царюють дві теми – мати і рідна земля», – стверджує Сергій Синюк. Саме у «цій тихій, але упертій вірності ріднокраєві» Сергій Синюк вбачає одну з причин того, що першої своєї книжки поет дочекався мало не на порозі п'ятдесятиліття — лише у 1981 році, після чверті віку публікацій у періодиці з'явилася друком збірка «Весняні птахи» [4, с. 5]. Георгій Петрук-Попик дебютував як тонкий лірик, наснажений красою рідної землі, її легендами, переказами, писаною історією. Разом із творчістю Степана Бабія ранній доробок Г. Петрука-Попика повернув Шумщину на літературну карту України, заклав підвалини того феномену, котрий згодом літературознавець Григорій Дем'янчук охарактеризує як «поетичне краєзнавство». Так у низці віршів, присвячених Кременцю, місту своєї юності, через історію отчого краю автор віддзеркалив минувшину українського народу. Поет широко використовує легенди, зокрема, про Дівочі Скелі, з яких «Зв'язавши коси, впали полонянки, Мої землячки древні – волянянки», «щоб не дістався татарві ясир»; про дівчину Ірву, яка загинула, щоб не здатись ворогам, — «На гострий камінь

проколола тіло»; про гору Уніяс, де наші пращури зупинили жорстокі орди татарви, коли та йшла у наступ на Почаїв». Ці та інші твори Г. Петрука-Попика аналізую з учнями на уроках української літератури, використовуючи прийом «хвилинка краєзнавства». Часто пропоную дітям самим дібрати твори чи їх фрагменти для аналізу, що стимулює здобувачів освіти до пошукової діяльності. Приклади звитяжної боротьби, жертвності заради свободи рідного краю, збереження національної ідентичності сприяють патріотичному вихованню молоді.

Досвід проведення в музеї екскурсій, музейних уроків, масових заходів та відгуки відвідувачів свідчать, що музейні матеріали про Георгія Петрука-Попика, його літературні та родинні зв'язки, громадсько-політичну діяльність сприяють вихованню учнів на загальнолюдських цінностях, зокрема морально-етичних (гідність, чесність, справедливість, турбота, повага до життя, повага до себе та інших людей), соціально-політичних (свобода, демократія, культурне різноманіття, повага до рідної мови і культури, патріотизм, повага до закону, солідарність, відповідальність) тощо. І хоч сьогодні, в умовах воєнного стану, екскурсії, звичайно, не проводяться, але особистість Георгія Петрука-Попика продовжує бути своєрідним зразком плекання української ідентичності. Використання засобів музейної педагогіки сприяє формуванню патріота з активною життєвою позицією на прикладі біографічних відомостей поета-краянина.

Очевидно, в літературно-меморіальному музеї та на його матеріалах насамперед доцільно проводити уроки і заходи з української літератури. Хоч на сьогоднішній день не передбачено ознайомлення здобувачів освіти з постаттю та творчістю Г. М. Петрука-Попика на уроках літератури рідного краю, як вчитель української літератури і керівник музею поета-земляка в межах теми «Рідна земля у творчості поетів-краян» пропоную п'ятикласникам прочитати і вивчити напам'ять поезії Г. Петрука-Попика «Іловицька весна», «Іловицьке літо», «Іловицька осінь» (на вибір). Із цих та інших творів співця рідної землі постає прекрасний і романтичний образ рідного краю, з яким нас єднають корені роду і враження дитинства. Ця література навчає юні душі любити і цінувати вітчизну, гордитися

її предківською славою, відчувати свою пряму причетність до долі цієї землі, до її сучасного і майбутнього.

Після вивчення теми «Пантелеймон Куліш. «Чорна рада» – перший україномовний історичний роман-хроніка» на уроці літератури рідного краю у 9 класі розглядаємо поему-трилогію Г. Петрука-Полика «Полум'я Волині». Народившись у волинському краї, у селі серед шумських лісів, що стали колискою УПА, де з великим розмахом розгорнувся цей рух у воєнні роки, Георгій ще підлітком спостерігав за діями повстанців, бачив і запам'ятав окремих борців. Особисті враження, глибоке документальне вивчення цих подій, спогади сучасників і відомості, по краплині зібрані на прабатьківській землі, – все це допомогло поетові у створенні поеми-трилогії, присвяченої полеглим і живим борцям за волю України. Твір охоплює віхи нашої стражденної історії (пралегендарні часи дулібів, золотокняжу добу Данила Галицького та пору козацької звитяги – Козаччину), але особливо гостро поет відчуває і поетично змальовує те, що діялось уже за його життя, що запало в душу юнакові. Найбільш зворушливими для нас, іловичан, є сторінки поеми, з яких полум'ям дихає трагедія, яка сталась у сусідньому селі Стіжку (за 10 кілометрів від Іловиці) 9 травня 1943 року, коли німецькі окупанти зізнали до клуні Григорія Тимощука у центрі села і спалили п'ятдесят трьох мешканців села, серед яких було десять дітей та вагітна жінка.

6 травня 1944 року, у день Святого Юрія, село Малу Іловицю було дотла спалено московськими окупантами. Жертвами стали Іов Божук, Панько Яворський та інші. Ця кривава подія також відобразилася в поетичних рядках поета-краянина. Аналізуючи ці твори, здобувачі освіти проводять аналогії з сучасними подіями подіями в Україні.

Отже, музейна педагогіка в умовах воєнного стану є дієвим засобом формування громадянської компетентності здобувачів освіти.

Список літератури

1. Програма для загальноосвітніх навчальних закладів Українська література 5-9 класи Р. В. Мовчан; К. В. Таранік-Ткачук; М. П. Бондар; О. М. Івасюк; С. А. Кочерга; Л. І. Кавун; О. І. Неживий; Н. В. Михайлова.

- 2017 р. Програма затверджена Наказом Міністерства освіти і науки України від 07.06.2017 № 804; 82 ст.
2. Баяновська М. Виховання у період воєнного стану. Закарпатський інститут післядипломної освіти. URL: <http://zakinppo.org.ua/kafedri/kafedra-suspilnogumanitarnoi-ta-etikoestetichnoi-osviti/novini/6948-vihovannja-u-period-voiennoho-stanu>
 3. Нова українська школа. Концептуальні засади реформування середньої школи у 2016–2029 рр. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf>
 4. Синюк С. Краса і полум'я Волині, що стали строфами пісень. Свобода. 2007. 18 квітня.

МУЗЕЙ ЯК ОСЕРЕДОК ВИХОВАННЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО ЧАСУ

Дашевська Таміла,

завідувач,

народний музей історії

Полтавського державного медичного університету,

м. Полтава,

dashevskayatamila3@gmail.com

Сучасна трансформація суспільства, його ціннісних орієнтирів зумовлюють зміну стратегії дослідницько-пошукової та культурної діяльності музею. Закон України «Про музеї та музейну справу», стаття 1, визначає музей як «науково-дослідний та культурно-освітній заклад, створений для вивчення, збереження, використання та популяризації музейних предметів та музейних колекцій з науковою та освітньою метою, залучення громадян до надбань національної та світової культурної спадщини» [1].

Актуалізуючи роботу музею з освітнім процесом у навчальному закладі, відзначаємо, що музей сьогодення є не тільки місцем для передачі емпіричних, культурних надбань, але і полем для розвитку креативності (уміння втілити власне бачення на історичний процес), а ще комунікативних здібностей, адже сьогодні, як бачимо, робота в команді та єдність у думках і діях

є запорукою успіху міжнародного масштабу. Також осередком виховання та передачі патріотичних почуттів, де на перший план виходить формування національної самосвідомості та самоідентифікації, власної громадянської позиції, як основних цінностей демократичного суспільства. Звичайно ж музей виступає джерелом формування ціннісних орієнтирів, насамперед, — цінності людського життя. І саме тут на перший план виходить музей з його культурною спадщиною, як складовою формування української ідентичності разом із мовою, територією, економікою, історією.

Музей має сприяти розвитку особистості, яка здатна не лише творчо, глибоко мислити, а й раціоналізувати перспективні ідеї та їх реалізовувати в подальшій діяльності, а також урізноманітнювати освітній процес та його ефективність.

В умовах воєнного часу пріоритетним у музейній педагогіці є розвиток аналітичного мислення, у тому великому обсязі інформації, яку ми зараз отримуємо, не можливо розібратися без критичного підходу. Проводити мистецькі заходи, які можливі в умовах воєнного стану, залучати бажаючих до відвідування онлайн екскурсій, нових спільних дистанційних проєктів, підготовці тематичних онлайн екскурсій для різновікової категорії відвідувачів з метою популяризації матеріальної і нематеріальної спадщини, яка допоможе ще глибше розкрити почуття взаємоповаги, довіри, взаєморозуміння та підтримки. Сьогодні, як ніколи, важливо об'єднатись у цей важливий історичний момент, коли гарантований суверенітет нашої держави, її територіальна цілісність і недоторканність кордонів були порушені. Тому працівники музеїв із особливою відповідальністю дбають про захист та збереження унікальних духовних надбань українського народу та експонатів історико-культурної спадщини.

У цьому контексті музей постає як потужна складова формування української ідентичності.

Список літератури

1. Про внесення змін до деяких законів України щодо забезпечення діяльності музеїв закладів вищої освіти: URL: <http://www.golos.com.ua/article/336192>

ЗАЛУЧЕННЯ СЕРІЇ МАРОК «ІСТОРІЯ ВІЙСЬКА В УКРАЇНІ» (2002–2010) ДО ЕКСПОЗИЦІЇ ШКІЛЬНИХ МУЗЕЇВ

Дем'янюк Олександр,

доктор історичних наук, професор,
заступник директора з науково-педагогічної діяльності,
Волинський інститут післядипломної педагогічної освіти,
м. Луцьк,
adem51@ukr.net

В умовах відкритої агресії Російської Федерації мілітарна тематика в різних сферах нашого життя набуває особливого звучання та змісту. Значна частина наших громадян прямо чи опосередковано втягнута / залучена до військового протистояння, частина допомагає українській армії, цивільним, що постраждали від бойових дій.

Не залишаються осторонь від нагальних проблем працівники «мирних» професій — освітяни та музейники. Сьогодні їхня робота скерована на масштабне висвітлення й неупереджене трактування сучасних подій, пояснення складних сторінок минулого, які з різних причин (ідеологічна, ментальна, цивілізаційна) замовчувалися, перекручувалися, спотворювалися.

Російсько-українська війна дала поштовх до детального вивчення військової історії, зокрема історії української армії, українського війська, військових операцій. У цьому напрямку дослідницької та пошукової роботи важливою видається роль музеїв, зокрема — шкільних. Адже через музейну педагогіку можна вирішувати певні проблеми, пов'язаних із формуванням особистості.

У створенні тематичних експозицій з військової історії можна використовувати різноманітні матеріальні речі і навіть філателістичну продукцію (марки, блоки, конверти тощо). Їхній художній та поліграфічний рівень дозволяє проілюструвати окремі тези експозиції.

Змушені зауважити, що військовій проблематиці в попередні роки Укрпошта не надто багато присвячувала випусків філателістичної продукції. Можемо згадати хіба серію марок «Історія війська в Україні» (2002–2010 роки), «Збройні формації Української революції 1917–1921 років» (2019–2021 роки) та серію конвертів «Герої України» (започатковану в 2016 році).

Сьогодні про серію марок «Історія війська в Україні», яку Укрпошта почала друкувати в 2002 році. Загалом було випущено 24 марки (зчіпками з чотирьох марок), шість конвертів першого дня (КПД), створено шість спеціальних поштових штемпелів (ШПД).

У 2002 році Укрпоштою було започатковано цю серію. Випущено чотири марки під загальною назвою «Скіфи» (№№ 425–428), КПД і ШПД: «Легкий кіннотник скіф», «Важкий обладунок воїна-скіфа», «Скіфський цар і воїн-молодик» та «Скіфська амазонка» [1, с. 68; 2, с. 68; 3, с. 77]. У цих каталогах наведені нумерація та вихідні дані названих марок.

Наприкінці VIII–VII ст. до н. е. скіфські племена переселилися на землі кіммерійців і поступово їх витіснили. Окрім високої культури державотворення, скіфів часто характеризують як завойовників, вправних воїнів. Так, під проводом Ідантірса їхнє військо наприкінці VII ст. до н. е. розгромило воїнів персидського царя Дарія I, здобувши славу непереможних. 496–495 до н. е. скіфи самі здійснили похід до Геллеспонту (протока Дарданелли) і вели переговори зі спартанським царем Клеоменом про спільні дії проти персів [4, с. 600].

У 2003 році — серію «Історія війська в Україні» продовжено. Випущено чотири марки (№№ 492–495), КПД і ШПД: «Війна з готами IV ст.», «Спілка з гунами V ст.», «Походи на Балкани VI ст.» та «Аварська навала VI ст.» [1, с. 79; 2, с. 79; 3, с. 88].

Перша і друга марки фіксують період боротьби антів і склавинів проти готів у IV ст., про військо яких згадує Прокопій Кесарійський: «Виступаючи в битву, ідуть здебільшого на вогонь піші, маючи в руках невеликі щити і піки, а нагрудників не одягають. Деякі не мають ані сорочки, ані плаща, але тільки в коротких штанах стають битися з ворогами» [5]. Третя марка присвячена військово-політичній взаємодії слов'ян і булгар,

їхнім походам проти Візантії — 540, 541, 542, 559 роки. Четверта марка про аварську навалу. Ці кочові племена в VI ст. пройшли через землі аланської та антської держав, у 550-х роках перемогли дулібів. Втім, у війську аварів було багато слов'ян. У 626 р. вони вже спільно билися проти візантійських воїнів імператора Іраклія.

Марки №№ 425–428

Марки №№ 492–495

У 2004 році з'явилося ще чотири серійні марки, які хронологічно охоплюють період Руської держави (Русі) та Волинсько-Галицької держави (№№ 611–614), КПД і ШПД: «Дружинник Віщого Олега. X ст.», «Народне ополчення. XI–XII ст.», «Стрілець з Надросся. XII ст.» та «Кіннотник Данила Галицького. XIII ст.» [1, с. 96; 2, с. 96; 3, с. 101].

Можемо стверджувати, що Русь володіла добре навченою, випробуваною в битвах армією, консолідованим населенням держави щодо відсічі агресії та ведення походів. Руське військо багато запозичило від нормандських племен, зокрема їхніх воєначальників, які брали активну участь в державотворенні Русі. Князівська дружина була ядром війська. Дружина не мала ролі всенародного війська, у часи потреби дружина супроводжувала князя, могла бути скликана князем у будь-який момент. Основна частина київського війська була пішою, складалась з міщан та селян.

Військо Волинсько-Галицького князівства було організоване подібно до військ інших руських князівств тієї доби, однак мало й певну специфіку. Основними формами військової організації були «дружина» і «вої». Княжа дружина формувалася із бояр, які добровільно служили князеві [6, с. 50].

У 2005 році з'явилося ще чотири марки, які хронологічно охоплюють період кінця XIV — початку XVI століття (№№ 687–690), КПД і ШПД: «Воєвода Боброк Волинець. Куликово поле, 1380 рік», «Пушкарі та стрільці, XI–XV ст.», «Лицар Іванко Сушик. Грюнвальд, 1410 рік» та «Князь Костянтин Острозький. Орша, 1512» [1, с. 107; 2, с. 107; 3, с. 109].

З-поміж інших сюжетів цих марок виділяється битва під Оршею (8 вересня 1512 року). Тут, завдяки таланту великого гетьмана Литовського Костянтина Острозького було розбите московське військо, яке два роки до того без оголошення війни вторглося в межі Великого князівства Литовського. У битві під Оршею московське військо втратило кілька тисяч загиблими й близько п'яти тисяч полоненими, більшість з яких дворяни.

Марки №№ 611–614

Марки №№ 687–690

У 2006 році надруковано чергові чотири марки серії, які хронологічно охоплюють XVI–XVIII століття (№№ 771–774), КПД і ШПД: «Козак-сірома, XVI–XVII ст.», «Морські походи, XVI–XVIII ст.», «Хмельниччина, XVII ст.» та «Гайдамаччина, XVIII ст.» [1, с. 118; 2, с. 118; 3, с. 117].

На цих марках художник Юрій Логвин проілюстрував найвідоміші сторінки військової історії доби козаччини та гайдамаччини — періодів, коли місцеве населення на чолі зі своїми зверхниками боролися за державність, відстоювали свої права в епоху поневолення цих земель сусідніми державами.

У 2010 році серію завершили чотири марки (№№ 1077–1080), КПД і ШПД: «Задунайська січ», «Українські козацькі полки 1812 року», «Оборона Севастополя» та «Наказний Отаман Яків Кухаренко» [1, с. 159; 2, с. 159; 3, с. 154].

Ця частина серії присвячена військовій історії українських земель у ХІХ столітті та участі українців у бойових діях у складі армії Російської імперії, до складу якої на той час входило більшість наших земель. Одна з марок нагадує про наказного отамана Азовського козацького війська, пізніше наказного отамана Чорноморського козацького війська Я. Г. Кухаренка.

Марки №№ 771–774

Марки №№ 1077–1080

Отже, упродовж 2002–2010 років Укрпошта випустила в обіг серію філателістичної продукції «Історія війська в Україні» (24 марки, 6 конвертів першого дня). Ці мініатюри можна використовувати при формуванні музейної експозиції для ілюстрації сторінок військової історії України,

Список літератури

1. Поштові марки України. 1992–2014: каталог. Київ: УДППЗ «Укрпошта», 2014. 202 с.
2. Поштові марки України. 1992–2017: каталог. Київ: ПАТ «Укрпошта», 2018. 244 с.
3. Каталог поштових марок України. 1918–2011 / за заг. ред. Я. П. Мулика. Дрогобич: Коло, 2012. 192 с.
4. Ольговський С. Я. Скіфи. Енциклопедія історії України: У 10 т. Київ: Наукова думка, 2012. С. 599–600.
5. Прокопій Кесарійський. Війна з готами. URL: https://pidru4niki.com/11990219/istoriya/prokopiy_kesariyskiy_viyna_gotami_urivok.
6. Дем'янюк О. Й., Пасюк І. М. Воєнна історія Волині : історичні нариси в 4 т. Луцьк: Вежа-Друк, 2013. Т.1. : Давня доба – кінець ХVІІІ ст. 236 с.

ДІЯЛЬНІСТЬ ЛІТЕРАТУРНОГО МУЗЕЮ УЛАСА САМЧУКА У ВОЄННИЙ ЧАС

Діхтярук Тетяна,

учитель української мови та літератури,
старший учитель,
завідувачка Літературного музею Уласа Самчука,
Кременецький академічний лицей імені У. Самчука,
м. Кременець,
super_notebooktanya@ukr.net

Сила музеїв насправді надзвичайна. Вони зберігають пам'ять людства, національну ідентичність.

Музей при закладі освіти – один із важливих засобів удосконалення процесу комплексного виховання учнів, розширення їх кругозору, розвитку пізнавальних інтересів та здібностей. Він не повинен бути просто зібранням матеріалів, мертвою виставкою фотографій і документів. Це жива, дійова сила [3, с. 8].

Попри складний воєнний час Літературний музей Уласа Самчука частково продовжує свою діяльність дистанційно. Зважаючи на те, що молодь віддає перевагу сучасним джерелам інформації (інтернет, мультимедійні видання, віртуальні виставки), працівники нашого музею прагнуть модернізувати форми залучення відвідувачів: проведення відокторіїв, майстер-класів, онлайн-вікторин, флешмобів, літературних марафонів. Це дає змогу педагогам залучити учнів до музейної справи, формувати громадянське мислення, пов'язане з історією міста, регіону, краю і загалом держави, адже «крізь долю родини, близьких і знайомих, осмислення подій, що відбуваються саме в цій місцевості, закладаються основи регіональної та національної свідомості, розуміння місця і ролі українського народу у світовій цивілізації» [1, с. 31–32]. Проте найважливішим є те, що при пізнанні матеріальної культури, історії краю, визначення ролі й місця певної особистості в цій історії формується

основа світобачення молоді людини, складається система її духовних якостей. «Говорячи про пріоритетність для розвитку суспільства духовних цінностей, наголосимо, що людина може бути ціннісним центром за умови, що вона сповна оволоділа культурно-духовним надбанням як регулятором своєї життєдіяльності» [2, с. 203].

Зараз дуже важливо не втратити молодих людей, які виїхали за кордон. Адже ми боремося не тільки заради території, а й за людський капітал. Якщо цього не зробимо під час війни, то навіть гинуть наші герої? Тому сміливо можемо говорити, що музеї є зв'язковими культури України з культурою світу. Вони відіграють величезну й різнопланову роль у розвитку українського суспільства.

Літературний музей Уласа Самчука Кременецького академічного лицюю імені У. Самчука функціонує з 2005 року як навчальний кабінет «Світлиця Уласа Самчука», статус літературного музею набув з 2010 року (Свідоцтво № 20/53 видане управлінням освіти і науки Тернопільської обласної державної адміністрації, про що зроблено запис у реєстраційному журналі обліку, Наказ № 696, 17.12.2010 р.). До 111-ї річниці від дня народження Уласа Самчука (до 20 лютого 2016 р.) експозиційні стенди у музеї оновлені. 18 червня 2019 року – присвоєно звання «Зразковий музей».

Експонати музею складають документи (списки учнів, сторінки класних журналів, заява, аркуші учнівського альманаху «Юнацтво» гімназійного періоду Уласа Самчука – переважно копії з Тернопільського державного архіву; світлини, документи часу перебування письменника в Рівному 1941–1943 рр. – теж копії, надані Рівненським обласним краєзнавчим музеєм). З цінних експонатів – світлини письменника різних років, його родини, друзів; книги, видані митцем у Мюнхені, Торонто; фотодокументи, матеріали преси минулих років (копії), публікації сьогодення, спогади про Уласа Самчука, твори письменника, видані в незалежній Україні, твори його сучасників. Значна кількість книг творчого доробку письменника надійшла від української діаспори Канади та США. Ці матеріали є підґрунтям для науково-дослідницьких робіт учнів.

Улас Самчук – представник української діаспори, творчість якого за умов тоталітарного режиму було вилучено з досліджень літературного процесу. Його письменницький талант визначав особливості й рівень української діаспорної прози, а індивідуальний стиль свідчив про глибоку закоріненість в українську традицію та про творче сприйняття й осмислення європейської і світової літератур. Митець досліджував одну з важливих тем – як могла вистояти і викристалізуватися у соціально-політичних катаклізмах цієї доби національна ідея української державності. Творча спадщина Уласа Самчука репрезентує вершинні досягнення української літератури ХХ ст. У своїх творах письменник відобразив цілу історичну епоху.

На прикладі особистості Уласа Самчука, який змушений був емігрувати до Праги, Німеччини, Канади, вчимо молодь залишатися патріотами й любити свій край, де б вони не перебували. Особливу увагу акцентуємо на розкритті таких тем: «Зображення війни в романі Уласа Самчука «Волинь»», «Визвольна боротьба у творчості Уласа Самчука», «Літописець національної історії», «Творча діяльність Уласа Самчука в період Другої світової війни на матеріалах газети «Волинь»».

У мирний час у цей період у музеї насичений туристичний сезон. Проте цьогоріч усе по-іншому. Після понад двох місяців воєнних дій у Кременці з'явилося багато людей, які змушені були залишити свої оселі через обстріли. Кременецький академічний ліцей імені Уласа Самчука поповнився новими учнями. Ми вирішили, що їм буде цікаво познайомитися з історією нашого закладу та музеєм, тому продовжуємо проводити екскурсії. Віримо, що нашою роботою теж трішки допомагаємо людям оговтатися від стресу та пережити тяжкий час війни, а також повернути молодь до мирного життя.

Список літератури

1. Гайда Л. А. Музей у навчальному закладі. Київ: Шкільний світ, 2009. 128 с.
2. Бех І. Виховання особистості: У 2 кн. Кн. 2. Київ, 2003. 342 с.
3. Караманов О. В. «Педагогічний марафон» як форма ефективної організації взаємодії з учнями у музейному просторі. Роль музеїв у культурному просторі України й світу: стан, проблеми, перспективи розвитку

музейної галузі: загальноукр. наук. конф.: збірник матеріалів. Дніпропетровськ: АРТ-ПРЕС, 2009. 608 с.

- Музейний простір України. URL: <http://prostir.museum>.
- Український музей при навчальному закладі: історія і сучасність: матеріали обласної науково-методичної конф., 4–5 вересня 2007 р., Кіровоград: Видавництво КОІППО імені Василя Сухомлинського, 2008. 148 с.

МУЗЕЙ В ОСВІТНЬОМУ ЗАКЛАДІ — ВАЖЛИВА СКЛАДОВА НАВЧАННЯ ТА ВИХОВАННЯ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ

Долібська Ірина,

старший вчитель,
заступник директора з навчально-виховної роботи,
Комунальний заклад «Могильненський ліцей»
Заваллівської селищної ради,
с. Могильне, Голованівський район, Кіровоградська обл.
mohylne_zosh@ukr.net

Рідна країна стає ще більш близькою і рідною, коли знаєш її історію. Ці слова актуальні завжди, тому що справжній громадянин держави, знаючи свою історію, не бажає, щоб його держава поверталася до жахливих сторінок, пережитих його державою, і хоче застерегти від цих лихоліть прийдешні покоління.

Держава, яка складається з мальовничих куточків, має свою багату історію та культуру. Історична епоха кожного населеного пункту залишає своїм нащадкам неоціненну спадщину історичних джерел: усних, писемних, речових, мовних, етнографічних, які потрібно зберегти, доповнити і залишити для вивчення своїм наступникам. Для цього і створюються куточки історії краю, музейні кімнати, музеї. Осередками музейної справи стають переважно освітні заклади.

У Комунальному закладі «Могильненський ліцей» Заваллівської селищної ради створено історико-краєзнавчий музей, де зібрано різні елементи історичних джерел нашого села. Музей став центром навчально-виховної роботи. Він

допомагає встановлювати зв'язок між навчальною та поза-класною роботою.

Експозиція нашого історико-краєзнавчого музею представлена такими розділами:

- Епоха Трипілля;
- Освоєння нашого краю;
- Утворення хуторів;
- Наш край у першій половині ХХ століття;
- Видатні люди села;
- Побут нашого села;
- З історії школи;
- Друга світова війна. Відбудова;
- Чорний день Чорнобиля;
- Афганістан — біль і пам'ять;
- Воїни АТО — наша гордість і сила.

У цих розділах зібрано писемні, речові, мовні, етнографічні та історичні джерела, що безпосередньо відображають історичний процес і дають можливість вивчити минуле та проаналізувати теперішнє. З початком військової агресії на Донбасі в нашому музеї було створено куточок, присвячений цим жахливим подіям, де розміщено фото наших Героїв та інші речі, пов'язані з цими подіями.

Наш історико-краєзнавчий музей сприяє не тільки пропаганді історичного минулого, але й залучає педагогічних працівників, здобувачів освіти до пошукової, краєзнавчої, науково-дослідницької роботи. Педагогами нашого ліцею проводяться уроки, відкриті заходи, екскурсійні подорожі на базі музею, щоб викликати інтерес в учнів до музейної справи. На уроках історії, літератури, мови вивчаються музейні пам'ятки, учні також знайомляться з ними і при вивченні деяких тем на уроках музики, образотворчого мистецтва та під час занять на навчальних курсах і гуртках, а також у процесі підготовки до участі у Всеукраїнських, обласних та місцевих конкурсах. Наші учні є щорічними слухачами МАН України, досліджують та захищають свої роботи на різних етапах, використовуючи матеріальну базу нашого музею. Ними були захищені такі дослідницькі роботи: «Село Кленове на мапі України» — про зникнення населених

пунктів, «Вплив обрядовості на культурний розвиток регіону», «Обрядовість та культурні традиції у весільних піснях» — про обряди, які були і які збереглися до нашого часу в нашому селі, «Трагічні та життєві сторінки історії свого народу» та «Остарбайтери — реальні факти людського життя» — про події, що пережили наші односельці. На жаль, історія повторюється, тому що сьогодні у нас війна, і дуже багато наших українців було вивезено до країни-агресорки, як і багато років тому. Наші учні залучаються також до суспільних справ громади з увічнення пам'яті земляків, покладання квітів до підніжжя пам'ятників та пам'ятних знаків.

Освітній заклад стає активним учасником і організатором поповнення призабутих традицій і повернення до життя культурних цінностей. Люди через швидкоплинність життя не звертають увагу на деякі речі, які завтра можуть нести в собі історичну цінність. Тому наше завдання сьогодні — навчити наших учнів збирати, аналізувати різні джерела, з яких можна буде в майбутньому отримати цікаву інформацію. Музейно-народознавча діяльність посідає особливе місце, тому що здобувачі освіти разом із своїми педагогами бачать результат своєї роботи з музейної справи. Створення та збереження музеїв різних рівнів сьогодні дуже актуальне. Перетворення у житті країни, осмислення пріоритетів — усе це спонукає нас до оновлення музейної справи. Музеї в освітніх закладах спроможні і повинні зробити свій внесок у розвиток вітчизняної освіти і культури, мають стати осередками духовного відродження та патріотичного виховання підростаючого покоління.

Музейна педагогіка в Україні є надзвичайно необхідною для національно-патріотичного виховання підростаючого покоління. Особливо сьогодні, у сучасних умовах музей в освітньому закладі покликаний бути місцем культурно-історичного діалогу, місцем спілкування учнівської молоді з культурними цінностями, місцем формування їх громадянсько-патріотичних якостей. Нашій державі сьогодні потрібні люди з активною громадянською позицією, патріотичні, моральні, благородні та освічені, які знають, що таке совість, вдячність, вміють співпрацювати і співробітничати, які відповідальні, здатні захистити себе, свою

сім'ю, свою країну, що ми зараз і доводимо, захищаючи свою країну, з її багатою культурою, солов'їною мовою, давніми традиціями. Держава може розвиватися лише тоді, коли народ знає своє минуле. Наше завдання як педагогів допомогти їм у цьому і донести, що саме історична свідомість, патріотизм є вищою духовною цінністю будь-якої нації.

Список літератури

1. Гайда Л. А. До проблем методичної роботи з керівниками музеїв при навчальних закладах. До проблем методичної роботи з керівниками музеїв при навчальних закладах. Історія України. № 21, 2010.
2. Закон України про музеї та музейну справу. Відомості Верховної Ради України. 1995. № 25.
3. Музейна педагогіка в науковій освіті. Збірник тез доповідей II Всеукраїнської науково-практичної конференції. Київ: Національний центр «Мала академія наук України», 2020.
4. Український музей при навчальному закладі: історія і сучасність. (за редакцією Гайди Л. А.). Кіровоград: Видавництво КОШПО імені Василя Сухомлинського, 2008.

ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК МУЗЕЮ ТА ОСВІТИ В ПЕРІОД ВОЄННОГО СТАНУ (НА ПРИКЛАДІ ДЕРЖАВНОГО ІСТОРИКО-КУЛЬТУРНОГО ЗАПОВІДНИКА «САМЧИКИ»)

Дуб Ольга,

старший науковий співробітник,
Державний історико-культурний заповідник «Самчики»,
с. Самчики, Хмельницький район,
dub_olga-mama@ukr.net

Музей у сучасному світі давно перестав бути лише місцем із запленими експонатами та суворими екскурсоводами. Сьогоднішній музей це – живий організм, який динамічно розвивається й органічно вписується в життя теперішнього школяра. При цьому свої основні принципи як науково-дослідного та культурно-освітнього закладу, який разом із тим проводить

значну науково-просвітницьку діяльність, повністю збережено [5, с. 72]. Побутувала думка, що це – таке місце, де зупинився час. І таке деформоване розуміння ролі цього інституту в житті людини робило його – у порівнянні з іншими закладами культури – менш затребуваним; таким чином постала гостра проблема художньо-естетичного розвитку дітей. Проте сучасні музеї дуже швидко реагують на будь-які зміни в суспільстві й швидко переформатовуються для того, щоб відповідати вимогам соціуму, у тому числі й молодого покоління, адже саме на школярство йде орієнтація закладу. Світова практика показує, що найперспективнішою є робота з дитячою та юнацькою аудиторіями, а багаторічний експеримент провідних музеїв свідчить про найбільш плідну, правильно обрану в цьому напрямку стратегію розвитку музеїв – музейну педагогіку, яка базується на тому, що саме молодь є нині найбільш потенційним гостем музеїв. Якщо ми не залучатимемо до музею юнацтво, можемо залишитися в майбутньому без музейного відвідувача [4, с. 198].

Сьогодні одними з найважливіших і найактуальніших напрямків роботи у сфері музейництва є духовно-моральне виховання, а музей є важливим засобом навчально-виховної роботи. Перед екскурсводами постає першочергове завдання донести до юного відвідувача осмислення подій, що відбуваються в нашій країні, при цьому враховуючи вікові відмінності відвідувачів та психологічні аспекти. Не варто забувати, що наразі в закладах культури серед слухачів є багато переселенців з окупованих територій, які на свої власні очі бачили жахіття війни й яким потрібно донести доказово й переконливо інформацію про події минулого, формуючи при цьому всебічно освічену особистість. Відповідно, постає питання щодо нових підходів до подання матеріалу та змісту лекції. Саме в тому як ніколи застосовується музейна педагогіка – дисципліна, яка синтезувала музеезнавство, педагогіку й психологію – молоді, але такої, що активно розвивається та набуває все більшої популярності. Ця галузь відносно нова (у науковий обіг увів у 1934 р. К. Фрізен), та посідає важливе місце в системі виховання й освіти підростаючого покоління. Музейно-педагогічна діяльність є невід’ємною складовою музейної роботи і виконує

інформаційну, культурологічну, соціально-адаптивну функції, що сприяє отриманню відвідувачами музею додаткової освіти, формує загальну культуру [2].

У часи сьогоденішньої невизначеності, коли майбутнє постає перед нами з абсолютно не чіткими обрисами, украй важливо подарувати маленьким відвідувачам відчуття захищеності та стабільності. Саме тому на базі Державного історико-культурного заповідника «Самчики», було започатковано та успішно реалізовано низку проєктів, таких як: «Відкривай Україну», «Прилітай, пташечко», спільно з учнями 10 класу Самчиківської ЗОШ І-ІІІ ступенів започатковано роботу гуртка «Юні краєзнавці» та визначено теми наукових робіт для розкриття деяких питань розвитку туризму на території старостинського округу, театралізованих екскурсій (їх особливість була у тому, що ролі грали і діти, і вчителі). Варто зазначити, що вирішальну роль при роботі з відвідувачами на сьогодні зіграло те, що в заповіднику є надійне приміщення обладнане під бомбосховище. А це, своєю чергою, дозволило з початку військових дій на території України для дітей-переселенців проводити безліч майстер-класів, інтерактивних лекцій, бесід, інтегрувавши так музей у навчально-освітній процес. Унікальна роль музею полягає в тому, що він здатний одночасно впливати на інтелектуальну, емоційну та моральну сфери особистості, надає можливість отримати досвід безпосереднього особистого контакту з історією та культурою. Ця особливість сприяє ефективному формуванню когнітивних, афективних і поведінкових структурних компонентів особистості [1, с. 276].

До заповідника прибувають групи, в яких одночасно зібрані учні початкової, середньої та старшої школи. Тому перед працівниками музею-заповідника постало першочергове питання, як же організувати роботу й зацікавити таку різновікову аудиторію. На разі колективом Державного історико-культурного заповідника «Самчики» дуже широко практикується інтерактивний метод, який успішно поєднано з арт-терапією на свіжому повітрі. Враховуючи те, що село Самчики відоме не лише музеєм-заповідником, а й самчиківкою (традиційний народний розпис Південно-Східної Волині), таке поєднання дало надзвичайно позитивні результати. Під час подібних навчань діти молодшого віку мали

змогу познайомитись з культурними традиціями цього регіону України, а старшокласники створити власні композиції, при цьому дослідивши походження мальованок, історію виникнення, а також проаналізувати вплив такого заняття на свій теперішній світогляд, які емоції наразі їх переповнюють, тощо. Шкільна психологиня зауважила, що діти використовували, в основному, яскраві кольори та спокійні відтінки.

Найбільш активно застосовувалися технологічний підхід, вербальний, наочний, ігровий та ролевий методи, при цьому використовувалися сучасні інновації й було створено невидиме, живе спілкування, а відповідне освітлення, звукові ефекти дозволили підсилити емоційне сприйняття та перенести відвідувачів у відповідну епоху [3, с. 276].

Будь-який відвідувач, у тому числі й дитина, перебуваючи в музеї, розуміє, що музейна колекція лише частково представлена в експозиції, а більшість прихована від нього. Для того, аби задовольнити цю цікавість, ми поєднали екскурсії експозиційними залами з можливістю ознайомитися з певними експонатами в фондосховищі музею. Це був один із найбільш вдалих проєктів, за словами безпосередніх учасників, тому що школярі збагатилися новими враженнями й уміннями, а також стався безпосередній контакт з експонатами, учням вдалося осмислити цінність самого предмету, що також сприяло розвитку дослідницьких навиків. Позитивних відгуків здобув проєкт, реалізований науковцями заповідника спільно з старшокласниками Самчиківської ЗОШ I-III ступенів із проведенням прямих відео-трансляції з репрезентаційних залів палацу для діток-переселенців молодшого шкільного віку, при цьому екскурсійну лекцію їм проводили старшокласники.

Ми розуміємо, що в сучасних реаліях перед закладами культури, в тому числі й нашим, постає чимало викликів, через які вкрай важко працювати. І перед працівниками музею-заповідника, як і перед іншими музейниками, постає найголовніше питання – в умовах воєнно-політичних трансформацій країни, сприяти послідовному громадсько-патріотичному вихованню.

Ситуація в країні внесла свої тимчасові зміни в роботу заповідника. Але загалом можна підсумувати, що в період вій-

ськових дій у нашій державі музейно-шкільна співпраця надає можливість за допомогою сучасних технологій вільного доступу до інформації, що дозволяє поєднати традиційне навчання зі світобаченням сучасних маленьких відвідувачів.

Список літератури

1. Калюжна Т. Роль музейної педагогіки у формуванні особистості. Музейна педагогіка в умовах пандемії COVID-19: збірник матеріалів доповідей учасників Всеукраїнського круглого столу, м. Київ, 27 травня 2021 р. Київ: Національний центр «Мала академія наук України», 2021. 276 с.
2. Любич О. Роль засобів музейної педагогіки в процесі виховання учнів у позашкільній навчальних закладах. URL: https://undip.org.ua/wp-content/uploads/2021/08/Muzey_tezy_COVID_web-4.pdf
3. Міхно О., Матвійчук О. Обмін педагогічним досвідом у форматі PEDCAMP: музейно-педагогічне чаювання для вчителів. Музейна педагогіка в умовах пандемії COVID-19: збірник матеріалів доповідей учасників Всеукраїнського круглого столу, м. Київ, 27 травня 2021 р. Київ: Національний центр «Мала академія наук України», 2021. 276 с.
4. Сербіна І. Основні методичні принципи роботи з дитячою аудиторією. Військово-історичний меридіан (спецвипуск). Київ, 2013. 198 с.
5. Удовиченко І. Музейна педагогіка: теорія і практика: науково-методичний посібник. Київ: Логос, Національний музей історії України, 2017. 72 с.

РОЛЬ МУЗЕЇВ В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ У ПЕРІОД ВОЄННОГО СТАНУ

Камінська Тетяна,

завідувач бібліотеки,

Відокремлений структурний підрозділ

«Фаховий коледж технологій, бізнесу та права

ВНУ імені Лесі Українки»,

м. Луцьк,

kaminsjka2202@gmail.com

У період воєнного стану одним із важливих завдань, які постають перед українським суспільством загалом і системою освіти України зокрема, є виховання молодого покоління

громадян незалежної та демократичної української держави. Наш спільний обов'язок – дбати про історико-культурну спадщину, забезпечувати розвиток сучасної української культури, шанобливо ставитися до традицій та звичаїв нашого народу й народів світу, мирно співіснувати з людьми різних національностей, бути готовими брати активну участь у громадському та соціальному житті нашої країни. Утверджуючи імідж високоосвіченої української нації, плекати неоціненний скарб – нашу мову. Адже лише любов до власної історії, примноження культурної спадщини свого народу є основами морального та духовного розвитку суспільства.

Музеї як науково-дослідні й культурно-освітні заклади відіграють неоціненну роль у вихованні національно-свідомої світоглядної позиції майбутнього покоління відповідальних громадян України. Музеї збирають, зберігають, вивчають й експонують пам'ятки, що розповідають про природу, економіку, історію, культуру тощо.

Музейні заклади мають широкі можливості для співпраці зі школами, коледжами, університетами... Питання музейної педагогіки у воєнний час актуальні й передбачають практичне застосування новітніх методів і форм роботи, що дають відчутні результати, виховують у молоді почуття патріотизму, свідомого ставлення до надбань світової та вітчизняної науки і культури; розвивають мислення, творчі здібності та певні практичні навички, стимулюють творчу активність особистості.

Задля залучення здобувачів освіти до надбань національної та світової культурної спадщини у воєнний час на тих територіях, де не ведуться активні бойові дії, краєзнавчі, художні й історичні музеї організовують і проводять виставки, експозиції, тематичні вечори, круглі-стали, дискусії й диспути, спрямовані на презентацію витворів мистецтва українських художників, популяризацію своєрідної й унікальної народної культури, відродження національних традицій, допомагають розширювати знання відвідувачів про історію України та інших країн світу. Проте у період воєнного стану багато музеїв знаходяться під загрозою ракетних обстрілів. Тому питання оцифрування музейних фондів у цей період, як ніколи актуальне. Диджиталізація сприяє збереженню пам'яток та додатково страхує суспільство

від втрати культурних цінностей, які є загальносвітовим надбанням. Оцифрування музеїв надає переваги під час організації проєктів, допомагає викладачам провести нестандартний урок, адже на сьогоднішній день не достатньо традиційних форм побудованих на репродуктивних методах. Використання музейних колекцій у процесі навчання та виховання здобувачів освіти значно поживає пізнавальну діяльність. Музейні матеріали розкривають живу історію, дають необхідні знання із повсякденної діяльності людей на різних етапах суспільного розвитку, історичні пам'ятки активно впливають на розвиток почуттів патріотизму та національної гідності, породжують бажання здобувачів освіти та інших відвідувачів музею пишатися власною історією. Завдяки оцифруванню для відвідувачів стає доступна онлайн-версія експонатів, а ще кожен може побачити значно більше, ніж зазвичай показують на виставках.

Фонди — це закулісся кожного музею. У виставкових та експозиційних залах музею відвідувачі бачать не більше 10% музейних колекцій. Закритими для широкого загалу залишаються сотні тисяч речей, кожна з яких має свою історію побутування та надходження. Ці речі працівники музею з радістю показали б відвідувачам, але виставкові площі цього не дозволяють. Оцифрування фондів робить багаті музейні колекції доступними для усіх зацікавлених. Завдяки диджиталізації музеїв здобувачі освіти самостійно включаються у творчий пошук, стають суб'єктами педагогічного процесу.

Отже, музеї — ефективний засіб навчання, розвитку та виховання молоді. Вони відіграють важливу роль у вихованні молодого покоління відповідальних громадян України, які усвідомлюють цінності громадянського суспільства, поважають культурне, духовне й історичне надбання українського народу, здатні відповідально реалізовувати власні права й обов'язки задля розвитку демократії в Україні.

Список літератури

1. Омельченко Ю. Шкільні музеї. Київ: Радянська школа, 1981. 128 с.
2. Отрох Н. Інноватика в музейній педагогіці. Педагогічні науки: зб. наук. праць. Вип. 118. Київ, 2014. С. 173–181.

3. Піскун С. Педагогічне краєзнавство в організації навчально-виховного процесу вищої школи. URL: <http://eprints.zu.edu.ua/2067/1/ghdruiohdi.pdf>;
4. Поліщук Г. Екскурсійний метод навчання. Рідна школа. 2004. № 9. 80 с.
5. Удовиченко І. В. Музейна педагогіка: теорія і практика: науково-методичний посібник. Київ: Логос, Національний музей історії України, 2017. 72 с.

РОЛЬ ВОЛИНСЬКОГО РЕГІОНАЛЬНОГО МУЗЕЮ УКРАЇНСЬКОГО ВІЙСЬКА ТА ВІЙСЬКОВОЇ ТЕХНІКИ В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ В УМОВАХ ВОЄННОГО ЧАСУ

Карпюк Василь,

зберігач фондів 1 категорії,
Філія Національного військово-історичного музею України –
Волинський регіональний музей
українського війська та військової техніки,
м. Луцьк,
karpyuk27@gmail.com

Карпюк Аліна,

кандидат історичних наук,
старший викладач кафедри музеєзнавства,
пам'яткознавства та інформаційно-аналітичної діяльності,
Волинський національний університет імені Лесі Українки,
м. Луцьк,
poslovska91@gmail.com

Музейні установи посідають важливе місце в освітньо-му процесі. Під час музейної комунікації відбувається інтеграція сучасного музею у соціум. Безпосередній контакт з музейною аудиторією підвищує якість навчально-виховного процесу, залучає громадськість до вивчення історії та культури, сприяє розвитку їх особистісних якостей та творчих здібностей. У взаємодії з освітніми закладами музей стає посередником між відвідувачем та історико-культурним середовищем. Простір музею також відіграє роль координаційного центру для індивідуальної освіти та виховання.

Важливою складовою діяльності музеїв військово-історичного профілю є патріотичне виховання молодого покоління через поширення знань про історичне минуле та генерування поваги до спадщини. У реаліях російсько-української війни надзвичайно важливим стає формування національної самосвідомості.

Філія Національного військово-історичного музею України – Волинський регіональний музей українського війська та військової техніки реалізовує освітні функції. До повномасштабного вторгнення Російської Федерації на Україну робота музею в основному була спрямована на оформлення частини експозиції, проведення окремих виставок, презентацій, присвячених подіям, які відбувалися на Сході України. Діяльність музею зосереджується також на співпраці з учасниками АТО/ООС та їх родинами. З 13 жовтня 2019 р. заходи, проведені для дітей загиблих учасників АТО з м. Луцька та Луцького району (колишнього Луцького та Ківерцівського районів Волинської області), були об'єднані у музейну акцію, яка отримала назву «Мій тато – Герой». З точки зору музейної педагогіки такі заходи носять навчальний та науково-освітній характер. Ці дії сприяють спілкуванню з дітьми в неформальній атмосфері та допомагають отримати їм нові знання за допомогою нетрадиційних форм засвоєння навчального матеріалу [4]. Під час занять використовувався принцип інтерактивності, що надає можливість тактильного доступу [2, с. 3]. Відвідувачі мають можливість потримати у руках зброю, приміряти костюми тощо. Такі інтерактивні форми засвоєння навчального матеріалу дозволяють співпрацювати з музейною аудиторією, формуючи їхні особистісні якості та вивчаючи їхні можливості й емоції, а також підтверджують формування ефективного музейного середовища для комунікації та навчання.

З початком повномасштабного вторгнення військ Російської Федерації діяльність Волинського регіонального музею українського війська та військової техніки пристосувалась до нових умов [6, с. 4]. Традиційні напрями роботи мирного часу видозмінились. У музеї були організовані заняття з цивільним

населенням. Програма занять складається із трьох курсів: ази поводження із стрілецькою зброєю та боеприпасами, які стоять на озброєні Збройних Сил України, Національної Гвардії України та інших силових відомств; курс цивільної оборони; курс домедичної допомоги.

Перший блок передбачає вивчення азів поводження зі стрілецькою зброєю та боеприпасами. Під час занять акцент робиться, перш за все, на безпечному поводженні зі зброєю. Проводились також окремі виїзні навчання для підрозділів територіальної оборони Волинської області, адже у Волинському регіональному музеї українського війська та військової техніки є навчальні зразки різноманітного озброєння часів СРСР, які сьогодні використовуються під час бойових дій на фронті російсько-української війни. Схожі за тематикою заняття до повномасштабного вторгнення проводились на платній основі для учнівської та студентської молоді.

Друга частина навчальних занять – це курс цивільної оборони. Відвідувачі мають можливість ознайомитись з правилами поводження цивільного населення під час бойових дій у місті, ракетно-артилерійського обстрілу, обладнання бомбосховища та складання тривожного рюкзака для цивільних осіб та ін.

Третя частина навчальних занять – це курс домедичної допомоги. У його межах цивільних навчають правил евакуації за допомогою евакуаційної стропи, способів зупинки критичних кровотеч та накладання пов'язок тощо [1].

У лютому–березні заняття проводились щодня без вихідних. Окрім великої кількості цивільного місцевого населення, бажання навчатись виявили внутрішньо переміщені особи з Києва, Бучі, Ірпеня, Ворзеля, Харкова та ін. З квітня, у зв'язку із зменшенням кількості охочих, заняття відбуваються з понеділка по п'ятницю.

Неможливо уявити діяльність будь-якої музейної установи без контактів із громадськістю та залучення партнерів до роботи. Окрім зусиль дирекції та працівників Волинського регіонального музею українського війська та військової техніки заняття з цивільним населенням реалізуються спільно з волонтерами – Тарасом Літковцем та Юрієм Мартинюком [5].

3 грудня 2021 р. у музей була передана «Книга пам'яті», у якій є перелік бійців Збройних сил України, що полягли за Україну з 1992 року. По ній у Генеральному Штабі Збройних Сил України щоденно проводили ранковий церемоніал вшанування загиблих українських героїв. З початком російсько-української війни місцеві та внутрішньо переміщені особи відвідували музей, щоб віднайти в «Книзі пам'яті» ім'я своїх померлих рідних та віддати їм шану [3].

Сьогодні музей доступний для відвідувачів. У сучасних українських реаліях важливим стає формування національної гідності та високих моральних якостей громадянина, підтримка морального духу і віри в перемогу. Ці завдання реалізуються під час роботи філії Національного військово-історичного музею України – Волинського регіонального музею українського війська та військової техніки. Готується виставка, яка буде присвячена військовим подіям останніх місяців війни.

Отже, у сучасному освітньому просторі важливу роль відіграє комунікація громадянина з музейним простором. Така взаємодія має педагогічно зорієнтований характер. У процесі організації середовища Волинського регіонального музею українського війська та військової техніки для навчання основна увага приділяється наданню елементарних навичок володіння зброєю, домедичної допомоги, цивільної оборони, підтримка морального духу і віри в перемогу, що є актуальним у сучасних умовах.

Список літератури

1. «Відкривачка Сталіна», перший луцький літак, бус із «Кіборгів». Що є у Волинському музеї військової техніки? URL: https://vsn.in.ua/news/vidkrivachka-stalina-pershiy-lutskiy-litak-bus-iz-kiborgiv-scho-je-u-volinskomu-muzeyi-viyskovoyi-tehniki-2937?fbclid=IwAR0rNMxVSOvaVd3l1iinIZ61_qDUN4qwU7_pRZwClKnfUGf4UQ7WVVR5FyUc
2. Банах В. М. Музейні інновації та інтерактивність у теорії та практиці музейної справи. *Historical and Cultural Studies*. 2016. Vol. 3. № 1. Р. 1–5.
3. В музеї у Луцьку зберігається 120-кілограмова Книга пам'яті загиблих захисників. URL: <https://vsn.in.ua/news/v-muzeyi-u-lutsku-zberigajetsya-120-kilogramova-kniga-pamyati-zagiblih-zahisnikiv-2949?fbclid=IwAR3sbIuYyMGvRvza79ACsKNvvj4cAtbXkLzfbTFU8ycj9m92fNUkPuWGf1M>

4. Карпюк А., Карпюк В. Музейна акція «Мій тато – Герой». Волинський музейний вісник: науковий збірник: Вип. 11. Луцьк, 2021. С. 30–33.
5. У волинському музеї волонтери навчають цивільне населення військовій справі. URL: https://vsn.in.ua/news/u-volinskomu-muzeyi-volonteri-navchayut-tsilivne-naselennya-viyskoviy-spravi-2947?fbclid=IwAR2TNt38V91LhWJkkTJtIFJp9fInYdPeUDmrgUug4BD4zYn_mt6ONDq126g
6. Якименко М. Тому росія і б'є по музеях. Голос країни. № 108 (7858). 20 травня 2022. С. 4.

МЕМОРІАЛЬНИЙ МУЗЕЙ В УМОВАХ НОВИХ ВИКЛИКІВ І РЕАЛІЙ

Коваленко Любов,

перший заступник генерального директора,
Національний музей-садиба М. І. Пирогова,
м. Вінниця
muz-pirogov@ukr.net

Юкальчук Марина,

старший науковий співробітник,
Національний музей-садиба М. І. Пирогова,
м. Вінниця
muz-pirogov@ukr.net

Кланца Олег,

старший науковий співробітник,
Національний музей-садиба М. І. Пирогова,
м. Вінниця
muz-pirogov@ukr.net

Науково-практична діяльність меморіальних музеїв тісно пов'язана з впливом пульсу історії на формування музейних концепцій щодо відображення внеску видатних історичних особистостей у світову науку, культуру, а також у вивченні їх світогляду стосовно подій минулого і сьогодення. Не менш важливим є представлення для загалу реалізації, вдосконалення прогресивних ідей та досягнень минулого і напрямки їх наступного розвитку.

Національний музей-садиба М. І. Пирогова – унікальний музей не тільки за своєю структурою, але й за власною історією. Війни пройшли «червоною ниткою» крізь життя Миколи Івановича Пирогова, відомого у світі, зокрема, як фундатора військово-польової хірургії. Остання третина його життя і діяльності була тісно пов'язана з Україною. Заслуги видатного ученого, лікаря, військово-польового хірурга, педагога, громадського діяча були і залишаються настільки вагомими, що після другої світової війни у колишній садибі Вишня поблизу Вінниці був створений меморіальний музей-садиба М. І. Пирогова як данина збереження і вшанування його пам'яті.

Саме цього, ювілейного 75-го року від часу відкриття музею, у долю нашого народу знову втрутилась війна. Вона спонукала нас, музейників, до активного переосмислення змісту, окремих форм, акцентів експозиційної, виставкової, комунікативної роботи. Ці напрямки набувають особливого значення для виховання майбутніх поколінь. Свого часу проблеми навчання та виховання непокоїли М. І. Пирогова. Після Кримської війни (1853–1856 рр.) він за бутності на посаді попечителя Одеського і Київського навчальних округів (1856–1861) ставив і вирішував актуальні тоді (як, власне, і тепер) «питання життя». Незаперечним є переконання М. І. Пирогова, про те, що головною метою виховання завжди і всюди має бути «підготовка людини бути людиною» [1]. Тому суспільство, небайдуже до віддаленої перспективи власної країни і свого майбутнього, покладає особливі вимоги і очікування на заклади науки і культури і, зокрема на музеї, які поєднують ці галузі людської діяльності.

Національний музей-садиба М. І. Пирогова має свої традиції, однак нові виклики і реалії спонукають його до пошуків нових форм комунікації. Процес пізнання відійшов від традиційного пасивного споглядання і став освітнім. Одним з шляхів реалізації цього завдання є впровадження інформаційних технологій. Музей активно комунікує зі своєю аудиторією у мережі інтернет, створивши власні проекти в онлайн-форматі.

Серед визначених пріоритетних завдань музею, стало всеосяжне висвітлення сторінок життя та діяльності М. І. Пирогова, пов'язаних з Україною, зокрема, його визначної ролі у форму-

ванні і розвитку системи вітчизняної освіти та науки, підготовки науково-викладацьких кадрів. Виконання цього завдання відбувається разом з плановою реекспозицією і оновленням музейних залів.

Важливим питанням вшанування пам'яті М. І. Пирогова є збереження його набальзамованого тіла. Протягом останнього десятиліття цю унікальну науково-дослідницьку роботу в повному обсязі успішно виконують українські вчені разом з науковими співробітниками музею [2].

Війна та запровадження воєнного стану, безумовно, змусили відкласти або значно ускладнили здійснення багатьох задумок, планів музею з проведення капітального ремонту будівель, видавничої діяльності, організації масових заходів, офлайн-вих конференцій, проекту «Pirogov Sky» та ін. Певний період від початку військового стану музей був повністю закритий для відвідувачів. У цей час наукові співробітники опікувались підготовкою матеріалів для майбутньої виставкової експозиції з воєнно-польової хірургії. Відновлення роботи музею з прийому екскурсантів стало можливим із запровадженням заходів безпеки на періоди повітряних тривог та ракетних обстрілів. З розквітом весни живописна ландшафтна територія паркової частини музейної садиби була відкрита для відвідувачів – як місцевих жителів, так і для численних внутрішньо переміщених осіб. У нашому місті знайшли свій прихисток багато людей з Києва, Харкова, Мелітополя, Маріуполя, Херсону та інших міст і сіл України, де відбувалися активні бойові дії. Вони стали частими відвідувачами нашого музею і всім серцем прикипіли до цього комфортного куточка Вінниці, який пташиним співом і чудовою природою лікує їх душі і вселяє віру у нашу Перемогу. Помітно активізувався рекреаційний вектор у діяльності музею. Неквапливі прогулянки людей у садибі, милування природними принадами дають можливість відпочити, певною мірою здійснити психологічну релаксацію на фоні тривалого хронічного стресу, зумовленого війною [3].

Постійно працюємо над тим, щоб Пироговський меморіальний комплекс не став місцем одноразового відвідування. Бо що собою являє сьогодні така інституція, як меморіальний музей?

Це, здебільшого, формат «минулого століття». Наші сучасники, які звикли миттєво знаходити необхідну інформацію у мережі інтернет, у «традиційному музеї» відчують, м'яко кажучи, певний дискомфорт. Тому намагаємося наблизити новітні інформаційні технології до відвідувачів. Але де має бути та точка зближення, щоб музей залишався музеєм і не втратив матеріальної основи, духу епохи? Безперечно, домінувати має експонат, доповнений запровадженням до музейної практики мультимедійних засобів з використанням аудіо та відео ефектів. Зокрема, цікавим було б розмістити портрети, картини які «оживають», використовувати прилади віртуальної реальності тощо.

Ми переконані, що сучасна комунікація в музеї не має обмежуватися лише формулою «екскурсовод - відвідувач», тобто лише екскурсійним обслуговуванням. Ми уже сьогодні пропонуємо людям з вадами зору і незрячим під час екскурсії в нашому музеї торкатися скульптурних портретів М. І. Пирогова, його вчителів, супроводжуючи розповіддю про їх діяльність та внесок у медицину. Розширену інформацію про окремі експонати музею чи туристичні локації можна отримати за допомогою сканування встановлених поряд з ними QR-кодів з електронних джерел, розміщених на веб-порталах.

На території музею уже 2 роки до послуг відвідувачів надається аудіогід, за допомогою якого з прив'язкою до окремих локацій меморіалу у довільному режимі можна дізнатись про останні роки життя та діяльності М. І. Пирогова під час його перебування у садибі Вишня [4].

Ялина М. І. Пирогова на території садиби з QR-кодом на табличці для отримання додаткової інформації

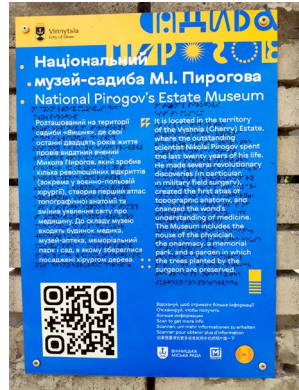

Фото 1. Інформаційна табличка музею з шрифтом Брайля і QR-кодом для додаткової інформації 6 мовами

Наш колектив пересвідчився, що часи випробовувань згуртовують людей. У музеї прикладом цього стало прибирання і впорядкування території співробітниками разом з небайдужими громадянами, волонтерами. Проведений комплекс робіт з облаштування рекреаційної зони садиби М. І. Пирогова: реконструйовані лави, висаджені кущі, дерева, рідкісні рослини. Суттєву допомогу з упорядкування локації «Липова алея» нам надали курсанти Української військово-медичної академії [5].

Відвідування музею-садиби для внутрішньо переміщених осіб протягом тривалого відрізка часу від запровадження воєнного стану було безоплатним, а з початку травня з метою упорядкування обліку відвідувачів оплата входу для цієї категорії стала символічною.

Літія у крипті некрополя
М. І. Пирогова

Пам'ятник-погруддя
М. І. Пирогову

У церкві-некрополі продовжують лунати молитви про мир, злагоду. Традиційні богослужіння у святкові дні вшанування святителя Миколая Чудотворця поєднуються з літією біля місця вічного спокою М. І. Пирогова. На території некрополя встановлено і освячено пам'ятник-погруддя видатного хірурга. Робота була створена і подарована музею народним художником України житомирським скульптором В. І. Феценком [6].

Музейний колектив продовжує роботу і творчі пошуки нових інноваційних форм музейної комунікації та експозиційної діяльності.

Список літератури

1. Пирогов Н. И. Вопросы жизни. Сочинения: в 2 т. Киев : Изд-во Пироговского т-ва, 1914–1916. Т. 1. С. 35–82.
2. Таємниці довготривалого збереження тіла М. І. Пирогова. URL: http://www.pirogov.com.ua/secrets_of_pirogovs_body_conservation_ua.htm (дата звернення: 25.05.2022).

3. Садиба Вишня: туристичний магніт регіону. URL: http://www.pirogov.com.ua/regional_tourist_magnet_ua.htm (дата звернення: 25.05.2022).
4. Аудіогід «Садиба Вишня М. І. Пирогова». URL: http://www.pirogov.com.ua/audiogid_ua.htm (дата звернення: 25.05.2022).
5. Травнева пора і люди прикрасили садибу Вишня. URL: http://www.pirogov.com.ua/traven_2022_ua.htm (дата звернення: 25.05.2022).
6. День святителя Миколая Чудотворця. Весна 2022 р. URL: http://www.pirogov.com.ua/bogoslužhinnya_2022_05_22_ua.htm (дата звернення: 25.05.2022).

РОЛЬ МУЗЕЮ ІСТОРІЇ УЧИЛИЩА В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ ВПУ № 71 У ПЕРІОД ВОЄННОГО СТАНУ

Коземко Любов,

викладач вищої категорії, старший викладач,
Вище професійне училище № 71
м. Кам'янка-Бузька, Львівська область
lubovkozemko@gmail.com

Музей «Історії училища» — Вищого професійного училища № 71 м. Кам'янка-Бузька Львівської області є візитною карткою навчального закладу, Як і кожна людина, навчальний заклад має свою історію. Минуле нашого училища — неповторне та славне, представлене в експозиціях музею.

У фотодокументах та експонатах зберігається пам'ять про створення закладу, початок якого бере 23 травня 1884 року, коли стараннями графа Станіслава Бадені — маршалка Галицького повітового відділу, започаткована Державна реміснична школа в Кам'янці — Струмиловій (Бузькій), як крайовий заклад для науки боднарству і колодійству, а від 1887 року і ковальству. З 1912 року школа знаходиться у власних будинках. У 1934 році створені навчальні групи столярства і механізації. У школі працювали, окрім директора, 5 учителів, 2 катехити і 6 технічних інструкторів. На портретних полотнах зображені всі керівники закладу, які працювали у різний час. Зі світлин на стендах музею до нас промовляє його історія, яка тісно пов'язана з долею трьох поколінь викладачів та більш ніж двадцяти п'яти тисяч випускників.

Діяльність музею сприяє формуванню в молодого покоління національної свідомості, поваги до історії навчального закладу зокрема та українського народу загалом, забезпечує духовну єдність поколінь, спрямована на вивчення, збереження предметів, архівних матеріалів, що стосуються училища та людей, які в ньому працювали і навчалися. Головним завданням діяльності музею в період воєнного стану є створення умов для реалізації патріотичного виховання учнів, вивчення маловідомих сторінок української історії, культури. На особливий акцент заслуговує питання мови.

Організаційну роботу музею в цей непростий для нашої держави час забезпечує рада музею, до якої входять викладачі історії, права, громадянської освіти, української мови. Під їх керівництвом у музеї проводяться екскурсії, читаються лекції, організовуються виставки, розробляються проекти.

Конкурс малюнків «З вірою в Перемогу» викликав особливу зацікавленість серед учнів училища. Малюнки були відправлені на передову разом з смачною випічкою, яку для наших випускників, що боронять Україну, пекли учні спеціальності «Кухар, офіціант» під керівництвом майстрів виробничого навчання.

У нашому музеї започатковано проект-фотовиставку «Наші випускники. Вони боронять Україну». У межах цього проекту ми збираємо світлини і документуємо інформацію про наших випускників, які захищають Україну, проводимо з ними зустрічі. Робота була розпочата у 2014 році і продовжується тепер. Цінність музею в умовах війни полягає у можливості розкрити всю суть духовності нашого народу протягом століть за допомогою наочних засобів, які об'єднані в експозиції, і сприяють розвитку уяви та поглибленню знань не лише про історію навчального закладу, але й про Україну в цілому.

Унікальним експонатом музею є історико-етнографічний мистецький альбом Івана Гончара — Україна та Українці: вибрані аркуші. Цей альбом училище отримало як нагороду за перемогу у Всеукраїнському конкурсі соціальної реклами «Я хочу жити саме так». Саме цей альбом з цікавістю розглядають наші відвідувачі.

Іван Макарович Гончар (27.01.1911–18.06.1993) – видатний громадський і культурний діяч, скульптор, живописець та графік, народознавець і колекціонер. Іще юнаком, у полум'ї воєнного вандалізму, він заприсягнувся, якщо виживе, то все своє подальше життя присвятить збереженню й примноженню культурних святинь рідного народу. «Маразмом, мракобіссям і злочином перед народом» гнівно таврував Іван Гончар музейно-фондові «ув'язнення» неоціненних скарбів української культури минулого, вважаючи, що «не показувати речової культурної спадщини свого народу — це значить відняти в нього гордість, свідомість і право на самобутність, зломити крила для польоту вперед» [1, с. 7]. Ці слова ми часто цитуємо для наших відвідувачів, демонструючи їм автентичні вироби побуту, вишитий одяг та рушники, які зібralи працівники та учні навчального закладу. Діяльність музею Вищого професійного училища № 71 м. Кам'янка-Бузька має велике значення у формуванні світогляду не тільки у здобувачів освіти навчального закладу. Сьогодні у непростий для України час наш музей відвідують не тільки наші учні, а й ті жителі України, які внаслідок бойових дій були змушені покинути рідні домівки і проживають у гуртожитку навчального закладу. З цікавістю наші гості розглядають вишиті орнаменти на рушниковій доріжці навчального закладу, яка складається з маленьких рушничків. Кожний рушничок по своєму унікальний і неповторний, окрім вишитого орнаменту в центрі вигигнуто номер навчальної групи — і все це вироби наших вихованців.

В умовах війни ми започаткували ще один проект, який заслуговує на увагу наступних поколінь — це розповіді про звичайних людей, які, пройшовши жахи війни, змогли вибратися з окупованих територій самі і допомогли в цьому іншим. Це історія вчительки Ангеліни з Мелітополя, яка зуміла вивезти з окупованого міста на безпечну територію разом із власним сином ще четверо чужих дітей. Це Оленка з Великої Димерки, мама трьох дітей, яка

на Великдень пекла пасочки для всіх, хто проживав у цей час у гуртожитку. Олена з Слов'янська, яка навчилася малювати воском писанки і дарувала їх перед Великоднем усім дітям. Це велика родина з Бородянки, які ненароком загубили в нашому місті улюблену кицю, що вийшла погуляти, і повернулася вже після того, як всі вони поїхали. Незважаючи на відстань в сотні кілометрів, Юрій, батько цієї родини, повернувся за Пусею, так звали кицю. Це художник-пенсіонер Ігор з Харкова, який сумує за улюбленою справою і взявся малювати герб нашого закладу. Це тільки окремі історії простих людей, які вирвавшись з пекла війни, не втратили людяності, доброти, милосердя незважаючи ні на що. Усі ці історії і не тільки ці, сьогодні занотовуються, щоб у майбутньому разом зі світлинами можна було об'єднати в окрему експозицію.

Війна обов'язково закінчиться перемогою. Над нашою ненькою Україною на голубому безхмарному небі засяє яскраве сонечко. Музей нашого навчального закладу знову відкриє двері для всіх бажаючих і ми, проводячи екскурсії, будемо розповідати про незламність українського духу наших воїнів на фронті та простих людей у тилу, дякуючи якому кувалася ця перемога.

Список літератури

1. Україна та Українці: вибрані аркуші. Український центр народної творчості «Музей Івана Гончара». Київ, 2008.

МУЗЕЇ У ВИХОВНОМУ ПРОЦЕСІ ПІД ЧАС ВІЙНИ

Крисенко Ілона,

студентка другого бакалаврського рівня,
Харківський національний педагогічний університет
імені Г. С. Сковороди,
м. Харків,
llonakrysenko490@gmail.com

Війна — це надзвичайно жахливе слово, і час, з яким, на жаль, ми зіштовхнулися у 2022 році. Вона завдала різючих змін, які охопили всі сфери життя суспільства, і, звичайно

ж, не оминула й освітній процес. Період воєнного стану психологічно важкий для всіх, але найбільш уразливими є діти – майбутнє нашої країни. І в цих обставинах школа може стати єдиним осередком, де дитина буде почувати себе комфортно і зможе зануритися у звичайне життя. У період війни ми всі зрозуміли, що школа — це набагато більше, ніж просто навчальний заклад, це місце, де дитина може поспілкуватися зі вчителями, друзями і відволіктися від трагічних подій. Тому Міністерством освіти і науки України було прийнято рішення про відновлення призупиненого навчального процесу у дистанційному режимі в тих областях, де немає активних бойових дій. У вчителів одразу виникло питання «Як цікаво і легко відновити навчальний процес?». І багато з них звернулися до музейної діяльності як однієї з найважливіших складових у навчально-виховному процесі.

Музеї є скарбницею всіх культурних, історичних, національних надбань, які нам залишили попередні покоління. Музеї пробуджують інтерес до пізнання історії свого народу, держави, краю. Вони дають можливість порівняти життя, яке ми маємо зараз, з тим, яке було колись, можливо, усвідомити його цінність. З власного досвіду знаю про магічний вплив музеїв на формування особистості і її майбутнього. Коли я вперше відвідала музей у 9 класі, я почала активно цікавитися історією України, і, як наслідок, я тепер студентка 2 курсу історичного факультету.

У період війни звичайно небезпечно відвідувати музеї, але завдяки нашим новітнім технологіям це можна зробити онлайн і зануритися в атмосферу будь-якого музею нашої держави. Звісно можливо учні почнуть запевняти, що це не ті враження, але я зараз також проходжу музейно-архівну практику онлайн і, коли я переходжу на сайт музеїв, мене переповнюють емоції та враження. У сучасних умовах, коли Україна знаходиться у стані війни з Росією, музеї відіграють провідну роль у патріотичному вихованні юного покоління. Саме ці установи сприяють зростанню в учнів почуття патріотизму, свободи, гідності, поваги до наших героїв, які боронили нашу державу в минулому і захищають сьогодні.

Отже, на мою думку, важливість музеїв в освітньому процесі під час воєнного стану важко переоцінити, але однозначно його роль надзвичайно важлива. Саме вони сприяють моральному, національному, патріотичному вихованню нашого покоління. І саме вони дають поштовх до збереження культурної спадщини нашої України, її традицій, звичаїв, обрядів, і, звісно, вчать ніколи не забували героїв, які боронили і боронять нашу країну.

РОЛЬ НАЦІОНАЛЬНОГО ЗАПОВІДНИКА «БАТЬКІВЩИНА ТАРАСА ШЕВЧЕНКА» В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ У ПЕРІОД ВОЄННОГО СТАНУ

Лоскучерева Марія,

молодший науковий співробітник,
Національний заповідник «Батьківщина Тараса Шевченка»,
с. Шевченкове Звенигородського району Черкаської області,
zapov_shevchenka@meta.ua

Сьогодні музей — це культурно-освітній заклад, який ставить перед собою, окрім професійних завдань, також науково-освітні, естетичні, просвітницькі та виховні завдання [4]. Заклади освіти і музеї мають багато спільного в меті своєї діяльності: вони прагнуть виховувати почуття патріотизму, розвивати творчі здібності та мислення у дітей, свідоме ставлення до надбань світової та вітчизняної науки і культури; стимулювати творчу активність особистості [1, с. 1].

Національний заповідник «Батьківщина Тараса Шевченка» є центром культурно-духовного відродження народу, скарбницею культури, сприяє гуманізації суспільства, ствердженню української нації як частини світової спільноти та є духовною субстанцією українців та шанувальників українства. Усе на цій землі особливе, чаруюче і неповторне. Хто вперше доторкнеться до її краси, той одразу відчує трепет животворящої сили, її таємничість і чистоту [6].

У заповіднику серед найпоширеніших форм освітнього процесу, які мають вагомий виховний потенціал і суттєво впли-

вають на формування особистості підростаючого покоління, є музейна та екскурсійна робота. Невід'ємною частиною є музейний простір, музейні експонати, які мають унікальну здатність впливати на інтелектуальні, вольові та емоційні сторони особистості дитини. Кожна експозиція, виставка, яка представлена у відділах Національного заповідника «Батьківщина Тараса Шевченка» є програмою передачі через експонати знань, оцінок, почуттів, навичок, суджень. Саме музей дає змогу донести до дітей надбання культури, сформувати у них стійку потребу отримувати естетичну насолоду від творів мистецтва, поповнювати свої знання про видатних людей та історичні події [2].

Музеї завжди були і є осередками колосальних можливостей для виховування та розвитку молодого покоління.

У період воєнного стану в Україні постає питання щодо організації та реформування української освітньої системи, запровадження нових підходів і змісту навчально-виховної діяльності.

Важливе місце серед них посідає один із перспективних напрямів сучасної педагогіки – музейна педагогіка, що вирішує проблеми формування особистості, а саме: розвиток у дітей творчих здібностей, залучення дітей до дослідницької діяльності засобами музейної експозиції з використанням інформаційних технологій, вироблення здатності до оцінок, самостійних суджень і навичок критичного мислення.

У системі навчально-виховної роботи, завдання музейної педагогіки випливають із вимог сьогодення, мудрого використання культурної та історичної спадщини нашого народу. Мета поставлених задач полягає в свідомому сприйнятті навчального матеріалу, має передбачати навчальні та виховні задачі, допомагати у підвищенні інтересу учнів до навчання. При всьому розмаїтті форм і методів роботи з різновіковими відвідувачами, максимальне осягнення науково-освітніх завдань потребує додаткової уваги до вироблення музейних програм, розрахованих на дітей різного віку [3].

З початком воєнних дій в Україні всі відділи Національно-го заповідника «Батьківщина Тараса Шевченка» згорнули свої постійні експозиції. Згодом, до Міжнародного дня музеїв, відновили експозицію у відтвореній хаті батьків Тараса Шевченка

у селі Шевченковому та хаті Андрія Колесника у Моринському музейному комплексі.

До воєнного стану у заповіднику були заплановані відкриття виставок, реалізація проєктів та подій, але війна змусила Національний заповідник «Батьківщина Тараса Шевченка» переформувати свою роботу.

При всьому розмаїтті форм і методів роботи з різновіковими відвідувачами, максимальне осягнення науково-освітніх завдань потребує додаткової уваги до вироблення музейних програм, розрахованих на дітей різного віку. З огляду на ситуацію, яка склалася в Україні у зв'язку з воєнним станом, наукові працівники Національного заповідника «Батьківщина Тараса Шевченка», розробили комплексну програму «Музей – школі» для плідної співпраці з навчальними закладами. Це пізнавальні: онлайн-виховні і патріотичні години, лекції, відеопрезентації, віртуальні екскурсії історичними місцями Шевченкового краю, інтерактиви, перфоманси. Ця програма враховує вікові особливості дітей, містить регіональний компонент ознайомлення дітей з особливостями Шевченкового краю та укладена, виходячи з особливостей експозиції Літературно-меморіального музею Тараса Шевченка та Моринського меморіального комплексу. Тісною є співпраця з Шевченківською спеціалізованою школою-інтернат, Опорним навчальним закладом «Шевченківською загальноосвітньою школою I-III ступенів» Шевченківської сільської ради, Уманською дитячою академією та Асоціацією закладів освіти Черкащини імені Т. Г. Шевченка [6]. У заповіднику створені сторінки у соціальних мережах: Інстаграм та Фейсбук. Сторінки у соціальних мережах стали певним продовженням інтерактивної взаємодії між музеєм та його відвідувачами: тут можна знайти майстер-класи, екскурсії історичними місцями, де можна дізнатися цікаві факти про життя і творчість Тараса Шевченка. Окрім того для дітей, які проживають на території населеного пункту, та дітей, які тимчасово вимушені були переїхати із територій, де проходять бойові дії, працівники заповідника проводять цікаві екскурсії, пізнавальні майстер-класи і квести.

Відвідуючи майстер-класи, які проводять працівники у Національному заповіднику «Батьківщина Тараса Шевченка», діти відволікаються від гаджетів, отримують нові знання, розвивають свій творчий потенціал, вчать ся комунікувати з іншими дітьми і налагоджувати соціальні контакти. Для дітей розробляються різні види майстер-класів: лялька-мотанка, птахи з тканини і соломи, вироби із фоамірану, янголятка тощо.

Для розвитку дітей різного віку і більш цікавого вивчення життя і творчості Тараса Шевченка, працівниками розроблені пізнавальні квести, які стимулюють розвиток логічного мислення, привчають дітей розмірковувати над завданням, різнобічно оцінювати ситуацію, аналізувати інформацію з точки зору значимості, важливості та необхідності, дозволяють пов'язувати матеріали кількох предметів, залучаючи логіку і критичне мислення [7].

Також було відновлено роботу постійно діючої виставки П. О. Малька, яка для дітей різного віку є цікавою та пізнавальною.

У результаті в такий не легкий час музейна діяльність залишає в дитини яскраве враження про факти із життя Тараса Шевченка, які їй розповідали на екскурсії, і сприяє розвитку пам'яті, розвиває навички критичного мислення та вміння висловлюватись – саме вони формуються в діалозі. Музейна діяльність викликає у дітей повагу та інтерес до історії, а це так важливо у нашому сучасному світі, де нищяться пам'ятки історії та не розвивається відчуття тяглості історії села, міста, регіону, країни. Відчуття приємного і пізнавального спілкування робить дитину поціновувачем музею і формує нові позитивні враження про діяльність цих закладів культури і їхню важливість [5].

Список літератури

1. Палійчук О.В. Патріотичне виховання засобами музейної педагогіки на гурткових заняттях в дошкільному закладі. URL: https://imidg.ucoz.ua/elgurnal/vyp21/5/palijchuk_tezi.pdf
2. Дзюбак С. О. Музейні уроки та музейна методична робота учнів як інноваційна методика навчально-виховного процесу на уроках історії. URL: <http://www.279.kiev.ua/index.php/korysne/metodychni-materialy/153->

muzeyni-uroky-ta-muzeyna-metodychna-robota-uchniv-yak-inovatsiyna-metodyka-navchalno-vykhovnoho-protsesu-na-urokakh-istoriyi

3. Фещун О. М., Северин І. І. Музейна педагогіка як засіб розвитку компетентностей молодших школярів. URL: <http://klovsky77.com.ua/23-naukova-robota/214-%D0%D1%8F%D1%80%D1%96%D0%B2>
4. Валенкевич О. В. Становлення та розвиток музейної педагогіки. Проблеми освіти: наук-метод. зб. Інституту інноваційних технологій і змісту освіти МОН України. Київ, 2015. Вип. 85. С. 48–52.
5. Софія Рябчук. Як музеї наповнюють життя дітей. URL: <https://life.pravda.com.ua/columns/2016/06/16/214036/>
6. Національний заповідник «Батьківщина Тараса Шевченка». URL: <https://www.batjkivshhyna-tarasa.com.ua/>
7. Національний заповідник «Батьківщина Тараса Шевченка». URL: <https://www.facebook.com/batjkivshhynatarasa/>

МУЗЕЙНИЙ СЕГМЕНТ У ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ ВОЄННОГО ЧАСУ

Маньковська Руслана,

доктор історичних наук, доцент,
провідний науковий співробітник,
Інститут історії України НАН України,
м. Київ,
ruslana_man@ukr.net

Російсько-українська війна, в якій Україна відстоює свою незалежність, суверенність та гуманістичні цінності – демократію, свободу, верховенство права, людську гідність – стала своєрідним тектонічним розломом новітньої доби у глобальному світі. Воєнне сьогодніня особливо увиразнило проблему стратегічного значення освітньої галузі для розвитку держави і суспільства, яка тісно пов'язана з питаннями національної безпеки. Особливої ваги набули питання системної трансформації української освіти для створення інноваційно-інтелектуального середовища і формування національно свідомого та суспільно активного громадянина держави, окреслені в Законі України «Про освіту» (2017 р.) [1].

Беззаперечним є факт, що гуманітарна складова в сучасній системі освіти має стати визначальною. Необхідність поглиблювати та удосконалювати її обумовлена сучасним воєнним станом та ефективним продукуванням гуманітарними дисциплінами світоглядних цінностей молоді, забезпеченням цілісного ставлення молодих громадян держави до історичного процесу, сприянням відродженню в них історичної пам'яті та формуванням суспільної свідомості.

У складних умовах воєнного часу важливим інтелектуальним інструментом утвердження гуманістичних цінностей у молодих людей, а також і своєрідної психологічної підтримки для них, виступає музей як соціокультурний інститут. Інноваційні підходи до музейної комунікації та методи дистанційної взаємодії з відвідувачами дозволяють гуртувати довкола музейного простору молодь з різних куточків країни та зарубіжжя.

Для освітнього процесу під час воєнного часу результативними стали напрацювання з музейної педагогіки, яка в міждисциплінарному полі поєднує здобутки музеєзнавства, педагогіки та психології. Спостерігаючи, як засобами музейної педагогіки молодь взаємодіє з музеями, через застосування інноваційних педагогічних технологій відбувається їхня інтеграція в навчальний процес, на практичному досвіді переконаємося, що в музейному середовищі створюються усі сприятливі умови для отримання підростаючим поколінням науково-дослідницьких навиків, особистісного розвитку, виховання та організації дозвілля, його професійної орієнтації.

Педагогічний колектив відділення історії Комунального позашкільного навчального закладу «Київська Мала академія наук учнівської молоді», об'єднавшись зі своїми партнерами Національною спілкою краєзнавців України, Інститутом історії України НАН України, Національною академією педагогічних наук України, національними музеями та заповідниками України, у межах освітньо-культурологічного проекту «Музейна педагогіка в культурно-освітньому просторі Києва: досвід, проблеми, перспективи» (започаткованого в 2019 р., щоб реалізувати педагогічний потенціал музеїв у освітньому просторі, розвивати творчі здібності молоді, в умовах музейного середовища фор-

мувати в підростаючого покоління елементи наукового знання, світоглядні цінності, національну свідомість) [2] з березня 2022 р. проводить загальноукраїнський культурно-просвітницький онлайн-лекторій. Щовівторка на зустрічах з науковцями, музейниками, пам'яткознавцями слухачі з теми: «Видатні діячі на захисті культурної спадщини України» обговорюють внесок відомих українських історичних та сучасних постатей в створення та збереження духовного надбання нашої держави, а також щоп'ятниці відвідують «Музейний марафон – 2022 р.» та знайомляться з культурним надбанням українських музеїв.

Основна ідея вебінарів, які організували співробітники Київської МАН Лариса Карчина, керівниця секції педагогіки, Софія Сивенко, керівниця відділення Історії, Руслана Маньковська, провідна наукова співробітниця Інституту історії України НАН України, наукова керівниця секції Історії України, – об'єднати учнівську молодь, освітян, педагогів, науковців, краєзнавців, музейників, пам'яткознавців довкола нагальних проблем збереження культурних цінностей в умовах війни, вивчення історичного досвіду попередніх поколінь, діяльності видатних особистостей України з відстоювання та захисту історико-культурного надбання нашого народу.

Слухачі онлайн-лекторію ознайомилися з діяльністю видатних діячів, які в різні часи творили та захищали національну історико-культурну спадщину. Серед них: Тарас Шевченко, Іван Франко, Олег Ольжич, Олена Теліга, Євген Маланюк, Василь Стус, Петро Тронько, Герої Небесної Сотні, Герой України, льотчик-ас Олександр Оксанченко, який 25 лютого 2022 р. загинув в повітряному бою в небі над Київщиною та інші.

Формат лекторію дозволив залучити до освітнього процесу Національний заповідник «Києво-Печерська Лавра», Національний музей літератури України, Національний історико-археологічний заповідник «Ольвія», Національний меморіальний комплекс Героїв Небесної Сотні – Музей Революції Гідності, Музей видатних діячів української культури, Музей історії Києва, Педагогічний музей України та інші, які ознайомили учасників лекторію з історією та колекціями своїх закладів, напрямами освітньо-просвітницької діяльності, окреслили перспективи спільних проектів на майбутнє.

Онлайн-лекторій об'єднав учнів з багатьох областей України та за її межами. Змістовне спілкування з молоддю про вкрай важливі питання сьогодення на основі історико-культурної спадщини України переконує, що майбутнє України ми передаємо в надійні руки патріотичного та національно-свідомого молодого покоління, яке формується на героїчному та безсмертному подвигу їхніх дідів та батьків за волю та свободу рідної землі, нашої Батьківщини – незалежної і соборної України.

Констатуємо, що музейна педагогіка як актуальна наукова дисципліна ефективно впливає на освітньо-виховний процес, сприяє активізації творчих здібностей учнівської молоді, формує в молоді елементи наукового знання та критичного мислення, світоглядні цінності та національну свідомість. Освітяни та музейники засобами музейної педагогіки в умовах воєнного стану гуртують молодь довкола історико-культурних ідеалів нашого минулого, плекають інтелектуальне майбутнє незалежної України.

Список літератури

1. Закон України «Про освіту». Відомості Верховної Ради України. 2017, № 38–39. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>
2. Маньковська Р. В. Музейна педагогіка: інноваційна технологія інтелектуального розвитку. Краєзнавство. 2019. № 3. С. 238–251.

ВПЛИВ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ НА РЕАЛІЗАЦІЮ ОНЛАЙН-ПРОЄКТУ «ПЕДАГОГІЧНА МАПА КИСВА»

Матвійчук Оксана,

кандидат педагогічних наук, доцент,

Інститут післядипломної освіти

Київського університету імені Бориса Грінченка,

м. Київ

osvita-teka@ukr.net

Музеї як соціокультурні установи завжди відігравали значну роль в освітньому процесі. Ще більше актуалізувалась їхня місія в умовах російсько-української війни та

введення воєнного стану. Використовуючи національну педагогічну спадщину, інтерпретуючи історію української освіти відповідно до сучасності музеї таким чином впливають на формування громадської думки, підтримують моральний дух українців, показують, за що ми боремося. Саме в такому форматі проходить реалізація онлайн-проєкту «Педагогічна мапа Києва» від Педагогічного музею України, який ні на день не припиняв свою діяльність в Інтернет-просторі й став своєрідним медіаресурсом (<http://pmu.in.ua/news/mapa/>).

Ідея проєкту — презентувати київські локації (вулиці, площі, майдани, пам'ятники, меморіальні дошки), присвячені видатним педагогам та культурно-освітнім діячам. Початок упровадження основних завдань проєкту припадає на січень 2022 року. У результаті підготовчої роботи над проєктом було з'ясовано, що у Києві є 2061 вулиця, 532 провулки, 59 площ і майданів. На фасадах будівель встановлено понад 1000 меморіальних дошок, майже стільки ж пам'ятників державним, політичним, релігійним і військовим діячам України, діячам культури та науки України. А скільки серед них присвячено педагогам закладів дошкільної, загальної середньої, мистецької та вищої освіти, діячам науки в галузі педагогіки і стало метою онлайн-проєкту. Кінцевий результат проєкту: створення інтерактивної «Педагогічної мапи Києва» усіх районів на сайті музею. Проєкт реалізується на сторінках музею у соціальних мережах Фейсбук та Інстаграм з періодичністю 2 рази на місяць. Кожен допис містить стислу інформацію про педагога, на честь якого в Києві названо ту чи іншу локацію, відкрито меморіальну дошку чи пам'ятник, присвоєно ім'я навчальному закладу. Графічний макет проєкту містить схематичну карту Києва, позначку локації на карті та її опис, портрет педагога, про якого йдеться в дописі. Перша публікація в межах проєкту вийшла 29 січня 2022 року і була присвячена вулиці Олени Пчілки. У цілому вийшло 10 публікацій, присвячених локаціям, які носять імена Олени Пчілки, Костянтина Ушинського, Омеляна Поповича, Якова Шульгина, Миколи Пирогова, Івана Мар'яненка, Антона Макаренка, Зої Гайдай, Сім'ї Шовкоплясів, Григорія Світлицького. Цей проєкт отримав популярність серед підписників музею у соцмережах,

особливо активізувалась увага освітян з поширенням рішення Київської міської ради «Про відзначення на території Києва пам'ятних дат та ювілеїв у 2022 році», де зазначено, що з метою збереження української національної пам'яті, консолідації та розвитку історичної свідомості мешканців Києва та належного відзначення і вшанування пам'ятних дат і ювілеїв важливо відзначити такі події проведенням заходів. Серед переліку імен є і педагоги, на честь яких у м. Києві названо вулиці. Своє нове втілення онлайн-проект знайшов також у формі вебінарів, які проводяться щотижня спільно з Інститутом післядипломної освіти Київського університету Бориса Грінченка. Було проведено наступні вебінари: «Педагогічні вулиці Києва: провулок Івана Мар'яненка» (21.03.2022); «Педагогічні вулиці Києва: вулиця Миколи Пирогова» (31.03.2022); «Педагогічні вулиці Києва: вулиця Костянтина Ушинського» (14.04.2022); «Педагогічні вулиці Києва: вулиця Антона Макаренка» (28.04.2022); «Педагогічні вулиці Києва: вулиця сім'ї Шовкоплясів» (12.05.2022); «Педагогічні вулиці Києва: вулиця Зої Гайдай» (26.05.2022). Учасниками вебінарів стали освітяни, науковці, бібліотечні працівники та всі, кого цікавить історія освіти, історія й топоніміка міста Києва. Спікерами вебінарів є: Оксана Матвійчук, кандидат педагогічних наук, доцент Інституту післядипломної освіти Київського університету Бориса Грінченка; Наталя Петроцук, кандидат педагогічних наук, доцент Інституту післядипломної освіти Київського університету Бориса Грінченка; Людмила Меленець, кандидат педагогічних наук, доцент Інституту післядипломної освіти Київського університету Бориса Грінченка; Олександр Міхно, доктор педагогічних наук, директор Педагогічного музею України; Лариса Гайда, провідний науковий співробітник Педагогічного музею України; Вікторія Бондаренко, старший науковий співробітник Педагогічного музею України, які не лише висвітлюють життєвий та творчий шлях того чи іншого педагога, але й акцентують увагу на присутності педагога в культурно-освітньому житті Києва, обстежують вулиці з метою визначення причетності педагога до певної місцевості. Під час заходів відбувається жвава дискусія не лише щодо доцільності в м. Києві назв вулиць провулків, навчальних закладів, пам'ят-

них дошок чи пам'ятників, але й окреслюється потреба в збереженні та перейменуванні назв, які пов'язані з державою-агресором, комуністичним тоталітарним режимом, імперськими та радянськими ідеологемами на вулиці на честь педагогів, оскільки саме так може проявлятися пам'ять та вдячність про людину, яка зробила помітний слід у житті як окремої особистості або суспільства загалом.

В умовах воєнного стану, у час випробувань для нашої країни і нації Педагогічний музей України продовжує реалізацію онлайн-проекту «Педагогічна мапа Києва» та проведення тематичних вебінарів. Наша національна спадщина надихає нас. Наше національне надбання додає нам сил! Це теж – наша зброя проти ворога!

ШКІЛЬНИЙ МУЗЕЙ – ХАБ СТІЙКОСТІ ТА ПАТРІОТИЗМУ СУЧАСНОГО ЗАКЛАДУ ОСВІТИ

Мінакова Наталія,

методист кабінету виховної роботи та позашкільної освіти
Рівненського ОІППО,
м. Рівне,
botsun@ukr.net

Три місяці тому наш світ розділився на «до» і «після». Водночас змінилося все: наші відчуття, сприйняття, наші дії, наші рішення. Освітнянська спільнота Рівненщини сьогодні працює в тилу, але маємо пам'ятати — наш фронт теж важливий, бо ми відповідаємо за майбутнє нашої нації, нашої країни, за те, за що воюють наші солдати зараз на фронті — за наших дітей, за свою державу, за її минуле, сьогодення і майбутнє.

Наша історична культурна спадщина — це наше надбання, наше вчора і сьогодні. Те, що ідентифікує нас як націю. А музей — це інститут людської спільноти, який є засобом свідомого цілеспрямованого залучення людей до культурної спадщини минулих часів і посідає особливе місце в житті народів. Недарма російські окупанти так прагнуть знищити українські музеї, храми, бібліотеки, вивезти експонати, перейменувати міста. Бо

в нашій історії, мистецтві, пам'ятках архітектури — наша сила і колективна пам'ять. Тому наші шкільні музеї сьогодні теж мають тримати оборону на своєму не менш важливому, фронті.

Сьогодні, в умовах дистанційного навчання, діяльність шкільних музеїв Рівненщини перейшла в інформаційний формат, реалізуючи в онлайн-просторі різноманітні проекти. Для цього на сайтах закладів освіти створено сторінку музею. Окремі керівники музею разом із дітьми створили групи в соціальних мережах та розміщують там всю свою роботу, проекти тощо. А ця робота дуже різноманітна.

У ці вкрай напружені для українського народу дні маємо повернути увагу наших вихованців до ролі та місця в нашій історії борців за волю і незалежність України, за для наслідування їх життєвого і громадянського подвигу. У багатьох закладах освіти започаткували проект «Вічна пам'ять і слава героям, що боронять усіх нас у ці дні». Збір матеріалів, створення відеороликів, презентація фотовиставок, які розміщуються на інтернет-ресурсах — усе це активно демонструється для дітей та дорослих.

Музейна справа в закладах освіти має багаторічну історію, а для багатьох педагогічних колективів, окремих вчителів шкільне музейництво стало подвижницькою справою життя. У співпраці з учнями, їхніми батьками, фахівцями освітяни формували середовище з вивчення, музеєфікації та збереження історії і культури рідного краю, природного довкілля. Багато вчителів присвячували цій справі своє життя. Тож маємо плеяду хранителів і популяризаторів історико-культурної спадщини українського народу.

Тому в закладах освіти області започаткували проект «Шкільне музейництво Рівненщини в біографіях і фактах». Подібний проект реалізується на теренах України. Мета проекту — дослідження та узагальнення відомостей про український освітній музейний рух в особах.

Завдання:

- формування антології біографій-життєписів педагогів, засновників та керівників музеїв закладів освіти України;
- популяризація культури добрих прикладів, на їхній основі формування ціннісних орієнтирів і почуття патріотизму у дітей та молоді;

- пошук шляхів і засобів формування позитивного іміджу закладів освіти в умовах реформи децентралізації, сприяння розвитку культурного середовища громад;
- ушанування внеску педагогів в українське музейництво та краєзнавство.

Кращі роботи були представлені на всеукраїнський проєкт, інші – ляжуть в основу книги «У витоків шкільного музейництва». Але проєкт ще продовжується.

Активно впроваджуються в роботу шкільних музеїв мініпроєкти, які створюють наші діти. Це «Школа крізь призму століть», «Мій рідний край, ти славен і донині...», «Особистості творять історію...», «З криниці роду ми берем наснагу», «Вічна слава солдату-герою і солдатові без нагород...», «А сотню вже зустріли небеса...», «Мій край завжди людьми багатий», «Етномотиви моєї місцини» та ін. Особливу увагу приділяють юні музеєзнавці мініпроєкту «Школа крізь призму століть». Тут вони розміщують фото підручників другої половини ХХ століття, за якими навчалися учні середніх шкіл у минулому, світлини школи, випускників, шкільних приладь тощо. Щемно пройшла робота над створенням фотоекспозиції «Моя школа», участь в якій брали діти з числа внутрішньо переміщених осіб. Діти згадували свої школи, демонстрували світлини з них. В умовах, коли багато шкіл в Україні знищено, важливо посилати позитивний меседж «Ми обов'язково відбудуємо наші школи після Перемоги».

Проєкт «Цитата від генія» – це вислови українських педагогів, письменників, історичних постатей, які надихають, додають впевненості, сили духу тощо. Зокрема, надзвичайно актуальними сьогодні є слова Дмитра Донцова «Націю може врятувати лише народження нової психології переможців, а не вічний стогін скривджених рабів» або генія і пророка українського народу Тараса Шевченка «Борітеся! Поборете! Вам Бог помагає. За вас правда, за вас слава. І воля святая!». Подібні вислови мотивують, додають впевненості в цей непростий час. Тому в деяких шкільних музеях області впроваджується і цей проєкт.

Сьогодні, в умовах військової агресії РФ, постає нагальна потреба актуалізувати героїчний чин наших воїнів-предків із часів княжої доби, а також інформацію про життя і діяльність

представників культури і мистецтва, освіти і релігії – велетів української духовності, чия діяльність в усі віки наповнювала українців високою моральністю і вірою; привернути увагу суспільства до постатей, чия віра, сила і талант можуть стати взірцем для наслідування молоддю у цей складний час. Саме тому діяльність шкільних музеїв є однією із тих ланок роботи закладу освіти, яка допомагає формувати свідому особистість, громадянина-патріота України.

Саме різностороння діяльність шкільних музеїв сприяє вихованню патріотичних почуттів у дітей та молоді на переможних традиціях українського народу, його воїнів і бунтарів, громадсько-політичних лідерів, діячів освіти і науки, культури і мистецтва — усіх, хто своєю діяльністю наближав державність та незалежність України.

У нас є те, що муляе московії найбільше. Є наша пам'ять, наша історія, наша культура, наш вільний дух і прагнення свободи.

Нам є за що боротися. Саме тому ми переможемо і обов'язково ще зустрічатимемо мільйони відвідувачів яскравими проєктами і фестивалями. А поки... працюймо, адже наші музейники, і шкільних музеїв, і державних, теж тримають оборону - на своєму, не менш важливому, фронті. Ворог не зможе знищити націю, допоки жива її культура та автентичні традиції.

ЗАВДАННЯ І РОЛЬ МУЗЕЮ НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ У ФОРМУВАННІ ПАТРІОТИЧНОЇ СВІДОМОСТІ МОЛОДІ

Онищенко Наталія,

викладач вищої категорії, викладач-методист
ВСП «Хорольський агропромисловий коледж ПДАУ»,

м. Хорол

super-natalya-ruban@ ukr.net

Сучасні умови в житті українського суспільства, вторгнення агресора на територію держави та введення воєнного стану потребують докорінного вдосконалення виховної роботи

серед молоді, зокрема студентської. Вимоги до її форм і методів зростають, актуалізуються нові проблеми, які раніше були менш значущими. Це стосується і нового бачення багатьох аспектів патріотичного виховання, вивчення історичного минулого, поглиблення змісту досліджень подій, явищ і процесів попередніх періодів, років.

Дуже важливо, щоб ми і ті, хто прийде нам на зміну, не шукали ідеалів і зразків десь далеко за межами країни, на згарищах воєн чи майданах, а починали з того, що пам'ятали про свої витоки, про спадкоємність поколінь, нерозривний зв'язок часів, про те, що герої і справжні патріоти живуть і сьогодні серед нас, щоб не лишала гордість кожної людини за свою малу Батьківщину, за свій край, за навчальний заклад, в якому навчався або працюєш, і щоб усі крапці людські якості, успадковані нами за багато сторіч, проростали міцними і надійними паростками в душах і характерах сучасників, у їх повсякденних справах.

У зв'язку з цим нового звучання набуває історія вищого навчального закладу, яка є цінним джерелом необхідних для нинішнього покоління студентів знань про те, що передувало, було підґрунтям і основою сьогоднішніх успіхів і досягнень того навчального закладу, який дає їм диплом про спеціальну освіту. Усвідомлення цього і є чинником уважного ставлення до музею історії ВСП «Хорольський агропромисловий фаховий коледж ПДАУ».

Саме музей є візитівкою коледжу, його трибуною, рекламою. Він – складова інфраструктури коледжу. Музей щоденно гостинно відкриває двері для десятків відвідувачів, які прагнуть ознайомитися з історією та сучасними досягненнями навчального закладу. Музей наочно демонструє все те краще, що досягнуто навчальним закладом у підготовці висококваліфікованих спеціалістів для аграрної галузі, у культурному та спортивному житті коледжу, міста, області, України.

Коледж – це заклад, де все підпорядковане навчальному процесу, покликаному підготувати висококваліфікованих спеціалістів. Він традиційно стоїть на «трьох китах»: навчанні, вихованні та освіті. До всіх цих функцій повною мірою причетний і музей історії коледжу. Мета його діяльності:

- сприяння естетичному і культурному вихованню студентської молоді шляхом популяризації досягнутого навчального закладу за роки його існування;
- усвідомлення студентами того, що Хорольський агропромисловий коледж ПДАА став часткою їх життя і накладає на них певні громадянські обов'язки;
- пропаганда досягнень навчального закладу серед учнівської молоді міста та області;
- збереження та примноження досягнень кращих викладачів та випускників коледжу.

За майже 45 років існування музеє коледжу став тим центром, де зосереджено відомості про педагогічну діяльність викладацького складу та досягнення випускників за, більш, ніж 90-річну історію існування навчального закладу. Роки минають, змінюються покоління, а музей залишається невичерпною скарбницею людської пам'яті, зберігаючи документи, матеріали, фотографії та особисті речі, пам'ятні знаки, кубки, нагороди, подарунки – усе те, що дозволяє студентам та абітурієнтам доторкнутися душею до живої історії, показати різні аспекти діяльності навчального закладу з підготовки висококваліфікованих спеціалістів.

Сьогодні в музеї нараховується понад 450 одиниць зберігання основного фонду і близько 150 одиниць допоміжного. Із року в рік у музеї фіксуються всі найбільш важливі події у житті коледжу, його кращих викладачів та випускників. Накопичується друкований матеріал та численні фотографії. Гордістю музею є колекція випускних альбомів та планшетів, які збираються від часу перших випусків у 1930–1941 р. і до 2022 р. включно.

Для успішного проведення культурно-масової діяльності, важливе значення має правильно організована та оформлена експозиція музею. У 2007 р. було проведено корінну реконструкцію приміщення музею та реекспозицію всіх розділів. На основі наявних експонатів, у результаті вивчення історичних та архівних джерел, спогадів ветеранів праці та випускників коледжу був розроблений тематико-експозиційний план музею, за яким і створювалася експозиція. Експозиція побудована за хронологічно-тематичним принципом, у ній представлено матеріали від

часу відкриття реального училища у 1908 р. і до сьогоднішніх днів. До експозиції включено оригінальні експонати. Основними ідеями, втіленими в ній, є увічнення славної історії навчального закладу, показ ролі та місця колективу у розв'язанні завдань сучасного і перспективного розвитку коледжу, відображення великого навчального доробку колективу, виховання студентства на славних трудових і бойових традиціях навчального закладу. Цікаві матеріали про сучасне життя коледжу вміщено у тематичних стендах «Із життя відділень». Такий розділ я б запропонувала розташовувати освітнім закладам у приміщенні, де постійно працює приймальна комісія. Отже, через музейні експонати абітурієнти та батьки мали б можливість ознайомитися з основними аспектами роботи кожного конкретного відділення: матеріальним забезпеченням, роботою викладацького складу, базами проходження виробничої практики тощо.

Мета музею історії коледжу — вчити, розвивати, виховувати, — реалізується у процесі безпосередньої участі студентів у багатогранній музейній діяльності. Музей ВСП ХАФК ПДАУ використовує всю сукупність форм і методів своєї діяльності для роботи із молоддю комплексно і систематично. Нове в експозиціях з'являється тому, що досліджуються маловідомі сторінки з історії навчального закладу, в результаті чого музей поповнюється новими матеріалами, зміцнюються зв'язки ВСП ХАФК ПДАУ з господарствами області.

У музейній роботі, спрямованій на патріотичне виховання, важливу роль відіграє Рада музею та актив, що склався навколо неї. Вони стали розв'язувати такі важливі завдання, як збирання матеріалів про минуле коледжу, ведення літопису сучасного коледжу, популяризація історії закладу, його досягнень у місті та за його межами, виховання студентства на кращих традиціях коледжу, профорієнтаційна робота серед учнівської молоді тощо. Активісти музею встановлювали зв'язки з ветеранами коледжу, з членами сімей викладачів, збирали спогади, книги, рукописи та інші експонати для музею. Адже для нинішнього покоління студентів дуже важливо встановити найменші деталі в історії навчального закладу. Особливо цікавими є спогади викладачів ветеранів праці, випускників коледжу.

Найважливіша частина діяльності музею історії коледжу в патріотичному вихованні – проведення масової роботи. Форми її різноманітні, але найбільш поширеними є екскурсії. Найчастіше проводяться екскурсії оглядові, коли показується вся експозиція музею, рідше — тематичні. Наприклад, для абітурієнтів, гостей коледжу в День відкритих дверей, слухачів підготовчих курсів проводяться оглядові екскурсії «Коледж із минулого до сьогодні». Такі групи з особливою увагою слухають розповідь про історію коледжу – адже слухачам належить навчатися у закладі. Багато з них стали студентами коледжу саме після екскурсії до його музею, участі у Днях відкритих дверей, зустрічей з видатними випускниками та викладачами-ветеранами праці. Щорічно наші гості — студенти інших технікумів, коледжів, обов'язково студенти перших курсів коледжу приходять на екскурсії до музею. Із перших днів перебування в коледжі студенти перших курсів, слухаючи лекції з його історії та про свою майбутню спеціальність, приходять на екскурсію до музею *alma mater*. Сюди їх запрошують на уроки мужності.

Тісний зв'язок випускників із рідним навчальним закладом не переривається навіть через багато років після його закінчення. Проводити щорічні зустрічі випускників у останню неділю травня, незалежно від обставин (реально чи віртуально) — одна з непохитних традицій ВСП ХАФК ПДАУ. Традиційно в них беруть участь не тільки викладачі, співробітники та студенти, але і батьки, абітурієнти, які під час свята стають і відвідувачами музею, залишають свої записи в книзі почесних гостей, дарують пам'ятні подарунки.

Група студентів, що реєструють прибулих цього дня гостей, проводить значну роботу, спрямовану на встановлення прізвищ та адрес випускників, які після закінчення коледжу: досягли значних успіхів у трудовій діяльності; мають сторінки воєнної біографії, учасники бойових дій в ході війни на сході, російсько-української війни; належать до студентських династій; займаються науковою та викладацькою роботою; є авторами підручників, посібників, монографій тощо; досягли успіхів у творчій діяльності — поетичній, пісенній, образотворчій.

Уся робота музею — це наочний приклад того, як нинішні студенти повинні своїм навчанням і справами укріплювати й примножувати славу і традиції своєї *alma mater*, прагнути стати висококваліфікованими спеціалістами, достойними продовжувачами традицій попередніх поколінь студентів; дбайливо ставитись до всього того, що створене розумом і працею ряду поколінь викладачів, співробітників і студентів.

Використовуючи архіви коледжу, міський та обласний, пізнаючи і пропускаючи крізь себе історію рідного навчального закладу, молоде покоління вже не залишиться байдужим до майбутнього свого коледжу та викладачів, а, залишаючи рідні стіни, з готовністю і впевненістю продовжить славні традиції старшого покоління.

А нам є ким пишатися... Це і висококваліфікований викладацький колектив, і наші славні випускники, які і створюють славні традиції навчального закладу.

Підготовлені навчальним закладом фахівці завоювали заслужений авторитет як спеціалісти та вмілі організатори сільськогосподарського виробництва, а також ті, хто сьогодні стали на захист свободи і незалежності нашої України.

Список літератури

1. Белофастова Т. Ю. Педагогічні засади діяльності музею як соціально-культурного центру. [Автореф. дис. канд. пед. наук]. Київ: КНУКіМ, 2003. 18 с.
2. Караманов О. В., Ласкій І. В. «Педагогічний марафон» як форма ефективної організації взаємодії з учнями у музейному просторі. Роль музеїв у культурному просторі України й світу: стан, проблеми, перспективи розвитку музейної галузі (Збірник матеріалів загальноукраїнської наукової конференції з проблем музеезнавства, присвяченої 160-річчю заснування Дніпропетровського історичного музею ім. Д. І. Яворницького). Випуск 11. Дніпропетровськ: АРТ-ПРЕС, 2009. 608 с.
3. Караманов О.В. Роль музейної педагогіки у процесі соціалізації особистості. Вісник Львівського університету. Серія педагогічна 2007, Вип. 22. С. 58–64.

РОЛЬ МУЗЕЙНОЇ ПЕДАГОГІКИ ПІД ЧАС ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ У ВОЄННИЙ ЧАС

Песоцька Юлія,

аспірантка,
кафедра соціальної педагогіки та соціальної роботи,
Уманський державний педагогічний
університет імені Павла Тичини,
м. Умань
pesotskaya2017@gmail.com

Музейна педагогіка у сучасній системі освіти є сполучною ланкою між музейними закладами та закладами освіти. За допомогою використання засобів музейної педагогіки освітній процес стає більш ефективним, а також це сприяє формуванню особистості учня та студента, майбутнього фахівця, подоланню міжкультурних стереотипів тощо.

І. Удовиченко вважає, що музейна педагогіка – це «педагогічна дисципліна, що вивчає шляхи становлення гуманістичного світогляду, що базується на духовних цінностях, а також специфіку інтелектуального, етичного і естетичного розвитку особистості в процесі музейної комунікації» [1, с. 12]

Вважаємо, що використання засобів музейної педагогіки може сприяти організації освітнього процесу для дітей та молоді з особливими освітніми потребами, у тому числі внутрішньо переміщеним.

Ураховуючи той факт, що наразі в Україні війна було проведено опитування щодо доцільності використання засобів музейної педагогіки у воєнний час під час освітнього процесу. Опитування було проведено серед здобувачів освіти та науково-педагогічних працівників Львівського національного університету імені Івана Франка та здобувачів освіти Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини. Для цього було розроблено анонімну анкету, яка включає 10 запитань.

Опитування сприяло у вивченні думки майбутніх фахівців, зокрема педагогів, соціальних працівників та практичних психологів, щодо необхідності та значимості використання засобів музейної педагогіки під час освітнього процесу у період війни.

На питання «Чи використовували засоби музейної педагогіки під час освітнього процесу до воєнного стану?» 41,9 % опитуваних відповіли ствердно, 58,1 % вказали, що ні. Отримані результати вказують на те, що засоби музейної педагогіки використовують під час освітнього процесу, хоча вони є не достатньо популярним інструментарієм у освітньому середовищі.

1. Чи використовували засоби музейної педагогіки під час освітнього процесу до воєнного стану?
31 r;ответ

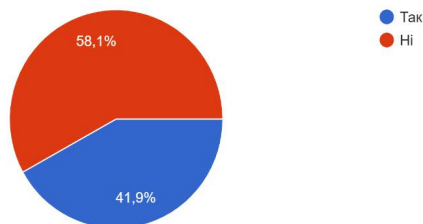
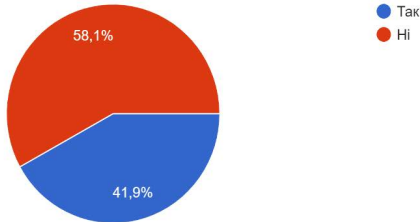

Рис. 1. Результати опитування на питання «Чи використовували засоби музейної педагогіки під час освітнього процесу до воєнного стану?»

Однак на питання «Чи є доречним та необхідним використання засобів музейної педагогіки під час освітнього процесу під час війни?» 64,5 % респондентів вказали, що це є доречним та необхідним, 29 % зазначили, що ні, 9 % — важко відповісти і 3 % — не знаю. Як бачимо, кількість респондентів, які вважають необхідним використання засобів музейної педагогіки під час освітнього процесу під час війни зростає. Можна сказати, що це обумовлено тим, що музейна педагогіка сприятиме формуванню громадянської позиції, прищеплення української культури, традицій та звичаїв, поглиблення знань історії Батьківщини та ідентифікація себе як українця.

1. Чи використовували засоби музейної педагогіки під час освітнього процесу до воєнного стану?

31 ответ

Результати опитування на питання

«Чи є доречним та необхідним використання засобів музейної педагогіки під час освітнього процесу під час війни?»

Окрім вищезазначеного, інтерактивність музейної педагогіки сприятиме зменшенню соціально-психологічної напруги під час освітнього процесу, налагодженню контактів, подоланню соціальних бар'єрів, згуртуванню колективу тощо. Це допомогатиме внутрішньо переміщеним діткам інтегруватися у нове освітнє середовище, знайти нових друзів. Особливо це є важливим для дітей з особливими освітніми потребами. Успішність їхньої соціальної адаптації залежить від багатьох чинників, забезпечення сприятливих умов для навчання – один із найважливіших факторів.

Також на тлі війни використання засобів музейної педагогіки можна використовувати з метою формування етнічної толерантності, гуманності, доброзичливості, небайдужості до чужих проблем тощо.

Отже, використання засобів музейної педагогіки під час освітнього процесу буде розв'язувати низку проблем. Створення сприятливого клімату у закладі освіти є одним із ключових завдань адміністрації та педагогів, викладачів та вчителів. Саме тому засоби музейної педагогіки можуть стати інструментарієм, за допомогою якого, по-перше, можна забезпечити соціально-психологічний комфорт, по-друге, використовувати під час навчання та викладання. Вважаємо, що використання засобів

музейної педагогіки є доцільним під час освітнього процесу. Це буде робити освітній процес більш ефективним. Однак дослідження не вичерпує розв'язання проблеми, а навпаки окреслює подальші напрямки роботи.

Список літератури

1. Удовиченко І. В. (2017). Музейна педагогіка: теорія і практика: наук.-метод. посіб. Київ: Логос, Національний музей історії України, 72 с.

МУЗЕЙ І ВІЙНА

Поліщук Оксана,

директор Сквирського міського народного
краєзнавчого музею відділу культури, молоді і спорту
Сквирської міської ради,
м. Сквиря

Російська війна в Україні забирає не лише життя українців — вона знищує її культурну спадщину. Бомби руйнують музеї, бібліотеки, церкви й мечеті, університети й театри.

Російські військові вивозять з окупованих територій, не тільки речі наших земляків, а й культурну спадщину — картини Айвазовського і Куїнджі, скіфське золото, манускрипти; вони також викрадають музейних працівників.

24 лютого, коли росія напала на нашу країну, я, як директор, в першу чергу, діяла за музейним протоколом — незважаючи на загальну паніку та розгубленість, пішла на роботу й почала збирати найцінніші експонати та пакувати їх. Документацію сховала у сейфі.

З 26 лютого при міському будинку культури почав працювати пункт гуманітарної допомоги. У наші обов'язки входило розвантажувати машини, які приїжджали з підприємств і сіл району з продуктами харчування, одягом тощо. А потім завантажувати транспорт, який віз допомогу в зони бойових дій. Було дуже важко морально та фізично, було холодно, але ми робили, що могли — тягали ящики, мішки, пакети на рівні з чоловіками.

Згодом, через декілька днів, до цієї роботи додалася ще одна — ми обслуговували військових, тероборону та переселенців. Ми всі перекваліфікувались на вантажників, психологів, швачок. Завдяки своїм друзям полякам, змогли діставати гуманітарну допомогу, військову амуніцію тощо. Під час коротких перерв встигали провести маленькі екскурсії тими залами, де лишились експонати.

Такий графік роботи тривав приблизно до Великодня. Ми зморені, без жодного вихідного, але, бачачи очі переселенців, військових, розуміли, що не маємо права опускати руки. Ми хотіли якось усіх розрадити, підтримати. Хтось малював картини, хтось писав жартівливі пости і кріпив просто біля свого столу.

Перед Великоднем всі одноставно вирішили відкривати музей. Було трохи лячно, але все ж таки ризикнули. Спочатку проводили екскурсії. Люди були дуже задоволені, що хоч якось їх розрадили. Згодом продовжили виготовляти мотанки в ріст людини, створили колекцію «Пори року», проводили майстер-класи. Гарно провели свято «Дня Вишиванки» і плануємо відкривати табір вихідного дня при музеї.

Попри все, музей має жити власним життям, коли є така можливість. Ми живемо і даруємо радість людям, показуємо нашу неймовірну історію. А ще створюємо нову експозицію — «Війна — очима янгола», присвячену загиблому воїну Руслану Боровику.

МУЗЕЇ ЯК ВАЖЛИВИЙ ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ ІСТОРИЧНОЇ СВІДОМОСТІ ГРОМАДЯН

Правник Тетяна,

вчитель історії,

Сарненський ДПТНЗ «Сарненський аграрний ліцей»,

м. Сарни,

kvitkaalisa0@gmail.com

Музеї – це надійні зберігачі історичної пам'яті і спадщини минулих часів. Музеї мають велике значення у нашому житті, оскільки в них віддзеркалилося життя тих людей, які

жили давним-давно і не тільки. Музеї являють собою історію, а без історії немає майбутнього, а значить, складно буде його побудувати.

Сучасна наука визначає музей як науково-дослідницьку та науково-просвітницьку установу. Це означає, що працівники музеїв не тільки зберігають цінні експонати, вони ще їх вивчають та знайомлять з ними інших людей через екскурсії та друковані видання.

Спочатку поняттям «музей» окреслювали колекцію предметів мистецтва і науки, а потім і установу, в якій доступні експонати. Потім до поняття додалися науково-дослідницька і педагогічна діяльність музеїв. Навіть у Законі України «Про освіту» [2] визначені вимоги до освітньої діяльності, де серед найважливіших названі задачі формування культурно-історичних цінностей, патріотичного виховання, виховання громадянства. Одним із найактуальніших завдань сучасного суспільства є створення сприятливих умов для формування повноцінної, здорової особистості, орієнтованої на загальнолюдські, культурно-історичні, художньо-естетичні, духовні цінності. Саме тому в навчальних закладах відвідування музеїв входить до освітньо-навчальної програми.

Отже, музеї виконують низку функцій, серед яких: освітня, виховна, просвітницька, соціальна. Також існують і додаткові функції: комунікативна, організації корисного дозвілля, символічного впливу на суспільство, загального збереження національної і культурно-історичної пам'яті, впливу на різні сфери життя суспільства й індивіда, соціально-культурна тощо.

Наприклад, у системі виховної роботи місія музею – активне формування особистості. Благодійна, соціально-значуща діяльність музею гуртує і дорослих, і дітей, надаючи освітньому та виховному процесу абсолютно нові якості. Музей формує почуття причетності та поваги до минулого.

Завдяки музеям відбувається реалізація процесу трансляції та інтерпретації історико-культурної спадщини, її збирання, організація процесу формування особистості через входження в культуру і осягнення її цінностей та сенсів. Окрім того, завдяки музеям відбувається отримання знань, засвоєння культурних

норм і цінностей, соціального досвіду та передачі досвіду, який акумульовано у пам'ятках матеріальної і духовної культури [6].

Зараз існує дуже багато музеїв різних типів: історичний, краєзнавчий, природно-науковий, літературний, музичний, театральний тощо. А з розвитком комп'ютерної техніки з'явилися віртуальні музеї.

В Україні діють як державні музеї, так і відомчі, комунальні та приватні. Загальна кількість яких нараховується близько п'яти тисяч, що є найбільшою кількістю у Світі, до прикладу: в Німеччині кількість музеїв становить 3200, у Британії – 2200, у Франції – 1900, в Італії – 1800. При чому, за роки незалежності кількість музеїв збільшилось більше ніж удвічі [2].

У період воєнного стану виникає проблема збереження культурного спадку. Загальновідомі слова Альфреда Розенберга: «Достатньо знищити пам'ятки культури народу, щоб уже в другому поколінні він припинив своє існування як нація» [1, с. 153].

Гіркий досвід Другої світової війни показав масштаби нищення культурних цінностей: як за межі України було вивезено значну кількість етнокультурних цінностей, знищено та пограбовано понад 70% музейних колекцій України, серед них – зібрання найбільших в Україні історичних музеїв – Київського, Дніпропетровського, Харківського і Львівського [4, с. 209].

Найболючіша для кожного українця є Російсько-українська війна (з 2014): війна на сході України (з 2014), переросла у повномасштабне військове вторгнення в лютому 2022 року.

Для більшості громадян України напад Росії у 2014 став шоком. Однак події 24 лютого 2022 року сколихнули не лише український народ, а й увесь світ: Верховна Рада визнала дії російських військ в Україні від 24 лютого геноцидом українського народу. Російські війська завдають авіаударів по ключових об'єктах військової та цивільної інфраструктури, руйнуючи аеродроми, військові частини, нафтобази, заправки, церкви, школи та лікарні.

Воєнна агресія РФ проти України зумовила найглобальніші виклики збереження культурної спадщини України, яких не було з часів Другої світової війни: окрім нищення, гостро постала загроза незаконного привласнення та вивезення куль-

турних цінностей з музейних фондів України на територію РФ, зокрема в зонах активних бойових дій та на тимчасово окупованих територіях.

Від початку війни було зрозуміло, що масове знищення культурної спадщини неминуче, починаючи з 24 лютого 2022 року до культурних втрат України вже відносять:

- Художній музей імені Архипа Куїнджі у Маріуполі (в якому зберігались оригінали робіт українських художників Івана Айвазовського, Миколи Глуценка, Тетяни Яблонської, Михайла Дерегуса та інших);
- Історико-краєзнавчий музей Марії Примаченко (Київська область);
- Бабин Яр та Музей Голокосту;
- Національний літературно-меморіальний музей Григорія Сковороди (Харківська область) та багато ін.

Як видно, ця війна ведеться не лише за територію України, а й проти культури й історичного надбання усього українського народу. Росія хоче знищити все, що відрізняє українців у культурному плані і що є важливим для нас, як для нації.

Оскільки музеї зберігають пам'ять та історію, то у період воєнного часу вони зазнають знищення та розкрадання.

Як зазначає польський дослідник Ян Прушинський: «знищення культурної спадщини призводить не тільки до безповоротного знищення доказів культурної тотожності, але, що ще гірше, до скалічення історичної свідомості» [3, с. 48].

Для порятунку музеїв у Польщі створено Комітет порятунку музеїв України. Також музей мистецтва Метрополітен (США) надав низку практичних порад та відеороликів з експертними консультаціями щодо методів збереження музейних артефактів під час війни.

Музеї мають величезний вплив, вони формують суспільну думку, тому роль музеїв в освітньому процесі у період воєнного важко перебільшити. Музеї виникли в ті часи, коли у людства і суспільства з'явилася потреба озирнутися назад, а також через потребу до самопізнання та саморозвиток.

Музей створює особливе освітнє середовище для формування цілісного ставлення до культурно-історичної спадщини та

являє собою культурно-історичний феномен, ціннісно-орієнтуючий людину у історичній дійсності. Музей через свої специфічні можливості здатний дати емоційно-оціночні знання про культурно-історичне минуле. Освітній процес у музеї, на відміну школи, відбувається у особливому, естетично-значимому, інформаційно-насиченому, предметно-просторовому середовищі, де людина відчуває свою причетність до минулого.

Отже, музей сьогодні розглядається як важливий інструмент навчального процесу, який виконує функції додаткової освіти та здійснює їх у специфічній формі – символічному акті зустрічі минулого та сьогодення, у діалозі музею та слухача, що володіє правом вибору та інтерпретації побаченого та почутого.

Тільки спадок, який зберігають музеї, формує людину, зберігає традиції, показує життя нашого народу. Тим паче, у наш не простий час, період воєнного стану, коли підростаючому поколінню так необхідні матеріальні докази, того шляху, який пройшов наш народ. Гордість приналежності до українського народу та гордість, що ти живеш тут і зараз – у цій чудовій країні з такими великими минулим і не менш прекрасним майбутнім, та радість, що ти можеш показати нащадкам традиції народу через збереженні культурні цінності.

Дуже важливим є питання відвідування музеїв, адже вони інтелектуально збагачують, розширюють світогляд, залучають вас до прекрасного, дозволяючи вам відчувати ставлення до світу та часу. Люди відвідують музеї, тому що там щось інше, на що не натрапиш у повсякденному житті.

Список літератури

1. Акуленко В. Охорона пам'яток культури в Україні 1917–1990. Київ, 1991.
2. Про освіту: закон України від 5 вересня 2017 року № 2145-VIII URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>
3. Прушинський Я. Пам'ятки старовини. Культурні цінності. Спадщина. Повернення культурного надбання України: проблеми, завдання, перспективи. (Матеріали науково-практичного симпозиуму «Правові аспекти реституції культурних цінностей: теорія і практика». Київ, грудень 1996). Київ, 1997. С. 48–51.
4. Скрипник Г. Етнографічні музеї України. Київ, 1989.

5. Фіщук О. Україна – музейна Країна URL: <https://www.unian.ua/culture/358865-ukrajina-muzeyna-krajina.html>
6. Шляхтина Л. Рекреационно-образовательная миссия современного музея: образование или развлечение? Вопросы музеологии. 2013. № 2(8). С. 206–212.

КОНСПЕКТ ПЕРШОГО УРОКУ 2022–2023 НАВЧАЛЬНОГО РОКУ НА ТЕМУ: «УКРАЇНА – КРАЇНА ПЕРЕМОЖЦІВ»

Проців Микола,

заступник директора з наукової роботи,
Бережанський краєзнавчий музей,
м. Бережани
mprociv@ukr.net

Російсько-українська війна, на жаль, триватиме 1-го вересня 2022 року. Це буде 3126 день війни. Я не впевнений, що учні підуть у свої школи. З огляду на безпеку, Перший дзвінок, Перший урок у школах відбуватиметься онлайн. Ймовірно, що його тема буде пов'язана з війною, яка триває 9-й рік. Важливо, щоб на уроці учні отримали позитивну інформацію, що ґрунтується на переможних моментах наших Збройних Сил, наших артистів, спортсменів... Молоді треба прививати ДНК переможців, «Бо плач не дав свободи ще нікому, А хто борець, той здобуває світ» [1]. Слухачі мають у черговий раз переконатися, що «Україна – країна переможців».

Один із моїх улюблених форматів – «Конспект майбутніх досліджень». До уваги – своєрідний «Конспект Першого уроку» 2022 року на тему: «Україна – країна переможців».

План уроку

1. Україна – країна переможців.
2. Герої Землі Бережанської.
3. Експозиція музею – місце проведення уроку
4. Шляхи поповнення фондів музею та розширення експозиції.

5. Збір інформації про героїв ЗСУ, волонтерів, людей, які допомагають наближувати перемогу.

6. Волонтерський рух — ще один вагомий вимір війни.

Чорнобаївка, герої «Азовсталі», «Привид Києва», острів Зміїний, «Русській корабель іді...» — це ті мільярні маркери, що творять систему координат сьогодення. Поруч з ними – успіхи українців у різних сферах життя: перемога «Kalush Orchestra» на Євробаченні-2022», успішний виступ нашої команди на Дефлімпійських іграх, товариські благодійні ігри футбольних команд «Динамо» (Київ), «Шахтар» (Донецьк), здобутки легкоатлетки Тані Когут, яка гідно представляє наше місто на різних змаганнях.

У рамках проекту «Музей як навчальна платформа» Бережанський краєзнавчий музей тісно співпрацює з освітніми закладами територіальної громади. Музейники є їх партнерами у справі національного і військово-патріотичного виховання учнів, керуються відповідними нормативно-правовими документами [2]. Є добра співпраця з Тернопільським обласним комунальним територіальним відділенням МАН України.

Бережанщина у кожен відповідальний період історії України мала своїх героїв національно-визвольних боїв: січові стрільці, члени ОУН-УПА, шістдесятники, учасники УГС, майданівці, герої російсько-української війни. Семеро з них віддали за нашу незалежність своє життя за останні 8 років. Трое з них — Устим Голоднюк, Максим Ридзанич та Віталій Скакун – удостоєні звання Героя України. Усі — посмертно.

Устим Голоднюк — студент Бережанського агротехнічного інституту, громадський діяч Євромайдану, борець 38 сотні самооборони Майдану, який захищав з листопада 2013 року. Загинув 30 лютого 2014 року. Звання Герой України з удостоєнням ордена «Золота Зірка» (21 листопада 2014, посмертно) присвоєно за громадянську мужність, патріотизм, героїчне відстоювання конституційних засад демократії, прав і свобод людини, самовіддане служіння Українському народу, виявлені під час Революції гідності [3]. Один із скверів у центральній частині Бережан названо іменем Устима Голоднюка. «Почесний громадянин міста Бережани» (посмертно).

Олександр Філь – солдат аеромобільно-десантного взводу аеромобільно-десантної роти аеромобільного-десантного батальйону військової частини А0284 ЗСУ. 16 серпня 2014 р. у результаті смертельного поранення під час виконання бойового завдання в районі проведення АТО біля села Хрящувате під Луганськом Олександр Філь загинув на 20-у році життя. За особисту мужність і героїзм, виявлені у захисті державного суверенітету та територіальної цілісності України посмертно нагороджений орденом «За мужність» III ступеня. «Почесний громадянин міста Бережани» (посмертно).

Максим Ридзанич. Герой України, захисник Донецького аеропорту (позивний «Адам»). Загинув 20 березня 2015 р. біля селища Опитне Ясинуватського району Донецької області. Воїн, спецпризначенець, десантник, старшина Збройних сил України, спортсмен, підприємець.

Володимир Дідух – водій карети швидкої допомоги. Підірвався на міні під час евакуації поранених.

Віталій Скакун – випускник Бережанської школи № 3. Президент України Володимир Зеленський 23 травня вручив ордени Золота Зірка українським військовослужбовцям, яким присвоєно звання Героя України, та сім'ям загиблих захисників, яких удостоїли звання посмертно. Нагороду отримала сестра сапера і матроса Віталія Скакуна, який разом із побратимами одним із перших давав відсіч російським окупантам на Кримському перешийку. Віталій був добровольцем, який замінував і підірвав міст Генічеськ-Арабатська Стрілка. Він загинув під час вибуху. Віталій Скакун своїми діями значно сповільнив наступ танкової колони ворога, що дозволило підрозділу передислокуватися і організувати оборону.

Руслан Рудіч наче випробовував долю. Вже демобілізований учасник бойових дій, він знову пішов на війну. Загинув 21 квітня 2022 року.

Юрій Дадак (Руф) – народився в Бережанах. У 2011 році брав участь у фестивалі «Рурисько». Загинув 1 квітня 2022 року. Нагороджений орденом «За мужність» (посмертно).

Музей постійно поповнює та розширює експозицію про російсько-українську війну, готує інформаційні матеріали.

Нам у цьому допомагають волонтери волонтерського центру «Бережани» – водії, які регулярно доставляють допомогу ЗСУ до підрозділів на передову, та військовики, які бувають у центрі. Важливо розповідати про війну мовою реальних експонатів (уламки набоїв, солдатські пайки, особисті речі захисників...) з використанням спогадів безпосередніх учасників бойових дій.

Недавно, 3–17 травня цього року, музей реалізував проект «Музейна неШкола», у рамках якого понад 30 дітей переселенців і бережанців мали заняття на різних локаціях: майстер-класи в музеях, спостереження через біноклі птахів на бережанському ставі, краєзнавчі прогулянки, філософські бесіди на природі.

Частина дитячих робіт стали експонатами музею. Волонтери з волонтерського центру «Бережани» передали свої роботи, виконані під час майстер-класів Оксани Муравльової з Краматорська. Це – ляльки-мотанки, файнички, малюнки, різні обереги. Такі ж вироби відправлялися на передову нашим захисникам.

Ще одну сторінку війни описує філателія. Марка «Русській військовий корабель іді...» стала справжнім раритетом і дуже бажаним предметом колекціонування. У нашому музеї є два конверти із спеціальним погашенням цих марок (номінал F I W) в Тернополі 12 квітня та «Русській військовий корабель... ВСЬО!» із спец погашенням у Тернополі 23 травня. Ці філателістичні випуски започаткували розділ «Філателія» в експозиції про російсько-українську війну.

Історія міста, громади, країни пишеться сьогодні. Важливо збирати інформацію про всіх, хто захищає державу, допомагає Збройним Силам України: записувати спогади учасників бойових дій і волонтерів, збирати речові експонати, світлини. Усе це накопичується в окремому фондї та стане в нагоді при проведенні майбутніх виховних заходів.

Війна має різні виміри. Про неї можна говорити мовою жорстоких цифр: тисячі невинно вбитих, поранених і тих, що пропали безвісті. Про втрати економіки та соціальної сфери. Про окремих героїв і масовий героїзм. Останнім часом вагомо і голосно заявив про себе волонтерський рух, що об'єднав у своїх лавах одержимих людей, які вирішили допомагати Збройним

Силам України. Волонтерський центр «Бережани» ГО «Бережанський Майдан» працює з 2014 року. З перших днів російсько-української війни допомагає ЗСУ.

У своєму бажанні допомогти армії об'єдналися місцеві та переселенці, учні та вчителі, студенти та викладачі, представники різних професій. У перший місяць війни щодня тут працювало 60–80 осіб: з Бахмута, Бережан, Запоріжжя, Києва, Костянтинівки, Краматорська, Харкова, Чернігова...

Студенти Львівського національного університету, Київської Духовної Православної Академії, Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського», Одеського національного економічного університету, Тернопільського західноукраїнського і педагогічного університетів, Бережанського агротехнічного інституту і Бережанського фахового коледжу працювали пліч-о-пліч з учнями бережанських шкіл, особливо, Бережанського ліцею та Бережанського ліцею імені Богдана Лепкого. Школи волонтерства проходять і слухачі МАН.

Волонтери брали участь у проєкті Бережанського краєзнавчого музею «Музейна НЕшкола», допомагали у заходах з нагоди відзначення Міжнародного дня музеїв, передали музею цікаві експонати.

Що є причиною сили та ефективності волонтерського центру? Це – жертовність окремих мешканців (їх сотні) та цілих громад (Бережани, Вербів, Жовнівка, Жуків, Підвисоке, Посухів, Потутори, Слов'ятин, Урмань, Литвинів...), а також бережанців, і не тільки, з Австрії, Данії, Італії, Іспанії, Канади, Польщі, Словаччини, США, Франції, Чехії...).

Війна триває. Ніхто у волонтерському центрі «Бережани» не втомився щодень наближати жадану Перемогу.

Не втомилися і музейники. Готуємо нові експозиції, заходи та уроки. Ми, як завжди, будемо готові до Першого уроку нового навчального року.

Список літератури

1. Бабій О. Зродились ви великої години. Марш українських націоналістів. URL: <https://ounuis.info/fonds/audio-documents-31/22/gimn-ounzrodylys-my-velykoyi-godyny.html>

2. Указ Президента України «Про Стратегію національно-патріотичного виховання» від 18 травня 2019 року № 286/2019, Наказ Міністерства освіти і науки України «Про затвердження Концепції національно-патріотичного виховання дітей і молоді, Заходів щодо реалізації Концепції національно-патріотичного виховання дітей і молоді та методичних рекомендацій щодо національно-патріотичного виховання у загальноосвітніх навчальних закладах» від 16 червня 2015 року № 641. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/286/2019#Text>
3. Указ Президента України від 21 листопада 2014 року № 890/2014 «Про присвоєння звання Герой України». URL: <https://www.president.gov.ua/documents/8902014-18037>

МУЗЕЙ ЯК МАЙДАНЧИК ДЛЯ РЕАЛІЗАЦІЇ ОСВІТНІХ ПРОЄКТІВ У ПЕРІОД ВОЄННОГО СТАНУ

П'ятченко Сергій,

кандидат філологічних наук, доцент,
завідувач туристсько-краєзнавчого відділу,
Комунальний заклад Сумської обласної ради –
обласний центр позашкільної освіти та роботи
з талановитою молоддю,
м. Суми,
turkraevedu@gmail.com

Сліпченко Тетяна,

методист туристсько-краєзнавчого відділу,
Комунальний заклад Сумської обласної ради –
обласний центр позашкільної освіти та роботи
з талановитою молоддю,
м. Суми,
turkraevedu@gmail.com

Застосування сучасних педагогічних технологій у роботі музеїв закладів позашкільної освіти є важливою складовою їхньої соціально-освітньої діяльності, спрямованої на забезпечення процесу розвитку, організації практичної діяльності педагогічного соціуму. Як ефективний спосіб організації роботи з дітьми та учнівською молоддю проектна діяльність є

важливою не лише для організації освітнього процесу та визначення стратегії й тактики розвитку музею загалом, а і для налагодження взаємозв'язків між структурно-функціональними компонентами сучасного відкритого позашкільного соціально спрямованого освітнього простору. «Освітня роль музейної педагогіки не обмежується лише переказом готових знань та доступом до експонатів з різних галузей науки, мистецтва або техніки, — зазначають сучасні дослідники. Її ідеї реалізують гуманістичну модель навчання, коли значну увагу приділяють розвитку уяви, інтелекту, зацікавлень та навичок спілкування» [1, с. 112].

З огляду на це в умовах воєнного стану важливим напрямком діяльності обласного зразкового музею туризму і краєзнавства комунального закладу Сумської обласної ради — обласного центру позашкільної освіти та роботи з талановитою молоддю стала проектна діяльність. У межах проектів проводиться низка різноманітних за формою і змістом заходів: екскурсій, туристських і краєзнавчих походів рідним краєм, науково-практичних учнівських конференцій, пізнавальних програм, конкурсів, флешмобів експедицій, благодійних акцій тощо. Також ведеться активна просвітницька робота серед мешканців міст, районів, об'єднаних територіальних громад, представників місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування щодо освітньо-виховного потенціалу закладів позашкільної освіти.

Активно долучається учнівська молодь до екскурсійно-краєзнавчих стартапів, під час яких відбуваються екскурсії-подорожі, віртуальні екскурсії, веб-екскурсії, екскурсії-перформанси, підготовка туристсько-краєзнавчих маршрутів Сумщиною, виготовлення роликів про об'єкти історико-культурного, природно-заповідного фонду Сумської області [2, с. 149]. У період воєнного часу ця робота є особливо важливою та актуальною, оскільки деякі об'єкти історико-культурної спадщини Сумщини зазнали руйнацій.

З метою залучення учнівської молоді до активних форм історико-краєзнавчої, пошуково-дослідницької, волонтерсько-благодійної діяльності реалізовується соціально-освітній, національно-патріотичний проект «Голос крові: ми — Українці!».

Завданнями проекту є активізація національно-патріотичного виховання дітей і молоді, привернення уваги державних інститутів, громадських організацій до питань збереження історичної пам'яті народу, упровадження здорового способу життя, фізичного загартування дітей і молоді, виховання моральної, фізичної, психологічної готовності підростаючого покоління до захисту незалежної суверенної держави. Результатом діяльності учасників проекту є творчі та пошукові роботи, публікації в пресі, виступи на радіо й телебаченні, створення експозицій і розділів у музеї туризму та краєзнавства (книги пам'яті, збірки екскурсійно-тематичних маршрутів рідним краєм).

У межах проекту проводиться робота за завданнями обласної краєзнавчої експедиції учнівської молоді «Сумщина в міфах і легендах». Педагоги впроваджують ігрові гейм-технології, проводять із дітьми квест-екскурсії, конкурсно-пізнавальні програми, онлайн-заняття з метою популяризації історико-культурної спадщини, здійснюють збір матеріалів про видатних земляків.

Обласна краєзнавча конференція учнівської молоді «Герої сучасності – серед нас», що також проводиться в межах проекту, сприяє створенню віртуальних сторітелінгів у музеї, проведенню патріотичних флешмобів, збору та систематизації матеріалів про земляків – учасників російсько-української війни, організації пошуково-краєзнавчої, благодійної, волонтерської роботи, створенню електронної Книги Мужності і звитяги.

У межах обласного соціально-освітнього проекту «Кровна родина» з метою ознайомлення учнівської молоді з оберегами української родини, формування пізнавального інтересу до історії свого роду, української нації, її культури й побуту в травні 2022 року проводиться обласна краєзнавча експедиція учнівської молоді «З родини йде життя людини». Програма експедиції передбачає проведення заходів, спрямованих на вивчення історії походження своєї родини, сімейних традицій, родинних реліквій тощо. У 2022 році учасники експедиції працюють за напрямом «Літопис мого роду» – досліджують сторінки родинного альбому, історію походження роду, найдорожчі світлини.

Члени ради музею є координаторами обласного конкурсу соціально-освітніх проектів «Діти розбудовують громаду». У ми-

нулому році учасники конкурсу презентували цікаві, соціально значущі конкретні справи, що відбулися в громадах з ініціативи учнівської молоді: озеленення міст і сіл, облаштування територій біля закладів освіти, розроблення туристичних маршрутів, екологічних стежок, покращення інфраструктури населених пунктів, вирішення проблем забруднення навколишнього середовища, розвитку «зеленого туризму» тощо. Сьогодні цей досвід є корисними для відбудови населених пунктів, що постраждали внаслідок бойових дій, допомоги й підтримки тим, хто конче її потребує. Активна учнівська молодь допомагає волонтерам, долучається до відкриття притулків для бездомних тварин, розчищає завали, упорядковує території населених пунктів, своєю творчістю — віршами, авторськими піснями, малюнками висловлюють підтримку воїнам ЗСУ.

Обласний зразковий музей туризму та краєзнавства комунального закладу Сумської обласної ради — обласного центру позашкільної освіти та роботи з талановитою молоддю також є майданчиком втілення соціально-освітнього проекту «Музей іде до школи», який дає можливість учням не лише ознайомитися з історичними фактами, а й доторкнутися до «живої історії» — геологічних та археологічних знахідок, старовинних предметів ужитку, приміряти старовинний національний одяг, розважитися народними іграми. Основними формами роботи в межах проекту є проведення занять із використанням експонатів музею, організація пересувних виставок, презентацій домашніх колекцій, творчих перфомансів та інсталяцій, а також клубна івент-діяльність [3, с. 29–42].

У період воєнного стану було започатковано обласний соціально-освітній проект «Зберігаємо історію – творимо майбутнє», який має три напрями. За напрямом «Переможемо. Відбудуємо. Втілимо всі наші мрії» учасники проекту досліджують історію архітектурних об'єктів Сумщини, культових споруд, об'єктів інфраструктури, що були зруйновані під час окупації, готують історико-краєзнавчий опис зруйнованого об'єкту та ілюструють фотографіями. Напрямок «Добрий вечір! Ми з України!» передбачає підготовку матеріалів про земляків-героїв, захисників України, військовослужбовців, волонтерів, рятувальників, лікарів, учителів,

працівників комунальних підприємств тощо. За напрямом «А ми тую червону калину підіймемо...» учасники проекту беруть участь у челенджі літературних есе про післявоєнне майбутнє Сумщини, рідного міста, селища, села, закладу освіти тощо. До співпраці в межах означених соціально-освітніх проектів долучаються громадські організації та творчі спілки, органи державної влади та місцевого самоуправління.

Таким чином, діяльність обласного зразкового музею туризму та краєзнавства комунального закладу Сумської обласної ради — обласного центру позашкільної освіти та роботи з талановитою молоддю знаходиться в руслі новітніх культурно-освітніх тенденцій, які «передбачають набуття освіти в просторі культури, а саме поняття «освіта» тлумачиться широко і включає розвиток розуму й інтелекту людини, його душевних і особистісних якостей, ціннісних уявлень про світ» [4, с. 227]. Досвід діяльності з реалізації соціально-освітніх проектів свідчить про їхню високу ефективність у напрямі підвищення соціальної активності дітей та учнівської молоді, створення життєвого та виховного простору вихованців, у якому дитина має можливість реалізувати свою індивідуальну програму творчого розвитку в умовах воєнного стану.

Проектна діяльність дозволяє гуртківцям розвивати пізнавальні навички та вміння, самостійно конструювати свої знання, розвивати критичне та творче мислення, усвідомлювати, де і яким чином ця діяльність може бути використана на практиці. Така діяльність в умовах воєнного стану є ефективною організаційною формою роботи музею та сприяє створенню організаційно-педагогічних умов для розвитку соціальної активності та виховання активної громадянської позиції дітей та учнівської молоді в процесі виконання проектних завдань.

Список літератури

1. Караманов О., Сулімова Д. Сучасні підходи до організації навчання молодших школярів у контексті музейної педагогіки. Вісник Львівського університету. Серія педагогічна. 2008. Вип. 24. С. 109–118.
2. Перепелиця Н. В., Сліпченко Т. В. Реалізація ідеї «живий музей» у закладах позашкільної освіти. Музейна педагогіка в науковій освіті : збірник тез доповідей Міжнародної науково-практичної конференції,

- м. Київ, 25 листопада 2021 р. Київ: Національний центр «Мала академія наук України», 2021. Ч. 2. С. 146–150.
3. Перепелиця Н.В., Сліпченко Т.В. Реалізація методико-педагогічної ідеї «Живий музей» у закладі позашкільної освіти: навч.-метод. посібник. Суми: Нота бене, 2018. 84 с.
 4. Шевченко В. В., Ломачинська І. М. Музеезнавство: навч. посібник для дистанційного навчання. Київ: Університет «Україна», 2007. 288 с.

РОЛЬ МУЗЕЇВ В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ У ПЕРІОД ВОЄННОГО СТАНУ

Радич Наталія,

вчитель історії та правознавства,
Лазівська гімназія Нижньоворітської сільської ради Мукачівського району Закарпатської області
с. Лази
radichnata@gmail.com

Світ — чудове місце, гідне того, щоб за нього боротися.

Музеї — це державні та громадські установи, що займаються краєзнавчо-освітньою діяльністю.

Завжди десятки тисяч громадян України, іноземні туристи, прагнучи збагатити свої знання, зустрітися з прекрасним, відвідують музеї. Музеї дають змогу побувати в давньому минулому, побачити сьогодення людства, його здобутки і навіть заглянути у майбутнє. У музеях України дбайливо зібрано і зберігається все, що нам, українцям, дороге, що є гордістю нашого народу, і це закономірно: адже не вартий майбутнього той народ, який не цінує свого минулого.

Російська Федерація розпочала повномасштабне вторгнення в Україну 24 лютого 2022 р., що стало новим етапом російсько-української війни, розпочатої в 2014 р., і, за деякими оцінками, наймасштабнішою війною в Європі з часів Другої світової. Під час бойових дій багато об'єктів культурної спадщини України були знищені, пошкоджені або потрапили під загрозу.

У роки Другої світової війни (1939–1945 рр.) фашистами було зруйновано і розграбовано десятки музеїв України. Особливо

потерпіли історичні та художні музеї. У повоєнні роки відбудовано зруйновані музеї, частково повернуто вивезені колекції, зібрано нові експонати, створено нові експозиції [1].

Через окупацію більшої частини території України Росією значна кількість музеїв призупинили свою роботу. У багатьох музеях України, колекції розграбовані чи знищені російськими окупантами. Але, незважаючи на російську агресію та жорстоке поводження з пам'ятками історії, ми уже сьогодні спостерігаємо, що музеї поступово і частково відновлюють свою роботу, щоб надати доступ до освіти та можливість заглибитись у світ знань.

Деякі з провідних музеїв країни з початком війни перемістили свої експонати у більш безпечні місця для збереження культурної спадщини. Деякі музеї використовуються як житло для переміщених осіб, наприклад, музей у Вінниці, Івано-Франківську, Львові тощо.

Масштаби знищення нашої спадщини не злічити. 25 або 27 лютого від російського ракетного обстрілу згорів дотла Іванківський історико-краєзнавчий музей у Київській області. У музеї зберігались твори народної творчості, зокрема картини Марії Примаченко та текстильні роботи Ганни Верес. Частину картин та інших експонатів місцеві жителі врятували [2].

1 березня російським ракетним ударом був пошкоджений музей Меморіального центру Голокосту «Бабин Яр» [2]. Також частково був зруйнований краєзнавчий музей у Бородянці. Багато експонатів пошкоджено, але значна частина вціліла. 6 березня було обстріляно й пошкоджено музей-заповідник М. М. Коцюбинського в Чернігові [2]. Того ж дня Харківський університет повідомив про пошкодження свого музею природи. Цей музей постраждав не сильно, але відновлюваних робіт потребує.

7 березня стало відомо про пошкодження Харківського художнього музею, де постраждали фасад, вітражі й розбито більшість вікон. Експонати не пошкоджені [1]. Військові РФ пошкодили обстрілами Тростянецький районний краєзнавчий музей, будівля якого є пам'яткою архітектури XVIII–XIX ст. Окрім того, музей був пограбований. Експонати не постраждали, оскільки були перенесені в інше місце.

Також був пошкоджений фасад та частина експозиції Військово-історичного музею в Чернігові.

14 березня був обстріляний Національний музей-заповідник «Битва за Київ у 1943 році» в Київській області.

Російським бомбардуванням був зруйнований Музей у Маріуполі, що містив понад 500 зразків комп'ютерної техніки від 1950-х до 2000-х років.

9 березня російський обстріл зруйнував Охтирський краєзнавчий музей.

19 квітня з'явилося повідомлення про пожежу внаслідок обстрілів у Маріупольському краєзнавчому музеї. Музей був знищений бомбардуванням та пожежею майже повністю. Багато експонатів частково або повністю згоріли.

Маріупольська міськрада заявила, що російські війська вивезли понад 2000 експонатів до Донецька.

11 березня внаслідок російських обстрілів було частково зруйновано Музей Українських старожитностей — дім Василя Тарновського. Ця оригінальна споруда, розташована в центрі Чернігова, була збудована наприкінці XIX ст. У різні часи тут розміщувалися ремісничі класи для дітей-сиріт, Музей старожитностей з унікальною колекцією художніх творів, експозиція Чернігівського історичного музею, а з 80-х років XX ст. — бібліотека для юнацтва.

Будинок Василя Тарновського пережив обстріли більшовиками в 1918 роках та 1919 роках. Уцілів у Другу світову війну під бомбами німецьких нацистів. Але прийшла московська орда й понівечи-

ла дуже красиву й затишну будівлю-пам'ятку історії місцевого значення.

У Василівці Запорізької області російські окупанти пограбували музей-заповідник «Садибу Попова». Перед тим, як винести із садиби найцінніше, рашисти обстріляли заклад культури з артилерії.

Садиба Попова — єдина в регіоні замкова споруда. Палац було збудовано в 1894 році, він нагадував за архітектурою середньовічні європейські замки. До наших часів збереглися зубчасті стіни з брамою, кілька флігелів, Західний флігель (Англійський замок), цегляна оглядова вежа (донжон) та стайня (кінний двір).

За радянської влади на території садиби розташували свинарник, замок зруйнували, аби з цих матеріалів побудувати будинок культури, у стайнях садиби розмістили школу для дітей із ментальними захворюваннями. У 80-х р. почалася робота зі збереження комплексу. У 1993-ому році в Північному флігелі відкрили музей. Просто перед самим вторгненням Росії, у січні 2022-го р. Садиба Попова вперше відкрила для гостей усі будівлі комплексу. 7 березня російські війська обстріляли Садибу Попова, а 15 березня окупанти виламали всі двері, побили вікна і знищили все, що було на їхньому шляху. Рашисти винесли все, що могли взяти в руки й сумки, вкрали навіть мармуровий унітаз – експонат музею, а оргтехніку розгромили.

Також унаслідок ворожого бомбардування в Маріуполі знищено колекцію приватного некомерційного музею ретрокомп'ютерів та приставок, яка налічувала пів тисячі експонатів. «Ну ось і все, музею комп'ютерів Маріуполя більше немає. Усе, що залишилося від моєї колекції, яку я збирав 15 років, – це лише уламки спогадів на сторінці ФБ, сайт і радіостанція музею», – написав засновник Музею розвитку ІТ-сфери на своїй сторінці у Фейсбук 21 березня.

Музей комп'ютерів Маріуполя – це некомерційний проєкт ентузіаста Дмитра Черепанова. У музеї було зібрано колекцію експонатів із понад 120 зразків обчислювальної техніки та ігрових консолей минулого століття – усього понад 500 експо-

натів ІТ-сфери від 1950-х до початку 2000 х. «Ми не покинули місто в перші дні війни, сподіваючись, що Маріуполь вистоїть і не буде окупований. Але ми дуже помилялися й недооцінили масштаби й жорстокість вторгнення Росії», – зізнався Дмитро. Зараз він з родиною на безпечній території, вірить в перемогу

України, мріє зібрати нову колекцію та відкрити новий музей.

Власне, масштаби знищення української спадщини не злічити. Українські музеї буквально відчули на собі «руській мір». Росії кортить знищити не лише українську армію, але й українську культуру – саме тому музеї та пам'ятки також стають її мішенями. Фіксувати це важливо, адже все це – воєнні злочини РФ, за які вона неодмінно відповідатиме.

Росія віками заперечувала ідентичність України і її право на цивілізоване життя. І сьогодні орда, яка увірвалася 3 місяці тому зі зброєю до нашої країни, нищить усе на своєму шляху. Страждають школи, лікарні, пам'ятки та архітектурні шедеври. Українські музеї зазнають обстрілів, їх розграбовують. Безцінні експонати вивозяться ворогом як трофеї, трощаться російськими солдатами та горять у вогні.

Те, що знову можна було побачити в період Другої світової, повторилося знову. Рашисти вбивають не лише українців, а й наше культурне та історичне надбання. Вони навмисно ціляться в унікальні споруди й символи міст. Оскільки справжня їхня ціль – стерти Україну та будь-які прояви української ідентичності з лиця землі.

Тому ми повинні намагатися зберегти все, що вціліло. Убезпечувати найцінніші пам'ятки від можливих ворожих ракетних ударів або бомбардувань. Фіксувати кожний епізод, документувати всі злочини, скоєні терористичною державою. Світ має знати – ми ведемо боротьбу з варварами, для яких немає нічого святого.

Для належного документування воєнних злочинів, злочинів проти людяності та об'єктів культурної спадщини, скоєних

армією Росії, Мінкульт створив окремий ресурс. Усі, хто мають докази злочинів, можуть надіслати фото та відео. Зусиллями Міністерства докази будуть передані до Міжнародного суду в Гаазі.

Найбільше руйнувань зазнали об'єкти культурної спадщини в Харківській, Донецькій, Київській, Чернігівській, Луганській, Сумській областях – там, де велися або продовжуються бойові дії. Скласти повний список зруйнованих та пошкоджених об'єктів культурної інфраструктури наразі складно, адже частина територій України зараз перебувають під окупацією армії РФ.

Але незважаючи на всі труднощі, ми маємо бути єдиними, сильними, сміливими. Тримати стрій на музейному фронті. Вірити в ЗСУ! Вірити в Перемогу! Все буде Україна!

Список літератури

1. Козлова К. Велике російське руйнівництво: Архітектурні пам'ятки, пошкоджені війною. URL: <https://birdinflight.com/uk/architectura-uk/20220317-great-russian-destruction.html>
2. Культурна Спадщина України, яку зруйнували та знищили окупанти в перебігу російсько-української війни. Національний інститут стратегічних досліджень. URL: <https://niss.gov.ua/news/komentari-ekspertiv/kulturna-spadshchyna-ukrayiny-yaku-zruynuvaly-ta-znyshchyly-okupanty-v>

ІНТЕРАКТИВНИЙ МУЗЕЙ НАУКИ, ВІДКРИТИЙ У ЛЬВОВІ ПІД ЧАС БОЙОВИХ ДІЙ В УКРАЇНІ, ЯК ЗАСІБ ПСИХОЛОГІЧНОЇ РЕАБІЛІТАЦІЇ МОЛОДІ

Савченко Ярослав,

аспірант,

Інститут обдарованої дитини НАПН України,

молодший науковий співробітник,

відділ інформаційно-дидактичного моделювання,

Національний центр «Мала академія наук України»,

savchanyar@gmail.com

На початку військової агресії Російської федерації проти України у 2014 р. одним з основних факторів, який почав впливати на психологічне здоров'я дорослого населення, молоді

та дітей у нашій країні стали бойові дії, вимушене переселення, втрата рідних і знайомих, руйнування будинків тощо [1].

У 2017 р. в Українському кризовому медіа-центрі підрахували, що 580000 дітей постраждали від війни, зазнали значних психологічних і моральних травм [2]. До цього призвело порушення комфортного, звичного ритму життя, втрати домівок і робочих місць батьками, неможливість дітей отримати якісну освіту і необхідність психологічної реабілітації постраждалим.

Важливо зазначити, що в контексті психічного здоров'я такі ситуації дуже часто впливають не тільки на людей, яких вони стосуються безпосередньо (тих хто мешкав у зоні бойових дій), але і потенційно на усіх людей, яким не байдуже те, що відбувається в Україні, та тим, які вболівають за країну та майбутнє молодого покоління. Моральний підсвідомий гніт, що на рідній землі ворог руйнує життя й задає шкоди всьому, що встає на його шляху, не пройшов безрезультатно для жодного українця, що стало потребувати психологічної підтримки, реабілітації постраждалих, відновлення їх працездатності та повернення її до умов нормального життя.

Під поняттям психологічної реабілітації зазвичай розуміють комплекс заходів (медичних, педагогічних, соціальних та ін.) спрямованих на відновлення психічних та фізіологічних сил та здоров'я людини, яка стикається з психічним розладом [3]. Одним із важливих напрямків психологічної реабілітації є заходи, щодо відновлення психофізичного здоров'я, задоволенні потреб людини у соціальних зв'язках, так звана соціально-психологічна реабілітація.

З початком нового етапу війни по всій території України у 2022 р. ця проблема постала з новою силою: кількість біженців за даними ООН тільки за межі України перевищило 5,5 мільйони осіб. Однією з найперших біженців прийняла Львівська область, кількість яких в певний час перевищувала понад 600 000 осіб. Також на Львівщину прибули діти позбавлені батьківської опіки з цілої низки областей та евакуйовані з інших закладів спеціальної та інклюзивної освіти.

Важливо зазначити, що у складі тимчасово переміщених осіб переважають психологічно вразливі категорії, такі, як жінки з

дітьми (переважно це школярі), значна кількість яких зазнала значних стресових впливів безпосередньо від бойових дій. Саме тому перед усіма соціальними інституціями, закладами освіти й науки гостро постали проблеми психологічної консультації, психокорекційної роботи, психотерапевтичної реабілітації переміщених осіб та біженців, зокрема дітей.

Ураховуючи значну кількість евакуйованих дітей до Львова та області, потребу продовження освітньо-наукового процесу, зняття стресової напруженості переміщених осіб, Малою академією наук України, Львівським Tech Startup School Львівської Політехніки, Одеським Музеєм цікавої науки за сприяння Львівської ОДА було прийняте рішення об'єднати зусилля і створити Музей науки та інновацій для дітей (що діє безоплатно у воєнний час).

Для цього у центрі міста Львів (вул. Січових Стрільців, 7) було виділено приміщення, передано 36 інтерактивних експонатів з музею науки Малої академії наук у Києві, частину експозиції Tech Startup School, ігри та прилади Одеського Музею цікавої науки з метою дослідження і випробування цікавих експонатів та приладів, проведення дітьми спостережень, пояснення їм в ігровій формі законів науки.

Переваги інтерактивності, відкритого 5 квітня 2022 р. у Львові музею, полягають у створенні умов для активного процесу залучення відвідувачів до наукового та пізнавального процесу, розвитку інтелектуального потенціалу, зняття стресу й тривожності. Тут можна слухати пояснення наукових законів і випробувати їх, гратись і проводити досліди, спілкуватись з однолітками й змагатись.

Інтерактивний музей науки – це науково-освітнє середовище, яке широко використовує засоби інтерактивної освіти, «hands on» підходу для реалізації моделі партисипації у музейно-педагогічній діяльності. Саме тому інтерактивний музей розширює комплекс заходів, здатних сприяти психологічній реабілітації. З'являється можливість, заволодівши увагою відвідувача, хоча б частково повернути його у русло нормального життя за рахунок реалізації мотивації у навчанні, наукових дослідженнях чи навіть залучення до роботи у музеї. Усе це є особливістю сучас-

ної моделі партисипації, коли, замість споживання інформації, дитина долучається до роботи та створення нового, якісного культурного, освітнього чи будь якого іншого продукту [4].

В умовах, коли інформації надзвичайно багато, а найбільш загрозна для дитячої психіки має ще й найбільшу емоційну привабливість, така модель та її результати набувають нової, надзвичайної актуальності, оскільки превентивне задоволення допитливості дитини не тільки допомагає її реабілітації, але і здатне попередити небажані впливи інформаційного характеру. Сучасне музейне середовище, його креативність та інтерактивність дає змогу заволодівати увагою відвідувачів, занурювати їх у процеси дослідження, провести інтерпретацію різних ідей у площині минулого сучасного та майбутнього [4, с. 34]. Це також дозволяє не тільки з користю провести час, але і відволікти її від суворой буденності військового часу, посилити психологічну врівноваженість, розширити світогляд, відновити психологічне здоров'я та моральний стан.

Список літератури

1. Державна служба України з надзвичайних ситуацій. Представники ОБСЄ, органів влади та регіонального штабу відвідали Київський обласний центр соціально-психологічної реабілітації дітей «Отчий дім». URL: <https://dsns.gov.ua/uk/news/ostanni-novini/23370>
2. Лівий берег. Як війна відбивається на психіці дітей. URL: https://lb.ua/society/2020/09/21/466387__
3. Психолого-педагогічна та медична реабілітація учасників навчально-виховного процесу. URL: <https://web.archive.org/web/20151208111753/http://www.nvo-9.km.ua/stat/stat17.html>
4. Музейна педагогіка в науковій освіті : монографія. Ред. кол.: С. О. Довгий, О. М. Топузов, В. А. Бітаєв та ін.; за наук. ред. С. О. Довгого. Київ: Національний центр «Мала академія наук України», 2020. 334 с.

МУЗЕЙ ІСТОРІЇ УМАНСЬКОГО НУС — НОСІЙ ІСТОРИЧНОЇ ПАМ'ЯТІ ТА ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ ГРОМАДЯНСЬКОЇ ПОЗИЦІЇ

Свистун Оксана,

фахівець I категорії відділу ІВКТТ,
Уманський національний університет садівництва,
м. Умань, Черкаська обл.,
svistun-oksana61@ukr.net

Музей – своєрідна скарбниця історичної пам'яті, храм спогадів, який дає можливість сучасникам привідкрити «завісу часу», переглядаючи фото, поглянути у вічі людям, які залишили після себе слід та спогади на цій землі, зрозуміти їх прагнення, мотивацію. Саме тут можна доторкнутися до предметів, якими користувалися наші пращури, потрапити у ті далекі часи і відчутти атмосферу історичних подій та прослідкувати їх вплив на сьогоднішній день. Музеї були і будуть хранителями людської пам'яті, де кожен, ніби в старовинній скрині може знайти для себе цікаве, переосмислити свої погляди та ставлення до подій чи людей, замислитись над тим, що нас оточує, допоможе прожити не одне життя, а сотні інших життів.

Дуже важливу роль відіграють музеї у розвитку нації, вихованні поваги до національних цінностей, слова, пісні, української мови. Коли молода людина познайомиться з історією та символікою нашої української вишиванки, та перестане бути для неї лише одягом, стає надважливою річчю – оберегом, символом здоров'я, краси, щасливої долі, родової пам'яті, порядності, чесності, любові, святковості. У сучасному світі вишиванка – одяг сили, символ самоідентифікації та нескореності, сучасна зброя, де закодовано нерозривний зв'язок поколінь. Вона викликає гордість за належність до славного, нескореного українського козачого роду. Тому саме музеї дають багатий матеріал для спілкування та осмислення свого

призначення як особистості, як громадянина, викликають у відвідувача почуття гордості за навчальний заклад, місто чи село та державу в цілому.

Музей історії Уманського НУС створений у 1967 році. У його основних та допоміжних фондах налічується понад 15 тисяч одиниць. Це та потужна інформаційна база, яку використовують не лише в роботі музею, але й як довідковий матеріал у роботі аспірантів, студентів, викладачів та працівників інших установ.

Експозиція музею має два тематичні розділи – історія та сьогодення. Усі історичні періоди розвитку навчального закладу в експозиції представлено поетапно, починаючи із часу заснування в 1844 році. Речові пам'ятки розповідають про становлення та розвиток навчального закладу, де його історична хода оживає у фото, документах, рукописах, друкованих виданнях викладачів, випускників, студентів.

Перший період історії університету, що представлений в експозиції, демонструє матеріали із організації Головного училища садівництва (1844–1868 рр.) у м. Одеса та його переїзд до Умані.

Наступний розділ експозиції – це перетворення ГУС в Уманське середнє училище землеробства і садівництва (1868–1903 рр.), коли навчальну програму доповнили землеробськими дисциплінами, створивши «практичне поле» і невелике господарство. У цей же період, у 1885 році, при училищі була відкрита метеорологічна станція, з 1890 – розведення тутового шовкопряду, з 1892 – реорганізація пасіки в окремий підрозділ.

Розділ експозиції Уманське середнє училище садівництва і землеробства (1903–1921 рр.) представляє період після відкриття в училищі двох окремих відділень – садівництва і землеробства, відображено, як змінювалася та розширювалася матеріально-технічна база училища і як воно досягло свого максимального розквіту. У 1913 р. за організацію навчальної роботи виставковий комітет Київської сільськогосподарської виставки нагородив Уманське училище садівництва і землеробства золотою медаллю, а в 1914 р. на Міжнародній виставці садівництва училище було відзначене Великою золотою медаллю.

Наступний розділ експозиції висвітлює період 1921–1929 рр., де показано, які зміни відбувалися з навчальним закладом,

зростаючи чисельно, спочатку став агротехнікумом (1921) із правами вищої школи, а потім – сільськогосподарським інститутом (1929).

Період який охоплює 1929–1941 рр., висвітлює життя Уманського сільськогосподарського інституту в мирні передвоєнні роки та сталінські репресії, що не оминули його колектив. Серед репресованих були викладачі, співробітники та студенти. У цей відрізок часу пройшло декілька реорганізацій: 1930 р. — Уманський садово-городній інститут; 1931 р. — Уманський плодово-ягідний інститут; 1934 р. — Уманський плодоовочевий інститут; 1936 р. — Уманський сільськогосподарський інститут.

Трагічні сторінки історії представлені у розділі, який належить до періоду 1941–1944 рр. Війна зруйнувала мирне життя населення та роботу закладу. Значна частина студентів та викладачів пішла на фронт, більше 350 осіб, з них 80 загинули захищаючи нашу землю від фашистських окупантів. Після визволення міста Умань (10.03.1944), усі хто залишився в місті, уже наступного дня почали піднімати з руїн свій навчальний заклад. Навчання було відновлене уже 9 травня 1944 року, а восени відбувся перший повоєнний випуск учених-агрономів – 13 осіб.

Тривалий період в історії навчального закладу охоплює окремий розділ експозиції з 1944–1996 рр. Це був час відбудови, відновлення та розвитку матеріально-технічної бази. За успіхи у підготовці кадрів для науки та виробництва у 1959 р. Уманський сільськогосподарський інститут був нагороджений орденом Трудового Червоного Прапора. Важливою подією у навчальному закладі стало відкриття у 1976 році економічного факультету та започаткування підготовки фахівців за двома спеціальностями. Значно зросла чисельність студентів та покращилися здобутки наших випускників на виробництві. Перший історичний період експозиції завершується матеріалами, присвяченими 150-річному ювілею інституту.

Другий період історії навчального закладу, що представлений у розділах експозиції, відображено його сьогодення. Це, насамперед, події пов'язані з наданням навчальному закладу

статусу сільськогосподарської академії (1996), згодом – державного аграрного університету (2003) та національного університету садівництва (2009). У цій частині експозиції зібрана інформація про діяльність факультетів та кафедр, інституту післядипломної освіти та дорадництва, центру культури та виховання, навчально-науково-виробничого відділу та інших структурних підрозділів.

У кожному із цих розділів експозиції відтворено події, які відбувалися в стінах нашого навчального закладу. Його історію та велич творили викладачі, співробітники і студенти. Коли студенти чи школярі, які завітали на екскурсію, дізнаються скільки іменитих, цікавих особистостей працювало в навчальному закладі і яку роль вони відіграли в його розвитку та науці зокрема – О. Д. Нордман, М. І. Анненков, В. В. Пашкевич, В. О. Поггенполь, С. М. Вуколов, М. Є. Софронів, І. І. Корабльов, В. І. Едельштейн, П.Г. Шитт, О.І. Душечкін, В. Л. Симиренко, І.М. Єремеев, О.П. Іванов, В. Ф. Ніколаєв, Л. А. Головцов, А.К. Ольховська-Буркова, І. М. Карасюк, С. М. Бугай, В. Ф. Пересипкін, М. М. Шкварук, М. І. Бондаренко, А. М. Десятов, О. І. Здоровцов, В. І. Білоус, З. М. Грицаєнко, усіх просто неможливо перерахувати, у них з'являється гордість від того, що вони навчаються саме тут.

Серед випускників навчального закладу багато відомих науковців і практиків: Ю. Р. Ланцький, Й. К. Пачоський, Ф. К. Калайда, В. С. Богдан, І. О. Пересвет-Солтан, М. Ф. Любочка, К. К. Симінський, М. І. Сус, М. І. Третяков, Ф. В. Заморський, С. К. Руденко, Г. І. Форост, М. І. Лопатін, П. М. Білецький, К. А. Іванович, Т. К. Квадрацхелія, П. Ф. Вовк, С. С. Рубін, М. Д. Кондратьєв, П. А. Власюк, С. Х. Дука; О. М. Грінченко, М.М. Шкварук, М.К. Крупський, О. П. Губенко, М. І. Чигринців, К. Є. Сироцинський, М. Т. Оратовський, Г. К. Ржевський, Ю. П. Мірjuta та багато інших. Їх долі та досягнення слугують прикладом для наслідування нашим студентів. Доводять на прикладах, що все залежить лише від їх ставлення до навчання, наполегливості, відповідальності, активної життєвої позиції та мети яку вони перед собою поставлять, бути керівником господарства чи науковцем, а можливо продовжити навчання та стати викладачем.

Є особлива дата у нашому календарі – 20 лютого, День Героїв Небесної Сотні. У цей день по всій Україні проводяться заходи, присвячені пам'яті загиблих у ті трагічні дні 2014 року. Українців, які гинули за честь, за волю, за право бути українцем і за свою Батьківщину — назвали Небесною Сотнею. Серед Небесної Сотні був наш випускник Віталій Васильцов, знаний ландшафтний дизайнер і батько двох дітей. Йому було лише 36 років коли 19 лютого на Великій Житомирській у Києві снайперська куля влучила у патріота. Віталій у складі загону Самооборони охороняв від “тітушок” підступи до Майдану, що готувався до штурму.

У рамках вшанування вічної світлої пам'яті жертв тих страшних подій лютого 2014 року, глибокого усвідомлення причин та наслідків трагічних сторінок історії в нашому навчальному закладі організовуються тематичні заходи: покладання квітів до меморіальної дошки та хвилини мовчання, часи-реквієми, тематичні книжкові виставки, зустрічі з воїнами, для I курсу — виховні години де проходить перегляд відеофільму останніх хвилин життя Віталія, які випадково потрапили в камеру журналіста та документального фільму його однокурсники. Ці заходи нікого не лишають байдужими, крім щему в серці вони викликають відчуття згуртованості, єдності та безмежної любові до України.

У музеї проводяться зустрічі та бесіди, надаються консультації і довідки з питань історії, підбираються матеріали для написання наукових доповідей, рефератів, дипломних робіт, дисертацій тощо. Музей виконує своє первинне призначення — береже історичну пам'ять, популяризує її, серед студентської молоді та активно формує громадянську позицію. Окрім оглядових і тематичних екскурсій у музеї здійснюються наукові дослідження, результати яких публікуються на сторінках періодичних видань, у наукових збірниках та на сайті університету.

Наше минуле – це наша гордість, гордість за ті висоти, яких ми досягли, а наше майбутнє – це наша совість та гарні мрії і цілі. І яким буде наше майбутнє, буде залежати від нас з вами, від того яке покоління ми виховаємо і на яких цінностях, від нашого ставлення до історії, культури, духовності.

СОЦІОКУЛЬТУРНІ АСПЕКТИ МУЗЕЇВ НАУКИ

Сліпухіна Ірина,

доктор педагогічних наук, професор,
головний науковий співробітник,
Національний центр «Мала академія наук України»,
м. Київ,
slipukhina2015@gmail.com

Чернецький Ігор,

кандидат педагогічних наук,
завідувач відділу створення
навчально-тематичних систем знань,
Національний центр «Мала академія наук України»,
м. Київ,
manlabkiiev@gmail.com

Науковий музей — це музей, присвячений, насамперед, природничим наукам та їх прикладним застосуванням. Старіші наукові музеї, як правило, зосереджувалися на статичних експозиціях об'єктів, пов'язаних із зоологією, палеонтологією, геологією, промисловістю, промисловим обладнанням тощо. Сучасна музеологія значно розширила діапазон експонатів, серед яких багато інтерактивних. Наукові музеї або музеї науки нині все частіше називають «науковими центрами» або «центрами відкриттів». І хоча конкретна мета кожної з таких установ може відрізнятися, однак місія є спільною: зробити науку доступною і розвивати природну допитливість відвідувачів.

Поняття суспільного погляду на музейний заклад не є новою ідеєю. Люди ростуть і розвиваються в культурному середовищі, яке впливає на їхню мову, звичаї, цінності та процеси мислення. Історично музеї були «створені» для збереження та демонстрації речей, які деякі члени суспільства вважали цінними та важливими, гідними піклування. З самого початку своєї історії музеї виконували також навчальні та освітні функції; спільноти

людей вважали вміст музеїв важливим і вартим того, щоб знати про нього та пізнавати, випробувати унікальні предмети, зразки, ідеї та ін. [1].

Тому музеї мають, насамперед, соціальну природу. Широке дослідження надає емпіричні докази того, що більшість людей відвідують музеї разом з іншими. У США, Великобританії та Австралії близько 60–70% відвідувачів становлять сім'ї, 25–35% відвідувачів — шкільні або дорослі екскурсійні групи; і лише 5% або менше відвідувачів приходять самі [2]. Оскільки більшість людей відвідує музеї як частина соціальних груп, дослідження показують, що значна їхня увага під час таких екскурсій приділяється тим, з якими вони приходять до цього закладу, насамперед, батькам і вчителям [3].

Яко б не була група, важливо те, що музейний досвід значною мірою формується соціокультурним контекстом: з одного боку, уявленнями про музей як про інституцію і реальний простір, а з іншого — внутрішньо музейною взаємодією під час візиту чи програми. Ці виміри є взаємозалежними і відіграють роль у формуванні музейного досвіду, як у на конкретній експозиції, так і у певній екскурсії.

Унікальною особливістю музеїв є їх здатність, використовуючи саму природу навчання, для якого соціокультурні фактори є ключовими, створювати партнерську взаємодію з аудиторією. Дослідження показують, що до процесу навчання неодмінно долучаються інші учасники: через групову взаємодію, розмови, жести, емоції та спостереження один за одним. Зауважимо, що найпершою навчальною групою, до якої належить людина, є сім'я. Її роль настільки істотною, що антропологи, соціологи та соціальні психологи називають сім'ю навчальним закладом без цегли та розчину [4].

Дослідження неструктурованих взаємодій між персоналом і сім'ями відвідувачів Орегонського музею науки та промисловості (OMSI), проведене С. Паттісоном, показало, що численні розмови «поза сценарієм» та взаємодії між персоналом і відвідувачами є найпоширенішим типом досвіду у музеях [5]. Такі дослідження рідко застосовувалися для вивчення поведінки та навчання в умовах вільного вибору, однак вони дають ро-

зуміння правил і моделей, які регулюють як повсякденні так, ймовірно, формують неструктуровані взаємодії. У результаті якісного аналізу виникли такі важливі висновки [5]:

- взаємодія між персоналом і відвідувачами є складною соціальною взаємодією, в якій постійно відбуваються перемовини про домінуючу роль кожного;
- вступне вітання та рольові перемовини суттєво впливають на характер цієї взаємодії;
- дорослі відвідувачі відіграють важливу роль під час взаємодії з персоналом;
- фізичний контекст, середовище взаємодії забезпечує та обмежує ролі персоналу і відвідувачів.

Результати дослідження показали, що неструктуровані взаємодії між персоналом і сім'єю є ускладнювальними чинниками для музейних педагогів [6]. Дорослі використовували різноманітні стратегії для підтримки своєї ролі фасилітаторів навчання для своїх сімей; у більшості випадків було зрозуміло, що між персоналом і дорослими уявлення про те, хто «відповідає» і на що має бути фокус досвіду, виникала напруженість. Дуже небагато співробітників, які взяли участь у цьому дослідженні, мали уявлення про те, що потрібно акцентувати увагу не тільки на дітях, а й на дорослих членах родини, які в багатьох випадках вже були фасилітаторами, використовуючи природну схильність сприяти успішному навчанню для своїх сімей.

Інший аспект стосується того, чи можуть музеї навчитися бути цінними для окремих людей, груп і суспільства, об'єднуючи їхню діяльність у контексті відповідних потреб. Важливо визнати, що суспільна цінність музеїв взагалі і музеїв науки зокрема не є новою концепцією. Так, громадські музеї в США кінця XIX – початку XX ст. були засновані саме з метою підтримки суспільного добробуту. До прикладу, Джон Коттон Дана, прогресивний педагог, засновник і директор Музею Ньюарка у 1909 році як ресурсу для місцевого населення, був переконаний, що музеї повинні бути корисними для громад або взагалі не існувати [4]. У цьому контексті музей науки може посилити свою діяльність та її вплив на громаду, здійснюючи самооцінку, відповідаючи, зокрема, на запитання: хто і чому є основною аудиторією; які

конкретні потреби чи запити задовольняються; що саме на це вказує; яку користь від діяльності музею науки отримає аудиторія і громада в цілому і як можна про це дізнатися?

У ХХІ ст. музеї більше не мають «розкош» диктувати зверху, що має отримувати громадськість і не може очікувати, що один підхід задовольнить усіх потенційних користувачів. Досягнення соціокультурної цінності музеїв взагалі і музеїв науки зокрема потребує довгострокових зобов'язань щодо постійного залучення та необхідності дослухатися до думки громади.

Можливо, найсильнішою громадською роллю музейної спільноти в цю нову епоху є визнання того, що, незважаючи на велику різноманітність музеїв, усі вони, по суті, є закладами державної освіти. Люди, які приходять до музеїв, роблять це часто підсвідомо, щоб опинитися у «ядрі» процесу навчання, в основі якого знаходяться первинні прагнення і базові потреби, такі як пошук смислу, здивування, розмірковування, постановка запитань, відкриття чогось для себе особисто та ін. У сукупності музеї мають неосяжну кількість ресурсів — точок з'єднання необмежених можливостей та інвестують величезну кількість своїх ресурсів для «правильної» побудови об'єктів, наукових знань навколо цих об'єктів, дизайну виставок і програм, кваліфікованого персоналу для інтерпретації відповідних ідей. Проте більшість із них вкладає відносно мало часу та ресурсів у розуміння іншої сторони — потреб, інтересів, пріоритетів, очікувань та можливостей наявних і потенційних відвідувачів. Тому в усьому, що роблять сучасні музеї, вони повинні пам'ятати про наріжний камінь, на якому тримається все підприємство: створювати позитивну різницю в якості життя людей [7].

Список літератури

1. Lundgaard, I. B., & Jensen, J. T. Museums: Social learning spaces and knowledge producing processes. Kulturstyrelsen. 2013.
2. Ellenbogen, K., Luke, J., & Dierking, L.: Family learning in museums: A perspective on a decade of research. In Falk, J., Dierking, L. & Foutz, S. (eds.): In principle, in practice. Lanham, MD: AltaMira Press, 2007. P. 17–30.
3. Pattison, S. A. & Dierking, L. D.: Exploring staff facilitation that supports family learning. Journal of Museum Education, 37:3. 2012. P. 69–80.

4. Lynn Dierking museums as social learning spaces – SLKS. (n.d.). Retrieved June 3, 2022. URL: https://slks.dk/fileadmin/user_upload/dokumenter/KS/institutioner/museer/Indsatsomraader/Brugerundersoegelse/Artikler/Lynn_Dierking_Museums_as_social_learning_spaces.pdf
5. Pattison, S. A. & Dierking, L. D.: Staff-mediated learning in museums: A social interaction perspective. *Visitor Studies*, 16:2, 2013. P. 117–143.
6. Falk, J. H., & Dierking, L. D. *The Museum Experience Revisited*. Routledge, 2016.
7. Weil, S.E: *Making museums matter*. Washington, DC: Smithsonian Institution Press, 2002.

НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНИЙ АСПЕКТ ВИХОВНОЇ РОБОТИ З УЧНІВСЬКОЮ МОЛОДДЮ В УМОВАХ ВІЙНИ НА БАЗІ МУЗЕЮ ПІДПІЛЬНОЇ ДУХОВНОЇ СЕМІНАРІЇ УТКЦ (М. ЯРЕМЧЕ, С. ДОРА)

Струк Леся,

вчитель вищої категорії,

вчитель-методист,

Десятинський ліцей № 1 Десятинської селищної ради,

Івано-Франківської області,

м. Десятин,

a0672769383@gmail.com

Сьогодні Україна переживає найбільше випробування у своїй новітній історії — збройну боротьбу за незалежність та територіальну цілісність.

Як і у мирний час, так і у час воєнного періоду важливе місце посідає один із перспективних напрямів сучасної педагогіки – музейна педагогіка, яка має важливе значення в системі освіти та сприяє всебічному розвитку особистості учня.

Музей — відкритий лист із минулого в майбутнє, а також є осередком освіти виховання, який сприяє вихованню в молодого покоління національної свідомості, патріотизму, любові до рідного краю, свого народу, забезпечення духовної єдності поколінь і призначений збереженню та вивченню матеріальної і духовної культури [4].

Суспільство ставить високі вимоги щодо морального та духовного виховання нашої молоді, а духовність має зростати з покоління в покоління.

Історія УГКЦ у підпіллі вміщує багато особистих історій шляху служіння і покликання – драматичних, показових і майже неймовірних. Одна із них – історія отця Михайла Косила й підпільної семінарії в селі Дора (тепер частина м. Яремче), створеної 1968 року.

На вивченні матеріалів музею ми показуємо боротьбу церкви за духовну і національну свободу.

У неділю, 23 серпня, 2015 р. у будинку священика, ревного поборника греко-католицької віри у часи підпілля УГКЦ отця-мітрата Михаїла Косила відбувся чин посвячення Музею історії підпільної УГКЦ.

Музей у Дорі – це частинка історії нашого народу, історії церкви, яка завжди була з народом. Радянська атеїстична держава не шкодувала ані зусиль, ані засобів, щоби зламати опір греко-католицького духовенства, чернецтва і мирян. Однак не маючи якихось видимих адміністративних структур, інституцій чи парафій у Галичині, УГКЦ в умовах постійних переслідувань продовжувала своє служіння: вірні могли отримувати душпастирську опіку від підпільних греко-католицьких священиків. Таємні богослужіння відбувалися у приватних будинках, у відпустових місцях, біля замкнутих церков [1].

У період діяльності катакомбної УГКЦ однією з найгостріших проблем виявилась нестача духовенства. Стара генерація священиків, котрі повернулись із ув'язнення, відходила у вічність. Саме Дора стала одним із потужних осередків підготовки кандидатів до духовного стану. У 1968 році єпископ Іван Слезюк призначив о. Михаїла Косила ректором підпільної духовної семінарії. За роки підпілля та під час легалізації УГКЦ він виховував багатьох священиків, серед яких митрополит Василь Семенюк, багато отців-деканів та ревних священиків. Тому основа експозиції музею у Дорі – діяльність підпільної Духовної семінарії. Зокрема, тут зберігаються твори-рукописи із різних богословських дисциплін професора морального богослов'я Священномученика єпископа Симеона Лукача.

Великий вплив на рішення стати священником мав о. Михайл Косило на майбутнього главу УГКЦ Блаженнішого Святослава. В одному з інтерв'ю Патріарх УГКЦ щиро зізнався: «То був отець Михайло Косило — священник підпільної церкви. Сила цієї особи, сила зустрічі з такою особою і стала останнім поштовхом... У хаосі цього світу ти раптом зустрічаєш особу і розумієш, що вона є носієм істини і саме через неї присутній Господь Бог між нами». В експозиції музею є вітальна листівка, надіслана майбутнім главою УГКЦ Блаженнішим Святославом о. Михайлу під час служби в армії. Отець Михайл тривалий час працював пасічником Делятинського лісокомбінату, а багато його учнів трудилися поряд. Тому тут вони служили святі Літургії, проводили лекції на богословські теми. Як образно відзначив єпископ, вулик став церквою о. Михайла: в одному з них зберігались предмети Літургійного призначення — сюди «компетентні органи» заглянути не сміли [3, с. 192].

Відвідувачі Музею можуть побачити тут мітри о. Михайла Косила, особисті речі, фелони, які він сам пошив, його швейну машинку. До речі, й іконостас каплиці, де правили служби Божі і навчались студенти підпільної семінарії, та своїми руками виготовив о. Михайл. Також є багато листів із місць ув'язнення священників – увесь масив епістолярної спадщини ще чекає своїх дослідників. Тут представлені життєписи священників Церкви-мучениці – отців Олексія Гуньовського, Антонія і Ярослава Сірецьких, Антонія Казновського, отця ігумена Онисима Шуплата ЧСВВ, отців-студитів ієромонахів Мирона Деренюка та Порфирія Чучмана. В експозиції також є літургійні та особисті речі духовенства, стародруки, ручні хрести, фотографії, документи.

Варто підкреслити, що «косилівська» семінарія не мала окреслень звичної нам семінарії: не було ні конкретних приміщень, ні викладацького складу — це була спільнота, в якій свого часу визріло пару десятків молодих хлопців, а в майбутньому — священників, загартованих духовно й фізично. Є й багато семінаристів, які не були знайомі з отцем, але пройшли формацію за його «програмою».

Сам отець Михайло, готуючи семінаристів, навчав та готував їх не тільки до екстремального підпільного служіння, але

також й до служіння у великих храмах. З цією думкою семінаристи мали практичні заняття, де, наприклад, вчилися літургійній практиці, обкаджуючи «кадилом» умовний престол, рухаючись як диякони в святині, тощо. Отець вірив, що брати дочекаються волі Церкви. Така практика дуже пригодилася семінаристам у майбутньому.

Ректор підпільної семінарії був справжнім скарбом для семінаристів, оскільки носив, здавалося, всі таланти, необхідні для навчання семінаристів: крім теоретичних знань і практичних навиків служіння, якими ділився, він мав ідеальний слух та неабиякі музичні здібності. Співу семінаристів вчив навіть у поїзді, в тому числі — церковно-слов'янською мовою.

Виховання студентів отець також займався сам, плекаючи у юнаків віру, відвагу, чесність і чисту совість, а також — жертвність, адже в будь-який момент хтось міг потрапити до рук КДБ і важливо було не згадати жодного іншого імені, крім свого і Божого. Саме, призивання подумки Божого імені дарувало неймовірні порятунки з надскладних фізичних чи моральних ситуацій [2, с. 215].

Щоб не викликати підозри у влади і щоби прогодувати себе, священики й семінаристи підпільної Церкви влаштувалися на державні роботи. Дуже часто священики шукали позмінну роботу, щоб можна було звільнити собі кілька днів, наприклад, для поїздок до віддалених і розсіяних містами й селами громад. Тому посади кочегара або сторожа користувалися серед нашого духовенства популярністю, дозволяючи працювати позмінно. Щодо отця-ректора Михайла, він працював на пасіці. Дякувати Богу, пасіка була віддалена від людей і до неї треба було йти лісовою дорогою через гори. Дуже часто помічниками пасічника були семінаристи — щоб можна було легально бути разом. Йдучи з отцем на пасіку, брати жваво спілкувалися з виховником, навчаючись історії Церкви, катехизму, Святому Письму, релігієзнавству й сектознавству — усьому тому, що необхідно було для інтелектуального розвитку семінарста. Коли до отця Михайла приходили хлопці-студенти, то він обов'язково наказував їм спочатку завершити навчання.

У семінарії екзамени виглядали як співбесіда. Отець терпляче готував братів до того моменту, доки вони не освоїли весь ма-

теріал. Тому не було якихось оцінок, а лише — «склав» або «не склав». Специфікою навчання було й те, що семінарист не мав права робити будь-які записи і тому приходилося все запам'ятовувати. Оскільки була велика проблема з літературою, деякі книги переписували, а потім їх зберігали у потаємних місцях. Тож, були схованки для забороненої літератури, але нерідко в пригоді ставала література, якою користувалася Московська патріархія: мінеї, тріодь, інше — ці книги можна було дістати легально.

Час свячень дияконів та священників вибирався із прив'язкою до радянських свят і це було не випадково, бо в такі дні пильність КДБ, напевне, послаблювалася у зв'язку зі святкуваннями. Свячення відбувалися в підпільній каплиці, яку отець Михайло влаштував на горищі. Там у визначений час (що було дуже рідко) встановлювався невеличкий розкладний «іконостас», престол — усе це отець змайстрував своїми руками. Дальматики у час свячень у дияконів не було, лиш клали на руку орар. Фотографії на пам'ять також робити не дозволялося. Уявити собі: після свячень диякон чи священник чимшвидше мусів уникнути центру уваги, бо його цінність в очах спецслужб зростала в рази [3, с. 192].

Семінарія отця Михайла Косила, виконавши свою надважливу роль у збереженні УГКЦ, вже у час виходу з підпілля припинила свою діяльність. «Косилівська» семінарія не залишила жодних засновницьких чи установчих документів, не було написано уставу й не велося підпільної канцелярії, оскільки будь-яке документування діяльності семінарії загрожувало б виявленню та глобальному арешту осіб, причетних до цієї установи. Тому, ще більшої ваги набувають свідчення очевидців подій, що відбувалися навколо постаті о. Михайла Косила.

Будуть змінюватися часи, школа вирішуватиме нові завдання, проте актуальним є виховання громадянина України, який знає і пам'ятає свій рід, материнську мову, цінує минуле і буде гідно творити майбутнє. Студенти підпільної семінарії у випадку переслідування були готові віддати своє життя за віру і свободу духовного вибору. Прикладом для молодого покоління має служити життя, переконання, віра семінаристів.

Список літератури

1. Івасів Р. Ісповідник віри о. Михаїл Косило (1932–2000). Галичина, 20 грудня 2012.
2. Нагорняк В. Діяльність отця Михайла Косила. Науковий вісник Івано-Франківського богословського університету УГКЦ. Івано-Франківськ, 2014.
3. Нищей Х. З вірою у серці: від покликання до служіння. Львів: Галицька Видавнича Спілка, 2019.
4. Удовиченко І. В. Музейна педагогіка: теорія і практика науково-методичний посібник. Київ: Логос, 2017. 200 с.
5. УГКЦ переслідувана та не подолана. Матеріали шкільної науково-практичної конференції, підготовленої та проведеної клубом юних істориків Делятинської ЗОШ І-ІІІ ст. № 1 Надвірнянського району. Надвірна: Відділ освіти Надвірнянської РДА, 2007.

«МУЗЕЙНИЙ ОНЛАЙН-ЛЕКТОРІЙ» В УМОВАХ ВІЙНИ ЯК ЧИННИК КОНСОЛІДАЦІЇ УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІЇ

Ткаченко Лідія,

кандидат педагогічних наук,
старший науковий співробітник,
провідний науковий співробітник,
Інститут обдарованої дитини НАПН України,
м. Київ,
Tkachenko.Lidiya@gmail.com

Соціальні зміни і доленосні події завжди породжують нові смисли і форми. Так сталося і з культурологічним проектом «Музейна педагогіка в освітньо-культурному просторі Києва: проблеми, сьогодення, перспективи» [2].

Проект започатковано КПНЗ «Київська мала академія наук учнівської молоді» за підтримки Департаменту освіти і науки виконавчого органу Київської міської ради (Київської міської державної адміністрації) та Національної спілки краєзнавців України у межах Міської комплексної цільової програми «Освіта Києва. 2019–2023 рр.» та підпрограми «Позашкільна освіта».

Київська МАН учнівської молоді та Інституту обдарованої дитини НАПН України започаткували співпрацю з організації та проведення тематичних та систематичних онлайн зустрічей на всеукраїнському рівні. Цей проєкт став окремим напрямом і формою діяльності з музейної педагогіки в умовах війни.

Потрібно зазначити, що музейну педагогіку визначають як педагогічну дисципліну, що «вивчає шляхи становлення гуманістичного світогляду, що базується на духовних цінностях, а також специфіку інтелектуального, етичного і естетичного розвитку особистості у процесі музейної комунікації» [5, с. 12]. Тому ініціація та організація спеціального проєкту під час війни, який можна було б здійснювати дистанційно та онлайн за допомогою наявних у дітей і юні гаджетів на основі застосування різноманітних інформаційних технологій були визнані доцільними. З цією метою було визначено оперативну групу фахівців Київської МАН учнівської молоді й Інституту обдарованої дитини НАПН України, до якої увійшли: співробітники Київської МАН — Л. Я. Карчина, керівник секції педагогіки, керівник гуртка-методист; С. М. Сивенко, керівник відділення історії; Р. В. Маньковська, науковий керівник секції історії України, провідний науковий співробітник Інституту історії України НАН України, доктор історичних наук, доцент; Л. І. Ткаченко, провідний науковий співробітник Інституту обдарованої дитини НАПН України, кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник.

Проєкт складається зі щотижневих засідань онлайн-лекторію (на сервісі для проведення відео-конференцій Zoom), що розпочався в останню декаду березня й триватиме до кінця червня 2022 року: щовівторка — онлайн-лекторій «Видатні діячі на захисті культурної спадщини України; щоп'ятниці — лекції з серії «Музейний марафон – 2022». За цей час відбулися онлайн-конференції, присвячені видатним особистостям української нації — академіку НАН України Петру Троньку, видатним творцям української нації Тарасу Шевченку й Івану Франку, поколінню шестидесятників, а також всесвітньо відомим музейним комплексам України – Національному заповіднику «Софія Київська», Національному меморіальному комплексу

Героїв Небесної Сотні — Музею Революції Гідності, Національному заповіднику «Киево-Печерська Лавра», Національному історико-архітектурного музею «Київська фортеця», Педагогічному музею України, Національному музею українського народного декоративного мистецтва та ін.

Учасники відео-конференцій мають змогу ознайомитися з наповненням і діяльністю українських музеїв за заявленими темами. Доповідачами є вчені, науково-педагогічні працівники ЗВО та наукові працівники музеїв.

З метою цілеспрямованої діяльності учених і освітян у проєкті з музейної педагогіки для формування світоглядних основ розвитку української юні в умовах війни було визначено низку методологічних положень, що базуються на тезах українських і зарубіжних учених, які досліджували проблематику музейної педагогіки. Перша теза – українського музейника С. Б. Руденка, яка якнайглибше характеризує обставини років незалежності, коли відбувається консолідація сучасного покоління української нації: «В Україні склалася досить складна етнокультурна ситуація, що зумовлена проблемами в сфері етнорелігії, етномистецтва, етнетики, мовної ситуації, що ускладнюється економіко-політичними чинниками, зовнішнім впливом. Отже, етнокультурна соціалізація набуває особливої ваги на рівні національної безпеки (тут і далі виділення наше). Музеї дозволяють відвідувачу глибше, з точки зору історичного розвитку, поглянути на складні релігійні та міжконфесійні питання, еволюцію художніх поглядів, сформувати власні ціннісні орієнтири, віднайти своє місце у соціумі, досягнути взаємини з іншими людьми, знайти відповіді на особистісні питання тощо» [4, с. 71].

Друга теза — німецького ученого Фрідріха Вайдахера, який стверджує: «музеї є результатом унікальних культурних досягнень, вони мають специфічне завдання, яке жодна інша установа не може в них відібрати: вони були створені для того, аби допомогти всім зацікавленим краще зрозуміти себе та своє місце у цьому світі. Музеї мають додати нашим поглядам іншої перспективи і тим самим уможливити глибше розуміння себе та інших» [1, с. 16].

Третя теза — сучасної дослідниці О. В. Походящої: нині «музеї мають змогу доносити засобами мистецтва історичну правду. Для цього варто використати великий пласт експонатів, що перебувають у музейних запасниках. Належить проводити більше тематичних екскурсій, розповідати про видатних українців, визначні історичні явища, влаштовувати виставки та будувати експозиції так, аби людина сама вдавалася до аналізу подій» [3, с. 68].

Із зазначеного зрозумілою є сформульована нами поліфонічна мета проекту із консолідації нації, яка складається з кількох, а саме:

- згуртування учнівської молоді, освітян, педагогів, науковців, краєзнавців, музейників, пам'яткознавців в умовах війни навколо ідей незалежності, суверенності, європейського вибору;
- вивчення національної історії, досвіду боротьби попередніх поколінь і кращих представників нації за незалежність України;
- представлення й обговорення історичних наративів через призму сучасних подій;
- рефлексія на онлайн зустрічах, де залучено до діалогу учасників різновікової аудиторії.

Реалізація проекту за чотирма освітньо-виховними напрямками сприяє формуванню патріотизму, національної згуртованості, готовності діяти в межах власних можливостей для перемоги в російсько-українській війні, аналітичному сприйманню подій історичного минулого і сучасності.

З урахуванням новітніх тенденцій організації «носіїв музейної комунікації» [6, с. 264–265] під час онлайн-конференцій було застосовано наступні способи і форми представлення матеріалу:

- Музейне просторове середовище, що складається з експозиції та його окремих частин (представлено учасникам за допомогою відеофільмів).
- Концепція представлення експозиції, логіка та план її розвитку (подано у лекції доповідача).
- Окремі музейні предмети в експозиції та допоміжні матеріали (тексти, зображення, муляжі, карти тощо), що

використовуються для роз'яснень або мають акцентні функції (продемонстровано й акцентовано доповідачами у слайд-фільмах).

- Вербальні та ментальні форми: екскурсії, лекції, квести, презентації, консультації та інтерпретації певних музейних предметів і концепцій (продемонстровано лекторами на конкретних прикладах, зафіксованих у відеофільмах).
- Промоторські та рекламні музейні заходи та інші комунікаційні технології (переконливо представлено доповідачами на основі міжнародної співпраці музеїв тощо).

Доповіді учасники готують за попередніми науково-методичними рекомендаціями фахівців-освітян і педагогів та застосовують усі можливі сучасні способи музейної комунікації, що їх можна використати в онлайн-конференціях.

Ще одним важливим методологічним підходом, фактично ноу-хау проекту, стало обговорення проблематики за заявленою темою на основі інтерактивної взаємодії, що організовується після лекції-презентації основного доповідача. У дискусії беруть участь усі учасники відеоконференції – учні МАН, учні й учителі експериментальних майданчиків, залучені до проекту, науковці НАПН України, запрошені викладачі закладів вищої освіти. На підтвердження правильності цього методологічного підходу наведемо думку польських дослідників, які зазначають, що з креативним підходом педагога до справи будь-яка музейна експозиція є основою для діалогу. Суть не в канонічній інтерпретації, а в новому погляді, аналізі з точки зору герменевтики. Експонат стає предметом творчим, дискусійним, партнером діалогу. Суть процесу – в обговоренні [7, с. 110]. Основні постійні учасники-організатори проекту (Л. Я. Карчина, Р. В. Маньковська, Л. І. Ткаченко) модерують кожну онлайн-зустріч (беруть участь у кожному обговоренні, направляючи й коригуючи, зосереджуючи увагу й уточнюючи наративи та особисті думки учасників загальної дискусії відповідно до мети проекту).

Онлайн-зустрічі об'єднали учасників з багатьох областей України – Київської, Сумської, Тернопільської, Львівської, Вінницької, Одеської й ін. Цікаво, що проект, розрахований на учнів-МАНівців, захопив учителів, науковців, представників

громадськості у єдиному пориві націєтворення й відстоювання незалежності держави на основі отримуваних нових знань з української історії та непростих явищ формування сучасного українського соціуму. Особливо цінним є полілог усіх поколінь, що беруть участь в онлайн-конференції, і це доводить, що формування нації відбувається на основі взаємодії й осмислення основоположних життєствердних філософських максим про добро і зло, демократію і тоталітаризм, цінності й менталітет, націю і традиції націєтворення, смисложиттєві й творчі чинники, про пошуки себе і сміливість бути собою, про необхідність ціложиттєвого навчання і багато іншого.

Наостанок варто зауважити, що проєкт існує два місяці, але вже можна вважати доведеним висновок про його ефективність та на підтвердження навести тезу, що її сформулювали дослідники функцій і ролі музеїв у формуванні сучасного соціуму, цінностей суспільства знань та глобалізованого суспільства: «музей усе більше сприймають як експерта, який просуває методологію та приваблює учнів знаннями, а не нав'язує односторонні знання. Ця нова роль відповідає напряду, у якому нині працюють наукові музеї та центри: від наукової грамотності та суспільного розуміння науки до формування особистісного сенсу й залучення громадськості до науки та досліджень» [8, с. 8].

Проєкт триває. Триває і формування української обдарованої молоді, яка у колізіях нинішньої боротьби за існування української нації і незалежної України увиразнює сенси життя, осмислює справжні й фальшиві цінності, навчається патріотизму й витримці, загартовує характер. А разом із тим навчається отримувати знання, розвивати мислення, продукувати креативні ідеї

Список літератури

1. Вайдахер Ф. Загальна музеологія. Пер. з нім. мови В. Лозинський, О. Лянг, Х. Назаркевич; наук. ред. З. Мазкрик. Львів : Літопис, 2005. 630 с.
2. Освітньо-культурологічний проєкт «Музейна педагогіка в освітньо-культурному просторі Києва: досвід, проблеми, перспективи». [дата звернення 16.05.2022]. URL: <https://nsku.org.ua/?p=13438#more-1343>

3. Походяща О. В. Соціокультурна функція творів мистецтва. Соціологія музею: презентація на тлі простору і часу: монографія. Київ: НАКККіМ. 2015. с. – С. 60–69.
4. Руденко С. Б. Музейна пам'ятка: соціокультурна сутність та місце в системі історико-культурних цінностей : монографія. Київ: НАКККіМ, 2012. 120 с.
5. Удовиченко І. В. Музейна педагогіка: теорія і практика: науково-методичний посібник. Київ: Логос, Національний музей історії України, 2017. 72 с.
6. Червоненко О. В. Музейна комунікація та її значення у вихованні нового покоління. Музейна педагогіка в музейній освіті: монографія. Ред. кол. : С. О. Довгий, О. М. Топузов, В. А. Бітаєв та ін.; за наук. ред. С. О. Довгого. Київ : Національний центр «Мала академія наук України», 2020. С. 262–279.
7. Regionalna czy transregionalna edukacja kulturalna na przykładzie muzeow. Edukacja muzealna skierowana do szkół w województwie małopolskim i śląskim na przestrzeni pięciu lat (2010–2015). Raport z badan. Kraków : Instytut Europeistyki Uniwersytetu Jagelloskiego. 2017. 446 s.
8. Xanthoudaki M., Tirelli B., Cerutti P., Calcagnini S. Museums for Science Education: can we make the difference? The case of the EST project. Journal of Science Communication. SISSA. International School for Advanced Studies Journal of Science Communication. 2007. June. N6 (2). P. 1–10.

РОЛЬ МУЗЕІВ ДСНС УКРАЇНИ У ПЕРІОД ВОЄННОГО СТАНУ

Томіленко Андрій,

кандидат історичних наук, доцент,
фахівець відділу соціально-гуманітарної роботи,
Черкаський інститут пожежної безпеки
імені Героїв Чорнобиля НУЦЗ України,
м. Черкаси,
firehistory@ukr.net

Музей — це багатофункціональна установа, яка працює як система взаємодії та взаємопов'язаності різних сфер. До основних напрямів його діяльності, окрім зберігання та дослідження пам'яток матеріальної культури, належить і реалі-

зація культурно-освітнього процесу. При цьому, виходячи зі специфіки та профілю музею, можуть відрізнятися аспекти його соціальної та ідеологічної спрямованості, зумовлені пізнавальними та культурними запитами суспільства.

Музеї ДСНС України належать до категорії музеїв, які реалізують культурно-освітню функцію переважно через пропаганду безпеки життєдіяльності. Це обумовлюється тим, що науково-технічний та соціально-економічний прогрес останніх років радикально змінив світ, внаслідок чого питання формування культури безпеки життєдіяльності висунулися на перший план, у тому числі й у музейній роботі. Галузеві музеї ДСНС є найбільш доступними установами, здатними через наявність колекцій, транслювати існуючі історичні цінності та брати участь у формуванні якостей особистості, спрямованих на дбайливе ставлення до навколишнього середовища, забезпечення власної безпеки, безпеки суспільства та держави; прищеплювати необхідні знання, вміння та навички у діях із попередження надзвичайних ситуацій.

Специфіка діяльності оперативно-рятувальної служби цивільного захисту зумовила формування музейних установ двох видів: пожежно-технічних виставок та власне комплексних історичних музеїв.

Нині в ДСНС України функціонують 34 музейні установи [1, с. 283]. Вони покликані не лише інформувати населення про надзвичайні випадки, коли рятувальникам доводиться ліквідувати наслідки аварій, протистояти вогненній стихії та їх згубним впливам, а й виробити у населення вміння і навички обережного поводження з вогнем, звичку дотримуватися правил безпеки на виробництві та в побуті.

У цілому заняття-екскурсія є однією з найефективніших форм навчання, де поєднується навчання з вихованням. У музеях та пожежно-технічних виставках, які відображають тематику цивільного захисту проведення таких занять дозволяє:

- залучати до попереднього історичного досвіду (процесів, явищ, значимих подій в історії ДСНС України);
- сприяти духовно-моральному вихованню підростаючого покоління у дусі патріотизму на прикладах біографій

видатних фахівців у галузі цивільного захисту та захисту від надзвичайних ситуацій;

- на належному рівні проводити ознайомлення або навчання населення правилам поведінки при загрозі надзвичайних ситуацій, під час ліквідації та після надзвичайних ситуацій мирного та воєнного часу, прийомів та способів надання самопомоги та взаємодопомоги;
- прищеплювати населенню навички використання засобів захисту;
- інформувати та консультувати населення з питань безпеки життєдіяльності тощо.

У сучасних умовах перед музеями все частіше ставиться завдання виховного та освітнього характеру, що реалізується через формування в суспільстві ціннісних критеріїв та установок (аксіологічна та інформаційна функції) та системи поглядів, які допоможуть кожній окремо взятій особистості усвідомити та оцінити своє ставлення до дійсності та об'єктів матеріального світу (ідеологічна функція) [2]. Такі уявлення не тільки відіграють роль «путівника» їх носіїв життя, визначають підходи до розуміння та оцінки навколишнього, а й формують ставлення до різних явищ життя та поведінкові реакції.

Підпорядкування вищевказаних завдань проблемі формування культури безпеки життєдіяльності за допомогою екскурсійної та експозиційно-виставкової роботи дає можливість сформувати на прикладах минулого певний світогляд, що дозволяє розставити необхідні пріоритети у питаннях забезпечення власної безпеки особистості та безпеки навколишніх людей. Важливою складовою цього процесу є формування в особи почуття відповідальності, своєрідного фундаменту, на якому базується вся культура безпеки життєдіяльності. Через використання інформаційних та експресивних властивостей музейних предметів у відвідувача формується розуміння та критичне осмислення подій, явищ тощо. Як соціокультурний інститут, музей сьогодні здатний значно підвищити в очах відвідувачів не лише цінність людського життя, а й цінність навколишніх предметів матеріального світу.

В умовах воєнного стану актуалізується діяльність галузевих музейних установ ДСНС України у напрямку практичної

підготовки населення до дій в умовах надзвичайних ситуацій воєнного характеру, навчання населення заходам, які допоможуть зберегти власне життя та надати допомогу іншим, роз'яснення правил поведінки в умовах надзвичайної ситуації воєнного характеру. Зокрема, це дії при обстрілах житлових будинків; формування «екстреної валізи», дії у випадку завалу у будинку тощо.

Список літератури

1. Доманський В. А. Музейна справа. Київ: Основа, 2013.
2. Кузьмук О. Роль музеїв у культурному та соціально-економічному розвитку країни: зарубіжний досвід. URL: <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/gumanitarniy-rozvitok/rol-muzeiv-u-kulturnomu-ta-socialno-ekonomichnomu-rozvitku>.

МУЗЕЙНА ПЕДАГОГІКА ЯК ЧИННИК ВІДНОВЛЕННЯ НАУКИ ТА ОСВІТИ В УКРАЇНІ

Топузов Олег,

доктор педагогічних наук, професор,
академік НАПН України,
віцепрезидент НАПН України,
директор Інституту педагогіки НАПН України,
м. Київ,
proftop@ukr.net

В умовах повномасштабної війни першочерговим завдання є мобілізація матеріальних, організаційних, інтелектуальних ресурсів нашого суспільства на збереження української державності та територіальної цілісності, відстоювання свободи та демократії, інших європейських цінностей. У результаті російської агресії зазнали значних втрат та збитків усі галузі, зокрема, й освітня. Зруйновано або пошкоджено велику кількість інфраструктурних об'єктів освіти та комунікацій, що унеможливило доступ здобувачів до якісних освітніх послуг. Частина дітей стали вимушеними переселенцями і змінили традиційні локації та способи здобуття освіти.

З огляду на це одним із пріоритетів державної політики є якнайшвидше подолання наслідків війни. Комплексний план відновлення України, що розробляється Національною радою з відновлення України від наслідків війни передбачає відбудову та розбудову економіки та інфраструктури, повернення громадян та їх інтеграцію в суспільно-економічне життя держави, реформування та розвиток фінансової системи, прискорення європейської інтеграції, а також відновлення та розбудову культури, освіти і науки [1].

Важливу роль у цьому процесі має відіграти музейний простір, адаптований до нових реалій та потреб користувачів музейних послуг. Сучасні музеї є потужними культурно-просвітницькими та науково-освітніми центрами, що забезпечують ефективне функціонування музейно-педагогічного середовища, зорієнтованого на досягнення перспективних цілей освіти та виховання, розвиток академічної та інтелектуальної обдарованості, збереження та примноження кращих традицій національної освіти та науки, формування стратегічних пріоритетів її подальшого розвитку.

Актуальним є розширення традиційних функцій музеїв як культурно-просвітницьких та науково-освітніх центрів, що забезпечують збереження та примноження кращих традицій українського народу, популяризацію нашої історії, досягнень вітчизняної науки та техніки. Музеї мають унікальний потенціал щодо забезпечення національної ідентичності українського народу та консолідації суспільства. Музейні локації стають територіями безпеки та рекреаційним осередком психологічного відновлення для відвідувачів, що були змушені залишити свої домівки.

Музейне середовище виступає одним із інструментів відновлення освітньо-наукового простору. Зусилля музейної педагогіки спрямовуються як на вирішення нагальних проблем, пов'язаних із охопленням широкої учнівської аудиторії в умовах вимушеного переміщення та порушення освітньої інфраструктури, так і на досягнення перспективних цілей навчання та виховання, розвиток академічної та інтелектуальної обдарованості.

Як показує досвід останніх місяців, музеї різного профілю стали унікальним, а іноді й єдиним засобом підтримки освітнього процесу, зокрема, для дітей шкільного віку, що були змушені залишити власні домівки. Відтак у безпечних регіонах України більшість музеїв, незалежно від основного профілю, спрямовують зусилля на розроблення та реалізацію освітньо-наукових програм. Музеї стають основою для формування інтерактивного освітнього простору. Такі освітньо-музейні простори заплановано створити по всій країні. Один із перших його осередків створено у Львові для дітей-вимушених переселенців зусиллями співробітників Музею науки Києва та Музею цікавої науки Одеси.

У ньому сформовані експозиційні зони фізики, математики, науки та техніки. Для відвідувачів різних вікових груп (від 5 до 13 років) реалізуються інтерактивні освітні програми, такі як «Хімія сніданку», «Наука звуку», «Можливості мого тіла» тощо [2]. У цьому просторі відвідувачі за допомогою кваліфікованих інтерпретаторів можуть досліджувати, міркувати, обмінюватися думками, навчатися та робити власні відкриття. Цікавим є досвід вітчизняних музеїв із організації віртуальних інтерактивних освітніх ігор для дітей з історії, літератури, українознавства.

Отже, сучасний музей має стати генератором інноваційного розвитку вітчизняної наукової освіти, а також універсальним комунікаційним хабом, що реалізує взаємодію відвідувачів різних вікових груп, представників освітянської і наукової спільноти, громадськості в умовах відновлення та відбудови України.

Список літератури

1. Положення про Національну раду з відновлення України від наслідків війни: URL: <https://www.president.gov.ua/documents/2662022-42225>.
2. У Львові відкрили перший регіональний інтерактивний освітній простір для дітей-переселенців. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-regions/3457016-u-lvovi-vidkrili-persij-regionalnij-interaktivnij-osvitnij-prostir-dla-ditejpereselenciv.html>.

ПРО ВЕСНУ, ЯКУ В НИХ ВІДІБРАЛИ

Халимон Олена,

старший науковий співробітник,
Полтавський краєзнавчий музей імені Василя Кричевського,
м. Полтава,
khalymon@ukr.net

Васецька Олеся,

старший науковий співробітник,
Полтавський краєзнавчий музей імені Василя Кричевського,
м. Полтава,
olesyavasetska@gmail.com

Полтавський краєзнавчий музей імені Василя Кричевського має давні традиції просвітницької діяльності. З 1986 р. у закладі діють комплексні програми «Музей — школі» та «Музей — вузу» [1; 2; 3], що включають як традиційні, так і нові форми роботи з відвідувачами. Це, зокрема, тематичні й театралізовані екскурсії, навчально-виховні заходи, лекції, факультативи. Серед сучасних форм варто виділити: онлайн-уроки та лекції в програмі ZOOM, віртуальні майстер-класи й екскурсії, інтерактивні заходи з елементами театралізації та практичними заняттями.

Широкомасштабна збройна агресія Російської Федерації проти України у 2022 р. стала новим викликом для музейників. На хвилі волонтерського руху, до якого долучилися також працівники закладів культури, у науковців музею виникла ідея розробити спеціальний цикл заходів для внутрішньо переміщених осіб, присвячений весні. Саме весні, яку у вимушених переселенців відібрала війна, що опалила їхні душі, зупинила календар на одній даті та забрала найдорожче — надію на майбутнє. А так не повинно бути! Весняна пора — це завжди народження нового, буяння природи, перемога краси! У зв'язку з цим, головна ідея музейного циклу полягала в тому, щоб повернути учасників до

життя, подарувати їм відчуття щастя і радості у цей нелегкий час. Метою заходів були: знайомство приїжджих із краєзнавчими матеріалами (особливостями природи Полтавщини, її біорізноманітням, проблемами охорони рідкісних видів, давніми народними звичаями та обрядами); залучення підростаючого покоління до культурних традицій краю, екології регіону; розвиток комунікаційних навичок і спільної діяльності учасників. У процесі розробки весняного циклу автори спиралися на окремі принципи поліхудожніх програм, визначених Б. Юсовим, зокрема, «духовне піднесення», «діяння, радість, захоплення роботою», «регіональний компонент», «інтегрований підхід», «активну участь і творчість аудиторії» [4, с. 28].

Розроблена серія включала заходи: «Птахи прилетіли — на крилах весну принесли», «Свято жайворонка», «В гаю заграли проліски» та «Весняний віночок Флори», як інтегровані природничо-етнографічні дійства. Таке поєднання було зумовлене тим, що людина, її вірування та пов'язані з ними обрядодії з давніх часів найбільше споріднені з навколишнім середовищем, його процесами, рослинним і тваринним світом. Відтак, природа сприймалася нашими попередниками як живий і вищий організм зі своїми логічними законами; людина – лише невеличка його частка, і все створене Богом-Природою є священне й одухотворене [6, с. 12]. Але у річному коловороті пращури особливо виділяли весну, з якої починалося новоліття, новий трудовий рік, наповнений клопотами у полі й господарстві, очікуванням врожаю. А значить, з її приходом продовжувалася одвічна нитка буття, що зв'язувала покоління українців.

Цикл заходів мав свої особливості — вікові, навчально-пізнавальні та технічні. Щодо перших двох, варто зауважити, що одночасно доводилось працювати із переселенцями різного віку та багажем знань — від малечі до літніх людей. Були серед учасників і люди з інвалідністю. Їм та малечі допомагали виконувати завдання ведучі чи батьки. Звісно, кожен з них мав різну мотивацію. В одних домінували пізнавальні мотиви, в інших — соціальні, окремих учасників доводилось заохочувати до участі. Тому концепція культурно-освітнього циклу включала доступний для засвоєння навчальний матеріал, поділений на

тематичні блоки (відповідно до педтехнології В. Шаталова), та велику кількість засобів активізації, що мали забезпечити досягнення поставленої мети. Серед них варто виділити: зміну видів діяльності, музичний і вокальний супровід, влучні запитання до аудиторії, порівняння та ототожнення учасників із силами природи чи птахами. Для кращого емоційного сприйняття матеріалу використовувалися авторські поезії [7]. Важливим було й те, що злагоджений тандем двох ведучих часто імпровізував, та використовував зміну модуляції голосу.

За спостереженнями наукових співробітників найбільш ефективними методами виявилися ігрові види діяльності та театралізація. Різні ігри заповнювали паузи між навчальними блоками, полегшували сприйняття вербальної інформації, переключали увагу аудиторії, а також пояснювали специфічні біологічні терміни. Так, під час проведення заходу «В гаю заграли проліски» після розповіді про підбіл звичайний (анемохорну рослину) діти спробували себе в ролі вітру у грі «Лети, моя насінинко!». Дві команди дмухали на свої повітряні кульки (насіння квітки) так довго, як могли. Головною умовою при цьому було не використовувати руки. Перемагали ті учасники, чия кулька торкнулася підлоги останньою. На заході «Птахи прилетіли – на крилах весну принесли» саме гра допомогла малечі відчувати себе у ролі птаха, що будує гніздо. Діти вибирали матеріал, придатний для гніздобудування, запропонований ведучими (пух рослин, цегла, мох, глина, камінці тощо). Вони одноставно відмовилися використовувати для цих потреб дріт. І були дуже здивовані, дізнавшись, що у фондах Полтавського краєзнавчого музею імені Василя Кричевського зберігається гніздо горлиці садової, виготовлене пташкою переважно з тонкого дроту. Різні ігри, такі притаманні дітям, знову повертали їх у дитинство, викликали сміх і щирі емоції та бажання навіть після закінчення заходу знову в них пограти. Але й дорослі із задоволенням приєднувалися до малечі та на якийсь час забували про війну.

Використання театралізації музейних дійств як методу активного навчання виправдало себе повністю. Завдяки ефекту несподіваності з перших хвилин вдавалося привернути увагу такої різної за складом учасників аудиторії. Інсценізація де-

яких сюжетів допомагала глядачам зануритися в атмосферу того, що відбувалося, стати активними учасниками подій, викликала захоплення та єднала [4, с. 28]. Наприклад, діти після появи науковця в образі Весни вірили, що саме вона завітала до них на свято. Таким чином вони повною мірою долучалися до теми заходу: виконували разом із головною героїнею різні завдання, дізнавалися про народні традиції, закликали весну, співали веснянки та водили «Кривий танець».

Технічні особливості культурно-освітнього циклу полягали в тому, що дійства проводились не у музейному просторі, бо ще в 2021 р. у межах програми Президента України «Велике будівництво» у музеї розпочалися масштабні ремонтно-реставраційні роботи. З метою дотримання вимог чинного законодавства оригінальні музейні експонати на заходах, що відбувалися у виїзному форматі, не використовувалися. Були підготовлені презентації у програмі PowerPoint, що включали не лише природничі об'єкти, а й музичні паузи для естафет і конкурсів, творчі завдання із народознавства, голоси пернатих солістів, звуки природи тощо. У навчальних і культурних закладах міста, де відбувалися дійства, кожного разу доводилося попередньо узгоджувати технічні можливості проведення їх на місцях та відповідно оформлювати приміщення. Так, чудовим доповненням загальної картини орнітологічних дійств виступала фотозона, що також слугувала важливим елементом активізації уваги учасників і викликала у них чималий захват. Для неї автори створили весняне гілечко з вив'язаними гачком стилізованими птахами. Не менш важливою була і безпека учасників під час сигналів повітряної тривоги, якими ні в якому разі не нехтували. На цей період усі переміщувалися в безпечні укриття, де захід, за можливості, продовжувався.

Родзинкою розробленого циклу були майстер-класи у різних техніках: квілінгу, малювання, аплікації та ліплення з солоного тіста. Вони виступали не лише у ролі арт-терапії, розкріпачували емоції глядачів, дарували радість і захоплення, а й допомагали кожному розкрити свої творчі здібності, засвоїти нові навички та закріпити навчальний матеріал. Оскільки виготовлені на майстер-класі вироби, зокрема з солоного тіста, потребували тривалого висушування перед фарбуванням, діти отримували

суху фігурку птаха, яку із задоволенням розфарбовували. А наприкінці заходу кожному учаснику ведучі дарували невеличкий сувенір на добру згадку.

Використання різних педагогічних методів, прийомів і засобів активізації пізнавальної діяльності в природничо-етнографічних діях Полтавського краєзнавчого музею імені Василя Кричевського сприяли досягненню поставлених завдань та ідей циклу. Заходи проводились неодноразово та користувалися великим попитом.

Проведення майстер-класу: ліплення птаха із солоного тіста

Учасники інтерактивного заходу «Весняний віночок Флори»

Список літератури

1. Комплексные программы «Музей – школе», «Музей – вузу». 1986 г. Научовий архів Полтавського краєзнавчого музею імені Василя Кричевського (НА ПКМ ВК). Ф. 11. Спр. 3750. 23 арк.
2. Комплексна програма «Музей – вузу». 2008 р. НА ПКМ ВК. Ф. 11. Спр. 3840. 8 арк.
3. Комплексна програма «Музей – школі». 2008 р. НА ПКМ ВК. Ф. 11. Спр. 3841. 10 арк.
4. Ласкій І. Курс «Музейна педагогіка»: особливості взаємодії школи й музею. Мистецтво та освіта. 2009. № 3. С. 27–30.
5. Музейна педагогіка – синтез досвіду: метод. матеріали. Автори-упоряд.: Горовий А. В., Топилко О. В., Лучук Т. Є., Завадська О. А. Київ: НВЦ «Пріоритети», 2012. 84 с.
6. Скуратівський В. Русалії. Київ: Довіра, 1996. 734 с.
7. Халимон О. Цей світ такий далекий і близький. Полтава: Дивосвіт, 2020. 50 с.

РОЛЬ МУЗЕЮ НАРОДОЗНАВСТВА В НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНОМУ ВИХОВАННІ УЧНІВСЬКОЇ МОЛОДІ

Шаповал Світлана,

учитель української мови і літератури,
Щербанівський ліцей Щербанівської сільської ради Полтавського
району Полтавської області,
svitlanashapoval68@gmail.com

Найстрашнішим наслідком історичного безпам'ятства народу є втрата цінностей. Без минулого не буває майбутнього. Бути гідними історії своєї нації, знати, що вона — не прах, не далеке минуле, а біографія народу, його жива душа, допомагає школярам Щербанівського ліцею заснований у 1998 р. Музей народознавства. Учителі школи розуміли, що вивчення народознавства — не тимчасова «мода» і не якась чергова «кампанія», а насущна потреба й головний атрибут справжнього виховання сьогодні, завтра, післязавтра, завжди.

Метою діяльності музею є залучення молодого покоління до вивчення та збереження історико-культурної спадщини свого народу. «Національно-патріотичне виховання сьогодні розглядається як цілеспрямований і свідомо здійснюваний процес організації і стимулювання активно-творчої діяльності підлітків, оволодіння ними знаннями про культурно-історичний досвід українського народу, формування в них ціннісного ставлення до Батьківщини» [1, с. 7]. Музей широко використовується вчителями для роботи з учнями. «Про доцільність використання краєзнавчого матеріалу в системі виховання й навчання учнів писали Я. Коменський, Й. Песталоцці, Ж.-Ж. Руссо, А. Дістервег. Велику увагу цьому аспекту приділяли представники вітчизняної педагогіки (М. Вессель, О. Духнович, Т. Лубенець, М. Новиков, Д. Семенов, А. Симонович, С. Русова, К. Ушинський) [5, с. 35–36]. Педагоги нашого навчального закладу на базі музею проводять позакласну, позашкільну роботу, пошукову, краєзнавчу.

Така робота на базі шкільного музею формує в підростаючого покоління розуміння нерозривного взаємозв'язку минулого, сучасного і майбутнього України. «Для становлення громадянина-патріота рідної землі необхідно наповнити всі ланки навчально-виховного процесу змістом, який би відображав історію, мистецтво, культуру, символіку, природу рідного краю. Саме такий зміст забезпечуватиме формування в школярів почуття патріотизму, пошани до рідної землі, розвинутої духовної культури особистості, формування її інтелектуального та культурного потенціалу як найвищої цінності суспільства» [3, с. 178].

Музей народознавства сприяє формуванню в молодого покоління національної свідомості, любові до рідної землі, свого народу, забезпеченню духовної єдності поколінь і призначений для вивчення, збереження та використання пам'яток духовної культури.

Експонатами нашого музею є елементи народного одягу, керамічний і дерев'яний посуд, вишивані рушники, картини, знаряддя праці та інші ужиткові предмети, що побутували у ХІХ–ХХ ст. Окрім речових пам'яток, є записи фольклору, розробки уроків народознавства, відеозапис екскурсії.

Експозиція музею складається з 4-х розділів: «Українське народне житло ХІХ–ХХ ст.»; «Українська народна вишивка»; «Український національний жіночий одяг»; «Декоративно-ужиткове мистецтво в побуті».

На базі музею під моїм керівництвом працює гурток народознавства «До народних джерел». Члени гуртка також є екскурсоводами музею. По частинах збираємо досвід свого народу, його традиції і по частинах з радістю передаємо дітям старшого і молодшого віку.

Екскурсоводи, учні ліцею, проводять екскурсії для школярів, беруть участь у конкурсах, виступають перед членами методичних об'єднань учителів, у музеї проходять виховні заходи.

«Найважливішим пріоритетом національно-патріотичного виховання є формування ціннісного ставлення особистості до українського народу, Батьківщини, держави, нації» [4].

Якщо говорити сьогодні про національно-патріотичне виховання нашої молоді, то насамперед і треба починати з того, що є нашим корінням — українська хата, бо всі ми родом із села, і ви-

шиванка, яка вважається генетичним кодом нації, і, звичайно ж, наші звичаї і традиції. Саме це вирізняє наш народ з-поміж інших. Для всіх учнів початкових класів проводиться оглядова екскурсія.

Наш музей — це невелика кімната, яка нагадує помешкання українців кінця ХІХ — початку ХХ століття. Гостей музею знайомлять з українським народним житлом. Тут є піч, ліжка, стіл, лави, дитяча колиска.

Малечі, яка вперше відвідує музей, ми говоримо: «Діти, ви зараз проживаєте в комфортних сучасних умовах. А в нашому музеї ви побачите кімнату, яка нагадує нам, як жили ваші прабабусі та прадідусі». І дітей це зацікавлює. Їм хочеться до всього доторкнутися, відчутти, яке воно є. Від малечі дуже багато питань. А дехто з них навіть готовий розповісти про деякі речі, бо бачив їх у селі. Саме з дитячих років треба закладати дітям любов і повагу до того, що є нашим національним збереженням. Велика роль у допомозі педагогам відводиться батькам, які повинні підтримувати лінію виховання педагогічного колективу.

Для учнів середніх і старших класів розроблено тематичні екскурсії: «Щедрий вечір, добрий вечір: щедрівки та колядки нашого краю»; «Ой, весно, весно, днем красна...»; «Ой, на Івана, та й на Купала...»; «А на цих рушниках — Україна моя»; «Українські вишиванки — віддзеркалення душі української нації»

У роботі з учнями використовуються різноманітні методи: бесіди, лекції, дослідницька робота, віртуальні екскурсії. Така робота сприяє формуванню в дітей високих моральних почуттів, вихованню національно свідомого громадянина.

До початку війни в музеї працювала група юних екскурсоводів. Діти розробляли екскурсії, проводили лекції, мандрівки в історію рідного краю. Учні старших класів проводили дослідницьку роботу. «...завдання краєзнавчопошукової діяльності полягають у тому, щоб допомогти молоді відродити українську ментальність, національну самосвідомість, сформувати патріотичні цінності» [2, с. 85].

В умовах сьогодення, у період воєнного стану наші діти, як ніколи раніше, турбуються про долю рідної країни, разом із дорослими вболівають за наших воїнів і чекають на перемогу. У цей період важливо підсилити їхні патріотичні настрої, ще більше донести інформації про нашу культуру, про духовну спад-

щину. І що, на мою думку, важливо — чимось відволікати дітей, чимось зацікавити. Цього року діти не поїдуть відпочивати, і наше завдання — забезпечити учням можливість долучитися до чогось прекрасного, навіть якщо це будуть онлайн-зустрічі.

Ми провели засідання ради музею. Разом із учнями продумали план нашої роботи на час літніх канікул в умовах воєнного стану.

На сайті нашого ліцею є оглядова екскурсія, яку проводить Поліна Бобоня (призер обласного конкурсу екскурсіводів). Вирішили з учнями, що можемо зробити відеозапис ще кількох тематичних екскурсій. Окрім того, надамо ряд презентацій із народознавства. Цими матеріалами зможуть скористатися як учні і вчителі нашого ліцею, так і всі, хто виявить цікавість. А з нашими дітьми будемо проводити онлайн-зустрічі, тому що в нинішніх умовах діти потребують спілкування, позитивних емоцій, і ми зобов'язані їм це надати.

Віримо, що спільними зусиллями збережемо надбання нашого народу, дух нації, а наші учні виростатимуть справжніми патріотами. Україна була, є і буде.

Список літератури

1. Гавлітіна Т. М. Національно-патріотичне виховання підлітків в умовах позашкільного навчального закладу: автореф. дис. кандидата на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: 13.00.07. Київ, 2007. 23 с.
2. Додуріч С. Діяльність музею у формуванні патріотичних цінностей у студентів коледжу. Актуальні проблеми професійно-педагогічної освіти та стратегії розвитку: зб. наук. праць. За заг. ред. О. А. Дубасенюк, Л. В. Калініної, О. Є. Антонової. Житомир: Вид-во ЖДУ, 2006. С. 85–86.
3. Марфинець Н. В. Патріотичне виховання школярів на матеріалі літературного краєзнавства. Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: «Педагогіка. Соціальна робота». 2016. Вип. 1 (38). С. 176–179.
4. Наказ МОН України від 16.06.2015 № 641 «Про затвердження Концепції національно-патріотичного виховання дітей та молоді та методичних рекомендацій щодо національно-патріотичного виховання». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0641729-15#Text>
5. Тронько П. Т. Краєзнавство у відродженні духовності і культури. Київ: Рідний край, 1994. 290 с.
6. Українське народознавство: навч. посібник / за ред. С. П. Павлюка, Г. Й. Горинь, Р. Ф. Кирчіва [та ін.]. Львів: Фенікс, 1994. 608 с.
7. Шкільний музей як центр національно-патріотичного виховання учнівської молоді: навчально-методичний посібник. Укладач О. Д. Рокицька. Біла Церква: КВНЗ КОР АНО, 2016. 272 с.

МУЗЕЙ КОЛЕДЖУ ВІДОКРЕМЛЕНОГО СТРУКТУРНОГО ПІДРОЗДІЛУ «РІВНЕНСЬКИЙ ТЕХНІЧНИЙ ФАХОВИЙ КОЛЕДЖ НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ ВОДНОГО ГОСПОДАРСТВА ТА ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ» — НЕВІД'ЄМНА СКЛАДОВА ОСВІТНЬО-ВИХОВНОЇ РОБОТИ В УМОВАХ МИРУ ТА ВІЙНИ

Шваєнко Алла,

викладач суспільних дисциплін,

Відокремлений структурний підрозділ «Рівненський технічний фаховий коледж Національного університету водного господарства та природокористування», м. Рівне,
alla80.sv@gmail.com

Музей коледжу ВСП «Рівненський технічний фаховий коледж НУВГП» — це складова системи освітньо-виховної роботи, яка покликана залучати ініціативних, творчих, відповідальних та активних представників коледжу до накопичення та формування музейних експозицій в умовах миру та війни.

Очолює музей коледжу викладач Шваєнко Алла з 2009 р., яка розробила нову редакцію Положення про музей коледжу ВСП «Рівненський технічний фаховий коледж НУВГП» в 2021 р.

Вважаю, що метою створення музею коледжу є не просто накопичення, демонстрування, інформування та спрямовування своєї діяльності під час освітньо-виховного процесу, а й національно-патріотичне та естетичне виховання здобувачів освіти. Ідея музею коледжу: мотивація та генерація думки у напрямку представлення власних зразків форм прикладів музейних експонатів, що відображають талант та неординарність людини. Адже саме людина — епіцентр і суб'єкт причини та наслідку діяльності музею. Музей коледжу — це власне спроба залишити свій відбиток в історії ВСП «Рівненський технічний фаховий коледж НУВГП».

Тематика експозицій музею коледжу: «Історія коледжу», «Циклові комісії коледжу», «Навчально-виробнича діяльність коледжу», «Науково-технічна творчість учнів та студентів коледжу», «Герої

України — випускники коледжу», «Людина року», «Випускники коледжу — учасники афганських подій», «Сьогодні коледжу».

Стенди та вітрини музею ілюструють історію, становлення та розвиток ВСП «Рівненський технічний фаховий коледж НУВГП», які постійно поповнюються та оновлюються новими експонатами. Триває динамічний процес удосконалення функціонування музею коледжу. Освітньо-виховна робота музею розпочинається щовересня з музейних гостин, виховних та інших заходів відповідно до плану роботи музею та коледжу, які фіксуються у журналі реєстрації музейних лекцій.

Рада музею відіграє не менш важливу роль. Це творчо-інтелектуальний колектив з числа здобувачів освіти та працівників ВСП «Рівненський технічний фаховий коледж НУВГП», який має як постійних членів, так і тих, хто доєднується до них. Рада музею коледжу протегує роботу з реалізації проєктів, заходів та ініціатив, фаворизує роботу музею коледжу.

Чільне місце серед тематики музейних тем займає експозиція, де розміщені матеріали, які об'єднані в єдину тему: «Герої України — випускники коледжу». Прикро, але є імена випускників, що не повернулися з поля бою, віддали найцінніше — життя, боронячи територіальну цілісність України: Борисенко Олександр Олегович (28.03.1993–01.09.2014) прийняв смертний бій, захищаючи Україну; Бойко Олександр В'ячеславович (15.01.1977–12.02.2015) із фразою: «Я мушу піти на війну. Хто замість мене захищатиме моїх дітей?»; Репін Євгеній Вікторович, якого позивний «Геркулес» (18.08.1994–20.03.2015), рятуючи побратимів з поля бою, не врятувався сам; Мірошник В'ячеслав Володимирович (09.11.1971–24.04.2015) із фразою: «Я йду туди, щоб вони не прийшли сюди»; Прончук Тарас Вікторович, якого позивний «Людоїд» (06.08.1997–16.02.2017) із фразою: «Я так хочу перемоги та справедливості для України!»; Омельчук Олександр Олександрович (18.02.1990–17.10.2017) — український воїн, який боровся за незалежність України; Попенко Юрій Миколайович, якого позивний «Борода» (04.02.1976–20.11.2020) із фразою: «Я військовий. Мое покликання захищати Україну».

Чергова ескалація агресії Росії проти України, яка розпочалася 24.02.2022 р., забрала життя ще чотирьох наших випускників: Рижукі Сергія Георгійовича (09.01.1984–02.03.2022) —

професійного військового, який боронив незалежність України; Геллера Артура Юрійовича (28.08.1991–09.03.2022), який боронив Україну на території Києва та Київської області; Непевного Романа Леонідовича (31.08.1996–14.03.2022), який попросився на війну, щоб боронити незалежність України; Бабича Сергія Петровича (07.06.1996–31.03.2022), який, йшовши на війну, сказав: «Якщо боятися війни, то України не буде».

Студенти та випускники ВСП «Рівненський технічний фаховий коледж НУВГП» становлять частину українського війська, що не покладає зброї та продовжує боротьбу за незалежність країни. Серед них важко травмовані ветерани АТО/ООС, які пройшли лікування та реабілітацію: Федорин Роман Анатолійович, Рудейчук Роман Ігорович — герой Євромайдану та Революції Гідності, кіборг Донецького аеропорту та інші.

Прикладами патріотизму та боротьби героїв за Україну доповниться реалізація освітньо-виховної та національно-патріотичної роботи не тільки музею, а й коледжу, стане взірцем для наслідування прийдешнім поколінням України і світу.

У локаціях музею ВСП «Рівненський технічний фаховий коледж НУВГП» організовуються та проводяться різнопланові заходи: музейні гостини, виховні години, зустрічі з випускниками коледжу, письменниками та поетами, військовими та ветеранами Рівненщини, відзначаються пам'ятні дати. Музей коледжу щорічно доєднується до проведення першого уроку, що узагальнений темою незалежності України.

Музей ВСП «Рівненський технічний фаховий коледж НУВГП» вшановує пам'ять загиблих випускників покладанням квітів на кладовищі «Нове», «Алеї Героїв» у День пам'яті захисників України, які загинули в боротьбі за незалежність, суверенітет і територіальну цілісність України. Студенткою Полюхович Анастасією написано наукову роботу на тему: «Випускник коледжу, учасник АТО/ООС Олександр Бойко. Присвячено пам'яті жертвності за свободу та незалежність України» (2017 р.) під керівництвом очільника музею коледжу Шваенко Алли.

Слід зазначити також, що музей коледжу взяв участь в урочистому відкритті меморіальної дошки Євгенію Репіну (2018 р.), активно доєднався до заходу Рівненського обласного краєзнав-

чого музею на тему: «Репін Євгеній. Могло бути 25...» (2019 р.), налагодив та постійно підтримує зв'язок з відділом історії краєзнавчого музею щодо збору інформації про загиблих випускників ВСП «Рівненський технічний фаховий коледж НУВГП».

Постійно триває накопичення матеріалів для збірника: «Ветерани освітянської ниви коледжу» (з 2020 р.), «Книга пам'яті ветеранів освітянської ниви коледжу» (з 2020 р.) та написання «Літопису видатних випускників коледжу» (з 2010 р.).

На базі музею діє Волонтерський рух під гаслом: «Благословенний той, хто подає руку допомоги», становить вагому частину національно-патріотичного виховання, залучення колективу коледжу до благородної справи — підтримка українських воїнів. Цільова волонтерська допомога неодноразово направлена 72 ОМБ імені Чорних запорожців, 30 ОМБ імені князя Костянтина Острозького та 54 ОМБ імені гетьмана Івана Мазепи. У фонді музею коледжу розміщено синьо-жовті та червоно-чорні прапори, на яких написані слова подяки військових ВСП «Рівненський технічний фаховий коледж НУВГП» за моральну підтримку та матеріальну допомогу, а також фотоматеріали, що розміщені на стенді «Волонтерський рух», який відзначений подяками, а саме: від ГО «Спілка жінок Київщини» (2019 р.), 30 ОМБ імені князя Костянтина Острозького (2021 р.) та 54 ОМБ імені гетьмана Івана Мазепи (2022р.).

Музей ВСП «Рівненський технічний фаховий коледж НУВГП» сповнений планами, ідеями та проектами, які реалізуються як в мирний, так і у військовий час, продовжує процес накопичення музеаліїв, що гідно доповняють зміст і форму експозицій музею, продемонструють результати мистецького проекту «Коледж очима студентів та учнів», реалізують ідею «Бюсти видатних постатей», а також підготують до публікації «Антологію поезій колективу коледжу», доповнять експозицію «Науково-технічної творчості учнів та студентів коледжу», «Спорядження ЗСУ» та «Сьогодення коледжу».

Отже, музей ВСП «Рівненський технічний фаховий коледж НУВГП» виступає невід'ємним інструментом освітньо-виховної роботи, центром зібрання та демонстрації музеаліїв. Він інтегрує та генерує роботу всього колективу коледжу, свідчить про причетність та особистий внесок кожного. Саме в цьому криється вся

суть ролі музею коледжу, який є наочним взірцем слави та традицій *alma mater*, дбайливого ставлення до всього того, що створене розумом і працею. Музей коледжу — це модель образу освітнього закладу, що цілком відповідає тій величній ролі, яка покладена на нього: виховувати, мотивувати, залучати, формувати, демонструвати, що відбувається незалежно від умов миру чи війни.

Список літератури

1. Вагеннік О. Музейна справа у закладах освіти. Методичні рекомендації. Запоріжжя: КЗ «Центр туризму» ЗОР, 2020. 75 с.
2. Впровадження ефективних моделей національно-патріотичного виховання сучасної студентської молоді. З досвіду роботи закладів фахової передвищої освіти: методичні рекомендації / укладачі: Тетяна Іщенко, Ірина Лепеха, Наталія Шарата. Київ: Науково-методичний центр ВФПО, 2022. 317 с.
3. Положення про Музей коледжу ВСП «Рівненський технічний фаховий коледж НУВГП». — Режим доступу: URL: chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/http://www.tehcollege.rv.ua/images/Pologeniya/pro_muzei.pdf

ЗНАЧЕННЯ МУЗЕІВ В ОСВІТНЬО-ВИХОВНОМУ ПРОЦЕСІ У ПЕРІОД ВОЄННОГО СТАНУ

Шуляк Світлана,

доктор філологічних наук, професор,
професор кафедри практичного мовознавства,
Уманський державний педагогічний університет
імені Павла Тичини, м. Умань,
shulyak_svitlana@ukr.net

Беценко Тетяна,

доктор філологічних наук, професор,
професор кафедри української мови і літератури,
Сумський державний педагогічний університет ім. А. С. Макаренка,
м. Суми,
tpb2016@ukr.net

Війна пов'язана з переоцінкою речей, з певною руйнацією поглядів, із зміною позицій, думок, також із трансформацією світогляду. Воєнні дії, воєнний стан, що спричинені

кривавими події, накладають відбиток на всі сфери життєдіяльності людини. Надзвичайно прикро, коли нищенню піддають духовно-матеріальні цінності, що належать нації в цілому. До таких цінностей належать і музеї як осередки національної культури, національної пам'яті. Війна також є своєрідною перевіркою, своєрідним випробуванням особистості щодо її національно-патріотичних переконань.

Тому важливо з'ясувати роль музеїв як осередків духовної культури в освітньо-виховному процесі у період воєнного стану.

Музей ніколи не втратить своєї ваги у суспільстві. І кімната-музей у школі, і меморіальний комплекс — однаково цінні і вартісні для соціуму.

Науково-пізнавальне значення музеїв. Незважаючи на воєнні дії в країні, освітній процес триває, хоча й дистанційно. Вивчення багатьох тем з різних галузей знань — лінгвістики, літературознавства, історії, образотворчого мистецтва, музики, географії та ін. немислиме без використання музейних експонатів. Нині це можливо в режимі онлайн. Оминати музейний матеріал недоречно. Музейні експозиції повинні стати невід'ємним складником навчально-виховного процесу — навіть у скрутний воєнний час.

Якщо є можливість відвідати музей навіть за умов воєнного стану, цим варто скористатися (у місцях, де немає бойових дій і відсутня загроза для життя). Цінними будуть музейні експозиції, що засвідчують героїзм українців у боротьбі з ворогом (часто такі експозиції є у сучасних сільських музеях).

Культурно-просвітницька функція музеїв. У весь час цивілізації музей слугував прикладом — своєрідним взірцем, що засвідчує культурний розвиток нації, культурні досягнення етносу — у побуті, музиці, живопису, ремеслах та ін. Скажімо, відомий усім Національний музей-заповідник українського гончарства в с. Опішня Полтавської обл.

Обов'язковим завданням, що його варто реалізовувати в освітньому процесі, є ознайомлення з різними типами музеїв (відповідно до матеріалу, що вивчається), доцільністю їх існування у світі.

У будь-якому випадку музей відкриває нове бачення світу, по-іншому оприявнює буття і роль людини у світі.

Музеї завжди слугують осередками національної культури.

Виховна роль музеїв. Кожен музей виховує потяг до пізнання минулого рідного краю, плекає почуття національної гордості в індивіда, формує критично мислячу особистість, толерантну до інших етносів. Але, що показово, музей як сховище давнини здатен продукувати патріотичні почуття. Особливо, коли експозиції пов'язані із захистом рідної землі, із звитягами воїнів-захисників.

Щоб виховати в індивіда почуття патріотизму, національної гордості, любові до рідної землі, варто звертатися до музейних експозицій.

Значення музеїв — незаперечне у освітньо-виховному процесі. Однаково вагомими є музейні матеріали й у шкільній практиці, й у вищій школі. Музей покликаний духовно збагатити особистість, розширити світогляд, спонукати до творчості, інтелектуального розвитку.

Список літератури

1. Вайдагер Ф. Загальна музеологія: посібник. Львів: Літопис, 2005. 632 с.
2. Мезенцева Г. Г. Музеезнавство (на матеріалах музеїв Української РСР). Київ: Вища школа, 1980. 120 с.
3. Рутинський М. Й., Стецюк О. В. Музеезнавство: навч. посіб. Київ: Знання, 2008. 428 с.

МУЗЕЙНА ПЕДАГОГІКА В АКТУАЛІЗАЦІЇ КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ В УМОВАХ ВІЙНИ

МУЗЕЙ ЯК ОСЕРЕДОК НАЦІОНАЛЬНОЇ ПАМ'ЯТІ ТА ДУХОВНО-МАТЕРІАЛЬНОЇ КУЛЬТУРИ ЕТНОСУ

Беценко Тетяна,

доктор філологічних наук, професор,
професор кафедри української мови і літератури,
Сумський державний педагогічний університет ім. А. С. Макаренка,
tpb2016@ukr.net

Музей (від дав.-гр. τό Μουσείον — «дім Муз») — культурно-освітній та науково-дослідний заклад, що займається збиранням, експозицією пам'яток матеріально-духовної спадщини, природничо-наукових колекцій тощо. Музей призначений для вивчення, збереження та використання пам'яток природи, матеріальної і духовної культури, залучення громадян до збирання, поцінування та популяризації надбань національної і світової історико-культурної спадщини.

Мета публікації — окреслити сутність музею як осередку національно-культурної ідентичності та інтелектуально-творчої діяльності.

Музей завжди є об'єктом, джерелом, матеріально-духовним підтвердженням національної пам'яті. Будь-який музей (чи то музей-садиба, чи меморіальний комплекс, чи музей під відкритим небом, як-от — скіфські кургани на Роменщині, чи навіть окремих об'єкт природи – як дуб Семена Гаркуші, що в с. Гаї Роменського району Сумської обл.) виступає концентрованим осередком національної самобутності, національної ідентичності, державності. Він не може бути не пов'язаним з національними скарбами як матеріальної, так і духовної культури. Цінність мають, без винятку, всі музеї та всі експонати.

Музей завжди — історико-культурний центр. У ньому живе минуле, своєрідно постає-проглядає таємниця буття, невидимим чином означається рух, розвиток, пульсація людської думки-ідеї через роки, століття, пізнається сьогодення, також по-своєму

окреслюється майбутнє. Крім фіксації минулого у різних сферах життєдіяльності та життєіснування, музей потужно зберігає культуру етносу, що існувала і мала вияви у різні періоди буття, — всю сукупність матеріальних і духовних цінностей, створених людством протягом його історії.

Музей також — потужне джерело знань; це те, що дає початок, те, звідки постає, черпається щось; основа чого-небудь; вихідне начало. Саме з музею, що слугує одухотвореним підґрунтям, беруть витoki ідеї, зароджуються думки, формуються нові проекти. Таким були і залишаються музеї Г. Сковороди, що в с. Чорнухи Полтавської обл. (Чорнухинський літературно-меморіальний музей Г. С. Сковороди) та в с. Сковородинівка Золочівської селищної громади Богодухівського району Харківської області (Національний літературно-меморіальний музей Г. С. Сковороди). У музеї завжди є матеріал для зіставлення, порівняння, аналізу. Для розвитку думки необхідно обов'язково побувати в музеї відповідного типу. Скажімо, досліджуючи творчість Лесі Українки, необхідно, по можливості, ознайомитися з усіма експонатами та усіма експозиціями, що стосуються життя і творчості Лесі Українки та її родини. І це не лише музеї на батьківщині поетеси (Музей Лесі Українки — літературно-меморіальний комплекс у місті Новоград-Волинський, основою якого є помешкання, в якому народилася Леся Українка; Музей Лесі Українки у Колодяжному — літературно-меморіальний музей у с. Колодяжному Ковельського району Волинської області, заснований 1949 р. в садибі, в якій Леся Українка прожила дитячі та юнацькі роки; Музей родини Косачів — музей у Новограді-Волинському (заснований у 1999 р.)), а й музеї на теренах України та зарубіжжя (Музей Лесі Українки в Києві, що розташований у будинку № 97 по вулиці Саксаганського, у якому мешкала письменниця у проміжку від 1890 до 1910 року; Музей Лесі Українки в Сурамі (Грузія); Музей Лесі Українки в Ялті), а також музей Лесі Українки у с. Косівщина Сумського р-ну Сумської області; заслуговують на увагу вишивки матері письменниці — Олени Пчілки, що зберігаються у Лохвицькому краєзнавчому музеї, та ін.

Отже, незаперечною є виховна, пізнавальна, культурно-історична наукова цінність музейних експозицій та представлених на них музейних експонатів.

Сьогодні, в умовах воєнного стану, в Україні гостро і болюче постала проблема збереження музеїв. Війна спричинила ще більше захоплення національними святинями. Ще гостріше стала осмислюватися національна самобутність, національна ідентичність. Музей усвідомлюється зараз як національна цінність, як досягнення в науково-культурному розвитку народу. Тому болісно сприймається руйнування музеїв.

У часи лихоліття, які Україна переживає нині, не можна забувати про цінність музею в освітньо-науковому вимірі. Якщо немає можливості відвідати музейну експозицію, онлайн-екскурсії – один із способів поцінування національних надбань, їх популяризації. Ще з більшим ентузіазмом треба виховувати любов до музейних пам'яток, сприяти охороні та збереженню музейних експозицій, бодай найменших (кімнат-музеїв, меморіальних дощок та ін.).

Отже, музей уявляється як національне надбання, як гордість народу, як свідчення його інтелектуально-духовного, творчого розвитку. Підтримання музеїв, їх збереження, популяризація, особливо в буремні воєнні часи, – обов'язок кожного свідомого громадянина.

Список літератури

1. Вайдахер Ф. Загальна музеологія: посібник; перекл. з нім. В. Лозинський, О. Лянг, Х. Назаркевич. Львів: Літопис, 2005. 632 с.
2. Літературознавча енциклопедія: У двох томах. Т. 2 / Авт.-уклад. Ю. І. Ковалів. Київ : ВЦ «Академія», 2007. 80–81 с.

ОНЛАЙН-ПРОЄКТ ПЕДАГОГІЧНОГО МУЗЕЮ УКРАЇНИ «ПЕДАГОГІЧНИЙ КАЛЕНДАР — 2022» ПІД ЧАС РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ

Бондаренко Вікторія,

старший науковий співробітник,
Педагогічний музей України,
м. Київ,
v_bondarenko87@ukr.net

В умовах воєнного стану, у час випробувань для нашої країни і нації, Педагогічний музей України продовжує свою активну діяльність на інформаційному фронті, реалізуючи онлайн-проєкти, присвячені історії української освіти, розвитку педагогічної думки в Україні та нашій безцінній національній спадщині. Одним із таких віртуальних проєктів музею є інформаційно-просвітницький проєкт «Педагогічний календар – 2022», який покликаний вшанувати пам'ять українських діячів, які зробили колосальний внесок у розвиток нашої освіти, культури і становлення державності, актуалізувати їхні наукові, творчі доробки.

Проєкт «Педагогічний календар» існує вже 5-й рік поспіль і реалізується одразу на трьох ресурсах: на сайті музею (<http://pmu.in.ua/>), на офіційних сторінках музею у соціальних мережах Фейсбук (<https://www.facebook.com/pedmuzua/>) та Інстаграм (https://www.instagram.com/pedmuz_ua/). Проєкт містить публікації, присвячені ювілеям педагогів, освітніх та культурних діячів, ювілеям навчальних закладів та важливим подіям в історії української освіти. Кожен допис складається з графічного макету, який містить портрет ювіляра, логотип музею та коротку текстову довідку. Мінімум текстової інформації, читабельний шрифт, яскраве оформлення графічного макету забезпечує його привабливість для музейної аудиторії.

Завдяки тому, що основна частина музейних книжкових фондів та фотоматеріалів оцифрована, науковці музею мають

змогу працювати з фондovими матеріалами дистанційно, знаходячись у безпечних місцях.

Від початку російсько-української війни, з 24 лютого до 20 травня 2022 року, в межах онлайн-проєкту «Педагогічний календар – 2022» у соціальних мережах Фейсбук, Інстаграм та на сайті музею було розміщено 20 публікацій. Це дописи, присвячені ювілеям таких знакових постатей в історії української науки та культури, як Іван Чендей, Архип Тесленко, Христина Алчевська-молодша, Кирило Яновський, Федір Вовк, Дмитро Дорошенко, Юліан Романчук, Роман Заклинський, Олекса Новаківський та ін. Ювілеї більшості діячів відповідно до Постанови Верховної Ради України від 17.12.2021 р. № 1982-IX «Про відзначення пам'ятних дат і ювілеїв у 2022–2023 роках» відзначаються на державному рівні.

Зазначимо, що інформаційні довідки про персоналій у межах проєкту містять: коротку біографію, опис найвагоміших досягнень у тій чи іншій галузі діяльності, перелік творчого доробку. Наведемо для прикладу текст публікації за 20 травня 2022 р., присвяченої 100-річчю відомого українського письменника Івана Чендея: «Сьогодні виповнюється 100 років від дня народження Івана Чендея — одного з найвідоміших українських письменників ХХ ст, кіносценариста, лавреата Шевченківської премії, автора сценарію «Тіней забутих предків». Народився письменник 20 травня 1922 р. на Закарпатті. Освіту здобув у Хустській державній реальній гімназії та Ужгородському державному університеті. У 1955 р. світ побачила перша збірка оповідань письменника «Чайки летять на Схід». Далі виходять друком збірки «Вітер з полонин» (1958), «Ватри не згасають» (1960), «Чорнокнижник» (1961), «Поєдинок» (1962), «Терен цвіте» (1967), «Зелена Верховина» (1975), «Свалявські зустрічі» (1977), «Теплий дощ» (1979), «Кринична вода» (1980) та ін. Паралельно виходять друком романи «Птахи полишають гнізда...» (1965) та «Скрип коліски» (1989). Окрім прози, Іван Чендей писав також і кіносценарії, займався упорядкуванням фольклорних матеріалів та перекладами з угорської мови. Найкращим у творчому доробку Івана Чендея є сценарій до одного зі знакових кінофільмів ХХ століття — «Тіні забутих предків», який він написав

разом із геніальним українським режисером Сергієм Параджановим. Цей фільм і сьогодні займає 1-шу позицію в списку 100 найкращих фільмів в історії українського кіно. Цікаво, що відомий у всьому світі Гарвардський університет додав цю стрічку до списку обов'язкових для перегляду усім своїм студентам, які претендують на вищий ступінь у кінознавстві. Діяч також активно займався громадською діяльністю: двічі очолював Закарпатську організацію Спілки письменників України, був головою Закарпатського відділення Українського фонду культури в 1990-х рр. Іван Чедей, відіграв також важливу роль у створенні та відкритті меморіальних музеїв художників Ф. Манайла та А. Коцки. Помер діяч 29 листопада 2005 р. Похований у м. Ужгород. Щорічно в Україні проводять кількадечний літературний фестиваль, присвячений Івану Чендею. За традицією, він проходить в Ужгороді, де жив та працював письменник, та в його рідному селі Дубовому на Тячівщині. Родина ж письменника заснувала щорічний всеукраїнський конкурс малої прози з дня народження Івана Чендея. Цьогоріч відбудеться 5-й, ювілейний, конкурс. Постановою Верховної Ради України № 6406 «Про відзначення пам'ятних дат і ювілеїв у 2022–2023 роках» ювілей Івана Чендея відзначається на державному рівні» [2].

Окрім українських учених-педагогів, культурних та громадських діячів, у проєкті представлені також постаті зарубіжних вчених, які зробили вагомий внесок у розвиток світової педагогічної думки. Так, за означений період було опубліковано 5 постів, присвячених ювілеям зарубіжних вчених, зокрема, чеського педагога Яна Амоса Коменського, американського вченого Ніколаса Батлера, британської психоаналітикині Мелані Кляйн, німецького педагога Фрідріха Фребеля та німецького філософа Рудольфа Гокленіуса. Кожен з цих постів починався зі слів подяки тій чи іншій країні за підтримку України у російсько-українській війні. Так, наприклад, публікація до 140-річчя Мелані Кляйн починалася зі слів: «Дякуємо Великій Британії за підтримку і допомогу. United Kingdom, thanks for your support and help!» [1].

Від початку російсько-української війни, з 24 лютого 2022 року, кожен допис проєкту «Педагогічний календар – 2022»

супроводжується надихаючими фразами: «Переможемо! За нами — пращури, за нами — наша національна спадщина, за нами — Україна!» або «Наша національна спадщина надихає нас. Наше національне надбання додає нам сил! Це теж наша зброя проти ворога!» Ці вислови, складені співробітниками музею, покликані підтримати суспільство, зберегти в віру в перемогу, нагадати, за що ми боремося. Отже, в умовах російсько-української війни і героїчного спротиву українців російській агресії, проект несе вагому емоційну складову, нагадуючи нам про життєві подвиги наших пращурів, про наше національне надбання, про те міцне й надійне підґрунтя, на якому стоїмо і неодмінно вистоїмо й переможемо.

Список літератури

1. Педагогічний музей України. (2022, 30 березня). Педагогічний календар – 2022. 140 років від дня народження Мелані Кляйн (1882–1960). URL: <https://www.facebook.com/pedmuzua/posts/2179666605529875>
2. Педагогічний календар: Іван Чендей: 100 років. Педагогічний музей України. URL: <http://pmu.in.ua/> (дата звернення: 11.05.2022).

РІДНА СВІТЛИЦЯ

Возняк Леся,

директор етнографічного музею «Світлиця»,
учитель початкових класів,
Комунальний заклад «Луцька гімназія № 4
імені Модеста Левицького Луцької
міської ради Волинської області»
lesyavoznyak20@gmail.com

Рідна земля, батьківська оселя... Де б не жила людина, у яких краях не бувала, а думками і серцем завжди лине до хати, в якій народилася і виросла. Туди, де вперше слухала мамину пісню, бабусину казку... Помандруймо ж у минуле, і дізнаємося, у яких оселях жили наші рідні, дорогі найкращі у світі, тепер уже старенькі люди, — бабусі, дідусі, прабабусі, прадідусі.

Українська хата — це колиска нашого народу. У ній народжувалися, жили та помирали. Хата надавала людині притулок, створювала умови для повсякденного існування. Саме у ній відновлювалися сили, визрівало натхнення. Тут формувалися родинні стосунки, тут людина відпочивала, працювала і харчувалася.

Хати в селі будували на підвищеннях, пагорбах, і обов'язково вікнами до сонечка, стояли хати чисто побілені, немов писанки.

У 1989 році в середній школі № 4 міста Луцька була відкрита Світлиця. Зустрічає гостей інтер'єром селянської хати з одягом, зразками гончарних виробів, старовинними меблями, знаряддями праці, колекціями рушників і писанок. Біля хати — криниця зі старовинним зрубом, на її дні джерело хлюпоче (дзеркальна ілюзія), тин, де експозиція постійно оновлюється і поповнюється в залежності від пори року. Першою господинею була Зимовіна Валентина Веніамінівна, а з січня 2001 року роль газдині перебрала Возняк Леся Антонівна. З 5 березня 2009 року почав діяти музей народознавчого профілю «Світлиця» (свідоцтво про реєстрацію № 03–144, наказ управління освіти і науки Волинської обласної державної адміністрації від 05.03.2010 р. № 112). Він є ланкою зв'язку минулого і сучасного, старшого покоління і молоді. Кожна річ у музеї є живим віддзеркаленням родинного, громадського і суспільного життя наших предків. Музей нараховує понад 800 експонатів.

Експозиційні розділи музею:

1. Інтер'єр української світлиці.
2. Національний одяг українського народу.
3. Доля рушника.
4. Сільськогосподарський інвентар.

Запрошуємо вас побувати в хаті наших предків.

Навколо хати ріс садок та багато яскравих квітів. А щоб все це не витоптувалося худобою, ставили паркан, який називався — тин.

Поряд із хатою на подвір'ї часто була і криниця. Колодязі, як правило, копали толокою, іноді всім селом. Воду витягували за допомогою різних пристосувань.

Хата складалася з двох частин: сіней і кімнати, яку ще по-іншому називали світлицею. Пізніше почали будувати хату з трьох частин:

сіни, з яких одні двері вели у комору, а другі у світлицю.

Особливе місце відведено у світлиці печі. Піч служить українському селянинові тричі: для опалення житла, як тепле спальне місце і для приготування їжі, випікання хліба. Готуючи страви та випікаючи хліб, користувалися хлібною лопатою, рогаčem. Піч в українській оселі — духовний символ, вісь сімейного життя, що згуртовує та оберігає рід і родовід. Тут, біля священного вогнища, родина знаходить мир і спокій. Коли дівчина підросла, до неї присилали старостів сватати. Розгублена дівчина в цей час стояла біля печі, опустивши очі, і колупала її. Йдучи з дому до чоловіка, брала із собою й вуглинку із батьківської печі.

Ліворуч від печі у хаті знаходиться мисник, у ньому — посуд: глечики, кружки, дерев'яні ложки, глиняні миски. Індивідуальних мисок не було — вся сім'я їла з однієї, але кожен мав свою дерев'яну ложку зі спеціальною поміткою. Внизу під мисником на лаві зберігалися різноманітні колотівки, ополоники, копистки, макогони, качалки, пательні, друшляки, дощечки, плетені із лози кошики.

По діагоналі від печі, у найкраще освітленій частині хати, знаходиться покуть —

красний кут. Там повсякчас висіли ікони Ісуса Христа і Божої Матері. На покуті стояв дідух — пучечок колосся, як символ достатку. З його зерен, освячених у церкві, робили перший засів. На покуті ставили й маківку маку, посвячену на Маковея 14 серпня, страсну свічку, посвячену на Великдень, та пляшечку води, принесену з Водохреща.

Коли народжувалася дитина, першу купіль робили на покуті, хрещених батьків та бабу повитуху садовили у святому куті. На весіллі молодят та їхніх хрещених батьків також садовили на покуті. Гість, що переступав поріг української хати, знімав шапку і відразу кидав погляд на покуть.

Біля столу стояла лава. А на столі лежав хліб. Після обіду стіл витирали чисто, застеляли скатертиною і клали хліб, який прикрашали рушником. Нічого з їжі на столі не повинно бути. За великий гріх вважалося сідати за стіл, класти на нього одяг, особливо шапку і гребінець. На зиму до хати вносили прядку, ткацький верстат (у нас є невеличкий елемент такого верстату) і довгими зимовими вечорами пряли, ткали, вишивали.

Усі меблі в хаті майстрував господар. Чоловіки на селі були бондарями, гончарами, шевцями і ковалями. Гончарі виготовляли глиняний посуд, бондарі ладнували бочки, ковалі робили речі із заліза.

А ще у кожній хаті висіла колиска, плетена з вербових гілок — для дівчинки, а з дубових чи ясонових — для хлопчика.

Ще у світлиці стояла скриня, у якій зберігали одяг, полотна та інші речі. Їх виготовлялися з явору, дубу, ялини, сосни, груші. Коли дівчину віддавали заміж, то замовляли їй нову скриню, розмальовану, а то й на коліщатах (на яку вистачало грошей), і в неї складали посаг (придане) нареченої: вишиті сорочки, рушники, полотно, одяг.

Гордістю кожної оселі були рушники. Рушники — обереги від злої сили, від недоброго ока. Вони і прикрашали і оберігали хату й родину. Рушники вішали над дверима, над вікнами, на образах, на стінах. У свято найкращі рушники вішали на жердці.

Колись вишивали рушники одні для хлопчиків, а другі для дівчаток. Для хлопчиків вишивали чорнобривці, волошки, а для дівчат калину, не забудки.

Весільний рушник кожна дівчина готувала заздалегідь. Вишивати рушники, як і сорочки, мати навчала дочок ще змалку. На другий день після весілля сусіди приходили дивитися, як вбрала хату рушниками молода. По тому, скільки вона вишила чи виткала рушників, судили, роботяща дівчина чи лінива. У народі казали: «Хата без рушників, що родина без дітей».

Основою жіночого строю була полотняна довга сорочка. Їх шили з тканини, яку самі ткали з льону, конопель на спеціальних верстаках. Сорочка була обов'язково вишита. Улюбленим кольором був червоний, який вважали оберегом від нечистої сили.

Найціннішим експонатом музею є дитяча сорочка, вишита у 1949 році

на Колимі, Василишин Ганною Іванівною, уродженкою села Сабанівка Радеківського району Львівської області, засудженою за участь у національно — визвольному русі. Вишита ця сорочечка кісткою риби.

Світлиця глибоко поєднує духовне і національне, сприяє розвитку і становленню дитячих душ. Від її простору відбиваються багаточисленні українські традиції, символи, життєві правила, звичаї і обряди. Ця маленька українська хатка дає надійний захист, оберігає від біди, дарує широкий світ. У цей нелегкий для України час світлиця відкрита для дітей, які є внутрішньо

переміщеними особами та навчаються у гімназії. Для них були проведені екскурсії, майстер класи.

В умовах воєнного стану складовою просвітницької роботи в музеї «Світлиця» є театралізовані онлайн-екскурсії, під час яких діти дізнаються про традиційно-побутову культуру українського народу, його обряди, повір'я, прикмети та вірування, які завжди були щільно вплетені в канву народного світосприймання.

Музей організовує дослідницьку діяльність згідно з тематикою музею; розроблені навчальні заняття відповідно до навчальних програм з української мови та літературного читання, трудового навчання, образотворчого мистецтва; Світлиця співпрацювала із кіностудією «Волинь», як результат спільної роботи — науково-популярний фільм «Секрети старої фортеці».

Рідна хата, рушники, вишиванки, оспівані в піснях, оповиті легендами та переказами, опоетизовані майстрами слова й пензля, завжди будуть символами добра і надії, їх незгасний вогник світлитиметься теплом

маминої любові, вірою в доброту, високу людяність, одвічною сподіванкою на мирне небо.

Список літератури

1. Воропай О. Звичаї нашого народу. Етнографічний нарис. У 2 кн. Київ, 1991.
2. Грушевський М. Як жив український народ. Київ: Веселка, 1991. 111 с.

ПОГЛЯД НА МУЗЕЙНУ РОБОТУ, ТРАНСФОРМОВАНИЙ ЧАСОМ

Губська Наталія,

спеціаліст I категорії,

вчитель трудового та естетичного виховання,

керівник Зразкового військово-історичного музею

«Пам'ять» КЗ «Валківський ліцей»,

керівник гуртків «Юні музеєзнавці», «Народознавчий» ЦТКЕУМ,

КЗ «Валківський ліцей імені Олександра Масельського

Валківської міської ради Харківської області»,

м. Валки,

natiksng24@gmail.com

Музей існує, щоб не згасла іскра людської пам'яті. Саме під таким девізом уже 15 років працює наш Зразковий військово-історичний музей «Пам'ять» КЗ «Валківський ліцей

ім. Олександра Масельського» Валківської міської ради Харківської області.

Але його історія не вичерпується цими 1,5 десятиліттями. Започатковано його було орієнтовно 1970–1972 року як музей Валківської середньої школи. Принаймні з тої пори збереглися відомості про нього. І, зокрема, фото, де біля вікна з вишитими фіранками зачинатель і перший керівник нашого музею, Заслужений учитель України Поліна Яківна Горовіц, яка і сама була легендою нашої школи, проводить екскурсію.

Музей розвивався, доповнювався новими експонатами. У його експозиції знайшли відображення події різних історичних періодів існування нашого міста і району від їх заснування. Це і матеріали про далеку минувшину, і матеріали воєнної тематики, і про трудові досягнення земляків, насамперед провідної для нашого краю аграрної галузі, про відомого математика Андрія Павловського та фізика Вадима Манжелія, про майстрів творчих професій — оперного співака Миколу Манойла, акторів Валентину Серову та Миколу Андрусенка, письменників Петра Панча, Василя Минка, Віктора Гамана, поета і перекладача Віктора Кочевського, керамістів Федора Гнідого та Бориса Цибульника, Дмитра Наріжного. Саме тоді музей отримав назву шкільного музею бойової та трудової слави та вперше звання «Зразковий».

Уже в новому столітті, коли у 2006 році школа перемістилася у нове сучасне приміщення і набула статусу ліцею, з'явилися і у шкільного музею можливості для розширення своєї діяльності. На його базі почав працювати гурток «Юні музеєзнавці», і значною мірою саме інтерес гуртківців, їх бажання глибше вивчати і знати історію рідного краю сприяли тому, що музейна експозиція поповнилася новими тематичними складовими. Це «Валківська старовина», «Предмети побуту XVIII–XIX ст.», «Валки. Чорні жнива. 1932–1933», «Афганістан. Воєнне покоління», «Чорнобиль. Погляд крізь десятиліття», «Шляхами подвигу і слави наших земляків» та інші.

Характерним, навіть визначальним для нашого музею є те, що через всю його експозицію, її окремі тематичні складові проходить історія нашого навчального закладу спершу школи — семирічки, потім — десятирічки, а нині — ліцею. У його експозиції

з максимальною повнотою показано участь у різних історичних подіях наших учнів і педагогів різних часів, їх роль у цих подіях.

Своєрідна історія нашого навчального закладу, і музею зокрема, під відкритим небом представлена і на інформаційних стендах на подвір'ї ліцею, що є теж частиною музейної експозиції. Зараз музейні фонди поповнюються матеріалами вже новітньої історії. Юні музеєзнавці активно збирають, записують, опрацьовують відомості про випускників ліцею – учасників АТО – ООС, і повномасштабного вторгнення РФ на територію України, яке триває нині.

Упродовж усього періоду свого існування наш музей був не тільки місцем зберігання раритетів різних строків давності, а й активним учасником навчального процесу. Тут регулярно проводяться екскурсії, виховні години, уроки мужності, тематичні уроки і шкільні заходи, зустрічі з цікавими людьми, шанованими земляками, героями нашого сьогодення. А матеріали, які зберігаються в музею, використовуються педагогами кафедри суспільних дисциплін на уроках історії як важливе доповнення програмових тем та під час позакласних заходів на різних рівнях. Для занять із предмету «Харківщинознавство» вони взагалі незамінні, бо відомостей про минувшину нашого краю, його мешканців, випускників нашого навчального закладу, їх долі й участь у тих чи інших подіях місцевого та державного значення просто не знайдеш більше ніде. І цей факт є важливим свідченням тому, що видаляти з музейних фондів експонати з політичних чи інших міркувань не можна. Раритетні, автентичні, вони розповідають про події, які вже відбулися і стали історією. З часом можуть змінитися погляди на ці події, їх сприйняття. Але саме музейні матеріали дають нам можливість дати об'єктивну, неупереджену оцінку подіям минулого, аналізуючи їх через призму сучасності та з позицій наступних наслідків цих подій.

А про те, що буває, коли музейні матеріали бездумно «зачищаються», ми знаємо знову ж таки з гіркого досвіду нашого музею. У його історії був період, коли він фактично припиняв своє існування. На початку 90-х у приміщення школи бракувало класних кімнат і музей без відома керівника «виселили», не подбавши належним чином про збереження його фондів. Причому долю музею і його

матеріалів тоді вирішували люди, далекі від його діяльності, які в принципі не могли визначити справжнє значення експонатів і для історії, і для навчального закладу. У результаті частина фондів виявилися безповоротно втраченою, бо пішли вже з життя люди, що ділилися спогадами, передавали в дар музею особисті речі, архіви, фотоматеріали. А про їх існування зараз пам'ятають лише учні і вчителі, що працювали в музеї до тих подій.

Для нас, музейників ліцею різних років, ця історія стала повчальною. Це тим більш актуально зараз, у непростий час воєнного стану, адже добре відомо, що найбільше від будь-якої війни страждають культурна спадщина та духовні набутки. Можна відбудувати зруйновано будівлю, але втрачені твори мистецтва, історичні пам'ятки відновити не можливо.

Музей – це традиції у справі збереження найціннішого для людства – збереження пам'яті. Це віддана справі праця вчителів та учнів. Це збереження багаторічних традицій, що передаються з покоління у покоління. Це тісна дружба з багатьма порядними і відповідальними людьми, що на своєму місці працюють, зберігаючи правду історії для майбутніх поколінь. Це вагома підтримка одностайних. Це справа честі стосовно пам'яті предків. Це справа життя стосовно нащадків. Це відповідальність за національне, патріотичне, моральне, наукове та естетичне виховання.

ХРИСТОС ВОСКРЕС! ВОСКРЕСНЕ Й УКРАЇНА!

Драгуська Ольга,

керівник Народного краєзнавчого зразкового музею
«Перлини рідного села» при Нижньоселищенському ЗЗСО
с. Нижне Селище, Хустський р-н, Закарпатська обл.

З початком повномасштабного вторгнення росії на територію України тимчасовою домівкою для 25 дітей та 67 дорослих став Нижньоселищенський ЗЗСО. Напередодні світлого Христового Воскресіння, аби підтримати та вгамувати нестерпний біль вимушено переселених людей, керівник та рада музею організували багато зустрічей.

Наводимо фотозвіт деяких з них:

1. Перший день Великодня з переселенцями «Христос Воскрес! Воскресне й Україна!»

2. Писанка — наш оберіг. Великодні звичаї в Нижньому Селищі. Всі діти отримали в подарунок селиську писанку та солодоці.

3. Символи пасхального дива.

4. Майстер-клас «Намалюю писанку, намалюю!»

5. Зустріч з майстринею писанки Нижнього Селища Іриною Вахріна. Писанкова Україна.

6. Подаровано символ величного свята — Пасочки та Великодній кошик переселенцям.
7. Ділимося досвідом приготування сільських страв. Спільні обіди та вечери, чаювання.

Сільські вареники

Голубці по-сільськи

8. Веселі забави, ігри на подвір'ї з юними маріупольцями, киянами та дітей з Нижнього Селища.

9. Малювання на тему: «Мрії моєї України».

10. Для підтримки воїнам-односельчанам намальовано та відправлено малюнки дітей.

11. Єдне українців вишивка.

Маріупольчани одягнули селіські вишиванки!

KYIV MUSEUMS CONTINUE WORKING IN WAR CONDITIONS

Zahorulko Maryna,

Candidate of Pedagogical Sciences, Scientific
Employee of the International Relations
and Scientific Cooperation Department
of the Institute of Pedagogy of the
National Academy of Educational Sciences of Ukraine
zagorul_ko@ukr.net

Kyiv museums protect and preserve the unique historical and cultural heritage of Ukraine, but gradually resume their activities and begin to hold artistic events that are possible under martial law. In particular, art events were held on the occasion of the International Museum Day.

International Museum Day is celebrated annually on May 18. The International Council of Museums (ICOM), having defined the theme of the International Museum Day 2022 as “The Power of Museum”, calls on museums around the world to explore and show the potential of museums from the point of view of influence and positive changes in their communities: the power of achieving sustainable development, the power of innovation in digitalization and accessibility, the power of community development through education. Through their collections and programs, museums create a social network that is important for the formation and development of society. By supporting democratic values and providing lifelong learning opportunities for all social groups, regardless of age, they contribute to the formation of a conscious and active civil society.

“During the russian-Ukrainian war, museum employees take special responsibility for protecting and preserving the unique spiritual achievements of the Ukrainian people and relics of historical and cultural heritage. Despite the difficult wartime, Kyiv museums partially continue their activities and conduct video lectures, master classes, and online quizzes. Unfortunately, cultural and artistic institutions cannot fully resume their work due to the daily danger of enemy shelling. Therefore, museums will not renew their expositions yet, but at the same time, they will hold local events, educational and scientific activities. Everyone will be able to attend art events, communicate with museum experts and writers. Cultural life in the capital is gradually being restored. The enemy will not be able to destroy the nation as long as its culture and authentic traditions are alive,” said Deputy Chairman of the Kyiv City State Administration Valentin Mondriievskyi.

Kyiv museums have prepared cycles of events on the occasion of the International Museum Day.

M. Bulhakov Literary and Memorial Museum: on May 18-19, “Charity Tea Parties on the Veranda” were held for charitable purposes. Also, until May 19, the charity initiative “Literary First-Aid Kits” continued raising funds for key consumables, namely turnstiles and hemostatic agents for tactical first-aid kits. Stickers with your favorite lines accompany each first-aid kit from Ukrainian poems and prose from donors.

Sholom Aleichem Museum: on May 18, an exhibition of graphics “Kyiv-Jerusalem” was held: posters of Kyiv graphic artist Mykola Honcharov “War in Ukraine” and Computer Graphics by Mykhailo Korosti (the USA). The event can be attended online or in the exhibition hall; on May 26, an exhibition of the sculpture “Sholom Aleichem in the Workshop of Mykhailo Karlovskiyi” was held. If possible, the event will be held in the museum’s exhibition hall or online from the sculpture workshop of the Union of Artists of Ukraine.

The Hetmanate Museum: on May 18, a tour of the streets of Podil “Cossack Kyiv” took place.

Museum of Outstanding Figures of Ukrainian Culture: on May 17-18, online excursions “Lesia Ukrainka: Interesting Facts Not from the Textbook” were held.

Also in Kyiv, on the basis of the National Museum of History of Ukraine, an exhibition about the current russian-Ukrainian war “Ukraine. Crucifixion” was held. “During the active phase of the war that continues in our country, these days acquire new meanings and symbols. Therefore, in the National Museum of the history of World War II, we opened the exhibition of our current war “Ukraine. Crucifixion”. It would not have been possible without our heroic armed forces and the Ministry of Internal Affairs of Ukraine,” said the Minister of Culture and Information Policy of Ukraine Oleksandr Tkachenko. The exhibition features artifacts of russian aggression in Ukraine, trophies of our Armed Forces of Ukraine, the arrangement of shelters where Ukrainians almost live today, terrible and powerful shots of our war for self-determination and existence.

In addition, everyone can visit the online exhibitions of the National Museum of History of Ukraine, among them: “Life vs War. Art”, “Life vs War. Women”, “Life vs War. Amulets”, “Let’s Win the War”, “FREE”, online presentation “Babyi Yar”, photo exhibition “Ukraine. War. Own memory” and many others.

References

1. У воєнний час Київські музеї захищають історико-культурну спадщину України та поступово відновлюють свою діяльність, зокрема мистецькі заходи відбудуться з нагоди Міжнародного дня музеїв.

- Київська Міська Рада. Офіційний веб-сайт. URL: <https://kmr.gov.ua/uk/content/u-voennyu-chas-kyiivski-muzeyi-zahyshchayut-istoryko-kulturnu-spadshchynu-ukrayiny-ta> (дата звернення: 19.05.2022).
2. Виставки онлайн. Національний музей історії України у Другій світовій війні. URL: https://www.warmuseum.kiev.ua/_ua/online/vistavki_online/ (дата звернення: 19.05.2022).
 3. У Києві відкрили виставку про російсько-українську війну. Mil.in.UA. URL: https://mil.in.ua/uk/news/u-kyuevi-vidkryly-vystavku-pro-ukrayinsko-rosijsku-vijnu/?__cf_chl_tk=d1OYEypihj1.TMVf4NhRGn.2fZzHpgVvPrdwTTPctJQ-1652978047-0-gaNycGzNCFE (дата звернення: 19.05.2022).

ПРОЄКТ З МУЗЕЙНОЇ ПЕДАГОГІКИ ПІД ЧАС ВІЙНИ

Карчина Лариса,

методист вищої категорії,
відділ методичної роботи,
керівник секції педагогіки
відділення філософії та суспільствознавства,
КПНЗ «Київська Мала академія наук
учнівської молоді»,
м. Київ

У Законі України «Про освіту» зазначено: «Метою освіти є всебічний розвиток людини як особистості та найвищої цінності суспільства, її талантів, інтелектуальних, творчих, фізичних здібностей, формування цінностей і необхідних для успішної самореалізації компетентностей, виховання відповідальних громадян, які здатні до свідомого суспільного вибору та спрямування своєї діяльності на користь іншим людям і суспільству, збагачення на цій основі інтелектуального, економічного, творчого, культурного потенціалу Українського народу, підвищення освітнього рівня громадян задля забезпечення сталого розвитку України та її європейського вибору» [1].

Одним із дієвих інструментів для досягнення поставлених цілей є музейна педагогіка. Виховання молоді як патріотів власної землі неможливе без пізнання духовної спадщини народу, його культури та історії, скарбницею яких є музей.

Неоголошена повномасштабна війна російської федерації стала викликом як для України так і для усього світу. До нашої країни прийшла війна. Для освітян, і зокрема для освітян позашкільля це нові виклики і велика відповідальність на освітянському просторі. Як ніхто цю відповідальність зрозуміла команда Київської Малої академії наук учнівської молоді. Звичні для всіх формати освітнього процесу зазнали змін. Війна внесла свої корективи в роботу освітньо-культурологічного проекту «Музейна педагогіка в освітньо-культурному просторі Києва: проблеми сьогодення, перспективи», який діє в Київській Малій академії наук учнівської молоді з 2019 року в рамках підпрограми «Позашкільна освіта» Міської комплексної цільової програми «Освіта Києва 2019–2023 рр». Метою його є реалізація педагогічного потенціалу музеїв у освітньому просторі Києва, засобами музейної педагогіки ефективно впливати на освітньо-виховний процес, сприяти активізації творчих здібностей учнівської молоді, розвивати її пошукову та дослідницьку діяльність.

Почалися пошуки нових форм організації культурно-освітньої роботи, що базувалася на безпосередньому контакті з музейною аудиторією, як в музеї, так і за його межами, зокрема такого напрямку, як співпраця музею з вихованцями Київської МАН, закладами загальної середньої освіти, впровадженні інноваційних рішень, нових методів та форм музейної педагогіки.

Згодом почався активний процес диджиталізації окремих напрямків культурно-освітньої діяльності музейної роботи в рамках проекту.

Для організації і проведення он-лайн заходів Київська МАН обрала платформу Zoom, що дало можливість охопити більшу аудиторію і залучити спікерів-учасників представників музеїв.

Спільна діяльність Київської МАН та музеїв в межах проекту допомагає формувати у вихованців громадянську активність, відповідальність, почуття єдності поколінь.

У межах проекту «Музейна педагогіка в освітньо-культурному просторі Києва: проблеми сьогодення перспективи,» було

створено розділи «Видатні діячі за збереження культурної спадщини України», та «Музейний марафон».

Співпрацюючи з музейними закладами Києва та інших міст України залучаємо учнівську молодь до надбань національної та світової культурної спадщини. Організовано і проведено такі заходи: «Українська мова в графіті Софії Київської», «Петро Тронько — постать, що символізує епоху», «Майдан. Наша пам'ять та гідність» на базі Національного-Меморіального комплексу Героїв Небесної Сотні — музею Революції Гідності, «Шевченкове слово», на базі Національного музею літератури України, «Музейно-педагогічний фронт: педагогічний музей України під час російсько-української війни», «Шестидесятництво і його висвітлення в освітньому процесі» на базі музею шестидесятництва, «Ольвія — античне місто в Північному Причорномор'ї», «Музеї науки в світі», «Перший державний музей науки МАН України», «Педагогічна МАПА України», «Сторінками трагедії на ЧАЕС: 36 років боротьби», «Празька школа: будівничі незалежної України», «Освітнянський музей Бориса Грінченка як приклад музейної педагогіки», «Джерело історичної пам'яті України: Михайло Максимович», на базі шкільного музею Богуславецького навчально-виховного комплексу імені М. О. Максимовича, Вознесенської сільської ради, Золотоніського району Черкаської області.

Отже, за допомогою засобів музеїв та нових педагогічних технологій вирішується важливе завдання сьогодення — формування творчої особистості, доручення її до загально-людських цінностей, культурної спадщини.

Список літератури

1. Закон України «Про освіту». (дата звернення 18.05.2022). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>
2. Освітньо-культурологічний проект «Музейна педагогіка в освітньо-культурному просторі Києва: досвід, проблеми, перспективи» (дата звернення 18.05.2022). URL.: <https://nsku.org.ua/?p=13438#more-1343>

СТВОРЮЄМО ЄДИНИЙ МУЗЕЙНИЙ ПРОСТІР У ЗАКЛАДАХ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ МІСТА

Керізь Алла,

консультант,

Центр професійного розвитку педагогічних працівників
Чорноморської міської ради Одеського району Одеської області,

м. Чорноморськ

keriz@ukr.net

Поглиблений інтерес до історії, турбота про збереження історичної і культурної спадщини – одна з характерних прикмет нашого часу. У духовному житті українського народу дедалі більшого значення набувають музеї – скарбниці історичних і мистецьких багатств народу.

Здавна поняття «музей» пов'язувалось у свідомості людей з пам'ятками минулих часів, із чимось далеким від завдань і проблем сьогодення. Нині таке уявлення застаріло. Головне в музейних експонатах – сучасність, адже музеї живуть єдиним з усією країною життям [2, с. 8].

Через музеї суспільство висловлює своє ставлення до історико-культурної спадщини. Збираючи і зберігаючи пам'ятки матеріальної та духовної культури, музеї ведуть велику науково-освітню та освітньо-виховну роботу [4, с. 31].

Подорож до музею – це завжди яскрава подія в житті дитини [3]. І важливо, щоб у кожному місті було якнайбільше осередків для таких подорожей. Аби розширити розвивальне середовище для роботи з дошкільниками, педагоги закладів дошкільної освіти міста Чорноморськ Одеської області взяли участь у проєкті «Я в музеї», створивши в закладах дошкільної освіти (далі ЗДО) мінімузеї.

Музейна педагогіка нині є популярним видом педагогічної практики. Як свідчить досвід, це надзвичайно цікава та корисна навчальна дисципліна, що надає широкі можливості для навчання, виховання та розвитку дошкільників. Музейна

педагогіка є справжньою знахідкою для педагога, адже дає змогу розв'язувати водночас кілька завдань:

- здійснювати нетрадиційний підхід до навчання, виховання та розвитку дітей;
- налагодити дослідницьку та проектну роботу в мінімузеї закладу дошкільної освіти.

Відповідно до листа Міністерства освіти і науки України «Щодо впровадження музейної педагогіки в навчально-виховний процес» від 03.02.2014 № 1/9-83 в дошкільних закладах були створені мінімузеї та розпочато впровадження музейної педагогіки в освітній процес закладів дошкільної освіти м. Чорноморська Одеської області. Звісно, у них неможливо створити повноцінні експозиції, але виділити частину групового приміщення чи окреме приміщення в закладі дошкільної освіти для створення відповідних експозицій – цілком можливо. В організації мінімузеїв брали участь разом із вихователями вихованці та їх батьки. Для реалізації ідеї було розроблено освітній проект «Я в музеї» [1, с. 4].

Ідея створення проекту мала такі передумови:

- у деяких закладах дошкільної освіти функціонували музейні куточки, утім, потенціал музейної педагогіки педагоги недостатньо використовували для виховання, навчання та розвитку дітей;
- відвідування дошкільниками музеїв міста мало епізодичний та безсистемний характер.

Мета проекту – створення музейного освітнього середовища в закладах дошкільної освіти міста як джерела формування національної свідомості, духовного розвитку дошкільників, виховання емоційно-дієвого та ціннісного ставлення до довкілля.

Проект є унікальним, адже спрямований на те, щоб створити єдину систему навчання та виховання особистості засобами музейної педагогіки у межах закладів дошкільної освіти.

Учасники проекту – педагоги та вихованці закладів дошкільної освіти міста. Над розробленням проекту працювала творча група у складі вихователів-методистів закладів дошкільної освіти. До участі у проекті долучаємо екскурсоводів міських музеїв, бібліотекарів, учителів історії.

У роботі з дітьми використовуємо такі форми роботи в мінімузеях:

- словесні – інтегровані заняття, бесіди, дискусії, читання художніх творів, бесіди з використанням українського фольклору, вивчення віршів, пісень тощо;
- наочні – демонстрація експонатів, старих фотографій, перегляд відеозаписів тощо;
- практичні – театральна діяльність, екскурсії, які проводить вихователь чи самі діти, досліди, художньо-предметна діяльність, віртуальні екскурсії, самостійна пізнавальна діяльність дітей тощо;
- емоційні – «ситуації успіху», розігрування монологів та діалогів під час ігор-емпатій.

Використання різноманітних форм роботи на засадах музейної педагогіки сприяють динамічності і варіативності організації освітнього процесу в закладі дошкільної освіти, а також розкриттю творчих здібностей дітей і педагогів.

Під час організаційного засідання творчої групи було схвалено план реалізації творчого проекту:

- підготовчо-мотиваційний;
- організаційний;
- інформаційний;
- етап творчої реалізації проекту;
- презентаційний;
- аналітично-рефлексивний.

Нами було розроблено єдину форма паспорта мінімузею закладу дошкільної освіти. План мінімузею обов'язково координуємо з планом роботи закладу дошкільної освіти. Досвідом роботи мінімузев педагога обмінюються між собою.

Мінімузеї різного спрямування створені та нині функціонують у закладах дошкільної освіти. Це, зокрема, такі мінімузеї:

- «Лялька-мотанка» – ЗДО № 5 м. Чорноморська;
- «Талановиті пальчики» – ЗДО № 6 м. Чорноморська;
- «Міні-музей Чорного моря» – ЗДО № 8 м. Чорноморська;
- «Чарівний світ народного мистецтва» – ЗДО № 10 м. Чорноморська;
- «Стежинками вишивки» – ЗДО № 14 м. Чорноморська;

- «Українська світлиця» – ЗДО № 21 м. Чорноморська.

Перш ніж ознайомлювати дошкільників з експозицією міні-музею, педагоги розповідають дітям основні правила поведінки в ньому, зокрема такі:

- експонати можна брати до рук;
- розглянувши експонат, потрібно покласти його на місце;
- експонати заборонено шкодити і забирати додому;
- можна запитувати педагогів про те, що цікавить;
- можна наповнювати музей новими експонатами.

Педагоги повсякчас використовують експонати мінімузеїв також у повсякденній діяльності дошкільників: під час занять, ігор, вправ тощо.

Творчий проект передбачає тісну співпрацю з музеями міста та області. Педагоги разом з вихованцями і батьками вихованців відвідували, зокрема, Одеський археологічний музей НАН України, Музей образотворчих мистецтв імені Олександра Білого (м. Чорноморськ), Музей Чорноморського порту (м. Чорноморськ), Музей живої природи Центру еколого натуралістичної творчості.

У результаті реалізації проекту педагоги дошкільних закладів не замислюються над відповіддю на запитання: «Чи потрібно разом з вихованцями відвідувати музеї?». Педагоги відразу відповідають: «Звичайно! І для цього є кілька причин». По-перше, музеї та мінімузеї сприяють розвитку пізнавального інтересу дошкільників. А якщо його постійно не «підживлювати», з часом він згасає, і відновити його потім дуже складно. По-друге, під час такого відвідування дошкільники отримують цінний емоційний досвід. Можливо, дошкільник багато чого не запам'ятає, швидко забуде нові назви і терміни, але суть побаченого і емоції надовго залишаться частиною його досвіду та, можливо матимуть вплив на подальший розвиток дитини. Дуже часто саме в такому віці дитина настільки захоплюється тією чи іншою темою, що пов'яже з нею своє життя».

Отже, у результаті реалізації проекту «Я в музеї» мінімузеї закладів дошкільної освіти м. Чорноморська стали яскравим виявом таланту і професіоналізму наших педагогів та творчості й ініціативності вихованців та їхніх батьків. Усі разом ми

зможли створити в закладах міста єдиний музейний простір – відкритий для навчання, спілкування, дозвілля.

В умовах військового вторгнення Росії на територію України 24 лютого 2022 року перервали роботу заклади дошкільної освіти країни в звичному режимі. Робота в дошкільних закладах не припинилась, адже заклади визначили форми організації освітнього процесу в умовах воєнного стану. Не припиняючи своєї діяльності мінімузеї змінили форми і характер роботи відповідно до нових умов. Основним напрямом у дні війни стає виховання патріотизму. Завдяки творчому підходу педагогічних працівників експозиції мінімузеїв продовжують працювати, але уже в онлайн-режимі.

Список літератури

1. Вихователь-методист дошкільного закладу (щомісячний спеціалізований журнал) № 7. 2015.
2. Мезенцев Г. Г. Музеезнавство. Київ: Вища школа, 1980.
3. Святкування Миколая в Музеї образотворчих мистецтв м. Чорноморськ Всеукраїнська громадська організація «Асоціація працівників дошкільної освіти». URL: <https://www.doshkillia.ua/svyatkuvannya-mikolaya-v-muzei%d1%97-obrazotvorchix-mistectv-m-chornomorsk/>
4. Шкільна бібліотека № 4. 2020.

ШТРИХ «ПЛАСТУ» У ВІДЗНАЧЕННІ 109-РІЧЧЯ ТЕРНОПІЛЬСЬКОГО ОБЛАСНОГО КРАЄЗНАВЧОГО МУЗЕЮ: ПЕДАГОГІЧНО-ВИХОВНИЙ АСПЕКТ

Костюк Степан,

завідувач науково-методичного відділу,
Тернопільський обласний краєзнавчий музей,
м. Тернопіль,
tokm-1913@ukr.net

Упродовж останнього часу налагоджено тісну, творчу співпрацю Тернопільського обласного краєзнавчого музею та місцевого осередку «Пласту». Щорічно юні вихованці патріотичної спільноти запалюють колективу установи

Віфлеємський вогонь. Символізм традиційно-християнського дійства супроводжує тематичний сценарій. Краєвій пластунській станиці систематично надсилаються запрошення до участі та співорганізації у проведенні запланованих заходів. Наприклад, програму святкування 109-ої річниці українського музею Тернополя (теперішній – Тернопільський обласний краєзнавчий музей – С.К.) [1] увиразнила виставка фондкових матеріалів «У Пласті росте новий люд» (роздільники, зокрема, групи «Пласт» фондової збірки налічують: «Рідкісні документи» – 79, «Рідкісні книги» – 55, «Фотографії» – 24, «Плакати, листівки» – 18, «Плівки, касети, диски» – 2, «Науково-допоміжні матеріали» – 66, «Тканина» – 23, «Філателія» – 20, «Нумізматика» – 10, поза нумерацією – 1. Загалом – 298 одиниць зберігання) [2]. Цей проект, приурочений 110-ій річниці заснування «Пласту» в Україні, увібрав рідкісні документальні світлини, видання, програмні документи, фалеристику, філателію, речові матеріали. «Вартовими» експозиції послужили манекенові однострої Української Скаутської Організації.

Акцентовано увагу пам'яті героїв новітньої доби, котрі «вистримали» пластунський вишкіл.

Напрочуд обґрунтованою постала та належно сприйнялася присутність представників Тернопільського «Пласту». Зокрема, пластовий сеньйор куреня «Целібат Мурлики» (псевдо «Тато» – С.К.), співзасновник пластової станиці Тернопіль Олексій Богдан оповів про маловідомість відродження «Пласту» на Тернопільщині в умовах незалежності.

Гніздовий 15 гнізда «Володарі ночі» Віталій Михайлиця описав участь тернопільських пластунів у російсько-українській війні 2014 – 2022 років.

Розповіді пластунських поважників різних поколінь присутня аудиторія сприйняла єдино-цілісним екскурсом. Лейтмотив почутого: «Все буде Україна!».

Можливість проїнятися скаутським духом було надано дітям внутрішньо переміщених родин.

Поданий «епізод» музейної педагогіки «по-тернопільськи» – «вкраплення» пам'яті величезного пластунського посилу творення морально-духовної стійкості будівничих національної ідеї.

Список літератури

1. Макух Г. Майбутнє – з уроків минулого: [Про імпрезу, присвячену 109-річчю Тернопільського обласного краєзнавчого музею]. Сільський господар плюс. 2022. 27 квітня.
2. Фонди Тернопільського обласного краєзнавчого музею.

ФОРМУВАННЯ ЕКСПОЗИЦІЇ «МИ ВОЛОНТЕРИ»: ПРАКТИКА ВПРОВАДЖЕННЯ В ДІЯЛЬНІСТЬ ШКІЛЬНОГО МУЗЕЮ «УКРАЇНЬСЬКА СВІТЛИЦЯ» ВОЛОДИМИРЕЦЬКОГО ЛІЦЕЮ «КОЛЕГІУМ»

Кошмак Наталія,

соціальний педагог,

Володимирецький ліцей «Колегіум»,
смт Володимирець Рівненської області,
natasakosmak@gmail.com

Використання потенціалу музейної педагогіки цікавить сьогодні значну кількість науковців, педагогів, працівників музеїв та представників громадських об'єднань, що свідчить про актуальність проблеми [1, с. 7]. Це один із перспективних напрямів сучасної педагогіки, упровадження засобів якої сприяє розвитку ключових компетентностей учнів та активному пізнанню навколишнього світу. Музеї завжди були творчою лабораторією виховання школярів, засобом навчально-виховної роботи, способом формування всебічно освіченої особистості та одним із методів популяризації історико-культурної спадщини серед учнівської молоді [4].

У воєнних реаліях сьогодення формат роботи шкільних музеїв набуває нового змісту. Так в умовах повномасштабної війни, розпочатої РФ проти України, за останніми даними зафіксовано 242 випадки знищення росіянами культурної спадщини українського народу [2]. Тому, окрім використання і збереження пам'яток культури та історії українського народу, практичного здійснення актуалізації культурної спадщини, на часі постали проекти, присвячені волонтерській діяльності колективів на-

вчальних закладів в умовах війни, зокрема — використання і популяризація новітніх технологій музейної освіти у формі окремих проєктів на різних платформах із залученням різноманітних партнерів.

Практика впровадження засобів музейної педагогіки у Володимирецькому ліцеї «Колегіум» розпочалася з 1990 року, коли відкрили етнографічний музей «Світлиця». Унікальність його полягала в тому, що розміщений був у справжній селянській хаті, яку віднайшли учні-краєзнавці під час пошукової експедиції. З часом виставково-експозиційний матеріал поповнювався, і сьогодні музей має 3 зали та 19 експозицій.

Однією з найцікавіших стала експозиція «АТО», яка функціонує з 2016 року та поповнена артефактами воєнних дій періоду АТО/ООС. У 2019 році музей «Світлиця» отримав звання «зразковий».

З початком російсько-української війни колектив нашого навчального закладу активно долучився до волонтерського руху. Адміністрація, вчителі, учні, батьки та внутрішньо переміщені особи налагодили виробництво:

- розвантажувальних жилетів;
- плитоносок;
- ідентифікаційних жетонів;
- медичних ніш;
- тренувальних джгутів-турнікетів (моделі SICH-TOURNIQUET і CAT (Combat-Application-Tourniquet));
- шевронів груп крові та нашивок з прізвищем;
- тактичних наколінників;
- медичних підсумків;
- бліндажних свічок;
- маскувальних сіток;
- ватно-марлевих пов'язок.

Для створення цих речей, що стануть корисними нашим військовослужбовцям під час бойових дій, працівники використали матеріально-технічну базу ліцею, зокрема інноваційні засоби STEM-навчання: фрезерний ЧПУ-верстат, вишивальна машинка з ЧПУ, швейні машинки, лазерний верстат, токарний верстат та 3D-принтер.

Продуктивною була робота працівників кухні. Окрім приготування гарячих страв для внутрішньо переміщених осіб та військовослужбовців, наші кухарі працювали над виготовленням енергетичних батончиків «Джмелик», які були створені за власним рецептом і передані на передову для наших бійців. Зразки страв для експозиції «Ми волонтери» наші кухарі ліцею зробили із прісного тіста, яке може зберігатись у музеї тривалий час.

Спільними зусиллями нам вдалося втілити ідею створення тематичної експозиції «Ми волонтери» та поповнити музейні стенди новими експонатами, які виготовлені колективом ліцею. Мета цієї виставки — не лише продемонструвати результати нашої волонтерської роботи, але й розвивати в закладі галузь музейної педагогіки, що стане інноваційним компонентом розвитку школи і сприятиме

впровадженню авторської моделі «Школа модерн-технологій управління» — ідеї директора ліцею Анатолія Остапенка. Актуалізація колективної роботи у форматі музейної експозиції допомагатиме повертати дітей до мирного життя, а в умовах воєнних дій — сприятиме психологічній підтримці учнів, формуватиме для них середовище творчого спілкування.

Робота шкільного музею духовно та культурно збагачує учнівську спільноту [3]. Тому в подальшому функціонування експозиції «Ми волонтери» дозволить упроваджувати в освітній простір різні види практичної діяльності й формувати навчальні та виховні завдання. Також ми розглядаємо можливість проєктування та створення віртуальних екскурсій у музеї ліцею, розширення дистанційних музейно-освітніх послуг та формування партнерських груп у соціальних мережах з колективами, які працюють у цій сфері.

Список літератури

1. Гайда Л. А. Музейна педагогіка: пошук оптимальної моделі. Методологічні засади історичної освіти в контексті профілізації старшої школи: матеріали Всеукраїнської науково-методичної конференції (Кіровоград,

- 21–22 жовтня 2010р.). Кіровоград: Видавництво КОІППО імені Василя Сухомлинського, 2012. С. 243–249.
2. Мошенець О. Знищення росією культурної спадщини України. URL: <http://www.rada.gov.ua/news/razom/222731.html> (дата звернення: 01.06.2022)
 3. Музейна справа у закладах освіти: методичні рекомендації. Укладач О. М. Вагеннік URL: http://zocstkum.ucoz.ua/publ/06_metodichna_literatura/muzejna_sprava_u_zakladakh_osviti_metodichni_rekomendaciji/16-1-0-193
 4. Фещун О. М., Северин І. І. Музейна педагогіка як засіб розвитку компетентностей молодших школярів. URL: <http://klovsky77.com.ua/23-naukova-robota/214.html> (дата звернення: 01.06.2022)

АКСІОЛОГІЧНІ ТА ДИДАКТИЧНІ ОРІЄНТИРИ СТВОРЕННЯ АМАТОРСЬКОЇ МУЗЕЙНОЇ ЕКСПОЗИЦІЇ В УМОВАХ ВІЙНИ

Кравчук Ольга,

старший науковий співробітник
відділ дидактики,
Інститут педагогіки НАПН України,
м. Київ,
ped-project@ukr.net

У педагогічній діяльності аксіологічні орієнтири мають сакральне значення. Філософські підвалини, на яких будуватиметься нова Україна, цінності, які сповідуватимуть наші нащадки, закладаються і зростають у нині існуючому культурно-освітньому просторі. Отже, мета і результати навчання мають нести у собі ціннісний складник, який не лише розкривається у змісті освіти й іноді інтеріоризується здобувачами освіти, але і актуалізується, формується і розвивається в колективній взаємодії усіх учасників освітнього процесу на основі індивідуальних мотивацій та ціннісних орієнтацій.

Трагічні події XXI століття в Україні й у світі актуалізували філософсько-педагогічну дискусію щодо місця і ролі культур-

них пам'яток як у організації людського життя, так і кожному його прояві.

Війна Росії проти нашої держави і нашої державності, нашої колективної індивідуальності, наших цінностей і досягнень, мрій і планів, нашої пам'яті і наших життів створила нові запити на джерела достовірної людяно зорієнтованої інформації, інструменти збереження особистості у зруйнованому просторі життєдіяльності, визначення фундаменту відродження.

В умовах війни духовна міць кожного визначає шлях і результат протистояння. Окрім задоволення фізіологічних щоденних потреб, людині потрібні відповіді на питання, які не дають заснути, паралізують і заважають виконувати якісно навіть рутинну вже відому, доведену майже до автоматизму роботу. Сьогодні до педагогів і психологів, які працюють у кризових (волонтерських і благодійницьких) центрах, звертаються дорослі і діти з найбільш важкими запитаннями: «Як таке могло статися?! Як жити далі?! Де моє місце на Землі?».

Родинні та національні артефакти допомагають проаналізувати навалу нової інформації (часто суперечливої) й осмислити історичний досвід з вирішення нагальних завдань у негативно стресових умовах життя. Продуктивна і життєдайна робота людини з власними фобіями і жахами, з ментальними вірусами, що викликають панічні стани і руйнівні для особистості відчуття безпорадності або лютої ненависті, відбувається тільки на основі власного або опрацьованого і присвоєного чужого досвіду. Чим достовірніше і зрозуміліше образ можливого позитивного виходу з кризи, тим прийнятнішим стає запропонований ззовні або знайдений (запозичений) особисто план поведінки.

Соціокультурний простір населеного пункту, територіальної громади, адміністративних угруповань і самої країни має особливий інструмент збереження пам'яті, передачі та усвідомлення історичного досвіду, колективного виховання молоді, ціннісного наповнення громадського простору, формування колективних та індивідуальних стратегій комунікації, самоідентифікації, розвитку, пізнання — це краєзнавча і музейна діяльність.

Важливо під час війни не тільки зберегти і, за можливості, широко пропагувати пам'ятки старовини, але і зібрати, зберегти

родинні і колективні артефакти нинішнього часу. Першим кроком для створення нових музейних колекцій є укладання за активної участі молоді аматорських музейних експозицій (АМЕ).

АМЕ можуть бути не тільки матеріалізованими, але і оцифрованими.

Характерною рисою АМЕ стає динамічність змісту і надзвичайна актуальність для кожного, хто бере участь у її створенні, кожного мешканця населеного пункту. Презентація (відкриття) АМЕ – це перший крок для створення культурно-освітнього поля взаємодії, зміст якого мають розробити педагоги і психологи, щоб системно використати весь просвітницький і виховний потенціал. Дидактична цінність АМЕ визначається ресурсністю для вирішення завдань, які поставила перед собою творча група.

Експонати АМЕ легко ввести до ГІС-даних територіальних громад.

На основі тематичних АМЕ можна створювати ексклюзивні (неповторні) віртуальні простори з доповненою реальністю. Такі простори нині створюються на основі імерсійних технологій, які є новою хвилею застосування і розвитку мультимедійних технологій у освітніх процесах. Завдяки поєднанню емоційно-ціннісної інформації, особистісно вмотивованої поведінки, технологій вивчення, вироблення і автоматизації корисних навичок, різноманітних впливів на відчуття і почуття, технологій спонукання до вироблення і глибинного оцінювання власних дій можна створити світ неіснуючого, але вже реального у віртуалі.

Для гуртування мешканців сіл і підтримки психічної рівноваги у їхньому суспільному середовищі важливо створювати такі АМЕ, щоб вони ставали дискусійними майданчиками і виростили у порівняльні експозиції суспільних явищ і культурних проявів.

МУЗЕЙНА ПЕДАГОГІКА В АКТУАЛІЗАЦІЇ КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Ліпська Юлія,

науковий співробітник,
Музей пропаганди,
м. Шепетівка,
julia.lipska1990@gmail.com

Війна, а особливо широкомасштабне вторгнення 24 лютого 2022 року, поділило життя людей на «до» і «після». Наше суспільство вимушено швидко вчиться жити в нових – воєнних – реаліях. Для всіх цей процес проходить по-різному, але спільним є руйнування звичного укладу життя, зміна пріоритетів або їх чітке окреслення. Місія музею, як соціальної інституції, ІСОМ визначається як розвиток суспільства, процес якого складається із модернізації в соціально-економічній сфері, утвердження цінностей самовираження, демократизація [2, с. 21]. Реалізація цих принципів особливо важлива в період ведення війни, особливо з державою-терористом. Цей процес підсилює гуманістичний характер суспільства.

Розвиток суспільства відбувається на індивідуальному, груповому, міжгруповому та надгруповому рівнях [3, с. 16]. Роль музеїв як соціо-культурного інституту, який виконує просвітницько-виховні функції, в умовах воєнного стану зростає. Збільшується і кількість викликів, з якими щодня стикаються музеї: як захистити людей (працівників та відвідувачів), як зберегти колекції та фонди, як правильно організувати простір з врахуванням нових суспільних потреб і запитів. Формуються нові колекції, збираються нові експонати, переосмислюються та переглядаються уже наявні. Відвідувач, долучаючись до знайомства і вивчення конкретного музейного предмета, пізнає його сутність та історичний аспект, що його уособлює, мета музею – стати зв'язковою ланкою в цьому процесі.

Музей як соціальний інститут є відображенням того конкретного часу, в якому він існує, саме тому, враховуючи наголос на потреби воєнного сьогодення, музей стає також осередком тилової роботи, забезпечення морально-психологічної підтримки, одночасно виконуючи і свої безпосередні функціональні обов'язки зі збереження та актуалізації культурної спадщини, наукової та просвітницької діяльності [1, с. 5]. Власне саме через збереження та актуалізацію історичної спадщини, через роботу з історичними паралелями, роботу з просвітництва, розвінчування кремлівської пропаганди, яка роками використовувалася як елемент військового арсеналу РФ, музей сьогодні реалізує свою історичну місію.

Війна змусила тисячі людей залишити свої домівки та переїхати в інші регіони нашої держави або закордон. Особливо вразливою категорією, яка постраждала чи не найбільше (і фізично, і психологічно) залишаються діти. Тому одним із вагомих викликів, які сьогодні постають перед музейною інституцією, є також надання підтримки дітям, тимчасово переміщеним особам. Музей у цих умовах стає центром соціалізації внутрішньо переміщених осіб, місцем, де вони можуть познайомитися з локальною історією, особливостями місцевості, яка стала їм тимчасовим притулком, людьми, що стали їхніми сусідами. У пріоритеті залишається робота з дітьми ВПО – через майстер-класи, театралізовані свята, різні тематичні заходи та інші методи музейної педагогіки, діти мають змогу відпочити від постійної психологічної напруги, виявити себе та свої емоції через творчість, отримати позитивні враження, познайомитися з місцевою історією, регіональними традиціями, порівняти їх з власними, поділитися своїм емоційним досвідом, отримати підтримку і завести нових друзів. Звісно, і тут доводиться зважати на реалії війни. Наприклад, нині музейні працівники, щоб звести ризики до мінімально можливих, організовують виїзні майстер-класи. Таким чином дітям не треба зайвий раз переходити містом, вони знаходяться в звичних і максимально безпечних умовах. Заняття різної тематики, а тому і методики обираються різні – виготовлення народної іграшки, знайомство з приро-

дою краю та народними святами і традиціями в ігровій формі. Ці заняття сприяють розвитку дрібної моторики дітей, поповнюють загальні знання, навчають дітей працювати разом. Одночасно це дозволяє відволіктися від реалій війни, отримати позитивні емоції, швидше соціалізуватися в новому середовищі.

Так можна визначити ще одну функцію музею, яку він виконує нині — функцію психологічної реабілітації, зокрема через арт-терапію.

Явище це не нове. Арт-терапія заснована на принципі відображення психічного стану людини в тих зорових образах, які постають перед ним під час заняття будь-яким видом мистецтва. За допомогою методики вдається навчитися проявляти себе, налагодити контакт з оточуючими людьми, набутти впевненості у внутрішньому «Я» [4, с. 1].

Від початку війни у 2014 році, коли перші бійці почали повертатися до цивільного життя, постала проблема їх психологічної реабілітації. На цю проблему відгукувалися спеціалізовані реабілітаційні центри, що створювалися на волонтерських засадах, в кооперації з якими працювали і музеї. Ось, наприклад, зразок співпраці нашого музею з ГО Центр для учасників АТО та їхніх сімей «Бандерівський Схрон» (Івано-Франківщина), що відбувався в жовтні 2020 року. У межах підтримки ветеранів та їхніх сімей, з метою допомоги в соціалізації та психологічній реабілітації, у музеї відбулося відкриття виставки робіт Будинку ветерана «Бандерівський Схрон», приурочене відзначенню 14 жовтня. Історію створення та функціонування унікального (за форматом роботи з ветеранами) для України закладу, відвідувачі мали змогу почути із перших уст, адже на відкритті були присутні Ігор та Наталя Чернецькі — засновники Будинку ветерана «Бандерівський Схрон». Під час зустрічі вони розповіли і про виникнення ідеї адаптувати методи арт-терапії для соціальної та психологічної адаптації ветеранів, що повернулися з війни. У день відкриття відбувся також воркшоп із розпису іграшки для дітей, зокрема вихованців Клубу національно-патріотичного виховання молоді «23». Воркшоп розпочався із коротенької довідки про історію та символіку

української народної іграшки, специфіку використання кольорів та орнаментів, значення цієї роботи у ході соціальної реабілітації. Також було сказано про суть та особливості свята Покрови для українського народу, зокрема як день вдячності всім захисникам України — від часів козацтва, створення УПА до нинішніх бійців, що захищають Україну на Сході. Майстриня також звернула увагу на специфіку роботи з акриловими фарбами, після чого розпочалася робота над створенням власної іграшки кожним із учасників МК. Цей процес виявився настільки захоплюючим, що до нього долучилися і самі батьки. Також учасники презентації дегустували та високо оцінили каву, виготовлену руками ветеранів.

Сьогодні практично всі мешканці Схрону, як і практично всі ветерани попередніх років, повернулися на передову. Їхній бойовий досвід та навички зараз працюють на перемогу і звільнення України від російських загарбників. Тим часом, ми продовжуємо роботу з морально-психологічної, освітньо-просвітницької підтримки їхніх родин, дітей. Адже саме за це наразі точиться боротьба на всіх фронтах — за демократичне суспільство з гуманістичними ідеалами та цінностями у вільній європейській державі — Україні.

Список літератури

1. Музейна педагогіка — проблеми, сьогодення, перспективи. Матеріали П'ятої науково-практичної конференції (28–29 вересня 2017 р.) Національний Києво-Печерський історико-культурний заповідник. Київ, 2017. 132 с
2. Удовиченко І. В. Музейна педагогіка: теорія і практика: науково-методичний посібник. Київ: Логос, Національний музей історії України, 2017. 72 с.
3. Червінська І. Музейна педагогіка як інструмент взаємодії закладів освіти і музеїв у сучасному соціокультурному просторі. Освітні обрії. № 2(49), 2019. С. 48.
4. Що таке арт-терапія. URL: <https://osoblyvi.com.ua/ua/helpful-info/110-napriam-rozvytok/1603-shcho-take-art-terapiya>

**ІМЕННІ КОЛЕКЦІЇ ВЧЕНИХ-БОТАНІКІВ У ФОНДІ
НАУКОВОГО ГЕРБАРІЮ
УМАНСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО
УНІВЕРСИТЕТУ САДІВНИЦТВА (UM)**

Мамчур Тетяна,

кандидат сільськогосподарських наук,
доцент кафедри біології,
Уманський національний університет садівництва,
м. Умань,
mamchur-tv@ukr.net

Фонди наукових установ, університетів, музеїв містять численні наукові та навчальні колекції цінних історичних надбань. Окрім музейних експонатів, сюди можна віднести і фонди гербаріїв [2, с. 4].

Науковий гербарій Уманського національного університету садівництва (UM) поповнювався ще з часів Головного училища садівництва в м. Одеса (1844 р.), що потім переїхав до м. Умань (1859 р.), та продовжує своє існування і сьогодні (нині Уманський національний університет садівництва). Формування його було цілеспрямованим, здійснювалося під час опанування учнями училища дисциплін «Ботаніка», «Декоративне садівництво», «Лісівництво» з вивченням як інтродукованої, так і місцевої флори. Здобувачі освіти експедиційним способом фахово досліджували сільськогосподарські ділянки та декоративне садівництво в дендропарку «Софіївка», Білогрудівському лісі та прилеглих територіях околиць міста й найближчих сіл. Збори рослин гербаризували, висушували та монтували, створюючи при цьому іменні колекції [1, с. 203].

Серед колекцій гербарію (KW) примітним є зібрання відомого французького медика, ботаніка та біолога Жана Емануеля Жілібера та його цінна іменна колекція, ретельно збережена в Інституті ботаніки імені М. Г. Холодного. Такі іменні колекції

виокремлюють та після опрацювання висвітлюють у наукових працях, монографіях. Майже в усіх установах України наявні колекції відомих учених-ботаніків, які, працюючи у закладах, проводили дослідження та формували гербарні збірні різних рослин — нижчих (Algae, Fungi, Lichnes, Bryophyta), вищих спорових (Equisetophyta, Lycoperidiophyta, Pterophyta), вищих насінних рослин (Gymnosperms, Angiosperms), а також колекції сортів, форм, груп декоративних кущових, деревних, трав'янистих, кімнатних, лікарських, ефіроолійних і багато інших цінних та корисних рослин.

У Науковому гербарії (УМ), як в історичній, так і в науковій частині, представлені іменні колекції учнів та викладачів навчального закладу (рис. 1, 2).

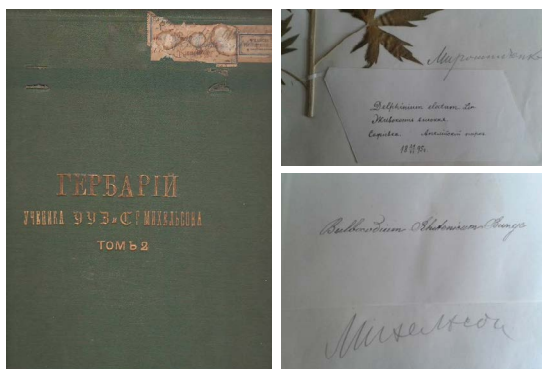

Рис. 1. Зліва – направо: історична папка учня УУЗіС Г. Міхельсона; рукописні етикетки (Міхельсон, Мирошніченко, 1895 р.); гербарний зразок *Lamium maculatum* L.1882 р., Й. Пачоський.

Серед опрацьованих нами гербарних зразків за рукописними етикетками учнів училища варто виокремити збірки Йозефа Пачоського, Юліуса Ланцького, Дмитра Мирошніченка, Генріха Міхельсона, Василя Логовінського [1, с. 207]. На етикетках вказано прізвище, ініціали, іноді авторський підпис учня. Тому, їх було ідентифіковано за роками навчання або випуску. Рідше ідентифікація відбувалась за почерком колектора через порівняння зі збереженими підписами, листами. У гербарному фонді збережено історичні папки із відтиском Уманського училища землеробства і садівництва (УУЗіС) та ініціалами й прізвищем учня (рис. 1).

Серед наукових колекцій виокремимо іменні збірки викладачів кафедри ботаніки: професора І. І. Білоуса, асистентів О. С. Бондар, В. С. Горячевої, Н. І. Кугової, доцентів В. А. Гаврилюк, Т. О. Кравець, Т. В. Мамчур та ін. (рис. 2).

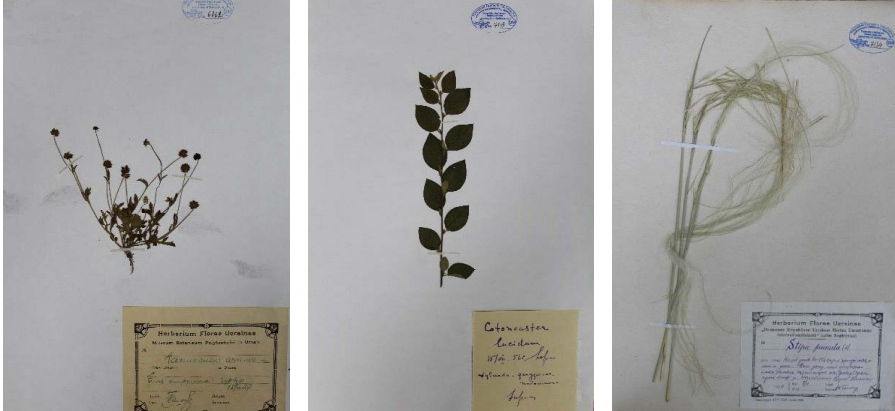

Рис. 2. Гербарні збори *Ranunculus arvensis* L., Гурзуф, 15.VI.1929, Білоус; *Cotoneaster lucidum* L., 15.VII.1956, Дубинка, Софіївка, Горячева; *Stipa pennata* L., Софіївка, 8.V.1930, А.С. Бондар.

Гербарний фонд (УМ) навчальної частини продовжив поповнення зборами нинішніх викладачів, аспірантів, студентів. Це цінні іменні колекції О. І. Шиндер (178 г.з., датовані 2001–2005 рр.), Фещенко (51 г.з., 2006), О. О. Куценко (75 г.з., 2011–2012), А. В. Клібан (174 г.з., 2011), Д. В. Саврасової (50 г.з., 2019) та ін., які становлять історичну спадщину навчального закладу. Студенти ж надавали перевагу зборам природної флори своєї місцевості. Так Олександр Куценко зібрав колекцію лікарських рослин у Лубенській дослідницькій станції, Полтавської обл.; Дарина Саврасова надала перевагу декоративним рослинам м. Умані; Олександр Шиндер під час виробничої практики у США додав місцеві збори тієї країни до своєї місцевості с. Розношенці Ульянівського району Кіровоградської області; Фещенко, на жаль, без ініціалів, студент заочного відділення, зібрав рослини м. Черкаси.

Сьогодні історичні колекції доступні для оглядового екскурсійного ознайомлення та наукового вивчення. Наприклад,

гербарні збори професора І. Білоуса містять рослини, які були зібрані у Нікітському ботанічному саду (Крим) та інших територій Кримського півострова, вони датовані 1929 р.; асистентів О. Бондара та В. Горячевої, зібрані у дендропарку «Софіївка», датовані 1930 та 1960 р. відповідно. Такі колекції дозволяють аналізувати зміни в популяції рослин за гербарними етикетками (наприклад, *Stipa pennata* в 1930 роках росла поодинокі, а у попередні десять років джерела дослідників вказують на більшу чисельність популяції цієї рослини, проте в майбутньому рослина зникла через температурні коливання).

Не менш цікавими є збори дендрофлори учня училища, згодом головного садівничого, Юліуса Ланцького в 1895 р. на колекційних ділянках училища та «Царициного саду» (нині НДП «Софіївка» НАНУ). Також завдяки зборам у 1880–1886 рр. відомого науковця природодослідника і учня нашого училища Йозефа Пачоського можна відтворити за гербарними зразками зростання кількості рослин природної флори в околицях м. Умань. Дослідник, зацікавлений рослинним світом, у своїй колекції виокремив збори відкритого і закритого ґрунту теплично-оранжерейного комплексу училища, сприяв вирощуванню декоративних інтродукованих рослин у нашій кліматичній зоні. Сьогодні такі документальні матеріали є надзвичайно цінними для науковців-ботаніків та для підготовки майбутніх фахівців-біологів, лісників, садово-паркових, агрономів тощо.

Гербарний фонд (УМ) «пережив» Другу світову війну, хоча під час окупації частина ймовірно була втрачена та вивезена окупантами. Щоправда у документації музею зазначено, що цінні підручники, атласи, книги, довідники, стародруки та гербарії були замуrowані асистентом кафедри ботаніки Вірою Спиридонівною Горячевою в глуху стіну будівлі бібліотеки. 24 лютого 2022 р. РФ вторглася до України, тому наказом ректора було обґрунтовано збереження цінних матеріалів університету, у тому числі й гербарію, зокрема спакувати їх на випадок евакуації, задокументувати актом їх назви, імена колекторів, кількісний склад гербарних зразків, щоб зберегти спадщину навчального закладу для нащадків.

Список літератури

1. Мамчур Т. В., Карпенко В. П., Парубок М. І., Свистун О. В. Вчені-ботаніки Уманського національного університету садівництва та їх наукові дослідження (1844–2016): монографія. Умань: Видавничо-поліграфічний центр «Візаві», 2017. 280 с.
2. Чопик В. І., М'якушко Т. Я. Гербарій. Історія створення та функціонування. Київ: Фітосоціоцентр, 1999. 130 с.
3. Шиян Н. Історичні гербарні колекції України та їх дослідження. Вісник Львівського університету. Серія біологічна. 2014. Вип. 65. С. 90–96. URL: <http://prima.lnu.edu.ua/faculty/biologh/wis/65/3/9/9.pdf>. Дата звернення: 27.05.2022.

МУЗЕЙНА ПЕДАГОГІКА В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ В НАЦІОНАЛЬНОМУ ЗАПОВІДНИКУ «ХОРТИЦЯ»

Палійчук Олена,

старший науковий співробітник,
Національний заповідник «Хортиця»,
м. Запоріжжя,
paliichuk71171@gmail.com

Війна стала важким випробуванням для всього українського суспільства і кожного громадянина зокрема. Дикунство, нелюдська жорстокість, безсоромна брехня, яку явив нам ворог, кинули виклик нашій власній людяності, нашій вірі, найсвітлішим мріям. Результат цієї війни неможливо достеменно спрогнозувати, загроза тотального знищення всього живого продовжує нависати не лише над Україною, а й усім світом. Але ми можемо бути абсолютно впевненими, що ця велика біда проявила велич нашого народу, пробудила найкраще і найцінніше в нас — мужність, відвагу, любов до ближнього, солідарність, жагу до життя, прагнення свободи, відданість нашій єдиній, незалежній, прекрасній Батьківщині. Тож маємо всіма силами захищати ці великі, кров'ю здобуті цінності [2, с. 23]. Для нас — це час переосмислення методик, наративів, схем, технік, з приводу того що і як робити.

Інформаційна діяльність є базовою для музейників. Саме ми несемо можливості для психологічної розради для населен-

ня, для підтримки бійців, дітей, для створення певного духу, захисту і боротьби з московським загарбником. Тому музейна спільнота Національного заповідника «Хортиця» розгорнула свої зусилля для створення публікацій в найбільш відвідуваних соціальних мережах в Україні Instagram та Facebook. Виявилось, що найбільша зацікавленість постами про видатних українських діячів, іменами яких названі формування військ України, археологічні та гідроархеологічні знахідки заповідника, історичні події в певну дату, козацькі промисли тощо. Окремо треба виділити пости з розповідями про природу острова Хортиця, її унікальними, червонокнижними рослинами і тваринами, онлайн екскурсіями про первоцвіти, хортицьким лабіринтом і дендропарком.

Подібні онлайн екскурсії в Історико-культурному комплексі «Запорозька Січ» та в природному середовищі Хортиці були започатковані ще в минулому році, коли ми усі опинились в ситуації карантину, спричиненою COVID-19. А цьогогоріч, у зв'язку з виїздом багатьох співробітників в евакуацію, а деякі, у тому числі і директор, пішли в ЗСУ, екскурсії проводив тільки один співробітник відділу природи.

Сьогодні дуже важливою нашою місією є культурна просвіта, внесення культурних кодів, їх повернення і пропаганда на території України. А також створення освітньої мережі, створення освітніх курсів, роликів, виготовлення матеріалів, які можуть використовуватися для освіти як населення України, так і за кордоном, тому що зараз за кордоном відбувається новий етап відкриття України. Перший етап відкриття в нас був, коли була Помаранчева революція, другий — Революція Гідності, зараз третій етап, який нам не можна втрачати. Перед нами відкриваються великі можливості зараз, перед сферою культури всієї України. Зараз ми вносимо зміни для розуміння Європою, що таке Україна, чим вона відрізняється від Росії, що ми не є росіянами, ми є українці, зі своєю історією, традиціями.

Ще один вид інформаційної роботи — створення мотиваційних роликів. Для їх публікації в мережі Youtu.be, соціальних мережах, а також для показу на місцевому телебаченні. Така робота дає людям певну розраду, причому і тим, хто дивиться,

і тим, хто створює. Чудовим прикладом такого ролика є створений зусиллями співробітників відеоряд до днів пам'яті та примирення. Це відео в пам'ять про захисників та захисниць України часів Другої світової війни та Російсько-української. Ми пам'ятаємо кожне прізвище, кожен подвиг, кожне втрачене життя та кожную зруйновану долю дітей.

Гасло «Ніколи знову», на жаль, не спрацювало, і сьогодні ми знов боремось за нашу свободу зі зброєю в руках. І у нас буде свій День перемоги (youtu.be/wR3zr_dNI-U). Такі інформаційні дайджести, такий інформаційний продукт важливий саме тепер для мотивації захисту Батьківщини.

Співробітники Національного заповідника «Хортиця» не припиняли роботу з музейної педагогіки зі своїми підопічними. Проводились онлайн-уроки, уроки-екскурсії, онлайн зустрічі-обговорення на платформі Zoom.

Музейна педагогіка не зникла під час війни, вона переформувалась і пристосувалась до теперішньої ситуації і працює заради майбутнього. Змінена дидактика, методи і форми подання матеріалу. Дітям пропонувалися завдання, які можна використовувати в онлайн зустрічах. Наприклад, вивчаючи тему козацтва, можна запропонувати дітям надруковані назви зброї, одягу, предметів побуту, причому і сучасних також, і треба закреслити ті предмети, які ми не беремо у військовий похід. А діти люблять малювати коментарі в Zoom. Або з меншими дітьми ми ліпили горщики гостродонні (начебто середньостогівські), яйцеподібні (як в часи ямної культури бронзового віку), або пізніших часів з пласким дном. Пропонувалося домашнє завдання дітям, наприклад, намалювати щось по темі, виліпити, розфарбувати, передивитися мультфільм тощо. Такий зворотній зв'язок дуже важливий для дітей, їх успішного засвоєння матеріалу та психоемоційній стабілізації в умовах війни.

Ну і точно не дарма, з огляду на теперішні події в країні, в Національному заповіднику «Хортиця» з 2010 року працювала програма з музейної педагогіки для дітей дошкільного і молодшого шкільного віку «Світ музею». Музейний простір, музейні експонати мають унікальну здатність впливати на інтелектуальні, вольові та емоційні сторони особистості дитини

водночас. Саме музей дає змогу донести до дітей надбання культури, мистецтва, сформуванню потреби поповнювати свої знання про видатних людей, історичні події, події сьогодення. І дійсно, дитячий вік найбільш сприятливий для формування почуття прекрасного, моральних норм, виховання смаку, пробудження патріотичних почуттів. Саме тому важливо боротися за свідомість майбутнього покоління та змалку вкладати зернятко цінностей у дитину, щоб виростити патріотом своєї країни. Через ці культурні надбання виростають дійсно дієві патріоти, готові до захисту країни зі зброєю в руках. Вчити любити Батьківщину не треба, треба створювати такі умови, щоб ця любов природно народжувалася в поколіннях. Сучасні діти на слово не повірять, вони шукають приклади, які змусять відчувати свою щирю причетність до нації, держави і бажання розділяти з нею і гордість, і біль.

З 24 лютого 2022 року Україна героїчно протистоїть російським вбивцям. Уся країна, від малого до старого, зараз готові до захисту держави. Патріотичне піднесення є надзвичайно високим. Не однократно московитське телебачення транслює, що за 30 років ми, українці, виростили в країні ціле покоління патріотів, готових піти на смерть заради неї. Правда називають «бандерівцями» і «нациками», але ми не ображаємось, навіть навпаки. Пишаємось, що долучились до виховання патріотів країни.

Окрім того, проводились безпосередні зустрічі з переселенцями (на момент написання статті в Запоріжжі вже більш ніж 125 тисяч людей переселенці, і серед них дітей більше 33 тис.), і відповідно працювали з дітьми. Перша зустріч — це була лекція про Хортицю, на якій вони проживають в одному з санаторіїв, а також про природу й історичну спадщину острова. Друга зустріч — це був етнографічний контент, виготовляли ляльку-мотанку, зосередились на оберегах. Третя зустріч відбулася в школі кінної їзди. Така іпотерапія, спілкування та катання на конях, сприяли психологічній розрядці дітей, що пережили військові дії. Планується ще одна зустріч і проведення з дітьми тематичного ранку «Джури — юні козачата». Є багато ідей, наприклад, поставити спільну виставу з дітьми, зібратися у пісен-

не коло, спортивні змагання, мистецькі практики і арт-терапія. Це як раз те, що принесе зцілення засобами творчості, вилікує психологічну травму, що зачалась глибоко в душі. Будь-яка війна залишає видимі і невидимі травми, наслідки цього можуть проявитися через багато років. На тепер кожна дитина в Україні потребує психологічної допомоги. Вчасна підтримка нашої малечі наразі одна з найголовніших і найактуальніших потреб.

У культурно-просвітницькій роботі музеїв необхідно перенести акценти на утвердження пріоритетів української культури [2, с. 9].

З початку нового витка агресії, а фактично повномасштабної війни проти України, окрім непоправних людських втрат, ми зазнаємо трагічних втрат культурного надбання. Знищення об'єктів культурної спадщини — невідновних свідків того, хто ми і як відбувалося становлення нашої держави — це злочин перед Україною та її громадянами, перед нашою історичною пам'яттю. Збереження культурного надбання, яке несе в собі генетичний код держави, — це інвестиція в піднесення рівня національної ідентичності, що матиме одним з наслідків зміцнення державності та безпеки країни.

Із великою вдячністю й упевненістю у перемозі звертаємося до захисників України: ми разом, ми переконані у міці й незламності тих, хто боронить Демократію, Свободу й Людські Цінності! Спротив — це не лише воєнний опір. Спротив кожного громадянина — це не піддаватися провокаціям і паніці, запобігати ескалації напруженості, спростовувати фейки, підтримувати ясність мислення. Патріот — це той, хто вкладається у розвиток країни та збереження її обороноздатності у доступний йому спосіб. Для представників педагогічної і психологічної наук — це підтримання національної ідентичності і єдності нації на рівні свідомості кожного громадянина, територіальної громади, соціуму [1].

Список літератури

1. Заява Національної академії педагогічних наук України від 01.03.2022 р. URL:<http://umo.edu.ua/news/zajava-nacionaljnoji-akademiji-pedagoghichnikh-nauk-ukrajini>

2. Слюсаревський М. Соціально-психологічний стан українського суспільства в умовах повномасштабного російського вторгнення: нагальні виклики і відповіді. Науково-аналітична доповідь, Київ, 2022. 23 с. URL: <http://naps.gov.ua/uploads/files/press/2022/slyusareskiy040522.pdf>

ЗРАЗКОВИЙ МУЗЕЙ ЕТНОГРАФІЇ ПОЛТАВСЬКОГО МІСЬКОГО ЦЕНТРУ ПОЗАШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ ЯК ОСЕРЕДОК КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ

Панасенко Наталія,

керівник гуртка-методист,

методист,

Полтавський міський центр позашкільної освіти

Полтавської міської ради,

м. Полтава,

pannanataliia@gmail.com

Надзвичайні умови воєнного стану, в яких перебуває нині Україна, актуалізували питання збереження культурної спадщини та національно-патріотичного виховання особистості сучасного громадянина. Через призму багатьох поколінь українська культура завжди мала вагоме суспільне, пізнавальне та виховне значення, бо саме вона найяскравіше відображала історію народу, його боротьбу проти національного і соціального гніту, за незалежність і вільне життя. У культурній спадщині правдиво відображається соціальна дійсність українців — різні етапи їхнього життя, їх прагнення та надії. Тому, українська культура — це один із могутніх засобів пізнання історії, вагомий інструмент впливу на дійсність.

На сучасному етапі розвитку суспільства саме музеї забезпечують доступ до національної культурної та природної спадщини, є важливими осередками освіти і науки. Вагомість цієї ролі базується на спроможності музеїв надавати громадськості інтерактивну, предметну та ідейну платформи для глибшого пізнання своєї етнічної ідентичності, нації та всього світу.

Використання засобів музейної педагогіки в навчальному закладі сприяє процесу виховання особистості: формуванню

нового способу мислення, підвищенню мотивації до навчально-пізнавальної діяльності, активізації творчих здібностей учнівської молоді, що відповідає сучасним тенденціям особистісно-орієнтованої освіти [2].

Одним із важливих осередків культури міста Полтава є зразковий музей етнографії Полтавського міського центру позашкільної освіти (далі — ПМЦПО), який розпочав свою діяльність у 2002 році. Після реекспозиції в 2016 році музейне життя в закладі заграло новими фарбами. Створення музею є результатом ініціативи керівника гуртка Хоружого Василя Тимофійовича та цілеспрямованої, системної, фондової, творчої роботи педагогічного і дитячого колективів закладу.

Рис. 1. Зразковий музей етнографії ПМЦПО

У експозиції музею представлені 7 розділів: «Інтер'єр української хати кінця XIX — початку XX століття», «Традиційна кухня українців», «Українське народне вбрання XIX–XX століть», «Музичні інструменти», «Знаряддя праці українців кінця XIX — початку XX століття», «Народні промисли та ремесла», «Декоративно-ужиткове мистецтво». Вони об'єднали експонати основного фонду (339 предметів), які зібрані пошуковими групами працівників і вихованців Центу та допоміжного фонду (понад 300 предметів — творчі роботи дітей із різних напрямів народних промислів) (рис. 1.).

Найбільш цінними експонатами є механічні прядки початку XX ст., ткацький верстат, старовинні гребні, вуличні ліхтарі, вугільні праски; жіночий український національний одяг, керамічний посуд, рушники, бандура, реманентний інструмент для сільськогосподарського ремесла.

Експонати музею демонструються на тематичних виставках до свята вишиванки, Дня козацтва, Великодніх свят тощо.

Музей етнографії при ПМЦПО — це ефективна база для спілкування, культурно-дозвілкове середовище, джерело освітнього

процесу. Це майданчик, де проходить цікава та змістовна виховна робота з народознавчим ухилом, завдяки якій відбувається залучення вихованців до науково-дослідницької, художньо-естетичної, природоохоронної діяльності.

Рис. 2. Оглядова екскурсія для учнів
Лицею № 17 «Інтелект»

учасників семінарів, методичних об'єднань; під час воєнного стану — для вимушено переміщених осіб (рис. 2.).

З фондами музею знайомляться та працюють здобувачі вищої освіти Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка, для яких колективом ПМЦПО організуються і проводяться навчально-пізнавальні зустрічі, практичні заняття, пошукова робота (рис. 3.). Під час проходження педагогічної практики на базі закладу студенти долучаються до оновлення експонатів додаткового фонду музею та мають можливість апробувати свої вміння та навички під час проведення екскурсій для вихованців закладу.

У музеї систематично організуються різні тематичні навчальні екскурсії для гуртківців закладу та учнів ЗЗСО м. Полтава: «Українська світлиця», «Глиняний посуд в українській селянській трапезі», «Традиційний одяг різних регіонів України», «Календарні свята та обряди», «Народні ремесла», «Вишивальне мисте-

Рис. 3. Робота зі студентами в
музейному просторі

цтво в Україні», «Хліборобство як окремий світогляд» тощо. «Занурення» в історичну епоху забезпечує відвідувачу символічний доступ у простір культури.

Педагоги закладу використовують музейне середовище для проведення тематичних відео майстер-класів та заходів, де вихованці можуть перевтілитися у різних героїв із певного часу, відчутти приналежність до свого народу: «Традиції святкування Великодня», «Український рушник», «Хустка, традиції використання», «Свято Маланки», «Вечорниці у світлиці», «Українська хата» та інші. Такі заняття є фрагментом сучасних тенденцій розвитку освіти, що передбачає перехід до розвиваючої моделі навчання та діяльнісних форм організації освітнього процесу. Кожна запропонована тема має значний виховний потенціал, що сприяє розвитку патріотичних почуттів школярів, формуванню у них громадянських якостей особистості.

Інтерактивною формою роботи в нашому закладі є проведення тематичних квестів. У Центрі позашкільної освіти учасники освітнього процесу постійно відроджують народні ремесла, організовуючи майстер-класи та тематичні заняття на гуртках: виготовляють народну ляльку й обереги, займаються бісероплетінням, вишивкою та писанкарством, керамікою, деревообробкою тощо. Такі заняття є спробою нового осмислення музею як універсального засобу навчання й виховання.

У 2019 році педагогічний колектив упровадив ще одну інноваційну форму — віртуальні екскурсії музеєм навчального закладу. При музеї працює група екскурсоводів, які є вихованцями ПМЦПО. У 2022 році юний екскурсовод Іван Старинський посів II місце обласного туру Всеукраїнського конкурсу екскурсоводів музеїв закладів освіти «Край, в якому я живу».

Музей етнографії є творчим майданчиком для реалізації проектів зі створення відео- та фотоматеріалів. Так, вихованці гуртка «Альфа» отримали перемогу на Міжнародній дитячій мистецькій виставці-конкурсі «Лідице — 2022» за анімаційне відео «Ніч у музеї».

Музей співпрацює з Комунальним закладом «Полтавський обласний центр національно-патріотичного виховання, туризму і краєзнавства учнівської молоді Полтавської обласної ради»,

Полтавським художнім музеєм імені Миколи Ярошенка, Полтавським літературно-меморіальним музеєм І. П. Котляревського, Полтавською обласною бібліотекою для дітей та юнацтва імені Панаса Мирного.

Отже, музей етнографії ПМЦПО забезпечує духовну єдність поколінь, є скарбницею народної пам'яті та духу. Він є динамічним, інтерактивним освітнім простором, ідеальним місцем для творчої самореалізації молоді, коли дитина не тільки споживає готовий продукт музейної діяльності, а є його активним творцем. Вивчення народних промислів на заняттях гуртків допомагає вихованцям у виборі майбутньої професії, збереженні матеріальної та духовної культури [1, 3].

Запрошуємо на віртуальну екскурсію зразковим музеєм ПМЦПО «Гостини у Петра та Наталки» за посиланням <https://www.facebook.com/896551953727060/posts/4809934439055439/>.

Список літератури

1. Гринь С. В. Роль засобів музейної педагогіки в процесі громадського виховання вихованців закладу позашкільної освіти. Методична розробка. Полтава: ПМЦПО. 2018.
2. Кузьмук О. Роль музеїв у культурному та соціально-економічному розвитку країни: зарубіжний досвід. Аналітична записка. Національний інститут стратегічних досліджень. 2010. URL: <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/gumanitarniy-rozvitok/rol-muzeiv-u-kulturnomu-ta-socialno-ekonomichnomu-rozvitku>.
3. Хоружий В. Т. Сторінками музею народних ремесел Полтавського міського центру позашкільної освіти. Методична розробка. Полтава: ПМЦПО. 2009.

КУЛЬТУРНА СПАДЩИНА: КОНКРЕТИЗАЦІЯ ТА АКТУАЛІЗАЦІЯ ПОНЯТЬ В УМОВАХ ВІЙНИ

Писаревська Наталія,

директор,
Державний політехнічний музей ім. Бориса Патона
при КПІ ім. Ігоря Сікорського,
ala1311@ukr.net

Дискусії в суспільстві відносно того, що вважати культурною спадщиною України, пов'язані як з війною з Росією, так і з нагальною потребою вийти із колоніального минулого і візуалізувати рухому та нерухому культурну спадщину, яка дозволить ідентифікувати себе українцями без присмаку «сукупність — радянський народ». Насамперед потрібно визначитись нам, як теоретикам так і практикам педагогічного і музейного фаху.

Складність ситуації пов'язана з тим, що нині питання історії і колективної пам'яті ідуть поруч і часто перебувають у конфлікті. Хоча більшість молоді дає відповіді на важкі запитання самостійно — вони вже просто не знають багато з того, що є предметом запеклих дискусій для суспільства і фахівців. Так, говорячи про радянський час, більшість не має уявлення про назви і час партійних з'їздів, про імена профспілкових і партійних лідерів. Зараз майже закінчуються так звані «війни пам'яті» — між колективною пам'яттю — емоційним станом, пов'язаним зі споминами, які можуть бути реальними або вигаданими, та історією; історією — як наукою, яка спирається на документи, підтвержені і перевірені факти, дозволяє говорити про радянський період як колоніальний стосовно України, тоталітарний для всього СРСР.

В Україні ми починаємо говорити зараз про конкретну спадщину радянського часу, оприявнювати її. Фактично окрема її частина трактується зі знаком мінус. Таких прикладів багато в різних країнах, які вже пройшли постколоніальний і постоталітарний етапи. Музей терору (Terror Haza) відкритий у 2000 р.

у Будапешті, розташований у будівлі колишнього Управління державної безпеки Угорщини. Два символи: комунізму (зірка) та угорського фашизму (стріли, що схрещені) дають відразу зрозуміти про що іде мова. Такі музеї є в Німеччині, Чехії, Хорватії, в інших країнах.

Перший музей тоталітаризму в Україні створив у 1989 р. лікар Віталій Требушний (м. Херсон). У 2003 р. в Таліні відкрився музей окупації. Успішно працюють «Музей-тюрма» і музей «Територія терору» у Львові, Музей голодомору у Києві. Іде мова про створення музеїв у різних містах України, де будуть зібрані монументальні пам'ятники радянської доби.

Великі проблеми існують з тим, що зараз є сучасною культурною спадщиною. Це робота для науковців різного фаху і спеціалізацій — від філософів, соціологів, істориків, педагогів до музейників. Завдання доволі складне: саме нині ми закладаємо нові і виявляємо беззаперечні рухомі культурні цінності для теперішнього і майбутнього. Мета — ідентифікація молоді як українців у нових реаліях на шляху до дійсної незалежності держави. При актуалізації культурної спадщини у пригоді стане величезний досвід різних країн світу.

Терміну «пропаганда», що зараз має скоріше негативний відтінок, треба повернути його класичне значення, що сформувалося ще у латинській мові, а саме: поширення і постійне, глибоке та детальне роз'яснення певних ідей, поглядів, знань; агітація, популяризація; ідейний вплив на маси або певні групи людей, що має політичний або релігійний характер; проповідь, проповідування.

Форм і засобів для цього багато, але треба залучати соціальну рекламу, масмедіа, оновлені експозиції музею, і не боятися навіть бути досить агресивними. Адже ми, нажаль, маємо приклад дієвої пропаганди із знаком мінус.

Ми чітко повинні сказати: хто ми для себе і для світу, бо зараз є потужне замовлення соціуму на дослідження тоталітарної і посттоталітарної історії, колись нав'язаної нам придворними істориками. І без конкретизації та актуалізації культурної спадщини нам не обійтися, бо вона суттєво допоможе в самоідентифікації українців.

ФІЛОСОФІЯ СУЧАСНОЇ ВІЙНИ ТА МІСІЯ МУЗЕЮ

Пушонкова Оксана,

кандидат філософських наук,
доцент кафедри філософії та релігізнавства,
ЧНУ імені Богдана Хмельницького,
м. Черкаси
krapki@ukr.net

Історію людства завжди супроводжують війни. Філософія війни у XXI столітті передбачає чимало факторів.

Системну теорію війни намагався створити ще у XIX столітті Карл фон Клаузевіц в своїй праці «Природа війни». Намагаючись провести демаркаційну межу між війнами дикунів і війнами цивілізованих народів, автор доходить висновку, що цю межу провести неможливо, адже «запровадження принципу обмеження і поміркованості у філософію самої війни є цілковитим абсурдом» [1, с. 10]. Не має значення, звідки йде ненависть, яка лежить в основі ворожих намірів: від емоцій (як у дикунів), чи від розуму (як у цивілізованих народів), адже «війна є актом насильства і застосуванню його немає меж» [1, с. 12]. У XXI столітті війна має ще один вимір — інформаційний. І саме цей фронт показує цивілізаційний вектор. Так, вже є очевидним, що у фейковій пропаганді ворог намагається повернути цивілізаційний розвиток світу у минуле радянської доби. Саме тому місія України в цій війні – окреслення ціннісного поля нової цивілізації без насилля й порушення чужих кордонів, майбутнього, у якому буде унеможливлено геноциди усіх форм, ядерний шантаж і політичні маніпуляції з інформаційним зомбуванням.

Сучасний динамічний музей, який інформує і формує відвідувача, реагує на зміни у чуттєвій сфері та візуальному полі воєнного часу — також включено у цю непросту місію. Адже музей нині активно рефлексує через образи національну самосвідомість в умовах загарбницької війни з нелюдським обличчям, війни з жертвами серед мирного населення, з прозомбовани-

ми багаторічною пропагандою «сусідами», з міфами про превентивний удар і власну винятковість, яка спонукає нищити інші народи.

Місія музею – незаангажоване, всебічне висвітлення подій, що розгортаються в Україні та світі. Принциповою в роботі музею сьогодні є відсутність «зон замовчування», широта використання різних джерел інформації, що дає можливість формувати критичне мислення через візуальну мову образів.

Актуалізація музейної культурної спадщини в цих умовах набуває нових рис та важливих акцентів. Адже подається вона в контексті того, що відбувається «тут і тепер». Війна завжди була предметом рефлексії художників, але реальні події відрізняються від того, як митці зазвичай заломлюють їх крізь своє мистецьке бачення. Війна потребує часом іншої мови для вираження у художній творчості. У свій час Пабло Пікассо створив «Герніку» (1937), де ще розчиняючи у кубістичних формах моторошну фотодокументальну реальність війни. Нині також, істинне обличчя диктатора в його актах «турботи» про Україну можна лише наважитись побачити у кадрах, під якими написано: «Обережно, зображення надто важке для сприймання», в кадрах, де помирають люди, руйнуються домівки та об'єкти культурного значення. Саме тому для музейної педагогіки в умовах війни мова та засоби вираження стають основними питаннями. Адже надзвичайно важливо стратегію опису і інформування, що є характерною для ЗМІ в цілому доповнити виміром екзистенційним, звернути увагу на те, як людина осмислює і переживає цю війну, як і в чому вона шукає опору в ці складні для країни часи, які культурні архетипи і образи можуть виконувати роль підтримки, захисту і натхнення.

Звернемося до напрямів роботи Черкаського обласного художнього музею, у яких мистецтво і мистецькі акції будуються на нових принципах візуальної подачі матеріалу, враховуючи психоемоційну інтенсивність переживання воєнних подій.

1. Соціальний плакат завдяки специфіці своєї візуальної мови здатен швидко і влучно доносити до нас важливі ідеї. У війнах перемагають зброєю. Але мистецтво соціального плакату – теж своєрідна зброя, воно допомагає на емоційному рівні

зрозуміти, що відбувається, нагадує, хто наш ворог і чому ми з ним воюємо. Це мистецтво звертається до наших емоцій і почуттів і підтримує дух воїна, прагнення до перемоги та праведну місію звільнення не лише нашої країни, а й усього світу від старих схем мислення та симулякрів істини.

У музеї з березня 2022 року на онлайн-платформі запроваджено проєкт ВОЛЬНАНОВА, кураторами якого є Олексій Роготченко, Костянтин Чернявський, Ольга Гладун та Інна Яковець. Кожного дня платформа пропонує глядачам актуальні твори як образні камертони політичних подій, зокрема мистецтво соціального плакату у номінації «Дизайн». У цих роботах – різні думки, емоції, почуття – такі як є. Разом переживаємо і страхи, і біль втрати, і перемоги. Разом вчимося розуміти нову реальність. У цих образах переплетено метамодерністське та наївно-фольклорне. Нова потужна «хвиля народного концептуального креативу» [2, с. 494], яка розглядалася українською арт-кураторкою А. Ложкіною у контексті подій 2013–2014 років, сьогодні відновлена у контекстах війни 2022 року. Нині, як і тоді, також спостерігаємо великий масив відео- і фотоматеріалів, художньої продукції. Але є різниця. Змінилися масштаби війни, рівень інформаційної агресивності, найбільшим дефіцитом стає час. Саме тому особливого звучання в акції ВОЛЬНАНОВА набуває соціальний плакат, мова якого є чіткою, лаконічною і дохідливою. У добу мемів повідомлення має миттєво виразити зміст, головну ідею.

Робота с гострополітичними темами, демонстрація «трагічно-потужної революційної естетики з її характерними атрибутами» [2, с. 513], як це було у 2014 році, сьогодні доповнюється більш глибокими екзистенційними і морально-етичними переживаннями, новими травматичними темами, які виражено у щемливих фотографіях з дронів вигорілих остовів Маріуполя, життя біженців за кордоном, жахів фільтраційних таборів...

Глибокий трагізм того, що відбувається, межує з незліченними контекстами жартівливих мемів про ворожі дії, у яких ніцість ворога подано в іронічно-парадоксальному ключі. Висміяти ворога означає не просто показати його слабкі сторони, а

ую глибину його трагічної непричетності до загальнолюдських цінностей. Такий збіг трагічного пафосу з жартівливим мелосом не є випадковим. Згадаймо, що в українській культурі у стані «Війна» козак Мамай через парадоксальне поєднання журливості з жартівливістю торував шлях до Правди, адже мудрість українського козака саме в Правді, яка захищає землю. Образи українського козака-захисника «мерехтять» в сучасних медійних інтерпретаціях, але безпосередньо вони присутні в раритетах фондової колекції музею, творах В. Євича, Г. Ксенза, В. Цимбла, І. Фізера та інших талановитих художників.

2. Твори з фондової колекції музею. У музейних публікаціях у соціальних мережах під час війни актуальними стають, насамперед, теми козацької сили та захисної функції Богородиці, звернення до ментальних стрижньових архетипів, що склалися сторіччями, які присутні у колективному несвідомому української нації. Черкащина – козацький край, культура якого сповнена символами козацького духу. Багато публікацій Інтерактивної просвітницької платформи присвячено саме відтворенню духу воїна у візуальних образах, що вкорінені в козацьку традицію, образу Богородиці у своїй функції захисту від ворога. Любов до Батьківщини та сила рідної землі є надзвичайно важливими цінностями під час війни та представлені у пейзажній ліриці картин талановитих художників, які виражають не лише красу природи нашого краю, а й природну силу української землі як оберезу.

3. Інтерактивні проєкти. Музейні проєкти під час війни мають два напрями: арт-терапевтичний і культурно-аналітичний. Ідея «зцілення мистецтвом» сьогодні стає основою музейних майстер-класів та арт-терапевтичних заходів, які сприяють покращенню емоційного стану та зняттю травматичних фіксацій через творче самовираження. Зі студентами вишів проводяться також онлайн-проєкти, що спрямовано на формування критичного мислення і візуальної грамотності. Наприклад, на онлайн-зустрічі «Візуальна мова політичної карикатури в контексті сучасної інформаційної війни» студенти дізнавалися, як візуальна мова сатирично-саркастичних образів допомагає у викритті фейків та недостовірних міфів, як історично змінюється

в політичній карикатурі рефлексія війни з агресором-сусідом у 2014 році та у 2022 роках, якими є особливості візуального вираження політичної ситуації та війни в Україні в різних країнах, як політичні події представлено у сучасному постфольклорі (мемах, демомотиваторах, продукції ТікТоку тощо).

Формування критичного мислення є умовою не лише внутрішньої свободи і соціальної активності у війні, яка втратила ознаки локальності, а й сприяє синхронізації зі світовими процесами, розумінню того, що планета – наш спільний дім. У цьому сенсі українці відстоюють планетарні цінності, а сучасний динамічний музей створює умови для творчого усвідомлення «паростків» цього цивілізаційного вибору.

Список літератури

1. Клаузевіц. Природа війни. Харків, Віват, 2018. 416 с.
2. Ложкіна А. Перманентна революція. Мистецтво України ХХ – початку ХХІ століття. Київ: ArtHuss, 2019. 544 с.

ОНЛАЙН-ПРОЄКТ «АУДІОФОНДИ ПЕДАГОГІЧНОГО МУЗЕЮ» В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Степанович Кіра,

старший науковий співробітник,
Педагогічний музей України,
м. Київ,
quira@ukr.net

В умовах повномасштабного вторгнення Росії на територію України багато батьків з дітьми вимушені були залишити свої домівки, переїхали до інших, порівняно безпечних регіонів нашої країни. В умовах постійних повітряних тривог вони переховуються у метро, підвалах, паркінгах тощо. Зрозуміло, що улюблені дітлахами книжки залишились вдома, а потяг до читання, поринання у чарівний світ дитячої книги не зник, а навпаки – в тяжких умовах сьогодення саме читання допомагає дітям зберігати психологічну рівновагу.

В умовах воєнного стану співробітники Педагогічного музею України працюють на інформаційному фронті, реалізуючи онлайн-проекти, присвячені українській педагогічній спадщині. Музей має багаті фонди (понад 46 тисяч одиниць зберігання), які складаються переважно з педагогічної літератури різних історичних періодів. Серед музейних книжкових пам'яток є унікальна колекція «Українська дитяча книга 1885–1923 рр.». Саме ця колекція викликає найбільший інтерес у вихователів, вчителів, батьків, викладачів вишів, студентів та всіх, хто цікавиться історією української освіти і розвитком педагогічної думки.

У 2020 році на офіційній сторінці Педагогічного музею України у соціальній мережі Фейсбук (<https://www.facebook.com/redmuzua>) було започатковано великий онлайн-проект «Доступні фонди Педагогічного музею», який складався з двох частин: текстових форматів загальнопедагогічних видань та аудіоформату дитячих видань з фондів музею – «Аудіофонди педмузею» (авторка і кураторка проекту – Кіра Степанович, старший науковий співробітник музею).

На початку існування проекту його основною метою було створення змістової доступності рідкісних книжкових видань з фондів музею для осіб з порушеннями зору, але статистика та відгуки підписників сторінки показали, що проект цікавить абсолютно всіх.

У 2021 році в межах «Аудіофондів педмузею» було створено окремих проект – «Сухомлинський серед зірок». Перша десятка аудіозаписів цього проекту була викладена з листопада по грудень 2021 року. Свої зіркові голоси казкам Василя Сухомлинського подарували зірки спорту (Олександр Мащенко, Світлана Трифонова, Жан Беленюк та інші). Друга десятка аудіозаписів буде розміщена на сторінці музею у Фейсбук з червня 2022 року. До речі, багато з учасників проекту «Сухомлинський серед зірок» залишилися партнерами-волонтерами «Аудіофондів педмузею» та продовжують озвучувати дитячі твори з фондів музею.

Наразі доступні 35 аудіозаписів дитячих творів, близько 20 знаходяться в обробці та будуть викладені найближчим часом. Знайти посилання для завантаження можна за хештегами

#доступні_фонди_педмузею, #аудіофонди_педмузею #Сухомлинський_серед_зірок у соціальній мережі Фейсбук.

Голосами аудіо стали наші партнери-волонтери з різних сфер життя: спортсмени, актори театру, вчителі, перекладачі.

Особливо актуальним став цей проєкт саме зараз, оскільки аудіо відносно невеликі за розміром, а самі твори взяті з цікавих (з історичної та педагогічної точок зору) українських дитячих видань початку ХХ століття. Наприклад, «Розум і почування у живої тварі» (1918), «Перша в'язочка бубличків», «Дуже чудні казки», «Індуські народні казки» (1919) та ін.

Ми отримуємо багато відгуків (більшість з них у приватних повідомленнях авторці проєкту) від батьків, вихователів, вчителів. Згідно зі статистикою дописів у Фейсбуці, мінімальне охоплення аудиторії – 1400 осіб (кінцеву кількість вирахувати неможливо, оскільки маємо багато інформації про скачування та використання аудіо на уроках без зазначення кількості слухачів). Географія проєкту також велика (найбільше поширень – на Схід України).

Також ми надали посилання на всі доступні аудіо авторам кількох соціальних ініціатив, зокрема студентам Київського національного університету театру, кіно і телебачення імені І. К. Карпенка-Карого, які створили телеграм-канали з казками для дітей.

Насамкінець наголосимо, що на створення онлайн-проєкту «Аудіофонди педмузею» нас надихнула саме наша національна спадщина, адже наше національне надбання додає нам сил, а його пізнання – наша зброя проти ворога.

АКТУАЛЬНІСТЬ ВИВЧЕННЯ ТВОРУ В. БОРОВИКОВСЬКОГО «АРХИСТРАТИГ МИХАЇЛ» 1784 ПІД ЧАС ПРОВЕДЕННЯ МУЗЕЙНИХ УРОКІВ У ЕКСПОЗИЦІЇ ПХМ (ГМ) ІМ. МИКОЛИ ЯРОШЕНКА

Тимошенко Алла,

завідувач відділу науково-масової та виставкової роботи,
Полтавський художній музей (галерея мистецтв) ім. М. Ярошенка,
м. Полтава
gallery.poltava@gmail.com

Останні десятиліття музейна педагогіка, а саме музейні уроки, поступово і впевнено розширюють коло своїх прихильників та практиків серед освітян. У ПХМ (ГМ) ім. Миколи Ярошенка, продовжують традиції навчально-просвітницької діяльності українського художника, що є надзвичайно актуально. Експозиція містить безцінні експонати, їх вивчають учні під час навчально-виховних заходів, оскільки проблема збереження культурної спадщини, вивчення історії рідного краю є надзвичайно важливими освітянським завданнями. У музеї, поряд з основними завданнями забезпечення інформаційно-пізнавальної діяльності, у сучасних умовах усе більше уваги приділяють налагодженню ефективного діалогу з відвідувачами. Активізація й актуалізація продуктивної взаємодії музею з освітніми закладами різного рівня зростає уроки-екскурсії набувають нових різновидів. Своєю чергою, це призводить до необхідності модернізації не тільки діяльності музею, а й роботи педагогів, вимагає нестандартного мислення, ефективного моделювання навчального середовища засобами музейної педагогіки з метою підвищення рівня засвоєння та інтеграції знань учнями. Молоді вчені, у контексті розвитку сучасної науки, виокремлюють такий напрямок називаючи його «музейними комунікаціями» [8, с. 10].

Традиції музейних уроків у художньому музеї протягом ХХ століття зберігали та вдосконалювали полтавські вчителі обра-

зотворчого мистецтва О. І. Рощина, С. А. Розенбаум, Л. А. Мельник. Кожен із них зробив свій потужний внесок у формування мистецького навчального середовища міста, та передав досвід наступним поколінням педагогів. У своїй навчально-виховній діяльності вони системно спиралися на можливості музею в певний історичний період. П. М. Горобець, будучи директором Полтавського художнього музею розробляв спеціальні рекомендації для вчителів, застосовуючи інноваційні технології популяризації музейної колекції. Згадуючи цих педагогів, необхідно зазначити, що у своїй роботі вони були надзвичайно відданими і випереджали час.

У наші дні не можна оминати увагою експонат, що має невичерпний резерв для вивчення й навчання, – це твір Володимира Лук'яновича Боровиковського (04.08.1757–18.04.1825) «Архистратиг Михаїл» (Бл.1784. Миргород.). У своїй роботі я спиралася на вивчення мистецького шляху В. Боровиковського такими дослідниками як: Т. В. Алексеєва, К. Г. Скалацький, С. І. Бочарова.

Вони зазначали, що справжній шедевр українського іконопису в музейній збірці – ікона «Архистратиг Михаїл». До музею вона надійшла із колекції шишацького художника і збирача старожитностей В. Г. Суханова 1967 р. Тоді ж було висловлене припущення, що робота належить пензлю В. Л. Боровиковського. Згодом її експонували в музеї вже як твір із родини Боровиків. Спроба проведення атрибуції не дала остаточного результату у встановленні авторства. У монографії Т. В. Алексеєвої робота з Полтавського художнього музею значиться серед творів, що приписуються В. Л. Боровиковському. Проте, якщо цю не підписану ікону поставити в один ряд з відомими творами В. Л. Боровиковського, такими як – «Богоматір» із Національного художнього музею України, датовану 1784 р., та «Архистратиг Михаїл» із Могильовського обласного краєзнавчого музею імені Є. І. Романова, то сумніви щодо авторства, навіть за умови лише візуального аналізу, зникають. Для Могильовського собору Святого Іосифа Обручника Володимир Боровиковський писав ікони за протекцією архітектора М. О. Львова у 1793–1794 рр. Його «Архистратиг Михаїл», виконаний для Могильова, щоправда на міді,

а не на дошці, навіть за розмірами майже збігається з іконою із Полтавського художнього музею (галереї мистецтв) імені Миколи Ярошенка: 213, 5x89 см (Могильов) і 213x80 см (Полтава).

До того ж, прообразом обох Архистратегів, що не важко помітити, був «Архангел Михаїл» Гвідо Рені. У своєму ґрунтовному дослідженні цього твору С. І. Бочарова відзначає, що всі три ікони позначені єдиною яскравою авторською манерою, заснованою на синтезі бароко й романтизму [2].

Безперечно В. Г. Боровиковський – велична епоха в європейському малярстві кінця XVIII – початку XIX ст. Його роботи зберігаються далеко за межами України. Народився майбутній художник у Миргороді 4 серпня 1757 р. Саме там, за полковими документами, працювали Боровики. В архівах залишилися спомини племінника В. Л. Боровиковського — Івана Івановича. Він писав про діда Луку Боровика. Рідний брат Луки – Іван, його двоюрідний брат Дем'ян, як і чотири сини Луки (Володимир – старшим) – усі були іконописцям. Науковці зазначають: «Іконостас Троїцької Миргородської церкви його кисти».

Малювали Боровики й після від'їзду Володимира, 1788 р. Лука Іванович Боровик, іноді – підписувався як Боровиченко. Разом із братами художниками з усіх українських полків вся мистецька майстерня навчалася європейської живописної техніки у італійця Веніаміна Фредеріче, який працював у 1750–60-х рр. а у Лаврських Майстернях і при розписі Успенського собору. Саме в цей час там формується українське бароко, як зазначає О. В. Сіткарьова. Це також період піднесення національних традицій та розширення культурних зв'язків з заходом. У живописі В. Л. Боровиковського добре читаються західні впливи у таких творах, як «Архистратиг Михаїл» і «Богоматір на троні», зазначав К. Г. Скалацький. Дослідники підкреслювали непростий шлях збереження ікони з іконостасу Троїцької церкви, збудованої 1763 р. на місці дерев'яного храму другої половини XVII ст. Новий храм був п'ятибанний і мав три престоли, а значить — три іконостаси. Новий іконостас 1784 р. писав В. Л. Боровиковський. Деяко з ікон вивезли до Києва пізніше, ті ікони, що лишилися не збереглися, Світлана Оляніна, кандидат наук, доцент, завідувачка відділом музеєзнавства та

пам'яткознавства зазначає, що іконостас у Сорочинцях створений у період найвищого розквіту барокового мистецтва в Україні, відобразив кращі надбання цього художнього стилю і є унікальним мистецьким явищем, значення якого далеко виходить за межі регіонального контексту.

У фондах Київського музею українського мистецтва є робота В. Боровиковського «Богоматір» 1787р. з написом «г. Миргород Полтавск. Троицкая церковь. Из разобраного іконостаса. Дар Н. В. Фишман». І «Богоматір» і «Михаїл» походять з одного іконостасу.

Доленосною для талановитого юнака стала дружба з В. В. Капністом, який був у 1782–1785 рр. предводителем (маршалком) міргородського дворянства. У Глухові 1781 р. губернатор М. А. Милорадович надає перевагу В. Л. Боровиковському перед іншими художниками, по нагляді за «живописними роботами», а йому ж виповнилося тільки 25 років. У цей час він виконує й портрети на замовлення, які давали можливість більш детально опрацювати живу натуру. Поєднуював роботу над іконами та живопис з натури, про що свідчать портрети П. Руденка, О. Капніст. Майстер зберіг це поєднання діяльності протягом усього життя. Дослідники підкреслюють стилістичні збіги підписних ікон Миргорода. Для виконання «Св. Михаїла» В. Л. Боровиковський опирається на гравюру Гвідо Рені «Св. Михаїл» 1636 р., (Рим, церква Капуцинів Санта-Марія-делла-Кончеціоне). Гвідо Рені (1575–1642) – один із найбільших представників Болонської школи живопису. К. Г. Скалацький відзначає певну портретну (фамільну) схожість міфологічних образів із конкретними людьми [4]. «Архистратиг Михаїл» схожий на портрет О. Капніст і є яскравим прикладом українського бароко. З мистецького спадку Боровиків, в Україні, майже нічого не залишилося, якщо не рахувати фото з «Благовіщення» Лук'яна Боровика. Це надає ще більшої цінності «Архистратигу Михаїлу» – як свідок про мистецьку школу Луки Боровика. Свідчить про її велике значення для України та Європи.

З 1788 р. художник наполегливо працює над удосконаленням мистецької майстерності в Петербурзі. Опинившись у колі богеми, без можливості навчання в академії, він приват-

но пройшов вишкіл у відомого австрійського професора портретного живопису Й.-Б. Лампі. Майстерню 1798 р. Й.-Б. Лампі дарує Володимирі, а сам повертається до Відня. Наставником В. Л. Боровиковського був також учений Імператорської академії мистецтв Дмитро Левицький. І 1795 р. В. Л. Боровиковський отримує звання академіка у віці 38 років. Він стає одним з найвидатніших тогочасних портретистів. Не зважаючи на складні стосунки з Академією мистецтв, майстер багато працював і мав учнів. У майстерні зберігалися теплі родинні стосунки з учнями.

Диференційовано використовуючи цю інформацію на музейних уроках для дітей і педагогів у 2020–2021 роках при вивченні твору «Архистратиг Михаїл» у експозиції музею, для глядачів акцентували увагу на композиції твору. Хочеться підкреслити, що В. Л. Боровиковський застосовує здобутки у своєму монументальному творі, використовуючи лінійну перспективу для створення глибини, об'єму, та відчуття реалізму. Дуже цікавим є побудова лінійного ракурсу, за теорією Брунеллескі, з прикладів італійського мистецтва епохи Відродження. Також, під час навчального року на проведених мною, в експозиції музею уроках у формі костюмованих екскурсій «Подорож у стародавню майстерню художника», аналізувалися не тільки секрети композиції на прикладі твору В. Л. Боровиковського. Науковий співробітник музею – І. О. Герцунь демонстрував також створення фарб для виконання живописних творів за старовинними рецептами.

Можливо містика, якою захоплювався В. Л. Боровиковський, саме у творі «Архистратиг Михаїл» наштовхує нас на думку, хто саме перед нами посланець чи особливий помічник, для нас простих смертних, у біблійному сюжеті.

Завдячуючи таланту автора, сучасний глядач має можливість особливого, інтимного спілкування з мистецтвом. Твори В. Л. Боровиковського не скільки засліплюють, скільки піднімають нас до ліричного й піднесеного. Мистецтво художника базується на ідеалах гуманізму та актуальних для сьогодення гаслах про те, що Небесне воїнство оберігає Україну, незважаючи на тяжкі часи.

Список літератури

1. Натхнення віків: каталог виставки. Полтава, 2013.
2. Український іконопис XII – XIX ст. з колекції НХМУ; альбом. Хмельницький: Галерея, 2004. 256 с.
3. Бочарова С.І. Полтавський художній музей (галерея мистецтв) імені Миколи Ярошенка. Альбом. Ювілейне видання. Полтава: Говоров С. В. 2009. 232 с.
4. Скалацький К. До атрибуції Архистратега Михаїла. Пошуки. Знахідки. Відкриття. Серія українське наївне малярство. Полтава: Родовід. С. 126–129.
5. Ханко В. Словник митців Полтавщини. – Полтава: Видавництво Полтава. 2002.
6. Ханко В. Енциклопедія мистецтва Полтавщини. Т. I. Полтава. АСМІ. 2015. С. 70.
7. Алексеева Т. В. Владимир Лукич Боровиковский и русская культура на рубеже XVIII – XIX веков. Москва: Искусство, 1975.
8. Дудар О. В. Актуальність і перспективи музейної педагогіки. Дослідження молодих учених у контексті розвитку сучасної науки. 21.04.2016. С. 10–12.

ІСТОРІЯ РОЗВИТКУ ОСВІТИ НА ВОЛИНІ

Ульянова Ганна,

учитель української мови й літератури,
громадський директор музею Дубенського лицю № 8,
м. Дубно, Рівненська обл.,
vichnya66@gmail.com

Сучасне суспільство висуває до освіти нові вимоги, однією з яких є формування особистостей, що спроможні ухвалювати неординарні рішення й ефективно налагоджувати взаємини у швидкоплинній реальності. За умов модернізації української школи актуальним стає компетентнісний підхід в освіті, який пов'язаний передусім з особистісно орієнтованим та діяльнісним напрямом освітньої парадигми.

Сучасні реалії України в умовах війни вплинули на духовний, моральний стан кожного, зокрема й дітей. Нагальним

сьогодні є використання тих методів та прийомів навчання, які сприяють створенню позитивного освітнього середовища, допомагають школярам адаптуватися до критичних змін у суспільному житті, формують психічно здорову особистість, яка здатна розв'язувати життєві проблеми. Тому вектор освітньої діяльності сьогодні спрямований не на отримання учнями певного кола теоретичних відомостей з різних предметів, а формуванню ключових компетентностей, які допоможуть кожному пристосуватися в життєвому просторі. На зміну традиційній монологічній формі навчання приходять оновлені технології, використовуються інноваційні методи й прийоми. Важливе місце серед них займає використання технології музейної педагогіки як одного з ефективних шляхів для формування ціннісного ставлення у здобувачів освіти розуміння об'єктивних законів державотворення і місцю суб'єкта в цьому історичному процесі.

Музейна педагогіка розглядає музей як поліфункціональну, самодостатню освітню систему та чітко визначає стратегію його освітньої діяльності. Вона має у своєму розпорядженні необхідний інструментарій для ефективної роботи музею з його аудиторією, узагальнює й розробляє різноманітні способи звернення до людини як учасника процесу музейної комунікації, трансформуючи новітні педагогічні технології в музейний освітній простір. «Нині музей – це науково-просвітницький, освітній заклад, який ставить перед собою, окрім специфічних професійних завдань, також широкі науково-освітні, естетичні, етичні, громадянські та виховні завдання, має стати значущим ресурсом альтернативної формальної і неформальної освіти» [5, с. 12]. «Закономірне звернення до освітньої функції музею здійснює справжню “міждисциплінарну революцію”, даючи змогу проектувати, розробляти та втілювати у життя найсмисливіші музейно-педагогічні програми та проекти, які мають не лише інтегруючий характер, а й по-справжньому дозволяють реалізувати нові навчальні та виховні стратегії, виходячи з відомого гасла “освіта через діяльність”» [3, с. 35].

Окремим типом музейних організацій є музеї при освітніх закладах. Музей при навчальному закладі покликаний сприяти формуванню патріотизму в учнів, розширенню світогляду

й вихованню пізнавальних інтересів і здібностей у пошуковій, дослідницькій та практичній діяльності. Музей, не дублюючи шкільної програми, допомагає дитині виробити цілісне уявлення про навколишній світ, пропонує подивитися на звичні явища з несподіваного ракурсу. І школа, і музей – єдиний освітній простір.

Музей «Історія розвитку освіти на Волині» створений при Дубенському ліцеї № 8 (колишня Дубенська гімназія № 2) у 2012 році. Це особливий історико-краєзнавчий навчально-виховний центр, де учні шляхом дослідження різних історичних фактів, матеріалів, життєвих доль окремих особистостей, порівняння надбань минулого і сучасного вчать усвідомлювати, що без глибинних знань історії свого краю, своїх предків, своєї родини неможливе власне майбутнє, майбутнє нації. Робота музею – це система заходів, які крізь призму конкретних фактів минулого здатні «розворушити душу» сучасника, позбавити школяра байдужості, апатичного споглядання реалій теперішнього життя.

Предметом дослідницької діяльності музею є становлення, розвиток та діяльність центрів освіти, культури та науки на теренах нашого краю, вивчення ролі духовенства і православ'я, книгодрукування та переписування у розвитку освіти на Волині. Серед основних напрямів науково-дослідницької та пошукової роботи можна виокремити ті, які на сучасному етапі воєнного становища у нашій державі набули особливого значення. По-перше, дослідження освітнього середовища етнічних меншин, які населяли територію Волині. Серед активно діючих на наших теренах навчальних закладів мовами інших народностей на початок ХХ ст. Були 306 шкіл при німецьких колоніях, 30 повітових єврейських училищ, 300 чеських народних шкіл. Ці дані засвідчують факт добросусідських відносин між українцями та сусідніми народами, які долею історичних перипетій вимушені були співіснувати й взаємозбагачуватися не лише економічно, але й духовно, інтегруючи найкращі здобутки науки, культури між собою. Підтримка від сусідніх країн, яку ми отримуємо у період воєнних дій, засвідчує ще раз, що історія розставляє свої пріоритети і вчить нас толерантності у стосунках з представниками інших народностей.

По-друге, ще одним напрямом музейних досліджень є систематизація матеріалів про славетних земляків, які презентували нашу Волинь на європейських та заокеанських просторах, у небі й на полотні, закарбували у літературних творах та живописних полотнах. Дослідження життєвих та творчих біографій відомих людей допомагає учнівській молоді у воєнний період усвідомити народний потенціал, долучитися своєю творчістю до всеукраїнського мистецького загалу. «Гомер ХХ ст.», людина без офіційного громадянства і номінант Нобелівської премії, автор першого у Європі роману про голодомор в Україні... Це все про Уласа Самчука — автора трилогії «Волинь», співзасновника Празької поетичної школи, уродженця с. Дермань Рівненської області. «Володар кам'яного персня», найавторитетніший українець у галузі музейної справи, засновник і організатор Львівської картинної галереї. Це все про Бориса Возницького, ще одного славетного волинянина, який у 60 роках навчався у Ленінградському інституті культури, який в минулому був Петербурзькою академією мистецтв, що сповістила світові про талант Шевченка — художника. «Знаю, що душа моя буде на маленькій планетці 3372», — так передбачила своє безсмертя наша землячка, перша жінка — астрофізик у Європі мотря Братійчук. А вишита ікона Божої Матері, яка зберігається у Ватикані, виготовлена руками нашої землячки Ганни Бабиц. Сьогодні, коли війна зруйнувала налагоджені логістичні маршрути, необхідним стало уміння рятувати здоров'я, використовуючи засоби народної медицини. І тоді у нагоді стає підручник з фітолікування, який створили наші земляки — батько і син М. і І. Носалі. Уже понад століття цей посібник є найпопулярнішим у практичній медицині. А ще була родина Шумовських, емігрувавши за кордон, вони залишили про себе славні сліди в історії, мистецтві, інженерії, історичних та археологічних дослідженнях Європи, Америки, Австралії. Проектні дослідження життєдіяльності славетних земляків формує у школярів усвідомлення того, що ментальність українця не залежить від місця його проживання, а від усвідомленого й відповідального ставлення до громадянського обов'язку перед нацією. У період воєнного сьогодні, коли люди вимушені переселятися з місць

бойових дій, поняття активного патріотизму є визначальною рисою кожного українця, яку б ланку боротьби він не обрав: волонтерство чи збройна боротьба, психологічна підтримка малознайомим людям чи грошова пожертва на армію.

Однією з форм проектної учнівської діяльності є участь у дослідженнях «Історія однієї світлини», коли школярі презентували родинні історії, пов'язані з різними історичними подіями на терені України. Серед експонатів — родинний альбом, який містив коментар предків про пережиті страждання під час репресій 1936 року і вимушену депортацію на Далекий Схід Росії, куди у XXI столітті знову насильно вивозять українців російські загарбники. Страшні свідчення про голодомор тих, хто прийшов на Волинь зі Сходу України і залишився назавжди. А найбільше розповідей про героїчну боротьбу поліщуків з советами у лавах УПА, коли цілі родини ставали до лав борців за незалежність України.

Традиційним для школярів є щорічне поповнення «Поля пам'яті», коли поряд з жертвами минулих воєн згадують і учасників воєнних дій на Україні сучасній, адже серед наших випускників є багато тих, хто захищає нашу Україну від 2014 року і до сьогодні.

Серед експонатів музею є речі, які засвідчують активну громадянську позицію наших школярів, учителів, батьків. Це обпалені війною прапори військових частин, які передані від вдячних солдатів за ту волонтерську роботу, що проводили і проводять у нашому колективі. Серед останніх експонатів — квімора — зменшений екземпляр тих, що виготовляли наші діти разом з учителями, батьками, тимчасово переселеними мешканцями міста для наших захисників.

Воєнна реальність змусила по-новому переосмислити окремі моменти музейної експозиції. Деякі з них втратили свою актуальність у зв'язку з останніми подіями, інші акцентуються з нової точки бачення. У період вимушеної міграції наших українців хочеться довести дітям, що у будь-якому місці проживання потрібно знайти можливості для застосування своїх знань, умінь, а не втрачати сили духу. Досліджувати історію нашого міста учні вчать крізь призму назв вулиць у проекті

«У назвах вулиць пам'ять ожива». Історичні довідки, зустрічі з цікавими людьми, дослідження документальних матеріалів сприяє формуванню почуття гордості за своє місто, про яке розповів на сторінках повісті «Тарас Бульба» великий український письменник Микола Гоголь.

Отже, музейна педагогіка активно сприяє процесу виховання особистості, формуванню нового способу мислення та підвищенню мотивації до навчальної діяльності, що відповідає сучасним тенденціям особистісно орієнтованої освіти. Використання ресурсного потенціалу музейної педагогіки як інноваційної технології підтверджує її ефективність, оскільки сприяє вихованню в учнів інтересу до предметів різних циклів, ґрунтовному засвоєнню знань. У практичній діяльності педагога ця технологія допомагає виявленню і розвитку здібностей, вихованню творчої особистості, наділеної художньою сприйнятливістю, емоційною чутливістю, художнім смаком.

Список літератури

1. Бабарницька В. Екскурсознавство і музеєзнавство. Київ: Альтепрес, 2007. 464 с.
2. Горовий А. Музеєзнавство в навчальному закладі. Київ: Шкільний світ, 2011. 120 с.
3. Караманов О. Музейна педагогіка в контексті багатокультурного освітнього середовища в Україні. Шлях освіти. 2012, № 2. С. 8–11.
4. Ласкій І. Музейна педагогіка. Особливості взаємодії школи і музею. Мистецтво та освіта. 2009, № 3. С. 27–30.
5. Філіпчук Н. Соціокультурні функції музейної педагогіки в історичному і сучасному контексті. Естетика і етика педагогічної дії. 2019. Випуск 19. С. 38–48.

ПРОБЛЕМА ЗБЕРЕЖЕННЯ ПАМ'ЯТОК КУЛЬТУРИ В УМОВАХ ВОЄННИХ ДІЙ: ЕТИЧНО-ПЕДАГОГІЧНІ АСПЕКТИ

ПАМ'ЯТНИК ВИДАТНОМУ УКРАЇНЦЮ ДМИТРУ МАКОГОНУ У ХОРОСТКОВІ

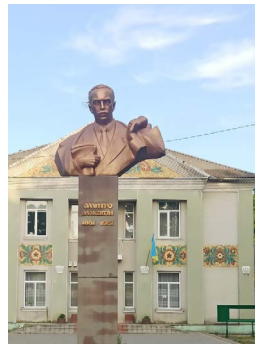
Гудована Ольга,

бібліотекар, м. Хоростків, Тернопільська обл.

Спочатку ХХ століття у світі прийняли низку документів про захист культурної спадщини під час воєнних збройних конфліктів. Основною серед них наразі є «Конвенція про захист культурних цінностей у випадках збройного конфлікту» (Гаага 1954 рік), підписантом якої є Росія. Держави, що ратифікували на своїй території цей документ, зобов'язуються утримуватися від нападів на культурні цінності. Використання їх у воєнних цілях, спроб пограбування та руйнування. Але, як ми зрозуміли, загарбникам байдуже на будь-які Конвенсії та моральні принципи. Тому дуже важко зберегти багату культурну та історичну спадщину України, тому нам, українцям, надважливо зберегти культурні здобутки та цінності у час війни.

На жаль, сотні пам'яток культури вже є пошкоджені в результаті потрапляння в них російських ракет, уламків боєприпасів або снарядів, вибухових хвиль. Тому зараз міста оперативно здійснюють заходи із захисту своєї спадщини. Найбільш активними в цьому є західні області України, зокрема Львів, Чернівці, а також Київ, Харків, Одеса. Варто відзначити, що у маленьких містечках та селах також свято бережуть пам'ятки культури видатних діячів, зокрема у містечку Хоросткові на Тернопільщині є пам'ятник поету, громадському діячеві, педагогу уродженцю цього міста Дмитру Макогону, батькові Ірини Вільде (1996 р., скульптор В. Ворончак, архітектор В. Римар).

Відомий свого часу поет і прозаїк, публіцист, громадський діяч і педагог Дмитро Макогон відігравав певну роль у розвитку української літератури на Буковині в перші десятиріччя ХХ сто-

ліття. Своїм талантом і працею, самовідданістю і жертвовністю він наближав відновлення незалежності України, обстоював право українців на вільне життя, закликаючи:

В тяжку, безсонячну годину,
в хвилі ворожих навал, —
любіть, кохайте Україну,
як свій найкращий ідеал.

Народився Дмитро Якович Макогон 28 жовтня 1881 року в місті Хоросткові на Тернопільщині в бідній селянській родині. Початкову освіту хлопець здобув у народній школі, потім вступив до Тернопільської гімназії, де брав участь у студентському гуртку. Через це та через зв'язок із радикально-селянським рухом Дмитра Макогона було виключено із сьомого класу гімназії як «неблагонадійного». Тому юнак змушений був шукати роботу. Він переїздить у Заліщики, де 1902 року в учительській семінарії складає екстерном іспит на право вчителювати. 1 вересня 1903 року Дмитро Макогон отримує призначення на посаду вчителя народної школи у селі Чорнівка (тепер Новоселицького району Чернівецької області), пізніше вчителює в ряді буковинських сіл.

У 1914 році він був мобілізований до австрійського війська й перебував на італійському фронті аж до розпаду Австро-Угорської імперії у 1918 році. Після закінчення війни він повертається до роботи в школі. Але за часів окупації Буковини румунами умови праці стали нестерпними, адже здійснювалася румунізація українських шкіл. У 1920 році Дмитро Макогон отримав призначення на вчительську посаду в селі Веренчанці. З ним переїхала сюди його дочка Дарина, яка згодом стане письменницею Іриною Вільде.

Незважаючи на переслідування й заборони Дмитро Макогон розгортає активну літературну й громадську діяльність. Він стає одним з авторів літературно-громадського місячника «Промінь» (1921–1923), навколо якого гуртувались кращі письменницькі сили Буковини, докладає чимало зусиль для відновлення друкованого органу вчителівства Буковини альманаху «Каменярі» (1921–1922), заснував сатиричний журнал «Щипавка» (1922), виступає з гострою політичною сатирою на королівську олігархію Румунії. За письменником встановили нагляд, щоб уникнути ув'язнення він емігрує до Галичини, що на той час перебувала під владою Польщі.

Проте умови життя мало чим змінилися. Польські власті в Галичині також вдалися до заборони української мови та української школи. Дмитро Макогон деякий час був безробітним. У повоєнний час письменник вчителює в Станіславі (нині Івано-Франківськ), пише твори, бере участь у громадському житті краю.

Помер Дмитро Якович Макогон на 80-десятому році життя 14 жовтня 1961 року в місті Івано-Франківськ, де й похований.

Літературну діяльність Дмитро Макогон почав 1900 року, твори друкував під псевдонімами Макогоненко, Іван Галайда, Хоростківський, М. Коко та інші. Починаючи від 1907 року він виступає з низкою поезій, нарисів, оповідань, новел на сторінках буковинських періодичних видань «Громадянин», «Каменярі», «Іскра» та інші. У 1907 році з під пера поета виходить збірка під іронічною назвою «Мужицькі ідилії», в якій поет змальовує життя селянина та робітника, які весь свій вік важко працюють, живуть у злиднях і горі. А потім були вірші: «До боротьби» (1909), «Співакові» (1910), «В тяжку годину», (1910) які сповнені громадського змісту.

З часом у поетичному доробку Дмитра Макогона все більше місця посідає сатира. Він стає активним співробітником сатиричних журналів «Зеркало» (1907–1908) та «Жало» (1913–1914).

Значно більшу вартість мають прозові твори Дмитра Макогона — новели із життя селян та інтелігенції, сатиричні оповідання, спрямовані проти порядків у австрійській імперії. Його оповідання друкувалися в періодичній пресі Буковини, Галичини, Канади, вийшли чотирма окремими збірками.

Особливістю кращих оповідань Дмитра Макогона є їх стислість, динамічність. Автор уміє поєднати відтворення драматично натруджені, навіть трагічні моменти із сатиричними. Мова прозових творів наближена до літературної з домішками місцевих діалектів. Деякі свої твори автор справедливо називає нарисами, бо в них описується один момент, одна риса, один штрих до великої картини, яку письменник міг би створити, але, на жаль, не створив.

Основну тему прозових творів Дмитра Макогона визначила його учительська професія. Це збірки «Шкільні образки» (1911) та «Учительські гаразди» (1911), у яких показано важке становлення сільської школи, гірку долю бідняцьких дітей, тернистий шлях учителя.

Після Першої світової війни письменник пише ряд оповідань про становище школи та учителів за часів румунської та польської окупацій. Це твори: «Розбиті мрії», «Марійка» (1921–1922), «Перемога», «Надгробна промова» (1938). Новели Дмитра Макогона з селянського життя сповнені драматизму, трагізму, що ріднить їх із новелами Василя Стефаника.

Розповідаючи про життя української школи, автор показує не лише переслідування її з боку пануючої влади, а й сатирично висміює діячів, що здатні лише виголошувати гучні «патріотичні» промови, спекулюючи на національних почуттях трудящих.

З приходом на західні землі України радянської влади Дмитро Макогон віддається педагогічній праці, але зрідка пише твори про школу, звертається до гострої зброї сатири. Під кінець життя готує до видання свої «Вибрані оповідання», що вишли друком у Львові 1959 року з передмовою Олекси Романця.

Значний пласт творчості нашого земляка сучасним читачам донині невідомий і до кінця не досліджений. Це, перш за все, його стрілецька поезія.

У 1965 році у канадському видавництві вийшов збірник під назвою «Гей, там на горі Січ іде»: пропам'ятна книга «Січей», яку зібрав і упорядкував Петро Трильовський. Це видання не одноразово перевидавалось в Україні, в ньому знаходимо ряд пісень на слова Дмитра Макогона. Це: «Гей! У Січ! Вступаймо» «Гей, молодь вкраїнська!...», «Ой, ходила дівчинонька бережком...», «Стань, стань, стань, дівчино, ти...».

Основні видання: збірка віршів «Мужицькі ідилії» (1907), збірки оповідань «Шкільні образки» (1911), «По наших селах» (1914), «Вибрані оповідання» (Львів, 1959), збірка нарисів «Учительські гаразди» (1911).

Вшанування: 1987 року в Хоросткові встановлено меморіальну дошку, 1996 року відкрито погруддя (скульптор – Я. Ворончак).

На особливу увагу заслуговують педагогічні погляди письменника.

На межі двох епох у сузір'ї імен молодого покоління українських письменників Буковини спалахнула зірка Дмитра Макогона (1881–1961). Талановитий поет, прозаїк, публіцист, громадський діяч і педагог, він залишив досить помітний слід

у літературному процесі на зламі XIX–XX століть, хоча нині його багатогранна творчість маловідома широкому колу читачів.

Його ім'я стоїть поряд з іменами таких обдарованих і самобутніх митців, як Є. Ярошинська, І. Синюк, І. Діброва, Д. Харов'юк, В. Кобилянський, М. Марфієвич, які прагнули служити словом своєму народові. Усіх їх об'єднувала ненависть до тогочасного суспільства, в якому існувала нерівність між людьми. Їхні твори всебічно розкрили перед читачем реалістичне народне життя, стали своєрідними документами дожовтневої доби.

Дмитро Макогон, майстер літературної справи, ніколи не стояв осторонь складних і драматичних суспільно-політичних подій в Україні, які відбувалися на рубежі століть, поєднуючи письменницьку працю з активною громадською діяльністю. Він і його однодумці, виховуючись на традиціях Т. Шевченка та І. Франка, передової російської літератури, вели активну боротьбу проти національної обмеженості. Вони гостро виступали проти реакційних сил Австро-Угорщини, дискримінації і денационалізації корінного населення поневоленої землі.

Розглядаючи школу як знаряддя денационалізації українського населення, уряд Австро-Угорщини всіляко намагався загальмувати розвиток українського шкільництва: народна освіта на Буковині опинилася в руках німецьких та угорських окупантів. Виступаючи проти іноземних загарбників, прогресивна інтелігенція висувала вимоги щодо змін в освіті, адже шкільна справа була у вкрай занедбаному стані, навчання велося нерідною мовою, застосовувалися антипедагогічні методи навчання і виховання.

Згуртована спільною ідеєю боротьби проти несправедливості в освіті, молода генерація українських активістів на сторінках педагогічної преси виступала зі статтями та художніми творами. У педагогічних періодичних виданнях «Промінь» та «Каменярі», що виходили в різний час на початку XX століття, друкувались твори Івана Діброви, Євгенії Ярошинської, Івана Синюка та інших, які порушували важливі проблеми виховання молодого покоління.

У цій боротьбі відзначився і Д. Макогон, виступаючи у вищезазначених виданнях із палкими публіцистичними статтями,

віршами та новелами. Особливо активно молодий науковець співпрацював із «Каменярами», був одним із його засновників. На сторінках цього журналу він розміщував свої літературні твори, статті, де зображав шкільне та вчительське життя, різко викриваючи політику румунізації українського населення. Описуючи життя рідного краю на зламі століть, він зазначав: «Чотири роки минає, як ми заскочили у ту румунську ідилію, чотири роки освічує нас румунське сонце і хоч ми бачимо його, хоч щодня дивимось на нього, та у його променях ми зігрітися не можемо. Кожної днини воно морозить нас із більшою силою, не піддержує, а просто убиває усе наше органічне життя, жорстоко, безпощадно убиває». Письменник рішуче закликав земляків боротися не за «національну чи територіальну автономію, а за повне соціальне і національне визволення», складовою якого була боротьба за демократизацію школи. Д. Макогон у публікаціях апелює до учительства, нагадуючи про його участь у визвольних змаганнях та про обов'язок — викривати антинародну шкільну політику уряду.

Невтомний поборник народної освіти, письменник обстоює і питання необхідності викладання рідної мови у школі та її використання у повсякденному житті. Гостро картає інтелігентів-приспосованців, які перейшли на бік румунських властей і нехтують мовою свого народу: «Наша мова щораз більше втихає в публічному житті, вона сталася вже для нас самих «небезпечною», і навіть дійшли вже до того, що деякі наші громадяни послуговуються нею тільки у своїм родиннім кружку або кружку своїх добрих знайомих. Вони, коли тільки знаходяться на таких місцях, де звернутися на них можуть очі чужих, вибирають сей час «золоту серединку» і починають говорити по-німецьки. Тому-то по кав'ярнях, по склепах, по залізницях, не кажемо вже по різних урядах, — рідко коли почуєш українську мову, хоч наших людей всюди повно».

Д. Макогон значне місце у своїй творчості відводив темі школи. І це не випадково. Учитель за фахом, він понад п'ятдесят років трудився на педагогічній ниві. Після навчання в Тернопільській гімназії, звідки був виключений за участь у таємному учнівському гуртку, склав екстерном іспит на право вчителювати (1902) у Заліщицькій учительській семінарії. Як педагог-практик, він

працював у селах Буковини та Галичини. Не легким був його учительський шлях: доводилося вступати в конфлікти із владою та заможним буковинським селянством, яке вороже ставилося до школи, проте не зламався і все життя був відданий своїй справі.

Дидактичні засади творчості Д. Макогона акумульовані не лише в його численних педагогічних студіях, а й у малій прозі. Мета запропонованої статті – розглянути, як у новелах про школу художньо втілено педагогічні погляди письменника. Об'єктом аналізу нашої роботи є ряд творів зі шкільного життя.

Деякі літературознавці (О. Романець, А. Фаріон) свого часу зверталися до осмислення особистості Д. Макогона, аналізували його художню прозу. Вони у своїх розвідках, у контексті аналізу творчості письменника, торкалися проблем школи та стану народної освіти, але роботи, яка б стосувалася реалізації педагогічних засад Д. Макогона, аналізу його малої прози, на жаль, немає. Її необхідність і зумовлює актуальність нашого дослідження.

Оскільки педагогічна діяльність наскрізною ниткою пройшла через життєвий шлях митця, то бачене і пережите ним втілене у його літературних творах. Черпаючи теми і образи з власної практики, кращі свої новели він присвятив життю та діяльності сільського учителя.

Твори Д. Макогона про шкільництво видані окремими збірками: «Шкільні образки» (1911), «Учительські гаразди» (1911), «Проти хвилі» (1914). Вони близькі нам за своїм ідейно-тематичним змістом і складають досить повну правдиву картину про українську школу в умовах цісарської Австрії. У своїх оповіданнях прозаїк різко засуджує стан народної освіти, пише про безправне становище викладачів, про їх тяжкі умови праці під протекцією незацікавленої у розвитку освіти місцевої влади.

Втрачати життя — страшно, втрачати багаторічну спадщину, що є нашим культурним контекстом та ідентифікатором, — теж страшно. Але ініціативи місцевих жителів, яким небайдужа культурна спадщина рідного краю, показують, що любов до України та її культури сильніша за страх. Тому ми, українці, обов'язково переможемо ворога і збережемо наші пам'ятники та важливі історичні споруди України.

ЗАХИСТ МУЗЕЙНОЇ СПАДЩИНИ У РЕАЛІЯХ СЬОГОДЕННЯ

Зуєвич Оксана,

науковий співробітник,
Інститут педагогіки НАПН України, м. Київ,
oxsanazuevich@gmail.com

У сучасному світі роль музеїв є важливою та необхідною для всього суспільства інституцією, яка формує модель світу, розуміння життя в соціумі та формує фундаментальні цінності, надає інформацію про події минулого та сучасності, інтерпретує її відповідно до цінностей певного суспільства.

Відповідно до Закону України «Про музеї та музейну справу» 1995 р. (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1995, № 25, ст. 191) Документ 249/95-ВР, чинний, поточна редакція – Редакція від 25.09.2020, підстава — 849-IX), музей — це науково-дослідний та культурно-освітній заклад, створений для вивчення, збереження, використання та популяризації музейних предметів та музейних колекцій з науковою та освітньою метою, залучення громадян до надбань національної та світової культурної спадщини (стаття 1 першого розділу).

Воєнні часи завжди були складні для культурної та наукової спадщини: руйнування музеїв, пам'яток архітектури, архівів, бібліотек — все це є невіддільним складником війни. Наразі безпекою музеїв України опікується орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сферах культури та мистецтв, у межах своїх повноважень, зокрема здійснює контроль за діяльністю музеїв, заснованих на державній та комунальній формах власності, за станом обліку, зберіганням, охороною, використанням та переміщенням музейних предметів Музейного фонду України, що зберігаються в музеях незалежно від форми власності [1]. У разі настання обставин непереборної сили або наявності загрози знищення, втрати, пошкодження чи руйнування музейних предметів державної частини Музейного фонду України рішення про їх передання на постійне або тимчасове зберігання, зміну строку

тимчасової передачі або повернення таких предметів, переданих на тимчасове зберігання за межами України з метою Експонування на виставках, проведення реставрації або наукової Експертизи, ухвалюється Мінкультури [2]. Та не варто забувати, що під час війни всі процеси ускладнюються, тому до дій Міністерства культури залучаються партнери, зокрема зарубіжні.

З проблемою забезпечення культурної спадщини від наслідків воєнних дій Україна стикається не вперше. У часи Другої світової війни Україна теж опинилася в складних умовах для культурної спадщини, охоплена нацистською окупацією, вона була змушена рятувати пам'ятки історії. Тоді у цьому допоміг Український історичний кабінет у Чехословаччині, який приймав матеріали, документи, листи, звіти, протоколи на зберігання з України впродовж 1939–1943 рр., зокрема таких відомих діячів, як Ю. Тищинко, М. Обідний, М. Тимченко та багатьох ін. — «окремі українські установи та приватні особи, розуміючи, що їхні архіви можуть загинути під час військових дій та евакуації передавали свої матеріали до Українського історичного кабінету на депозитне зберігання» [3].

Наразі історія повторюється: щоб врятувати документи, пам'ятки, історичну спадщину більшість музеїв були змушені передати свої експозиції, фонди в безпечні місця. Долучаються з допомогою Польські колеги з Національного музею у Варшаві, які координують українських музейників, Музей історії польських євреїв Полін, Міністерство культури Польщі з проханням допомогти звернулися до польської філії Міжнародної ради музеїв (МРМ) [4].

У складних сучасних умовах ми маємо, подбати про збереження власної культури та історичної пам'яті, зробити все можливе для захисту культурних цінностей, що зберігаються в музеях, водночас не забуваючи про розвиток духовності, культури, освіти. Музей для дітей — це урок історії про минуле, яка поєднується з сьогоденним життям, місце, де зберігається пам'ять про традиції, звичаї, здобутки нації, де можна відслідкувати послідовність історичних подій, зрозуміти свою роль у соціумі. Діти, які на сьогодні повністю занурені в новини воєнних дій, які розуміють набагато більше ніж хотілося, бачать багато болю та страждань, окрім того мають бачити власну історію, яка навчатиме їх аналізувати ми-

нуле й будувати майбутнє. Сьогодні змушує нас замислитися над історією свого народу та її майбутнім. Саме тому, попри умови воєнного часу, станом на 20.05.22 р. у місті Києві відновили свою роботу багато музеїв, з переліком яких можна ознайомитися на порталі КМДА https://kyivcity.gov.ua/kultura_sport_dozvillia/muzei/.

Один з таких музеїв, який відновив свою роботу — це Національний музей народної архітектури та побуту (вул. Академіка Тронька (Пирогово), який наблизить відвідувачів до пам'яток минулого, там зберігаються знаряддя праці, побутові речі, глиняний посуд, кераміка, прикраси тощо. На території скансену — понад 300 пам'яток народного будівництва XVI–XX століть. Хатки, комори, кринички — усі як є атрибути давнього українського села. А ще на території музею є шість церков, які збереглися до сьогодні та в яких щонеділі відбувається служба [5]. На території музею можна з великим задоволенням прогулятися стежками історико-етнографічних регіонів України: Полісся, Слобожанщини та Полтавщини, Карпат, Наддніпрянщини, Поділля та Півдня й зануритися в атмосферу минулого [6].

До фондів музею належать найрізноманітніші експонати: народний одяг, тканини, меблі, вироби столярів, гончарів, ковалів, народний живопис, музичні інструменти тощо. Музей дбає про розвиток народних ремесел, сприяє відновленню давніх традицій, ознайомлює молоде покоління з історією та культурою власної країни.

Для тих, хто в умовах воєнного стану не може відвідати музею безпосередньо, на сайті музею розміщено онлайн-виставки. «Вишиваний оберіг» демонструє фото вишиванок з різних куточків України з єдиним і не повторюваним орнаментом, стилем, технологією вишивання. Виставка «Квітуче Полісся Марії Примаченко» представляє творчий доробок художниці. Окрім того, можна переглянути фондову збірку світлин першої половини ХХ — початку ХХІ століття НМНАПУ.

Цікавим і захоплюючим буде відвідування розділу «Етно цівкавинки» де можна ознайомитися з історією Великодніх рушників, серветок, скатертин, передивитися майстер-клас писанкарства із виготовлення писанок у домашніх умовах із воском. На превеликий жаль, наразі музей не проводить ярмарки.

Отже, перебуваючи в умовах війни, музеї України, не зважаючи на сьогоднішні реалії життя, продовжують виконувати свою місію в суспільстві. Але вони не завжди можуть самотужки протистояти тим викликам, які постають перед ними, і тому потребують допомоги від суспільства, держави, громадських та міжнародних організацій, особливо в період війни.

Список літератури

1. Про музеї та музейну справу: Закон України. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1995, № 25, ст. 191. Розділ V. Управління і самоврядування музеїв, гарантії прав і законних інтересів їх працівників. Стаття 26. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/249/95-%D0%B2%D1%80#Text>
2. Про затвердження Положення про Музейний фонд. Порядок передачі музейних предметів: Постанова Кабінету міністрів України від 20 липня 2000 р. №1147. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1147-2000-%D0%BF#Text>
3. Палієнко М. Г. Архівні центри української еміграції (створення, функціонування, доля документальних колекцій). Київ: Темпора, 2008. С. 255–256.
4. Музейна спільнота мобілізується для допомоги українським колегам. URL: <https://www.maidanmuseum.org/uk/node/2116>
5. Шевченко Вікторія. Відродити «Пирогів»: як осучаснюється унікальний музей. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-yakisne-zhyttia/3326627-vidrodit-pirog-ak-osucasnuetsa-unikalnij-muzej.html>
6. Музей просто неба у Пирогові. URL: <https://www.pyrohiv.com/news/onlayn-vistavka-vishivaniy-oberig-.html>

ПРОБЛЕМИ ЗБЕРЕЖЕННЯ ТА СТВОРЕННЯ НОВИХ ПАМ'ЯТОК МІСЦЕВОГО ЗНАЧЕННЯ (НА ПРИКЛАДІ КРЕМЕНЧУЦЬКОГО РАЙОНУ)

Куц Олег,

методист ліцею, Кременчуцький педагогічний коледж
імені А. С. Макаренка, м. Кременчук,
olegkushch77@gmail.com

Згідно із Законом України «Про охорону культурної спадщини», «пам'ятка культурної спадщини — об'єкт культурної спадщини, який занесено до Державного реєстру нерухомих

пам'яток України, або об'єкт культурної спадщини, який взято на державний облік відповідно до законодавства, що діяло до набрання чинності цим Законом, до вирішення питання про включення (невключення) об'єкта культурної спадщини до Державного реєстру нерухомих пам'яток України» [1]. На сайті Міністерства культури та інформаційної політики України оприлюднений Державний реєстр нерухомих пам'яток України [2], але його списки застарілі (з топографічними назвами до 2014 року та адміністративними одиницями до 2020 року), неточні та неповні. Так, у розділі «Перелік пам'яток місцевого значення» оприлюднений реєстр пам'яток Полтавської області, згідно з яким у Кременчуці наявний лише один такий об'єкт — пам'ятка історії «Будинок, в якому жив педагог та письменник А. С. Макаренко» [3]. Загалом дивний документ, бо в колонці «№ та дата наказу МКТ/Мінкультури про занесення до Реєстру» є накази за 2020 рік, а в колонці «Місцезнаходження» ми натрапляємо на «Комсомольськ» та «вулицю Леніна». Отже, з обліком пам'яток культурної спадщини в Україні ситуація складна.

Набагато більше, ніж державні органи, у цьому напрямі зробили небайдужі ентузіасти. Так із 2012 року в Україні ГО «Вікімедіа Україна» проводить фотоконкурс «Вікі любить пам'ятки», який є частиною міжнародного фотоконкурсу пам'яток культурної спадщини «Wiki Loves Monuments», метою якого є зібрати фотографії всіх пам'яток культурної спадщини світу, що дасть змогу проілюструвати статті Вікіпедії, яку щодня переглядають мільйони людей в усьому світі. Із 2012 року українські волонтери, які беруть участь у підготовці та проведенні конкурсу, намагаються укласти єдину базу пам'яток культурної спадщини України, яка буде доступна для всіх. Ними створений найбільш вичерпний реєстр об'єктів культурної спадщини України [4], й ця робота ще не завершена [5]. Деякі з цих волонтерів у такі важкі для нашої країни місяці фіксують пошкодження та руйнування пам'яток. До речі, серед активних учасників та переможців конкурсу «Вікі любить пам'ятки» багато освітян із різних регіонів України: Світлана Дячок (с. Колиндяни Чортківського району Тернопільської області), Ольга Лобода (м. Ромни Сумської області), Андрій Гриценко (м. Глухів Шосткінського району Сумської області),

*Пам'ятник Іванові Котлову
на території КВБЗ
в 2019 р.*

Жанна Олексієнко (м. Заводське Миргородського району Полтавської області), Любов Суверньова (м. Селидове Покровського району Донецької області), Галина Качуровська (м. Бар Жмеринського району Вінницької області) та інші. Їхніми світлинами проілюстровані тисячі статей Вікіпедії про пам'ятки України.

Створення єдиної та повної бази культурної спадщини України є дуже важливою та нагальною справою, адже в останні вісім років її склад швидко змінюється: багато пам'яток уже демонтували в рамках процесу декомунізації, який розпочався з «ленінопаду» в 2014 році, натомість з'явилися нові, присвячені героям сучасної України та подіям Майдану й російсько-української війни. Сьогодні, в умовах повномасштабної війни з окупантами, можна стверджувати, що питання декомунізації та дерусифікації вже майже не викликає палких дискусій, і вже зараз є очевидним, що після Перемоги України цей процес дійде до свого логічного завершення. Отже, постане питання «Чим замінити позбавлені охоронного статусу й демонтовані пам'ятки або ті, які не буде сенсу відновлювати через їхній зв'язок із Російською Федерацією та Радянським Союзом?» Адже зараз, якщо взяти за приклад Кременчуцький район, більшість пам'яток району — це типові пам'ятники на братських могилах радянських воїнів, а процес демонтажу таких монументів «визволителям» уже розпочався [6].

До речі, цікавим досвідом того, що робити з пам'ятниками радянського періоду, є створення так званих «парків тоталітарного мистецтва», як от парк «Мemento» в Будапешті, парк «Грутас» поблизу Друскінінкая в Литві чи Музей соціалістичного мистецтва в Софії. В 2019 році на Сумщині біля Путивля відкрили перший в Україні по-

*Меморіальна дошка Андрію
Покладову (встановлена в 2015 р.)*

дібний музей просто неба — «Парк радянського періоду» [7]. А експонатів для подібних музеїв ще зберіглося чимало, адже деякі демонтовані радянські пам'ятники не були розтрошені й досі лежать, наприклад, на подвір'ях комунальних підприємств, або ж просто були перенесені та встановлені на закритих територіях. Так, пам'ятник робітнику-революціонеру, колишньому працівнику Крюківських вагонних майстерень Івану Федоровичу Котлову (архітектор В. С. Васильєв, скульптори І. П. Ястребов та Ю. Ю. Шорохов), який раніше стояв у однойменному сквері в Кременчуці, у 2016 році демонтували та перевезли на територію Крюківського вагонобудівного заводу, де він зараз і стоїть.

Звісно, буде продовжуватися процес комеморації героїв та подій російсько-української війни, адже нам є кого й що уславлювати. Але тут уже наявний ряд проблем. По-перше, це наявність помилок, про що неодноразово писали мас-медіа [8; 9]. Є такі випадки й у Кременчуці. Наприклад, у жовтні 2015 р. до Дня захисника України була урочисто відкрита меморіальна дошка старшому лейтенанту Збройних сил України Андрію Покладову, який загинув 19 лютого 2015 р. під час боїв за Дебальцеве при відході із Чорнухиного. На дошці міститься зображення Ордену Богдана Хмельницького, але, на жаль, автори грубо помилилися, зобразивши радянський військовий орден замість державної нагороди України.

По-друге, це низька якість виконання [10]. Як приклад можна навести дві пам'ятні дошки на будівлі Кременчуцького ліцею № 17 «Вибір» імені М. Г. Неленя: колишньому директору школи Миколі Гавриловичу Неленю (1993) та випускнику школи, солдату Збройних сил України, який загинув 5 травня 2015 р. поблизу Авдіївки, Миколі Мартинюку (2017). Різниця у виконанні та якості помітна неозброєним оком, до того ж на дошці Миколі Мартинюку знов-таки помилки.

У багатьох випадках пам'ятні знаки та меморіальні дошки встановлюють з власної ініціативи й власним коштом родичі, друзі або побратими, замовляючи їх у фірмах, які спеціалізуються на виготовленні надгробних пам'ятників з граніту. Тому часто вони однотипні, не перебувають на балансі держструктур і ніде не обліковуються. Хоча, звісно, цим мали б займатися

саме держструктури, адже й фінансові можливості в них більші. Хоча сама стандартизованість дошок не обов'язково є мінісом, згадаємо хоча б славнозвісні «сині таблички» (Blue plaques) у Великій Британії — стандартні, розташовані в громадських місцях меморіальні дошки, які відзначають зв'язок між місцем і пов'язаною з ним відомою особистістю. Такий досвід, на наш погляд, заслуговує на увагу.

Також слід згадати ще про проблему відсутності «свободи панорами» в Україні — тобто відсутності права публікувати в будь-якій формі зображення художніх творів (до яких належать і пам'ятники, й меморіальні дошки), що розміщені в публічних місцях. Відсутність «свободи панорами» не дозволяє, наприклад, без перешкод знімати кліпи або рекламу на вулицях українських міст, фільми про сучасну архітектуру України, друкувати рекламу туристичних маршрутів тощо. Через її відсутність зображення

Меморіальна дошка Миколі Неленю
(встановлена в 1993)

Меморіальна дошка Миколі Мартинюку
(встановлена в 2017)

таких пам'яток, як меморіали, присвячені Незалежності України, жертвам Голодомору, загиблим героям Російсько-української війни, не можуть бути опублікованими без дозволу автора або його нащадків з будь-якою метою, окрім інформаційної [11, 12].

Кілька разів активісти, які займаються адвокацією «свободи панорами» були близькі до мети, але жоден законопроект так і не був прийнятий (так законопроект № 1043 не був прийнятий через дострокові вибори до Верховної Ради у 2019 році) [13, 14]. Зараз, звісно, питання «свободи панорами» не на часі, але після Перемоги України варто все ж його вирішити, адже це сприятиме, зокрема, й справі збереження та вивченню культурної спадщини, й зростанню популярності України як туристичної країни.

Отже, важливими проблемами в галузі культурної спадщини України, окрім збереження пам'яток культури від знищен-

ня в умовах воєнних дій та завершення процесу декомунізації та дерусифікації, є: 1) удосконалення стратегії комеморації, яка б сприяла формуванню загальнонаціональної ідентичності; 2) актуалізація списків пам'яток, створення повного та точного їх реєстру; 3) перевірка стану пам'яток та їх покращення; 4) упровадження в Україні «свободи панорами». Коли це буде зроблено, ми матимемо повний і актуальний Державний реєстр нерухомих пам'яток України, які відображатимуть нашу історію й цінності, які будуть утримуватися в належному стані та сприятимуть туристичній привабливості країни.

Список літератури

1. Закон України «Про охорону культурної спадщини». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1805-14#Text>
2. Державний реєстр нерухомих пам'яток України. Міністерство культури та інформаційної політики України. URL: <https://mkip.gov.ua/content/derzhavniy-reestr-neruhomih-pamyatok-ukraini.html>
3. Перелік пам'яток місцевого значення. Міністерство культури та інформаційної політики України. URL: <https://mkip.gov.ua/content/derzhavniy-reestr-pamyatok-miscevogo-znachennya.html>
4. Списки пам'яток. Вікі любить пам'ятки. URL: <https://wlm.org.ua/lists/>
5. Дніпропетровщина – рідна область Президента – восьмий рік не надає списки пам'яток... Вікі любить пам'ятки. URL: <https://wlm.org.ua/dnipropetrovska-oblast-lists/>
6. У Стрию демонтували пам'ятник радянському солдату. URL: <https://zahid.espresso.tv/u-striyu-demontuvali-pamyatnik-radyanskomu-soldatu>
7. На Сумщині відкрили перший в Україні парк радянського періоду. Everyday. Sumy. URL: <https://everyday.sumy.ua/na-sumshhini-vidkrili-pershij-v-ukra%D1%97ni-park-radyanskogo-periodu/>
8. Меморіальні дошки учасникам АТО: без фото, з помилками і не на своїх місцях. Трибуна-Бровари. URL: <https://brovary.net.ua/memorialni-doshky-uchasnykam-ato-bez-foto-z-pomylkamy-i-ne-na-svoyih-mistsyah/>
9. Кохан В. Вражаюча безграмотність: у Сумах на меморіальній дошці, встановленій на честь загиблого в ООС командира, зробили понад 10 помилок. УНІАН. URL: <https://www.unian.ua/society/u-sumah-na-memorialniy-doshci-vstanovleniy-na-chest-zagiblogo-v-oos-komandira-zrobili-ponad-10-pomilok-foto-novini-ukrajini-11303543.html>
10. Петруньо К. На Закарпатті пошкодили меморіальні дошки загиблим воїнам у зоні АТО. Що про це відомо. Суспільне мовлення України.

URL: <https://suspilne.media/165005-na-zakarpatti-poskodzeni-memorialni-doski-zagiblim-irsavcanam-v-zoni-ato-so-pro-ce-vidomo/>

11. Гончарова К. Селфі з пам'ятником – порушення? Навіщо потрібна свобода панорами. Детектор медіа. URL: <https://ms.detector.media/zakonodavstvo/post/23592/2019-10-01-selfi-z-pamyatnykom-porushennya-navishcho-potribna-svoboda-panoramy/>
12. Букет Є. Тернистий шлях до свободи панорами. Український інтерес. URL: <https://uain.press/blogs/yevgen-buket-ternystyj-shlyah-svobody-panoramy-435501>
13. Костін П. Приберіть камери! Що означає відсутність «свободи панорами» в Україні? Вікімедіа Україна. URL: <https://blog.wikimedia.org.ua/2018/12/12/svoboda-panoramy/>
14. Костін П. «Свобода панорами» близько як ніколи, але... Аналіз законопроекту від Мінекономіки. Вікімедіа Україна. URL: <https://blog.wikimedia.org.ua/2020/09/04/free-panorama/>

КУЛЬТУРНЕ ЗНАЧЕННЯ ВТРАТ У МУЗЕЙНІЙ СФЕРІ УКРАЇНИ

Мосенкіс Юрій,

доктор філологічних наук, професор,
заслужений діяч мистецтв України, почесний академік
Національної академії мистецтв України, м. Київ

Димшиць Едуард,

заслужений діяч мистецтв України, почесний академік
Національної академії мистецтв України,
Інститут обдарованої дитини НАПН України, м. Київ

Оспіщева-Павлишин Марія,

аспірант ІПСМ НАМ України, методист,
НЦ «МАН України» під егідою ЮНЕСКО, м. Київ,
pavlishinma@gmail.com

Із початком воєнного вторгнення РФ в Україну, що розпочалось 24 лютого 2022 року і триває досі, щоденно окупантами знищуються не тільки військові об'єкти, українські міста, їхні населення й інфраструктура, а й пам'ятки культури нашої держави. Сьогодні цілями російських ракетних обстрілів стали

багато церков, палаців, архітектурних пам'яток та музеїв, частина з яких перебувають під охороною ЮНЕСКО.

У такий спосіб російська влада намагається повністю знищити українську націю, її ідентичність та культуру. Станом на 9 травня 2022 року ЮНЕСКО офіційно підтверджено пошкодження 127 об'єктів культури України — 54 релігійних об'єктів, 11 музеїв, 26 історичних будівель, 14 будівель, присвячених культурним заходам, 15 пам'яток, 7 бібліотек [1].

Нинішнє цинічне нищення ворогом культурного надбання українського народу, безумовно, є порушенням міжнародного та національного гуманітарного права. Ще до початку Другої світової війни законодавчо визначено, що повітряні бомбардування мирних жителів і невійськових цілей є протизаконними діями.

Питання захисту культурних цінностей у разі збройного конфлікту в Україні наразі регулюють: IV Конвенція про закони і звичаї війни на суходолі та додаток до неї – Положення про закони і звичаї війни на суходолі від 18 жовтня 1907 року (Гаазька конвенція 1907 року, дата набрання чинності якої для України – 24.08.1991); Конвенція про захист культурних цінностей у випадку збройного конфлікту від 14 травня 1954 року (Гаазька конвенція 1954 року); Виконавчий регламент Конвенції про захист культурних цінностей у випадку збройного конфлікту (прийнятий одночасно з Гаазькою конвенцією 1954 року); Протокол про захист культурних цінностей у разі збройного конфлікту (прийнятий одночасно з Гаазькою конвенцією 1954 року); Другий протокол до Гаазької конвенції про захист культурних цінностей у разі збройного конфлікту 1954 року (згідно із Законом України від 30 квітня 2020 року № 585-IX) та ін. [3].

На жаль, музейна сфера, як осередок популяризації культури, науки та історії, зазнала найбільших втрат з перших днів військового вторгнення РФ в Україну. Найпершим постраждав Іванківський історико-краєзнавчий музей, у колекції якого зберігалось близько 200 творів української народної художниці Марії Примаченко (з них вдалося врятувати лише частину), а також унікальні роботи народної вишивальниці Ганни Верес.

Серйозних руйнувань зазнав також Художній музей імені Архипа Куїнджі у Маріуполі. І, хоча, робіт Куїнджі на той момент

у музеї не було, ми назавжди втратили унікальні твори Івана Айвазовського, Миколи Глуценка, Тетяни Яблонської, Михайла Дерегуса й інших визначних українських митців.

Історико-краєзнавчий музей у м.Охтирка, Чернігівський історичний музей ім. В. В. Тарновського, Харківський художній музей, Будинок-музей та садиба М. М. Коцюбинського – це лише невеликий перелік пошкоджених музейних будівель. На превеликий жаль, цей список продовжує збільшуватись з кожним днем і повний перелік втрат можна буде скласти лише після Перемоги України над російськими загарбниками.

Музеї відіграють важливу соціальну роль у збереженні та розвитку культури, оскільки є осередками освіти і навчання, досліджень та відкриттів. Вони дають можливість досліджувати культурну спадщину та пізнавати етнічну ідентичність людям різного віку та фаху. У просторі музею відбувається «музейна комунікація», що впливає на розвиток соціокультурних процесів. Сучасний музей як культурний феномен виконує навчально-виховну, інтегративну, семіотичну та інформаційну функції, та є провідним інструментом збереження та транслявання культурного досвіду.

Знищення музеїв та їхніх експонатів, які не встигли заховати або перевезти у більш безпечні області під час початку бойових дій, є не тільки військовим злочином з боку окупантів, а й великою трагедією для культури України та усього світу. Серед істориків та культурологів існує поняття колективної національної та історичної пам'яті, яка є запорукою національної свідомості та ідентичності. Знищуючи пам'ятки культури, які зберігають музеї, російські загарбники зазіхають на цінності та ідеали нашого народу, що обумовлюють силу нації. За словами експерта ЮНЕСКО в галузі надзвичайних ситуацій Джованні Боккарді, проблема знищення культурно-історичної спадщини виходить за рамки культури: «Це удар по самосвідомості та сталому розвитку тієї чи іншої народності. Бойовики позбавляють людей їхніх прав...» [2].

Проте, попри всі намагання російських загарбників знищити культуру України через руйнування музеїв, сьогодні українці оберігають та творять свою ідентичність із ще більшим запалом. Окрім вивезення колекцій музеїв за кордон та перенесення деяких з них у західні області країни (як, наприклад, Музей науки

МАН України), задля збереження культурних цінностей та продовження функціонування освітніх процесів у музейному просторі створюються нові ініціативи щодо збереження культурного надбання із залученням іноземних фахівців. Так, ЮНЕСКО розроблено додаток, що дозволяє кожній людині створити віртуальну модель об'єкту культури, аби у разі втрати чи пошкоджень була можливість відтворити її після завершення бойових дій.

Сьогодні захист та збереження пам'яток культури України є невід'ємною складовою боротьби за свободу та незалежність нашої держави, а продовження функціонування музеїв як багатофункціональних закладів соціальної інформації та осередків збереження вітчизняної культурної спадщини наближає нас до довгоочікуваної та беззаперечної Перемоги.

Список літератури

1. Larcан А. Damaged cultural sites in Ukraine verified by UNESCO. URL: <https://www.unesco.org/en/articles/damaged-cultural-sites-ukraine-verified-unesco>
2. Кацова Р. Уничтожение культурного наследия народов — угроза миру и безопасности на земле. Новости ООН. 15.08.2015. URL: <https://news.un.org/ru/audio/2015/08/1029501>
3. Національний інститут стратегічних досліджень. Порушення Росією правил ведення війн і гуманітарного права (у сфері енергетичної критичної інфраструктури). URL: <https://niss.gov.ua/news/komentari-ekspertiv/kulturna-spadshchyna-ukrayiny-yaku-zruynuvaly-ta-znyshchyly-okupanty-v>

ПАМ'ЯТНИКИ КУЛЬТУРИ ТА ЗБРОЙНІ КОНФЛІКТИ: ЗАХИСТ І ЗБЕРІГАННЯ

Худавердієва Вікторія,

кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри туризму,
Державний біотехнологічний університет,
м. Харків
viki75807@gmail.com

Якщо довести до повної руйнації будинок-пам'ятник, а потім на звільненому майданчику звести сучасний офісний або житловий комплекс, декілька компаній та окремих осіб

отримають разовий прибуток від його продажу або зможуть отримувати його протягом навіть тривалого часу, здаючи приміщення в оренду, надійдуть і відрахування до міського і державного бюджету. Проте для міста буде втрачена можливість отримувати незрівнянно великі та довготривалі прибутки від туризму. Із цією проблемою зіткнулося вже чимало міст. Навіть відомі своїм шануванням стародавніх традицій японці настільки швидко вели сучасне будівництво, що втратили половину старого Токію. Коли місто стало менше залучати іноземних туристів і почало менше подобатися самим японцям, вони схаменилися. Зараз у Токію намагаються врятувати те японське, що в ньому ще залишилося [1].

Бути власником старовинного замку чи особняка в наш час престижно. Однак, ймовірно, є й інші мотиви, тому що серед покупців старовинної нерухомості зустрічаються і люди, які зовсім не прагнуть популярності та епатажу. Протягом останніх десяти років у Західній Європі посилюється інтерес до замських будинків більш ніж сторічного віку. Невеликі будинки купують люди навіть із середнім статком. Що ж приваблює людей у старовині? Чому охороні культурної спадщини приділяють стільки уваги у всіх розвинених країнах? Чи тільки через можливість отримувати великі прибутки від туризму?

Одним із пояснень є те, що архітектура міського середовища впливає на психіку окремих людей та колективну свідомість громадян [1].

На жаль, сучасні конфлікти, як, утім, і війни минулого, не щадили і не шкодують культурну спадщину. Така ситуація вимагає від держав та міжнародних організацій рішучих кроків для запобігання безглузду знищення та розграбування пам'яток культури, а також дає привід для експертних дискусій щодо ефективного дотримання міжнародних договорів та звичайного міжнародного права для того, щоб посилити їх захист. Про які договори йдеться? Насамперед, про Гаазьку конвенцію 1954 р. і Протоколи до неї (1954 і 1999 рр.). Сама Конвенція стала першою міжнародною угодою, присвяченою виключно захисту культурних цінностей у разі збройного конфлікту. Правові норми Конвенції та Протоколів до неї передбачають підготовку

до охорони цих об'єктів ще у мирний час, повагу до них під час військових дій, заборону на вивезення культурних цінностей з окупованої території та негайне їх повернення після закінчення військових дій, а також вжиття заходів щодо кримінального переслідування у разі порушення цих норм. Заборона на ворожі акти проти історичних пам'яток і творів мистецтва міститься і в Додаткових протоколах 1977 р. до Женевських конвенцій 1949 р. та збройні конфлікти: захист та збереження [2].

Третій місяць поспіль російські бомби падають на Україну, руйнуючи інфраструктуру, вбиваючи людей. Війна в Україні так чи інакше погіршила становище 1,7 мільярдів осіб, третина з яких і до цього перебувала за межею бідності. Про це, виступаючи на прес-конференції в Нью-Йорку, заявив Генеральний секретар ООН. За словами Антоніу Гутерріша, конфлікт викликав збої в глобальній продовольчій, енергетичній і фінансовій системах, що неминуче приведе до зростання убогості і голоду у ряді регіонів планети [3]. Генеральний секретар представив доповідь ООН під назвою «Глобальна дія війни в Україні на продовольчу, енергетичну і фінансову системи». Цей звіт був підготовлений Групою реагування на глобальні кризи, яку глава ООН створив в найперші дні озброєного конфлікту в Україні. «Після вторгнення Російської Федерації до України увага всього світу була прикута до страхітливих наслідків війни, — сказав Антоніу Гутерріш. — Тема глобального впливу цього конфлікту відійшла на другий план. Війна з кожним днем продовжує посилювати трьохвимірну кризу — продовольчу, енергетичну і фінансову, завдаючи удару по найуразливіших людях, країнах і економіках світу. Усе це відбувається в той час, коли країни, що розвиваються, борються з цілим рядом інших серйозних проблем, включаючи пандемію, наслідки кліматичних змін і відсутність доступу до ресурсів, необхідним для відновлення в умовах нерівності, що зростає» [3].

Від російської агресії страждає і культурна спадщина: під час бомбардування зруйнована будівля театру міста Маріуполя, вибуховою хвилею від авіаудару завдано значної шкоди приміщенням Свято-Успенської Святогірської лаври в Донецькій області, перша письмова згадка про яку датується 1526 роком.

Поки жителі України намагаються захистити свої культурні цінності, вкриваючи їх мішками з піском, і переносять твори образотворчого мистецтва в підземні бункери, волонтери з міжнародного проекту «Врятувати українську культурну спадщину онлайн» (Saving Ukrainian Cultural Heritage Online, SUCHO) намагаються зберегти культурні цінності, що знаходяться через воєнні дії під загрозою знищення, архівуючи їх у цифровий вигляд. У команді понад 1000 програмістів, фахівців з архівування та просто комп'ютерників-аматорів. Один із ініціаторів цього проекту – житель Відня Себастьян Майсторович [4]. С. Майсторович працює в Австрійському центрі цифрових гуманітарних наук та культурної спадщини у Відні. Разом із двома однодумцями він запустив проект «Врятувати українську культурну спадщину онлайн». «Спочатку ми зосередилися на архівуванні всього, що знаходиться у відкритому доступі в інтернеті. Нами використовується спеціальна програма, яка автоматично шукає на сайтах закладів культури та архівів посилання та інформацію, таку як документи, фотографії творів мистецтва, віртуальні тури по реконструйованим історичним пам'ятникам, фільми, записи з виконанням народної музики, викроювання традиційного національного одягу і так далі», – пояснює С. Майсторович. Проте, за його словами, оскільки повністю покладатися на автоматику не можна, у реалізації проекту допомагають волонтери, які завантажують дані вручну. А в деяких випадках програмістам навіть доводиться писати спеціальні програми, щоб мати можливість зберігати інформацію. За три тижні в рамках проекту вже створено резервні копії обсягом десять терабайтів. Спочатку С. Майсторович сам покривав витрати на сервери, але через короткий час це стало йому не по кишені. Наразі SUCHO отримує підтримку від технологічних компаній та інтернет-провайдерів, які надають сервери безкоштовно. Але, як каже С. Майсторович, проблема не в оцифровці культурних цінностей. «Установи культури, причому навіть у небагатих країнах, зараз дуже добре справляються з оцифровкою культурної спадщини. А ось про що не особливо замислюються, то це про резервне копіювання даних. І це те, що мене турбує», – зізнається ініціатор проекту. На його думку, спільними зусил-

лями фахівців різних країн необхідно на міжнародному рівні створити цифрову інфраструктуру, завдяки якій навіть невеликі регіональні музеї могли б без особливих зусиль та безкоштовно створювати резервні копії своїх даних [4].

У межах проекту «Врятувати українську культурну спадщину онлайн», до реалізації якого також підключилися Український науковий інститут Гарвардського університету та Альбертський університет у канадському Едмонтоні, волонтери намагаються створити саме таку інфраструктуру, яка дозволить зберегти культурну спадщину для майбутніх поколінь у разі війни чи стихійного лиха. С. Майсторович добре знає, як ускладнює роботу істориків відсутність джерел: на його кандидатську дисертацію, присвячену Промисловій революції XVIII–XIX століть, бракує багатьох цінних документів. Архіви, в яких він головним чином проводить дослідження, знаходяться у Відні та Мілані. Однак архіви в Мілані зазнали бомбардування німців під час Другої світової війни, а багато документів у Відні згоріли під час пожежі у Палаці правосуддя, яку було підпалено під час Липневого повстання 1927 року. Ось чому так важливо мати цифрові резервні копії, зазначає С. Майсторович [4].

Насправді, правила ведення війни зобов'язують сторони у збройному конфлікті захищати та поважати культурні цінності. Про це говорить Гаазька конвенція про захист культурних цінностей у разі збройного конфлікту, прийнята в 1954 за слідами масових руйнувань об'єктів культурної спадщини під час Другої світової війни. Проте Росія, яка входить до числа держав, що її підписали, схоже, не дотримується вимог цієї конвенції у воєнних діях проти України. Згідно з даними уряду ФРН, в Україні перебуває понад 400 музеїв та 3000 культурних об'єктів, включаючи сім об'єктів Світової спадщини ЮНЕСКО. За даними 22 березня 2022 року, російські війська здійснили вже 80 нападів на об'єкти культури. І з кожним днем їх стає дедалі більше. Уряд Німеччини створив мережу установ, націлену на захист культурних цінностей України. Її центральним органом стане Німецький Національний Комітет Міжнародної ради музеїв (ICOM). Серед організацій, що з нею співпрацюють — Німецька національна бібліотека, Федеральний архів та Німецька комісія

ЮНЕСКО [4]. Як зазначила державний міністр з питань культури та ЗМІ Клаудія Рот, ініціатива спрямована на збирання, координацію та міжнародне поширення інформації про загрози культурі, а також про потребу у допомозі та пропозиціях її надання. Українські культурні цінності знаходяться під загрозою знищення, а разом з ними і культурна спадщина Європи [4].

Список літератури

1. Зачем нужны памятники архитектуры? Архив Журналов Commercial Property CP 2022. URL: <https://www.commercialproperty.ua>
2. Памятники культуры и вооруженные конфликты: защита и сохранение. Международный Комитет Красного Креста. URL: <https://www.https://icrc.org>
3. Генсек ООН: война в Украине ухудшила положение 1,7 млрд человек. 13 апреля 2022. Новости ООН. URL: <https://news.un.org/news/topic/economic-development>
4. Терабайты против бомб: как айтишники защищают памятники культуры Украины. 24.03.2022. URL: <https://m.dw.com/spasenie-kultury-ukrainy/a-61178442>.

ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ У МУЗЕЙНІЙ ПЕДАГОГІЦІ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ

НАУКОВО-ПРАКТИЧНІ ДОСЯГНЕННЯ МАЛОЇ АКАДЕМІЇ НАУК УКРАЇНИ У СФЕРІ МУЗЕЙНОЇ ПЕДАГОГІКИ

Атаманчук Вікторія,

доктор філологічних наук, доцент,
провідний науковий співробітник,
відділ інформаційно-дидактичного моделювання,
Національний центр «Мала академія наук України»,
м. Київ,
victoriaatamanchuk@gmail.com

Сучасний розвиток музейної педагогіки зумовлюється широким спектром освітніх та наукових можливостей, які забезпечують музейні простори у фізичних та віртуальних форматах. Науковці Національного центру «Мала академія наук України» повсякчас працюють над реалізацією різноманітних розробок музейних просторів. З-поміж концептуальних проєктів Малої академії наук України у галузі музейної педагогіки варто виокремити музей науки, портал Шевченка та віртуальні музеї.

Музей науки пропонує широкі можливості для здійснення інтерактивних досліджень у сферах матеріалознавства, акустики, оптики, анатомії тощо. Експонати музею дозволяють ознайомитись із принципами дії законів природи, різноманітних технологій на зразок голографії, механізмами роботи цікавих та незвичайних винаходів (наприклад, велосипеда із квадратними колесами). Водночас інноваційні технології використовуються і як компоненти самої музейної композиції у вигляді 3D об'єктів, об'єктів доповненої реальності, роботехнічних пристроїв тощо. Музей пропонує широкий спектр освітніх програм для різних категорій відвідувачів, що передбачають тематичні інтерактивні заняття («Big Brain», «Наука звуку» тощо), наукові шоу («Хімія сніданку», наукові електричні шоу тощо), майстер-класи («Можливості тіла»).

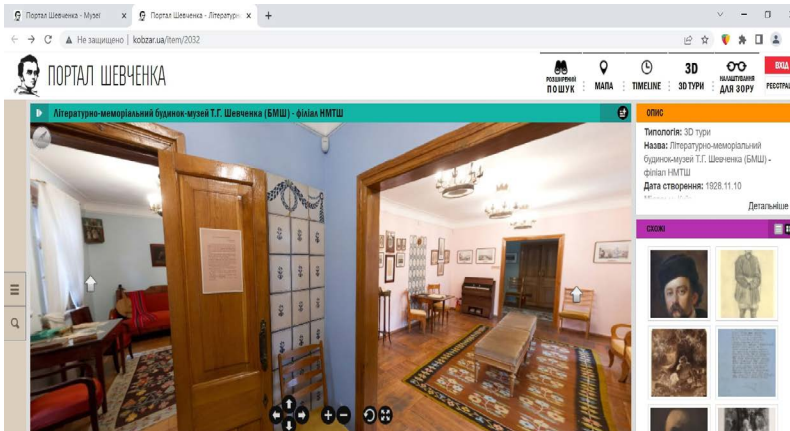
Портал Шевченка [1], створений науковцями Малої академії наук України у 2017 р., пропонує великий набір інструментів для здійснення дослідницьких пошуків та втілення освітніх цілей. В одному з багатьох розділів порталу представлена значна кількість мультимедійних засобів,

Музей науки

серед яких важливу роль відіграє репрезентація музеїв, пов'язаних із життям і творчістю Т. Шевченка. У середовищі порталу представлена значна кількість музеїв («Національний музей Тараса Шевченка», «Літературно-меморіальний будинок-музей Т. Г. Шевченка», «Меморіальний музей Т. Г. Шевченка “Хата на Пріорці”», «Державний історико-культурний заповідник “Батьківщина Тараса Шевченка”», «”Батьківщина Тараса Шевченка” – село Шевченкове» та ін.), які оснащені 3D турами.

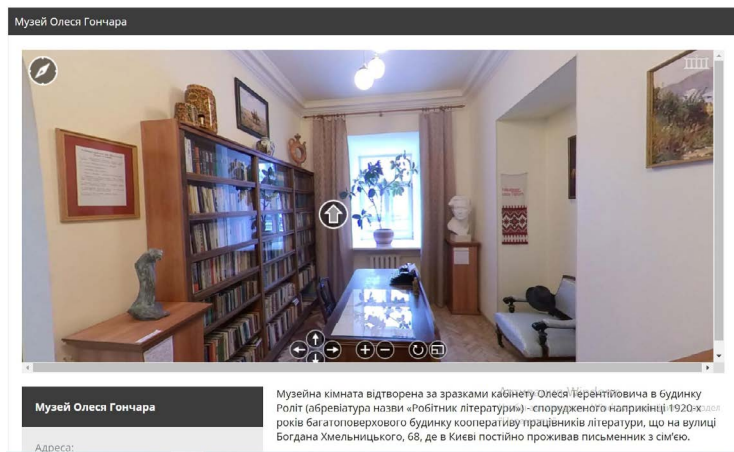
До прикладу, 3D тур «Літературно-меморіального будинку-музею Т. Г. Шевченка» охоплює панорамні зображення саду із шовковицею періоду проживання Тараса Шевченка у будинку (1846–1847 рр.), інтер'єрів будівлі XIX ст., включаючи кімнату Шевченка зі збереженими особистими речами поета, а саме:

Літературно-меморіальний будинок-музей Т. Г. Шевченка

люлькою зі слонової кістки, подарованою М. Костомаровим, керамічної підставки для чорнильниці, рукописами балад «Лілея» і «Русалка», написаними у цьому будинку, офортами Т. Шевченка та його художнім приладдям, примірники «Кобзаря» із автографами поета, його літнім костюмом тощо.

Важливим аспектом діяльності Малої академії наук України у сфері музейної педагогіки є співпраця із науковими та освітніми закладами. Зразком такої співпраці є створення «Музею Олесея Гончара» [2] у співпраці із Інститутом філології Київського національного університету імені Тараса Шевченка.

Музей Олесея Гончара

Різновекторна робота Національного центру «Мала академія наук України» зі створення музейних просторів спрямована на реалізацію різноманітних музейних проєктів, які забезпечують можливості для виконання дослідницьких, освітніх, культурологічних завдань.

Список літератури

1. Онтологічний кабінет дослідження життя та творчості Тараса Шевченка в середовищі науково-освітнього порталу KOBZAR.UA: монографія [С. О. Довгий, О. Є. Стрижак, Т. І. Андрущенко, С. А. Гальченко, Л. С. Глоба, та ін]. К.: Інститут обдарованої дитини, 2016. 175 с.
2. Музейний портал. URL: <https://museum-portal.com/ua/museum/muzey-olesya-honchara>

СТВОРЕННЯ ВІРТУАЛЬНИХ МУЗЕЇВ ЯК СКЛАДОВИХ STEM-ОСВІТИ В УМОВАХ ВОЄННОГО ЧАСУ: ОНТОЛОГІЧНИЙ ПІДХІД

Белан Тетяна,
провідний інженер,
Національний центр «Мала академія наук України»,
t.belan08@gmail.com

Запровадження інноваційних підходів у комунікації музеїв із суспільством є важливим і актуальним процесом, що значною мірою сприяє формуванню культурного світогляду дітей, зацікавленню наукою, самостійною творчістю. Сьогодні, у зв'язку з потребою у фахівцях майбутнього, ми маємо справу із зовсім іншими пізнавальними потребами учнів і вимогами вчителів щодо освітнього процесу. У таких умовах на передній план виходить освітній STEM-підхід, який інтегрує в освітній діяльності природничо-математичні та технічні дисципліни і потребує кропіткої трансдисциплінарної роботи науковців, мистецтвознавців, фахівців різних галузей знань. Адже інноваційний освітній продукт поєднує в собі матеріал декількох освітніх дисциплін і потребує фахового представлення творів мистецтва, наукових розробок, сучасних предметів побуту й культури в цілому.

Одним із варіантів запровадження таких підходів розвиток онлайн-платформ, що формують інтерактивні простори музеїв. Такі платформи набувають усе більшої популярності не тільки серед дітей та молоді, а також і серед дорослого населення. В умовах же воєнного часу через пов'язані з ним обмеження на пересування важливість онлайн-платформи, як часто єдиного можливого способу комунікації з певними музеями, тільки зростає. Тому надзвичайно важливою стає розробка підходів щодо швидкого і якісного створення таких середовищ.

Пропонуємо підхід до створення віртуальних музеїв за допомогою онтологічного відображення як способу опису основних

елементів музейного фонду (Рис.1). Він передбачає представлення окремих елементів такого фонду, як об'єктів онтології, що містять всі необхідні відомості, такі як опис, історію створення та ін.

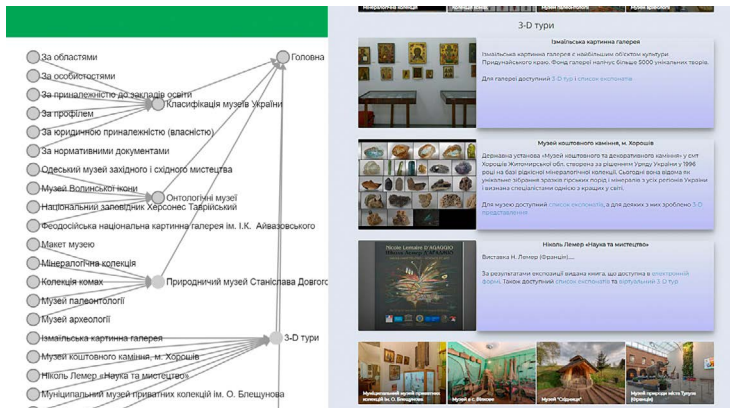

Рис.1 Онтологічний підхід до опису музеїв

На базі сформованої онтології можуть автоматично створюватись віртуальні онлайн-середовища музеїв як набори інтерактивних документів [1, с. 204–215]. Також технології і оригінальні алгоритми можуть бути застосовані для організації посилань на інші веб-ресурси за аналогією з бібліотечними та музейними каталогами.

Список літератури

1. Nadutenko M., Prykhodniuk V., Shyrokov V., Stryzhak O. Ontology-Driven Lexicographic Systems. Advances in Information and Communication. FICC 2022. Lecture Notes in Networks and Systems. Cham : Springer. 2022. С. 204–215. DOI: https://doi.org/10.1007/978-3-030-98012-2_16

ІМЕРСИВНІ ТЕХНОЛОГІЇ В РОБОТІ МУЗЕЇВ

Гончарова Наталія,

кандидат педагогічних наук,
старший науковий співробітник,

відділ STEM-освіти

ДНУ «Інститут модернізації змісту освіти», м. Київ

leobet@ukr.net

Практика створення віртуальних екскурсій музеями світу, можливість доторкнутися віртуально до піраміди Хеопса чи зайти до гробниці фараона сьогодні, мабуть, нікого не здивує. З початком світової пандемії, спричиненої коронавірусною інфекцією COVID-19, світ перейшов у новий формат використання цифрових технологій. Проблеми, пов'язані з самоізоляцією, були лише підготовкою до більш жажливих подій: 24 лютого 2022 року в Україні почалася війна.

Сфера освіти максимально активно відреагувала на жажливі події: учителі продовжили навчати дітей дистанційно, знаходити можливість підключення до інтернету і налагодження зв'язку зі своїми учнями з бомбосховищ та навчати тих, хто був змушений залишити свою домівку через бойові дії та виїхати в більш безпечне місце, зокрема, закордон. Імерсивні технології в роботі вчителів з учнями забезпечили кращу візуалізацію навчального матеріалу.

Людство вже має позитивний досвід привнесення віртуального світу в реальний світ розваг та навчання: у 2019 році німецький цирк «Circus Roncalli» (<https://www.roncalli.de/>) здивував своїх глядачів приголомшливими 3D голограмами тварин. Технологія 360° у зоопарку «Геллабрунн» у Мюнхені (Німеччина) (<https://www.hellabrunn.de/>) допомагає досліджувати територію та її мешканців за допомогою окулярів віртуальної реальності або смартфона. Навіть сидячи за комп'ютером, достатньо відкрити відео в браузері Google Chrome і за допомогою мишки пересувати відео у напрямку, який ви хочете побачити. Цікавою є технологія візуалізації предметів: 7D-модель. Так, у Японії з 2018 року запрацював цілий зоопарк без тварин.

Під час пандемії доступними стали віртуальні подорожі видатними й цікавими місцями світу, наприклад, віртуальний тур Великою китайською стіною (<https://www.thechinaguide.com/destination/great-wall-of-china>); колекція віртуальних турів на «Ферму 360» до канадських курок, овець, великої рогатої худоби тощо (<https://www.farmfood360.ca/>).

У роботі музеїв є безліч можливостей використання імерсивних технологій, зокрема, технології доповненої або віртуальної реальності. Так, можливе додавання пояснень до деталей експозиції музею; зображення цифрових версій художників поруч із їхніми роботами або ж тривимірні персонажі можуть надати розповідь про якесь явище.

Зауважимо, що імерсивні технології (з англ. *immersive* – занурювати) – технології повного або часткового занурення у віртуальний світ. До них відносять доповнену, віртуальну, змішану реальність, а також 360-відео. А сам процес занурення «означає повне занурення користувача у віртуальний світ. Присутність у віртуальній реальності належить до відчуття або підсвідомого переконання, що ви існуєте тут і зараз, занурення, як правило, стосується забуття реальності. У віртуальній реальності занурення набуває практичного сенсу, оскільки задіяні очі, вуха, а іноді навіть руки й тіло, блокуються будь-які сигнали або сенсорні входи з реальності» [1].

Більш детально розглянемо використання імерсивних технологій у роботі музеїв світу та України.

У Національному музеї природознавства у Вашингтоні (США) (https://naturalhistory2.si.edu/vt3/NMNH/z_tour-022.html) зберігаються понад 500 млн зразків рослин, тварин, копалин, мінералів, порід, метеоритів, а також археологічних і культурних артефактів. Музей є складовою частиною Смітсонівського інституту. Віртуально прогулявшись його залами, ви зможете побувати в залі динозаврів, побачити кораловий риф з його мешканцями, макет північноатлантичного кита (рис. 1), скам'янілості понад 6000 особин, розглянути алмаз Хоупа, найвідоміший дорогоцінний камінь Нового Світу, сапфір «Зірка Азії» тощо. Сучасні технології дозволяють доторкнутися до історії людства, захопитися артефактами, запланувати реальну подорож до музею світу, що

сподобався. Наша віртуальна подорож даним музеєм можлива завдяки технології 360°-відео.

За допомогою мобільного застосунку «Skin & bones» (<https://apps.apple.com/us/app/skin-bones/id929733243>) скелети в Смітсонівському музеї природознавства «оживають».

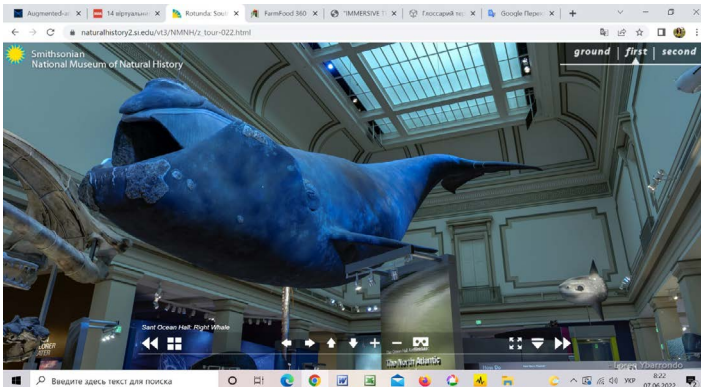

Рис. 1. Макет північноатлантичного кита у Національному музеї природознавства у Вашингтоні (скріншот з віртуальної подорожі музеєм)

В Україні запустили віртуальний музей пам'яті війни – онлайн-проект, в якому показали наслідки російського вторгнення до Київської області (<https://kyivregiontours.gov.ua/war>). Завдяки технології віртуальної реальності, на сайті за допомогою 3D-турів відвідувачі «VR-музею пам'яті війни» зможуть потрапити в жахливу реальність, яку принесла із собою війна навесні 2022 року в Ірпінь, Бучу, Гостомель, Горенку та інші містечка й села Київщини (рис. 2).

Отже, використання імерсивних технологій у роботі музеїв уже має позитивний досвід застосування технологій віртуальної, доповненої, змішаної реальностей та 360°-відео. Проекти із використанням сучасних технологій привносять щось нове до наявних колекцій та експозицій, дозволяють залучати ширшу аудиторію, викликають зацікавленість глядача, дають можливість досліджувати нові творчі форми, навчати, розважати, обслуговувати тощо.

На нашу думку, за такими технологіями майбутнє, і їх застосування виступає перспективним напрямом у музейній педагогіці й у висвітленні сучасних подій, зокрема в Україні.

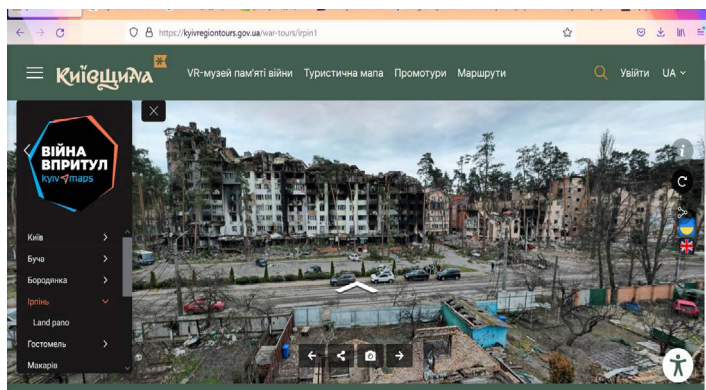

Рис. 2. Зруйноване місто Ірпінь (скріншот з віртуального музею)

Список літератури

1. What is AR, VR, MR, XR, 360? URL: <https://unity.com/how-to/what-is-xr-glossary>

ВІРТУАЛЬНІ ПОДОРОЖІ МУЗЕЯМИ СВІТУ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ НА УРОКАХ ІНТЕГРОВАНОГО КУРСУ «КУЛЬТУРА ДОБРОСУСІДСТВА» В ЩЕРБАНІВСЬКОМУ ЛІЦЕЇ

Гордієвський Дмитро,

практичний психолог, Щербанівський ліцей,
с. Щербані, Полтавська область,
hordyk10@gmail.com

Драч Наталія,

директор, Щербанівський ліцей,
с. Щербані, Полтавська область,
nataliyadrach@gmail.com

Актуальність теми, яка розглядається нами, обумовлена теперішньою ситуацією в Україні, спричиненою агресією з боку Російської Федерації. Віртуальні екскурсії музеями набули широкої популярності з 2020 року, коли ВООЗ оголосила

пандемію COVID-19. Можна погодитися, що такий спосіб відвідування музеїв є безпечним і під час пандемії, і під час воєнного стану. Частина програми інтегрованого курсу «Культура добросусідства», що вже третій рік викладається у Щербанівському ліцеї передбачає ознайомлення з експозиціями місцевих музеїв та музеїв світу. Також при нашому навчальному закладі є два музеї. Один із них — це музей народознавства, де представлені предмети домашнього вжитку та національний одяг, які були поширені на Полтавщині у минулому та позаминулому століттях. Другий — це музей хліба, де відвідувачі можуть дізнатися про процес вирощування зернових, а також історію виникнення і поширення хліба як одного з основних продуктів харчування в багатьох культурах. Віртуальні екскурсії музеями – один із важливих засобів удосконалення процесу комплексного виховання учнів, розширення їх світогляду, розвитку пізнавальних інтересів та здібностей. Завдяки цьому інструменту навчання легко встановлювати міжпредметні зв'язки, спиратися на знання і досвід учнів. Отже, музей — це інститут людської спільноти, що є засобом свідомого цілеспрямованого залучення людей до культурної спадщини минулих часів і займає особливе місце в житті людства. Об'єктами сучасного музеєзнавства є як загальносвітові, загальноукраїнські культурні святині, так і пам'ятки місцевого значення, особливо ті, що недостатньо вивчені та маловідомі.

Віртуальне відвідування музеїв на уроках культури добросусідства потребує подальшої розробки комплексу завдань та ретельної підготовки з боку вчителя, оскільки музеї світового рівня мають тільки англомовні екскурсії, навіть якщо матеріал є російською мовою, то зважаючи на теперішню ситуацію в нашій країні, його використання є недоцільним. Процес віртуальної екскурсії складається з демонстрації експозиції музею з офіційного сайту і супроводжується розповіддю вчителя про основні експонати, відомості про особливості музею, місце його знаходження, за яких умов його можна відвідати офлайн. Цей процес активно впроваджується не тільки з ініціативи вчителя. Наприклад, дітям пропонується самим дослідити, які є відомі музеї в тій чи іншій країні, запропонувати відвідати один із таких музеїв і

підготувати коротку розповідь про особливості експозиції. Тут варто зазначити, що педагоги, які використовують інноваційні педагогічні технології із залученням можливостей мережі інтернет, використовують потенціал музейної педагогіки, більш ефективно зацікавлюють учнів своїм предметом, допомагають розвивати інформаційно-комунікаційні компетентності, навчатися впродовж життя. Основним завданням вчителя під час проведення віртуальної екскурсії є створення оптимальних умов для розкриття та реалізації можливостей дітей з урахуванням індивідуальних особливостей кожного. А це неможливо забезпечити без серйозного, послідовно вибудованого спілкування.

Важливим аспектом застосування музейної педагогіки на практиці є ефективний підбір методів та прийомів проведення нестандартного уроку, які специфічні за своїм характером, оскільки не лише спрямовують у дітей процеси естетичного сприймання світу, абстрактного та асоціативного мислення, а й розвивають їхню особистісну сферу, відчуття власного – я [5, с. 12].

Також важливе створення умов для усвідомлення людиною своєї історичної ідентичності, місця в історичному часі й соціальному просторі, зв'язку сучасного з минулим та майбутнім – розвитку історичної свідомості людини. У наш час віртуальні екскурсії поширені в багатьох музеях світу, удосконалюються їх форми і методи представлення за допомогою сучасних цифрових технологій. Відвідування музеїв учнями Щербанівського ліцею є неодмінною складовою просвітницької діяльності, що активно сприяє процесу виховання і становлення особистості. Можна впевнено сказати, що результати сприяють формуванню нового способу мислення, відходу від усталених принципів та підвищенню мотивації до навчальної діяльності, що відповідає сучасним тенденціям особистісно-орієнтованої освіти.

Процес взаємодії школи і музею відбувається у тісній співпраці вчителів і музейних спеціалістів з метою створення інтересу щодо нової, надзвичайно корисної і цікавої справи. Учитель, що береться за це, має відчувати потребу в переосмисленні освітніх категорій, у поглибленому вивченні сучасних підходів до навчання, виховання в умовах музейного середовища. Інтеграція школи і музею має відбуватися перш за все на міс-

цевому, локальному ґрунті, з'ясуванні різних особливостей її практичної реалізації та взаємодії із сучасними тенденціями розвитку освіти [9, с. 128].

Одним із завдань сучасної освіти є створення умов для формування творчої особистості. Особливе місце у процесі гуманізації освіти належить художньо-естетичному циклу, який впливає на розвиток емоційно-чуттєвої сфери учня.

Саме цьому сприяють уроки, проведені у вигляді віртуальних подорожей музеями світу. Візуалізація об'єктів культурної спадщини світу має високу ефективність у процесі засвоєння учнями нових знань, формування умінь та навичок самостійної пошуково-дослідницької роботи [7, с. 73].

Темі музейної педагогіки в різні часи було присвячено чимало наукових досліджень. Майже всі вони відрізняються серйозним науковим підходом та глибиною дослідження теми. Так, для написання статті автором було використано роботи Н. Ганнусенко, Ю. Омельченка, М. Бакуненко, Я. Камбалової, Т. Крупи та ін.

Кожен урок, що проводиться у музеї, – це глибоко продуманий крок на шляху формування в учнів здатності до глибокого сприйняття та засвоєння навчального матеріалу. Урок – це збагачення емоційно-естетичного досвіду школярів у ході сприймання культури через призму експонатів музею, духовний розвиток учня, формування мистецьких уявлень, потреби у творчій самореалізації.

Віртуальна подорож музеями дає надзвичайні можливості у сфері формування художньо – естетичної культури учнів, дає можливість реалізувати інтегровані підходи у ході вивчення певних тем, збагаченню знань школярів.

Музейні експонати впливають водночас на інтелектуальні й емоційні процеси розвитку дитини, а кожна експозиція є своєрідним транслятором через предмети знань, навичок, суджень, оцінок і почуттів, сприяючи формуванню особистісного ставлення дитини до цінностей культурної спадщини, її естетичному вихованню та розвитку креативного мислення.

Процес відвідування віртуальної експозиції музею передбачає пошук різноманітних зв'язків, паралелей, аналогій. Такі уроки ґрунтуються на принципах особистісно-орієнтованого і розвивального навчання, сприяють ефективному засвоєнню

учнями культурно-мистецької спадщини, формують національну свідомість, стимулюють зацікавленість історичними подіями, видатними історичними постатями тощо [1, с. 15].

Більшій ефективності такої екскурсії додають інтерактивні вправи, що доволі легко організувати за допомогою програми Mentimeter. За її допомогою можна створити підготовчий емоційний фон для сприйняття віртуальної екскурсії, а також підвести підсумки уроку, проведеному в музеї. Діти можуть поділитися у такий спосіб своїми враженнями, встановити рейтинг експонатів того чи іншого музею, а також визначити свої бажання відвідати той чи інший музей офлайн після закінчення війни в Україні. Така інтерактивна взаємодія під час уроку-екскурсії є хорошим підґрунтям для формування загальнокультурних цінностей

Важливим завданням музею як культурно-освітнього центру є ознайомлення молоді з матеріальною і духовною спадщиною народу, адже процеси модернізації освіти в Україні спрямовані на формування активної життєвої позиції, свідомої особистості, усебічно розвинутої людини, що володіє громадянськими та соціальними компетентностями.

Відповідний підхід і ретельна підготовка до уроку в музеї створює виключно сприятливу атмосферу для пізнання нового, поглиблення і закріплення знань. Передусім, учні можуть ознайомитися з великою кількістю речей, про які раніше могли лише чути, але не замислюватися над їх походженням. Бачити втілення в експонатах багатьох культурних традицій, повсякденне життя минулих поколінь.

Такі уроки є фрагментом сучасних тенденцій розвитку освіти, що передбачає перехід до розвиваючої моделі навчання та діяльнісних форм організації навчального процесу. Кожна запропонована тема має значний виховний потенціал.

Отже, поєднання різних форм роботи: ознайомлення із здобутками сучасних музеїв; неформальне спілкування; представлення власних творчих здобутків та обмін досвідом роботи; підготовка презентацій, публікацій; участь у науково-практичних конференціях — є оптимальним способом підвищення соціо-культурного рівня учнів Щербанівського ліцею в умовах воєнного стану на уроках культури добросусідства.

Список літератури

1. Камбалова Я. М. Краєзнавча екскурсія як форма вивчення історії рідного краю. Історія та правознавство. Позакласна робота. 2015. № 1. С. 14–17.
2. Ласкій І. Курс «Музейна педагогіка»: особливості взаємодії школи й музею. Мистецтво та освіта. 2009. № 3. С. 27.
3. Карсим І. А. Культурно-освітня діяльність музеїв: навч. посібник. Київ. 2007. С. 10.
4. Гайда Л. А. Музей у навчальному закладі. Київ: Шкільний світ, 2009. 128 с.
5. Дерик Р. А. Музей — історичний скарб народу. Методичний посібник. Ужгород: Гражда, 2007. 68 с.
6. Дробна Н. Технології музейної педагогіки. Директор школи. (Шкільний світ). № 9, березень, 2011. С. 24–25.
7. Другий Всеукраїнський музейний фестиваль «Музеї у сучасному політичному світі»: каталог учасників. Упор. Н. І. Капустіна, В. М. Бекетова, Ю. М. Малієнко. Дніпропетровськ, 2008. 102 с.
8. Жук Л. Сучасні освітні технології в музейній педагогіці. Виховна робота в школі. (Шкільний світ). №9, вересень 2013. С. 7–9.
9. Караманов О. В. «Педагогічний марафон» як форма ефективної організації взаємодії з учнями у музейному просторі. Роль музеїв у культурному просторі України й світу: стан, проблеми, перспективи розвитку музейної галузі: загальноукр. наук. конф.: збірник матеріалів. Дніпропетровськ: АРТ-ПРЕС, 2009. 608 с.
10. Коновалова М. С. Методичні поради щодо організації та проведення екскурсій зі школярами. Харків: Обласна станція юних туристів, 2006. 12 с.

ВІРТУАЛЬНА ЕКСКУРСІЯ: ТЕНДЕНЦІЯ ЧИ НЕОБХІДНІСТЬ?

Джепа Оксана,

заступник директора з виховної роботи,
Малоперещепинський заклад загальної
середньої освіти I-III ступенів імені М. А. Клименка
Новосанжарської селищної ради Полтавської області,
с. Мала Перещепина,
dzhepaoks@gmail.com

Ранок 24 лютого 2022 року... З цього дня порушений звичний ритм життя кожного українця. Значних змін зазнали всі сфери людської діяльності. Не стала винятком і культура. В

умовах воєнного часу багато людей втратили можливість відвідувати музеї. Але за словами Жака Перо, президента ICOM (International Council of Museums – Міжнародна рада музеїв): «Музеї повинні зайняти місце в серці суспільства і бути відкритими громадськості. Необхідно, щоб музеї та суспільство працювали разом, в дусі творчості та інновацій» [1]. Тому працівники були змушені шукати нові форми комунікації з можливими відвідувачами.

Розвиток інформаційно-комунікаційних технологій не стоїть на місці, і поступово технічні засоби заповнили все наше життя. Спостерігається тенденція інформатизації всіх сфер життя суспільства. Світ стає залежним від комп'ютерів, які стали нам помічниками в роботі, навчанні та відпочинку. За допомогою них ми легко можемо знайти необхідну інформацію, поспілкуватися з різними людьми.

Люди все життя хотіли мати змогу переміщуватися у просторі й часі, а з розвитком мережі інтернет це стало можливо. Інформаційно-комунікаційні технології допомагають долати відстань, надають можливість спілкуватися з різними людьми в режимі онлайн. Воєнний стан надзвичайно вплинув на людей психологічно, тому для відпочинку, розвантаження необхідно задовольнити потребу в духовному, культурному розвитку. А це, своєю чергою, зобов'язало музейні заклади активно використовувати новітні освітні практики онлайн.

На думку фахівців, уміння обережно й ефективно відходити від шаблону та розвивати власний особливий підхід, допомагаючи своєму музею об'єднувати людей і предмети – важливий елемент творчої практики для сучасних музейних працівників [7, с. 18]. «Творчість — це рух людства вперед на основі попередніх здобутків. Ідея не повинна зривати дах, щоб її визнали креативною, але вона має бути принаймні трішки новою, навіть якщо це вже перевірена часом ідея, яку по-новому використали у вашій організації, або нова комбінація двох відомих концептів» [7, с. 11].

Сьогодні постала необхідність у створенні віртуальних екскурсій, в яких є ефект прогулянки та ефект присутності.

Віртуальні екскурсії — це нове поняття, своєрідна інноваційна форма навчання, ефективний спосіб представлення інформації з метою самостійного спостереження.

Ще з початком пандемії COVID-19 уже більшість музеїв світу підготували та представили безкоштовні віртуальні екскурсії. Найбільш повні, якісні, трьохвимірні, інтерактивні тури ми можемо побачити на сайтах музеїв світового значення. Наприклад: Музей Білого дому [3], Лондонська Національна галерея [4], Лувр [5] тощо. За допомогою сервісу Google Arts&Culture [6] було оцифровано більшість музейних фондів світового значення, сервіс надає вільний доступ до всіх експозицій і постійно поповнюється новими виставками.

Зважаючи на воєнний стан у нашій країні, віртуальні екскурсії стають усе популярнішими. Адже можливість відвідувати музеї та подорожувати зараз обмежена, та все ж ми можемо отримати враження та відчуття краси навколишнього світу. Віртуальна екскурсія — це мультимедійна фотопанорама, в яку можна помістити відео, графіку, текст, посилення. Але, на відміну від відео або звичайної серії фотографій, віртуальним екскурсіям властива інтерактивність. Екскурсант може оглянути музей зовні та зсередини, збільшити та детально розглянути деякі елементи [2].

Дякуючи таким новим технологіям, ми можемо сьогодні провести екскурсію в місцях, в яких зараз відбуваються воєнні дії. Тому є необхідність створювати все більше віртуальних екскурсій музеями України.

На вимогу сучасності наш музей історії школи Малоперещепинського ЗЗСО теж у своїй роботі використовує інформаційно-комунікаційні технології. Ми зрозуміли, що потрібно творчо працювати та змінювати формат екскурсій. Уперше ми зіштовхнулися з цим завданням, коли брали участь у Всеукраїнському конкурсі екскурсіводів музеїв закладів освіти «Край, в якому я живу». Було розроблено відеопрезентацію екскурсії залу українсько-болгарської дружби, який є відділом музею історії школи. Зіма Альбіна, екскурсівод, учениця 9 класу, представила роботу в онлайн-форматі на платформі ZOOM. Потім було записано відео традиційної оглядової та тематичних екскурсій у шкільному музеї, які представили у записі на сайті закладу.

Постійними відвідувачами нашого музею є болгари з усієї України, посол Болгарії в Україні Красімір Мінчев, народний

депутат, президент Асоціації болгар України Антон Кіссе, які щорічно відвідують Малу Перещепину, щоб вшанувати пам'ять засновника Старої Великої Булгарії Хана Кубрата, прах якого покоїться на нашій землі. На жаль, зараз ці візити стали неможливими, тому необхідно створювати віртуальну екскурсію.

Отже, можемо сказати, що з розвитком інформаційно-комунаційних технологій існувала тенденція до використання віртуальної екскурсії як сучасної форми роботи музеїв. Та в умовах воєнного часу і з метою збереження життя ця тенденція стає необхідністю.

Список літератури

1. Ділова мова. URL: <https://www.dilovamova.com/index.php?page=10&holiday=105>
2. Коваленко О. В. Використання віртуальних екскурсій як сучасних форм організації навчального процесу. URL: http://www.innovpedagogy.od.ua/archives/2019/9/part_1/22.pdf
3. Музей Білого дому. URL: <http://whitehousemuseum.org/index.htm>
4. Лондонська національна галерея. URL: <https://www.nationalgallery.org.uk/>
5. Лувр. URL: <https://www.louvre.fr/>
6. Google Arts&Culture. URL: <https://artsandculture.google.com/>
7. Норріс Л., Тісдейл Р. Креативність у музейній практиці. Переклад з англійської А. Коструби, Г. Кузьо, О. Омельчук, Є. Червоного. Київ, 2017. 192 с.

РОЛЬ МУЗЕЙНО-ПЕДАГОГІЧНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ФОРМУВАННІ ЕМОЦІЙНОЇ СТРЕСОСТІЙКОСТІ УЧНІВ

Драч Наталія,

директор Щербанівського ліцею Щербанівської сільської ради,
Полтавський район, Полтавська область,
shcherbanilitsei@gmail.com

Городчаніна Ольга,

завідувачка Тростянецької філії I-II ступенів
Щербанівського ліцею Щербанівської сільської ради,
Полтавський район, Полтавська область,
trostjaneznvk@ukr.net

Літвінова Антоніна,

завуч Тростянецької філії I-II ступенів
Щербанівського ліцею Щербанівської сільської ради
Полтавський район, Полтавська область,
trostjaneznvk@ukr.net

Увоєнний час на кожну людину так чи інакше впливають психоемоційні навантаження, які пов'язані з високим ступенем складності, невизначеності та високим рівнем життєвих загроз. Підвищення психоемоційного навантаження своєю чергою призводить до порушення процесів емоційної стресостійкості, саморегуляції, налагодженню взаємин із людьми, які нас оточують. Нині загрози світу безпосередньо впливають не тільки на емоційний стан дорослих, а й на психіку дитини.

В умовах воєнного часу вимоги до сучасної школи і навчального процесу значно зростають у контексті забезпечення психологічного здоров'я учнів, підвищення рівня їх стресостійкості, тому в психолого-педагогічній науці актуальною є теоретико-прикладна проблема збереження психічного здоров'я учнів, підвищення рівня емоційної стресостійкості в рамках складного навчального процесу.

Емоційна стресостійкість у широкому контексті є життєздатністю особистості долати важкі життєві ситуації, витримувати значні емоційні та вольові навантаження без шкоди для свого психологічного благополуччя. Проблема емоційної стресостійкості у психолого-педагогічній науці має давню історію і розроблялась як вітчизняними, так і зарубіжними авторами (С. Д. Максименком, Т. М. Титаренком, Р. М. Сапольські, М. К. Вільямс, Дж. Г. Грінберг, С. Мадді, Р. С. Лазарус тощо). У сучасних теоретичних та емпіричних дослідженнях спостерігається актуальна зміна наукового тренду вивчення проблеми емоційної стресостійкості особистості з психофізіологічного та соціально-психологічного контексту, а саме: необхідністю досліджувати дану проблему з позиції розвитку ціннісно-культурної спрямованості особистості.

У вищезазначеному контексті для вирішення окресленої психологічної проблеми, на наш погляд, доцільно використовувати

концептуальний підхід музейної педагогіки. Відомо, що прикладний соціальний потенціал музейного ціннісно-педагогічного впливу на свідомість учнів достатньо високий. Однак, цей вплив ще до кінця теоретично не розглянутий психолого-педагогічною наукою. Проте, ми здійснили припущення, що в межах ускладненого освітнього процесу під час воєнного стану педагогічні музейно-інформаційні технології можуть мати істотне значення для підвищення емоційної стресостійкості учнів.

Для обговорення прикладного вирішення поставленої проблеми зупинимося на деяких важливих результатах теоретичних досліджень вітчизняних учених, які працюють у рамках педагогічної психології. Так автори Л. А. Карпець [1], Т. В. Мотуз, Т. Ю. Мотуз [5] дійшли до висновків, що активне застосування інформаційно-образних технологій у роботі сучасного вчителя сприяють розвитку креативних здібностей особистості учнів різного віку. Автор А. Маєр зазначає, що у педагогічному аспекті музичні технології дозволяють підвищити адаптаційні здібності дітей на психофізіологічному рівні [3]. У роботах О. В. Костюченко [2], С. Д. Максименко [4], Т. М. Титаренко [6] підкреслюється, що розвиток ціннісних орієнтацій особистості дітей на основі культурних традицій дозволяє суттєво підвищити таку інтегральну, системну якість особистості, як життєздатність у важких життєвих ситуаціях. Зазначені теоретичні положення дозволяють нам розглядати прикладні інформаційно-образні технології музейної (ціннісно-культурної) педагогіки як методологічний інструментарій у вирішенні проблеми формування емоційної стресостійкості та життєстійкості особистості учнів, що особливо важливо в умовах воєнного часу.

Так на базі Тростянецької філії I-II ступенів Щербанівського ліцею Щербанівської сільської ради Полтавського району Полтавської області функціонує музей культурно-історичної спадщини мешканців даної територіальної громади. Відкриття музею Хліба відбулося 13 грудня 1999 року на свято Калити. На підставі наказу №563 від 20 листопада 2003 року Полтавського обласного управління освіти і науки йому видано Свідоцтво № 16-114 про відомчу реєстрацію музею при закладі освіти Міністерства освіти і науки України.

У музеї збережено дві тематичні лінії, які умовно розділяють його на дві тематичні частини: «З історії хліборобства» та «Наш край у роки війни».

У музеї зібрано фотографії керівників господарства, які його очолювали у різні роки, подано списки випускників школи, що працювали чи працюють у господарстві.

Розділ «Невільники Третього рейху» (стенди «Під знаком OST», «Невільники Третього рейху», «Доля остарбайтерів у документах») знайомить з жителями сіл сільської ради, які були насильно вивезені в роки війни до Німеччини: тут фотографії цих жителів, їх спогади та розповіді про них, а також рубрика «Листи з неволі».

У розділі «Вони за щастя онуків воювали» на стенді «Згадаймо всіх поіменно» представлено списки жителів села, які не повернулися з фронтів війни і посмертно занесені до Книги Слави. На стендах «За щастя онуків воювали», «Вони відчували радість перемоги» – фотографії жителів сіл сільської ради, яким випало щастя повернутися живими і продовжити свою трудову діяльність на мирному фронті. Стенд «Вони визволяли наші села» розповідає про бойовий шлях 89 гвардійського мінометного полку, який визволяв наші села в роки війни. Про дітей війни розповідає стенд «Дитинство, опалене війною».

Розділ «У житті завжди є місце подвигу» представлений трьома стендами: «Афганістан болить в моїй душі», що розповідає про жителів сіл нашої сільської ради, яким довелося взяти участь у Афганській війні 1979–1989 років, «Гірчить Чорнобиль крізь роки гірчить...», «Учасники АТО і ООС», що знайомить нас з односельцями, які брали участь в антитерористичній операції.

Усі 22 роки музею є центром національно-патріотичного виховання: скільки цікавих екскурсій переглянуто учнями, проведені змістовні уроки, виховні заходи, зустрічі з цікавими людьми, чотири науково-практичні конференції учнівської молоді.

Під час показу учням та інформаційному наповненні експозиційного матеріалу використовувалася наступна музейна технологія. Емоційно-життєва «близькість» для учнів культурного змісту, який представлений в експозиціях музею у комбінації із супроводом музичних композицій (за народними українськими

мотивами) дозволяє суттєво підвищити психологічну стійкість особистості дітей до стресових життєвих ситуацій.

За нашими спостереженнями, відзначається підвищення психологічного адаптаційного потенціалу учнів до різних зовнішніх стресових факторів, що проявляється у посиленні таких якостей особистості, як: взаємодопомога, дружелюбність, пізнавальна активність до українських традицій, любов до рідного краю, поваги старших тощо. Підвищується емоційний самоконтроль поведінки учнів.

Спираючись на вищезазначене, можна зробити такі висновки: різні інформаційно-образні музейні експозиції рідного краю в комбінації з музичним супроводом (за українськими мотивами) мають досить високий психологічний потенціал щодо підвищення емоційної стресостійкості учнів, що особливо важливо в умовах воєнного часу.

Список літератури

1. Карпець Л. А. Творча особистість й інформаційне поле сьогодення. Психолого-педагогічні координати розвитку особистості: зб. наук. матеріалів II Міжнар. наук.-практ. конф., 3–4 червня 2021 р. Полтава. Полтава: Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка», 2021. С. 91–94.
2. Костюченко О. В. Ціннісні орієнтації як ресурс збереження життєстійкості особистості. Соціокультурні та психологічні виміри становлення особистості: зб. наук. праць за матеріалами III Міжнародної науково-практичної конференції (м. Херсон, 30 вересня – 01 жовтня 2021 р.) / ред. колегія: І. Р. Крупник, О. Є. Блинова, Н. І. Тавровецька (відп. за випуск) та ін. Херсон: ФОП Вишемирський В. С., 2021. С. 129–131.
3. Маер А. Влияние музыки на развитие психофизиологии мозга детей. Психология свідомості: теорія і практика наукових досліджень – 2019: Тези III міжнародної науково-практичної конференції (21 листопада 2019 року, м. Київ) / Відп. ред. О. В. Дробот; Національний авіаційний університет, Факультет лінгвістики та соціальних комунікацій. м. Київ, 2019. С. 146–150.
4. Максименко С. Д. Екзистенціальні підстави драми людського життя. Психологія і особистість. 2016. № 2 (10). С. 11–20.
5. Мотуз Т. В., Мотуз Т. Ю. Інформаційно-комунікаційні технології у практиці роботи сучасного вчителя початкових класів. International scientific and practical conference «Current trends and factors of the development of pedagogical and psychological sciences in Ukraine and EU countries».

Maria Curie-Sklodowska University: conference proceedings, September 25–26, 2020. Lublin: Izdewniciba «Baltija Publishing», 2020. С. 221–225.

6. Титаренко Т. М. Сучасна психологія особистості. Київ, Україна: Каравела, 2013. 372 с.

ТРАНСДИСЦИПЛІНАРНИЙ ПІДХІД У ВИСВІТЛЕННІ МУЗЕЙНИХ АРТЕФАКТІВ ЗА ДОПОМОГОЮ СУЧАСНИХ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

Кудряк Віктор,

старший науковий співробітник,
Національний центр «Мала академія наук України»,
м. Київ

З розвитком новітніх технологій, що надають широкий спектр можливостей доступу до історичних і культурних цінностей (як безпосереднього, так і з допомогою сучасних технічних засобів), поширюється практика використання музейних колекцій у навчальному процесі. Художні твори, історичні та культурні артефакти стають навчальними об'єктами для пізнавальної, пошукової та дослідницької діяльності.

Підтвердженням цього досвіду можна вважати відкритий у Києві Малою академією наук України науково-освітній інтерактивний простір Музей Науки, який став майданчиком демонстрації безперервного розвитку технологій та наукових відкриттів, новою формою комунікації музеїв із суспільством, нових підходів у впровадженні наукової освіти. Нещодавно музей доповнили новими експонатами з Одеського музею цікавої науки й тимчасово перевезли до Львова, де експозиція також має величезний успіх. А набутий в умовах складного воєнного часу логістичний досвід надає впевненості в доцільності і можливості створення пересувної мобільної експозиції.

Проте всі перелічені досягнення стосуються реальних музеїв, перед якими серед головних усе ж таки стоїть завдання зацікавити відвідувача у безпосередньому (фізичному, реальному) огляді музейної експозиції, виставкових залів у конкретній будівлі.

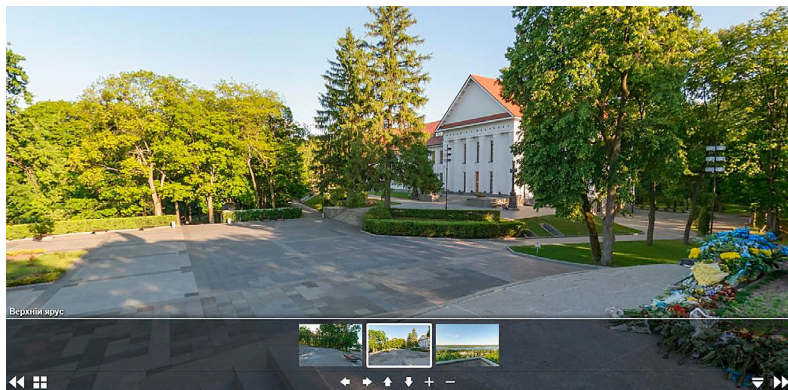

Рис.1. Віртуальний 3-D тур «Шевченківський національний заповідник у м. Каневі»

Реальні музеї мають свої переваги, такі, як можливість відчутти унікальну неповторну атмосферу музейних залів, просочених часом історії та культури певної епохи. Однак в умовах воєнного стану створюється велика кількість логістичних проблем, що значною мірою ускладнюють фізичний доступ до музеїв. У таких умовах на передній план виходять віртуальні музеї, як найсучасніша форма комунікації музеїв із суспільством.

Одним із способів представлення віртуальних музеїв є віртуальні 3-D тури (Рисунок 1) [1].

Представлені нові можливості та стратегії можуть бути використані для демонстрації кругових панорам музейних залів та розташованих у них колекцій, а також при проектуванні та у процесі розроблення сучасних методик і технологій у системі освітніх середовищ.

Список літератури

1. Кудряк В. М., Пархоменко О. О. Проектування та створення інтерактивної 3D-графіки у багатомірних структурованих інформаційних сайтах. Інноваційні трансформації в сучасній освіті: виклики, реалії, стратегії: Open Forum-ITME-CRS-2019: збірник матеріалів Першого Всеукраїнського відкритого науково-практичного форуму (10–13 жовт. 2019 р., Одеса). Одеса: Екологія, 2019. С. 95–97.

ОНТОЛОГІЇ МУЗЕЇВ ЯК СКЛАДОВА ІНТЕРАКТИВНОЇ БАЗИ НАУКОВИХ ЗДОБУТКІВ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Ладичук Олександр,

науковий співробітник,
Національний центр
«Мала академія наук України»,
м. Київ
sasha.ladychuk@gmail.com

Українське суспільство стоїть на порозі різноманітних криз внаслідок повномасштабного вторгнення зі сторони РФ — соціальної, економічної, гуманітарної, культурної. Остання виявляється в бажанні окупантів знищувати не тільки об'єкти військової інфраструктури – засоби пропаганди ворожого керівництва налаштували військових та цивільних громадян держави-окупанта проти всього українського. Через неприкриту ненависть до надбань національної та світової культур значна кількість музеїв не тільки припинила свою роботу, а й зазнала розграбування [1] чи знищення [2].

Відповідно, гострою постає проблема зберігання та цифровізації музейних об'єктів та фондів. Ефективним засобом представлення та систематизації інформації є онтології, які використовуються для формальної специфікації понять і відносин, які, у свою чергу, характеризують певну предметну галузь. Перевагою онтологій як способу представлення інформації є їх формальна структура, яка спрощує комп'ютерну обробку [3].

Для реалізації онтологій, зокрема в галузі телекомунікацій, у процесі навчально-дослідницької діяльності учнівської молоді науковцями НЦ «МАНУ» пропонується когнітивна інформаційна технологія (KIT) «ПОЛІЕДР» [4], призначена для підтримки процесів семантико-лінгвістичного аналізу великих обсягів просторово-розподіленої неструктурованої інформації (Big Data), їх структуризації, встановлення контекстних зв'язків між

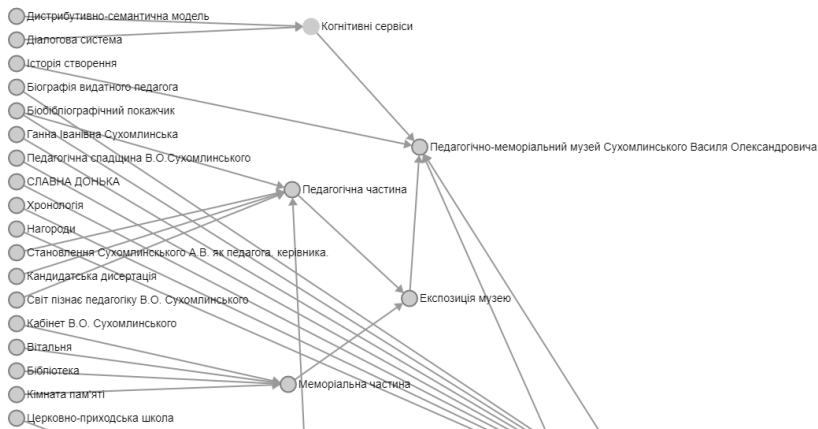

Рис. 1. Онтологічне представлення педагогічного музею ім. В. Сухомилинського

документами, що обробляються, прогнозування та підтримки процесів раціонального вибору з наступним формуванням інформаційно-аналітичних веб-орієнтованих рішень.

КІТ «ПОЛІЕДР» забезпечує опрацювання великих даних та підтримку форматів і протоколів W3, семантико-лінгвістичний аналіз різноформатних інформаційних ресурсів, які мають значну кількість міждисциплінарних відношень та створені на основі використання різних інформаційних технологій і стандартів, трансдисциплінарний аналіз та інтеграцію з іншими мережевими інформаційними системами та веб-орієнтованими додатками, таксономічне (ієрархічне) відображення структури інформаційних масивів, включаючи міжконтекстні зв'язки; створення онтологічних інтерактивних документів; виявлення латентної інформації в аналізованих інформаційних ресурсах.

Інтерактивність бази даних при онтологізації музеїв може бути досягнута за допомогою створення відповідних інформаційно-аналітичних систем (ІАС), що мають стати мультиресурсним мережовим засобом забезпечення мультипотреб юних дослідників.

Основна ідея полягає у створенні інформаційного знання-орієнтованого мережевого ресурсу, що міститиме опис сучасних культурних надбань у вигляді онтологічних інтерактивних документів, та забезпечить темпоральну та семантичну синхро-

нізацію із музейними установами, навчальними програмами МОН та навчально-освітніми й методичними матеріалами на основі використання механізмів й інструментів онтологічного управління пізнавально-дослідницькою діяльністю користувачів для формування мережецентричної трансдисциплінарної системи знань — когнітивної інформаційно-аналітичної системи.

Список літератури

1. «Вандали лазили з ліхтариками»: розкрито деталі пограбування музеїв Маріуполя (фото). URL: <https://focus.ua/uk/ukraine/513735-vandaly-lazili-s-fonarikami-raskryty-detali-ogrableniya-muzeev-mariupolya-foto>. (дата звернення: 18.05.2022).
2. ОВА показала знищений музей сковороди. URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2022/05/7/7344617/> (дата звернення: 15.05.2022)
3. Палагин А. В. Системная интеграция средств компьютерной техники/ Винница: УНІВЕРСУМ, 2005. 680 с.
4. Свідоцтво про авторське право на твір №96078 від 17.02.2020 р. «Комп'ютерна програма «Когнітивна ІТ платформа ПОЛЕДР» («КІТ ПОЛЕДР») («POLYHEDRON») Автори: Стрижак О. В., Глоба Л. С., Величко В. Ю., Попова М. А. та ін. Офіційний бюлетень № 57 (31.03.2020). С. 402–403.

ЗАНЯТТЯ З МУЗЕЙНОЇ ПЕДАГОГІКИ ОНЛАЙН У ПРОФЕСІЙНІЙ ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ

Павленко Юлія,

кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри початкової освіти, природничих
і математичних дисциплін та методик їх викладання,
Полтавський національний педагогічний
університет імені В. Г. Короленка,
м. Полтава,
iuliia.pa77@gmail.com

Повномасштабне військове вторгнення РФ в Україну, яке розпочалося 24 лютого 2022 року, негативно вплинуло на всі сфери життя українців. Перед вищою освітою також постали нові виклики, виникли обставини, які ускладнили діяльність

викладачів і студентів, а також позначилися на реалізації специфічних цілей вивчення окремих навчальних дисциплін.

За даними, які наводить Національний інститут стратегічних досліджень (ці дані постійно уточнюються), від початку російсько-української війни й до травня 2022 року понад 10 млн людей змінили місце проживання. Більш як 23 тис. педагогічних працівників і понад 600 тис. учнів і студентів виїхали за кордон, а місцеперебування близько 10–15 % учасників освітнього процесу не ідентифіковано. Також 1748 закладів освіти постраждали від бомбардувань та обстрілів, 144 з них зруйновано вщент. Переїхало 34 заклади вищої освіти (ЗВО – інститути, університети й академії) тощо. Щотижня кількість постраждалих від війни та переміщених ЗВО зростає [1].

За таких умов дистанційна форма навчання є єдиним виходом, а онлайн формат — одним із можливих способів спілкування викладача і студента у процесі навчання.

Питання теорії і практики дистанційного навчання досліджують учені в Україні і за кордоном (Дж. Андерсон, В. Кухаренко, О. Петерс, Є. Полат, О. Рибалко, Н. Сиротенко, М. Сімонсон та ін.). Можливості й перспективи дистанційного навчання у вищих педагогічних навчальних закладах розглядають Р. Гуревич, Т. Гусак, К. Корсак, О. Огієнко та ін.

Мета цієї публікації — на фоні загального педагогічного розуміння явища навчання на відстані розкрити педагогічні особливості проведення занять із музейної педагогіки онлайн у професійній підготовці майбутніх учителів початкових класів (із досвіду роботи).

Потрібно зауважити, що досвід організації змішаної і дистанційної форми навчання, отриманий протягом минулих двох років під час карантину, пов'язаного із розповсюдженням вірусу Covid-19, допоміг українській освітній системі швидко адаптуватися до нових реалій війни. Одначе, обставини, які виникли в умовах воєнного стану, визначили нові проблеми, які потрібно було негайно вирішувати.

Так, А. Тельнова, студентка Харківського національного університету радіоелектроніки і авторка інтернет-публікації [2], визначила нюанси свого навчання в умовах війни, а саме:

асинхронний режим (навчання в зручний час для кожного учасника освітнього процесу, зростання обсягів навчального змісту для самостійного вивчення студентами); консультації – заняття за розкладом у режимі онлайн; терміни (відсутність чітких термінів виконання завдань, як це було в мирний час); індивідуальний план навчання (оформлює студент у разі неможливості виконання завдань, відвідування консультацій викладачів, у тому числі й у випадку, якщо він вступив до лав ТрО і ЗСУ).

У Полтавському національному педагогічному університеті імені В. Г. Короленка освітній процес відновився 14 березня, що стало новим викликом для викладачів і студентів. Зокрема, постало питання адаптації викладання навчальних дисциплін в режимі постійного віддаленого доступу.

Навчальна дисципліна «Музейна педагогіка» викладається автором цієї статті для студентів спеціальності «Початкова освіта» вже 5 років. Мета її вивчення: ознайомити студентів із музейною педагогікою як педагогічною наукою, допомогти їм усвідомити важливість музейного впливу на гармонійний розвиток дитини; формувати у майбутніх учителів початкової школи здатності використовувати засоби музейної педагогіки у професійній діяльності; оволодіти методикою музейно-педагогічної діяльності, висвітлити музейно-екскурсійні можливості рідного міста.

Головним очікуваним результатом навчання з дисципліни є: екстраполювати потенціал музейної педагогіки в умовах початкової освіти та самоосвіти задля розвитку світоглядної культури учасників освітнього процесу, їх ціннісних орієнтацій, формування національно свідомої позиції.

Погоджуємося з тезою А. Іщенка і М. Карпенка про важливість в умовах війни того, «щоб запрацювала тріада – навчання, наукові дослідження, впровадження інновацій [1]. Власне, дуже схожий постулат було реалізовано вже на етапі адаптації змісту і процесу вивчення навчальної дисципліни «Музейна педагогіка» для майбутніх учителів початкової ланки освіти у ПНПУ імені В. Г. Короленка (2-й семестр 2021/2022 н.р.).

Основною платформою для організації роботи викладача і студентів стала система MOODLE, що надає у розпорядження:

1) інформаційні ресурси, так звана «пасивна» частина навчального контенту, який «загружає» викладач (робоча програма навчальної дисципліни; короткі конспекти змісту лекцій і презентації до них, методичні рекомендації до практичних занять і самостійної роботи студентів та доповнення у вигляді гіперпосилань на електронні ресурси із мережі інтернет, передусім, – сайти відомих музеїв світу і України, віртуальні виставки, шкільні музеї, тематичні відео й інші музейно-педагогічні джерела, які доступні в мережі інтернет; інформація щодо організації різних видів контролю та звернення викладача до студентів, що були актуальними на кожному з етапів роботи);

2) ресурси діяльності – «activities», або «активна» частина навчального контенту, котрий, як правило, передбачає взаємодію зі студентом, а результат такої взаємодії оцінюється викладачем вручну чи автоматично за допомогою гаджета. З музейної педагогіки це блок практичних завдань, у результаті виконання яких, студент отримує залік.

Із консультаційною метою один раз на тиждень організувалися онлайн конференції, встановлювався відеозв'язок (студенти підключалися за необхідності, власної потреби та технічних можливостей). Для цього застосовувався сервіс Zoom. Також постійно працював чат у Viber, де можна було поставити запитання і відразу отримати відповідь від викладача чи обговорити навчальну проблему з однокурсниками.

Характер завдань для студентів був дещо зміненим, у порівнянні з тим, коли заняття проходили очно, чи в змішаному режимі. Завдання стали комплексними й переважно інтегрованими (зменшилася кількість завдань, підсилювався дослідницько-творчий складник та практичне спрямування). Методичний блок до завдання також було розширено, що посприяло більшій деталізації змісту та доступності постановки навчальної задачі.

До заліку студенти виконали такі завдання:

1. Підготуйте повідомлення про один із відомих музеїв чи музейних комплексів світу (наприклад, Акрополь, Помпеї, Лувр, Дрезденська галерея, Версаль, Педагогічний музей України й ін.), що можна використати у процесі музейних уроків та позаурочних і позакласних заходів для молодших школярів.

2. Напишіть твір-мініатюру на тему «Дитина-колекціонер». Візьміть за основу власний дитячий досвід або досвід колекціонування іншої людини.

3. Напишіть відгук про відвідування одного з музеїв рідного міста/селища (реальної чи віртуальної подорожі). Якщо ви під час перебування у музеї записали свої враження у книгу відгуків або залишили коментар на сайті музею, то можна додати фото/скрін, як виконане завдання.

4. Підготуйте творчо-пошукову роботу на тему: «Історія мого гудзика» у вигляді спогадів та художньо оформіть її. Для цього в довільній формі подайте інформацію про власника/ів гудзика, розкрийте подробиці відображеного сюжету, обставини події тощо та проілюструйте власноруч (авторське фото або малюнок гудзика-героя історії). У результаті виконання роботи оформлюється тематична книга (колективна робота), що знаходиться в мінімузеї, який розвивається впродовж кількох років зусиллями студентів.

5. Створіть душевне послання у сірниковій коробці рідній людині або незнайомцю як альтернативу вітальній листівці. Тематика послання, матеріали та оформлення — довільні; зовнішня і внутрішня частини коробки оформлюються обов'язково. Таким чином маємо колекцію творчих робіт студентів.

«Цінним ресурсом модернізації освітньої системи, а надто в контексті спричинених війною проблем, є розвиток неформальної освіти» [1]. Отож, щоб отримати додаткові бали на заліку з навчальної дисципліни «Музейна педагогіка» або замінити одне із запропонованих викладачем завдань студентам потрібно було: зареєструватися на курс від EdEra «Знай свою Україну» [3], успішно пройти його і завантажити свій сертифікат, як результат виконання цього завдання (проходження курсу безкоштовне). І хоча це завдання було не обов'язковим, близько 70 % здобувачів вищої освіти виконали його й висловилися про доцільність такого виду роботи у власній професійній підготовці.

Отже, для викладання навчальних дисциплін онлайн нестандартні та, навіть, екстремальні умови можуть послужити каталізатором розвитку і позитивних освітніх змін.

Список літератури

1. Іщенко А., Карпенко М. Українська система вищої освіти в умовах воєнної агресії РФ: проблеми й перспективи розвитку. Національний інститут стратегічних досліджень. 2022. URL: <https://niss.gov.ua/news/statti/ukrayinska-systema-vyshchoyi-osvity-v-umovakh-voyennoyi-ahresiyi-rf-problemy-y>.
2. Тельнова А. Навчання в умовах війни. NURE. 2022. URL: <http://i.nure.ua/univer/1604-navchannya-v-umovakh-vijni>.
3. Знай свою Україну. EdEra. URL: <https://study.ed-era.com/uk/courses/course/739>.

ВИКОРИСТАННЯ СУЧАСНИХ ПРОГРАМНИХ ЗАСОБІВ ДЛЯ ФОРМУВАННЯ ВІРТУАЛЬНИХ МУЗЕЙНИХ СЕРЕДОВИЩ ЯК СКЛАДОВИХ ДИСТАНЦІЙНОЇ ОСВІТИ

Пархоменко Олексій,

провідний програміст,

Національний центр «Мала академія наук України»,

oleksiy_parkhomenko@ukr.net

В останні роки розвиток новітніх когнітивних технологій відіграв неабияку роль у зміні підходів до розуміння місця і ролі музеїв у суспільстві загалом. Сьогодні музей — це не просто культурний мистецький заклад, який виконує традиційні демонстраційні функції. На потребу сьогодення музейні закла-

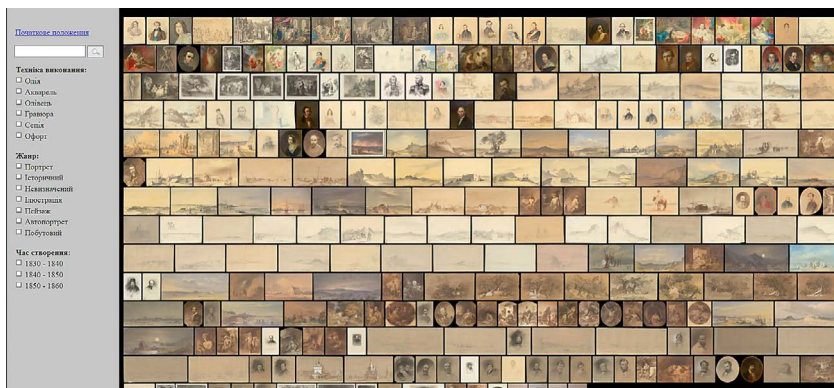

Рис. 1. Інтерактивне представлення малярської спадщини Т.Г. Шевченка

Рис.1. Картина «Катерина» та її детальний опис у межах середовища «Малярська спадщина Т. Г. Шевченка»

ди в усьому світі водночас поєднують функції духовних і розвивальних осередків, стають центрами науки, освіти і дозвілля.

Зараз у світі існує велика кількість різноманітних технологій створення віртуальних музеїв [1], зокрема таких, що використовують віртуальну реальність і мобільні технології. Дослідження у цьому напрямку проводить і Національний центр «Мала академія наук України», результатом якого став онтологічний сайт «Музейна планета», побудований на базі інформаційної технології «Поліедр» [2, 3].

Для розробки інтерактивних сервісів «Музейної планети» були використані найбільш інформативні багатofункціональні технології Deepzoom, PivotViewer, Silverlight та цілий ряд оригінальних алгоритмів. Суть їх застосування полягає у можливості всебічного представлення реальних музейних артефактів усіма засобами прогресивних технологій, відображення реальних матеріальних предметів та їх особливостей. Наприклад, колекції картин подані у вигляді мозаїки високоякісних репродукцій з докладним описом та можливістю масштабування (рисунк 1). Для повної інформативності презентовані кругові панорами галерей, де розміщені ці колекції. На додачу до цього готується також альбом репродукцій у вигляді електронних книжок, а для проведення реальних презентацій друкується тираж рекламних супровідних буклетів і художній альбом.

Для відображення об'ємних матеріальних предметів використовують спеціальні програмні ресурси, що дозволяють здійснювати інтерактивне азимутальне обертання музейних експонатів на 360 градусів з можливістю зміни полярного кута нахилу площини обертання. Важливим є і спеціальні технології зйомки фото та відео, а також сама фотоапаратура, освітлювальні прилади, засоби корекції кольору та ін.

Рисунок 1. Усі напрацьовані віртуальні ресурси можуть бути використані під час навчального процесу для демонстрації об'єктів викладання та подачі навчальної інформації.

Список літератури

1. Daniela L. Virtual Museums as Learning Agents. Sustainability. 2020. вип. 12. № 7. С. 2698. DOI: <https://doi.org/10.3390/su12072698>
2. Stryzhak O., Prykhodniuk V., Popova M., Nadutenko M., Haiko S., Chepkov R. Development of an Oceanographic Databank Based on Ontological Interactive Documents. Lecture Notes in Networks and Systems. Cham: Springer. 2021. С. 97–114. DOI: https://doi.org/10.1007/978-3-030-80126-7_8
3. Nadutenko M., Prykhodniuk V., Shyrovkov V., Stryzhak O. Ontology-Driven Lexicographic Systems. Advances in Information and Communication. FICC2022. Lecture Notes in Networks and Systems. Cham: Springer. 2022. С. 204–215. DOI: https://doi.org/10.1007/978-3-030-98012-2_16

Е-СЦЕНАРІЙ ФОРМУВАННЯ ІНТЕРАКТИВНИХ БАЗ ЗНАЇЬ ЯК ІНСТРУМЕНТ МУЗЕЙНОЇ ПЕДАГОГІКИ

Приходнюк Віталій,

завідувач відділу створення і використання інтелектуальних мережних інструментів,
Національний центр «Мала академія наук України»,
м. Київ,
Prikhodnyuk_Vitaly@nas.gov.ua

Застосування інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) є ефективним методом підтримки науково-освітньої діяльності. ІКТ є особливо важливими в умовах воєнного стану чи пандемії, оскільки вони забезпечують можливість сумісної

роботи з спільним доступом до навчальних ресурсів незалежно від місця розташування.

Але можливості ІКТ не обмежуються спільним доступом. Вони можуть бути застосовані для підтримки широкого спектру навчально-освітніх процесів, зокрема, таких, що стосуються музейної педагогіки. Формою такого застосування є дистанційні, інтегровані уроки зі створення віртуальних музеїв. Такі уроки передбачатимуть не лише засвоєння знань з тематичного профілю музею та відповідного напрямку інформаційних технологій, а й оволодіння навичками систематизації й структуризації інформації, системного аналізу, і, як результат — розвиток критичного й креативного мислення для представлення здобутих знань [1].

Для ефективного використання ІКТ в навчальному процесі дуже важливою є форма його організації. Одною з таких форм є е-сценарій як персоніфікована онтологічна формалізація процесу проведення дослідження з урахуванням предметної галузі, сфери використання знань та операціональної сфери досліджень [2]. Е-сценарій дозволяє формалізувати і описати процес перетворення певної предметної галузі, представлені набором інформаційних ресурсів (ІР), в онтологічно-структуровану й операціонально орієнтовану базу знань, тобто таку базу, ключовою формою організації знань у якій є онтологія. Процес перетворення передбачає власне структуризацію і формалізацію наявної в ІР інформації, з подальшим її представленням в інтерактивній формі засобами інтерактивних документів [3].

Прикладом інтерактивної бази знань, сформованої з застосуванням е-сценаріїв, може слугувати «Онтологічне середовище дослідження життя і творчості Тараса Шевченка» [4]. Це середовище є базою знань, призначеною для інтерактивного відображення значної кількості інформації, зібраної в ході різноманітних досліджень (включаючи учнівські), об'єднаних спільною тематикою — власне життям і творчістю Шевченка. Одною із важливих складових онтологічного середовища є музейний кластер — колекція онтологічних інформаційних ресурсів (інтерактивних документів) що стосуються різноманітних музеїв і музейних експонатів. Зокрема, «Малярська спадщина

Т. Г. Шевченка» [5] є колекцією з найвизначніших картин, написаних у різний час, у різних стилях, а нині розміщених у різних музеях України і світу.

Ці малярські твори відображаються в єдиному інтерактивному середовищі, що дозволяє переглядати твори і мати швидкий доступ до інформації про них (рисунок 1). Середовище має важливе освітнє значення як зручне джерело інформації для молодих дослідників і просто цікавий інструмент для проведення уроків.

Е-сценарії показали себе як ефективний спосіб організації науково-освітньої діяльності. Такі сценарії можуть бути використані як основа для учнівських досліджень, зокрема, тих, що передбачають аналіз колекцій музейних експонатів.

Список літератури

1. Попова М. А., Гончар А. В. Технологія створення віртуальних музеїв як трансдисциплінарний інструмент дистанційної освіти. *Музейна педагогіка в науковій освіті*. Київ: Національний центр «Мала академія наук України». 2020. С. 211–215. DOI: <https://doi.org/10.32405/978-966-97763-19-11-2020-251>
2. Довгий С. О., Стрижак О. Є., Величко В. Ю., Надутенко М. В., Приходнюк В. В., Новогрудська Р. Л., Дем'яненко В. Б., Кальной С. П., Попова М. А., Савченко І. М. Інформаційно-навчальні ресурси. Капсули знань: Колективна монографія. Київ: Інститут обдарованої дитини. 2019. 215 с.
3. Nadutenko M., Prykhodniuk V., Shyrovkov V., Stryzhak O. *Ontology-Driven Lexicographic Systems. Advances in Information and Communication. FICC2022. Lecture Notes in Networks and Systems*. Cham: Springer. 2022. С. 204–215. DOI: https://doi.org/10.1007/978-3-030-98012-2_16
4. Онтологічне середовище дослідження життя і творчості Тараса Шевченка. URL: <https://shevchenko.ulif.org.ua> (дата звернення: 01.12.2021).
5. Малярська спадщина Т. Г. Шевченка. URL: <http://vkds.in.ua/site/index.html> (дата звернення: 01.12.2021).

INCREASING THE ROLE AND INITIATIVE OF LABOR COLLECTIVES IN THE MANAGEMENT AND PLANNING OF PRODUCTION

Serhii Tkachenko,

Doctor of Economic Sciences, Professor, Rector,
International Technological University «Mykolayiv Polytechnics»,
Mykolayiv, Mykolaiv region, Ukraine,
rector.npi@gmail.com

Olena Potyshniak,

Doctor of Economic Sciences, Professor,
Professor of the Department of Organization of Production,
Business and Management,
State Biotechnology University,
Kharkiv, Kharkiv region, Ukraine,
potyshnj3709z@gmail.com

Yevheniia Poliakova,

Candidate of Economic Sciences, Associate Professor,
Vice-Rector for scientific-pedagogical work (educational process),
International Technological University «Mykolayiv Polytechnics»,
Mykolayiv, Mykolaiv region, Ukraine,
riske2074@gmail.com

Viacheslav Tkachenko,

Lecturer,
International Technological University «Mykolayiv Polytechnics»,
Mykolayiv, Mykolaiv region, Ukraine,
grandlist1986@gmail.com

Planning is the central link, the core of the management of the national economic system of the country in the conditions of progressive forces. Planned management of the economy is the most important advantage of a market-oriented economic system based on the priority of private ownership of the tools and means of the

industrial production process. In the planning process, in accordance with the economic policy worked out by the power party structures and the decisions of the president and government, plan targets are specified and set for the most important indicators and criteria for evaluating economic efficiency for various sectors of the economy, the pace, proportions, structure of the industrial production process, and so on. Current (annual), five-year and long-term prospective (for 10–15 years) plans are drawn up. In recent years, the formation (system) of progressive forces has accumulated a wealth of positive experience in the development and implementation of state planning, etc.

The state plan for economic and social development (the seven-year cycle of the economic genesis of the country) is the main tool for implementing the economic policy of the powerful government party structures, public, economic and other organizations of all forms of ownership, labor collectives. In the next seven-year cycle of economic genesis (plan of economic and social development) of the country for the next period of time, in accordance with the decisions of the ruling government party structures, it is believed that a set of developed measures will be introduced to improve the economic mechanism and increase its impact on increasing economic efficiency and quality. Powerful government party structures are also simply obliged to set the task of strengthening the social orientation of plans. To raise the level of central planning, to take into account more fully the internal reserves of the industrial production process and the modern achievements of scientific and technological (innovative) progress in plans. Great importance is attached to ensuring the organic interaction of the plan, economic levers and incentives, strengthening an integrated approach in planning the development of interrelated industries and economic regions of the country, improving the balance of plan targets for all indicators, and using progressive technical and economic standards. The implementation of these tasks is facilitated by the widespread use of targeted comprehensive programs, which are organic components of state long-term plans for economic and social development. Great importance is being attached to the introduction of improved plan indicators at all levels of economic management. Indicators should be differentiated, taking into account the specifics of specific industries, in order to most fully reflect and stimulate the

growth of the industrial production process, increase its economic efficiency, labor productivity, quality of finished products, saving working time, metal, energy, other resources, etc.

Serious attention is being paid to increasing the efficiency of territorial planning, improving the planning and management of the agro-industrial complex, as well as territorial production complexes, groups of homogeneous and interconnected industries. A wide system of measures is being taken to further improve the organization of the planning subsystem, improve the structure, forms and elements of the method of work of planning bodies, introduce an economically efficient use of a functionally developed system of planned calculations, increase the responsibility of ministries, departments, regional bodies, as well as enterprises (associations) for the validity of planned tasks and timely bringing them to the direct executors, etc.

Most of the opinions of leading experts at all times, without exception, have noted (emphasized) that the plan is a kind of law, only its absolutely exact observance ensures the coordinated work of the national economic system of the country. Powerful government party structures are simply obliged to especially sharply raise the issue of strengthening planning discipline, increasing responsibility for the implementation of plans, this applies both to ministries, departments, industrial enterprises, scientific and production associations and their leaders, and to labor collectives, each conscientious worker separately, etc.

Powerful governmental party structures, public, economic and other organizations of all forms of ownership, labor collectives attach great importance to enhancing the role and initiative of labor collectives in the management and planning of the industrial production process. At the same time, the dissemination of the promising experience of advanced labor collectives in developing and implementing intense counter plans that exceed the targets of the target plan within the economic development cycle set for the corresponding calendar year is of great importance. The plans should provide for tasks that ensure the economical and most rational use of all types of resources, the maximum mobilization of available internal reserves to increase the economic efficiency of the production process, etc.

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ВІРТУАЛЬНОЇ МУЗЕЙНОЇ ПЕДАГОГІКИ З ВИКОРИСТАННЯМ ІМЕРСИВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

Тропіна Марія,

магістрант,
Національний педагогічний університет
імені М. П. Драгоманова,
м. Київ,
mari.nort/18@gmail.com

Сучасний світ — це світ постійних перетворень. Для нормальної життєдіяльності сучасна людина має встигати за всіма змінами. Разом зі збільшенням потреб населення в економічних і фінансових послугах, використанням нових цифрових технологій та форм електронних розрахунків, змінюється технічний рівень їх надання, що ускладнює процес сприйняття нововведень споживачами. Також з'являються нові послуги і продукти, такі як недержавне пенсійне забезпечення, страхування життя, тощо. Особливо впродовж останніх місяців, коли Україна живе в умовах, пов'язаних, раніше з карантинном, наразі — з воєнним станом, механізми взаємодії держави, фінансових установ і громадян у сфері надання фінансових послуг та одержання економічних благ стають усе більш складнішими, що потребує посилення вимог до економічного просвітництва та фінансової грамотності населення. Це стало нагальною потребою сьогодення.

Повноцінна освіта молоді має включати економічну освіту. Фінансова грамотність — це знання, розуміння, навички та впевненість, які дозволяють здобувачам освіти дізнаватися більше про гроші, заощадження, про фінансові проблеми, які їх стосуються, про перші кроки в самостійному житті та навіть про відкриття власного бізнесу. Формування економічного мислення дозволить молоді комфортно себе почувати у мінливому

фінансовому середовищі, приймати правильні фінансові рішення та швидко діяти відповідно до конкретних обставин.

Наразі, більшість закладів освіти прагнуть модернізувати освітній процес використовуючи цифрові технології, які сьогодні пропонують нові перспективи і значні можливості. Тенденції переходу освітнього процесу в сторону цифровізації надають арсенал сучасного інструментарію віртуальних систем. Віртуальна реальність все більше і більше входить у наше повсякденне життя, темпи її розвитку великі, а можливості — безмежні.

Сьогодні набирає обертів використання імерсивних технологій — назва всіх технологій, які включають взаємодію людини з простором, інформацією, контентом. Вони стирають межі між реальним і вигаданим світом, дозволяють взаємодіяти і занурюватися в інформацію, забезпечують ефект повної або часткової присутності в альтернативному просторі. Імерсивні технології стають потужним і багатообіцяючим інструментом в освіті завдяки їх унікальним технологічним характеристикам: високим рівнем інформативності, технологічності та сучасним методологічним підходом до викладання дисциплін, поєднанням дизайнерського досвіду із застосуванням нового інструментарію, використанням «інтерактивного» обладнання — технічних та програмних засобів 3D проектування, друк тривимірних конструкцій, навчальні 3D-відео, віртуальні подорожі [1, с. 118]. Підвищення ефективності навчання з використанням сучасних технологій на всіх рівнях освітнього процесу досягається за рахунок доповнення його наочністю, розвитку у студентів просторових уявлень, навичок дослідження й експериментування, об'ємного проектування, що економить час на засвоєння інформації, прискорює навчання й робить цей процес творчим і діяльним. А це викликає велику зацікавленість процесом навчання, результатом чого стає підсилення навчальної мотивації.

Імерсивний підхід до освітнього процесу передбачає вплив на всі органи чуття здобувачів до сприйняття навчального матеріалу. З п'яти органів сприйняття, в віртуальній симуляції на сьогоднішній день є можливість задіяти три, найголовніші і діяльні — зір, слух, дотик.

Підходи до інтерактивного навчання у закладах освіти зумовлюють необхідність пошуку методичного інструментарію для реалізації поставлених завдань. У сучасних складних політичних та соціально-економічних умовах особливої актуальності набуває питання формування фінансової компетентності через дистанційну форму навчання, використовуючи інтерактивні методи. На впровадження таких методів навчання, що передбачають застосування нетрадиційних навчальних підходів із використанням сучасних цифрових технологій, наголошують науково-педагогічні фахівці Університету банківської справи А. Кузнєцова і Т. Смовженко. Ряд наукових поглядів свідчить про кардинальну зміну звичного світу, майбутню революцію, яка торкнеться освітнього процесу, щодо зміни педагогічних технологій, створення перспективних інтегрованих навчальних систем, прогресивних методів і прийомів навчання, що реалізуватимуться в принципово нових умовах. Наочність, зосередженість на матеріалі, керованість, безпека, результативність (у порівнянні зі звичайною роботою на ПК) — фактори, що зміцнюють дидактичний потенціал імерсивних технологій у навчанні [2].

У світовій і вітчизняній освітньо-науковій практиці та музейній педагогіці останні два десятиліття активно здійснювалась розбудова інтерактивних наукових музеїв нового покоління, спрямованих на розвиток допитливості, посилення дослідницького компонента освітнього процесу та профорієнтаційних заходів щодо наукових спеціальностей [3]. У сучасному світі віртуальні музеї стають важливим засобом інтелектуального розвитку учасників інформаційного суспільства. Особливо актуальним є їх використання в процесі підготовки учнівської молоді. Використання віртуальних музеїв не лише впливає на розвиток суспільних навичок учнів, але й може бути використаний в процесі їх навчання та підготовки різноманітних наукових проєктів [4].

У своєму дослідженні пропонуємо українським педагогам більш широко використовувати віртуальний музейний ресурс для підвищення якості навчання. Прикладом, щодо формування фінансової компетентності у здобувачів, може бути участь

у віртуальній екскурсії залами Музею грошей Національного банку України (далі — Музей).

Багаторічна співпраця Національного банку з проектом USAID «Трансформація фінансового сектору» зробила можливою реалізацію багатьох проектів із фінансової грамотності. Сьогодні Музей, за підтримки цього проекту, — це не тільки екскурсійні програми, а й інтерактивні заходи, де відвідувачі, під час перегляду віртуального туру мають можливість ознайомитися з-понад 3,5 тис. експонатів експозиції музею, а у 3D-форматі представлено 180 унікальніших експонатів. Загалом, у Музеї зібрано унікальну колекцію, яка ілюструє історію грошового обігу в Україні: етапи створення сучасної української валюти, технологію виготовлення національної валюти та елементи її захисту і складу матеріалів; колекцію пам'ятних монет незалежної України; інформацію про друк банкнот та карбування монет, про видатних постатей на нашій грошовій одиниці; готівкову та безготівкову форми грошей та ще багато цікавого. Також можна побачити гроші різних історичних епох і країн: від монет Давнього Риму і Візантії, вікторіанського Лондона до долара і євро.

Родзинкою віртуальної екскурсії — зображення Операційної зали, що є архітектурною перлиною будівлі Національного банку. Також віртуальний тур містить унікальний експонат — 3D-зображення злитку із золота, видобутого в сучасній незалежній Україні у Мужіївському родовищі Закарпатської області.

Сьогодні є великий попит на віртуальний формат проведення екскурсій. Заклади освіти, вихованці яких є основними відвідувачами музею, ще за період карантину адаптували освітній процес до онлайн-формату. У цьому форматі існує можливість відвідування екскурсії у супроводі гіда Музею грошей, якому наживо можна буде поставити запитання [5]. Тривалість перегляду віртуального туру становить 45 хвилин, він озвучений двома мовами — українською та англійською. Зареєструвавшись на тематичну лекцію або віртуальну екскурсію, здобувачі дізнаються про всі фінансові інновації: у чому полягає сучасна революція у світі економіки та фінансів, як функціонують небанки, що таке cashless есоному і яка роль Національного банку у розвитку Fintech.

Парадигма використання імерсивних технологій для підтримки процесу навчання сьогодні, є актуальною і привабливою. За рахунок можливості віртуальної подорожі по осередках історичного, культурного, наукового знання та глибокого занурення у віртуальне середовище, їх роль дуже важлива — збагачення студентів чуттєвим пізнавальним досвідом, необхідним для комплексного формування важливих професійних компетентностей, що безпосередньо впливає на підвищення якості навчання на всіх рівнях освітнього процесу.

Список літератури

1. Пінчук Д. Використання технологій віртуальної реальності в освіті. «Імерсивні технології в освіті»: збірник матеріалів І Науково-практичної конференції з міжнародною участю. Упоряд.: Н. В. Сороко, О. П. Пінчук, С. Г. Литвинова. Київ: ІТЗН НАПН України, 2021. 169 с. URL: <https://goo-gl.su/G9wRx>
2. Крюкова Є. Використання імерсивних технологій в освіті. Інноваційна педагогіка. Випуск 32. Т. 2. 2021 URL: http://www.innovpedagogy.od.ua/archives/2021/32/part_2/39.pdf
3. Савченко Я. В., Смець В. В. Протистояння інтелектів: незупинний науковий розвиток учнівської молоді Малої академії наук в умовах воєнного стану. Матеріали науково-практичної Інтернет-конференції «Віртуальний освітній простір: психологічні проблеми» Інституту психології імені Г. С. Костюка НАПН України. URL: http://newlearning.org.ua/sites/default/files/tezy/2022/Savchenko_Yaroslav_2022.pdf
4. Новогрудська Р. Л., Кудряк В. М., Белан Т. І. Віртуальні музеї як засіб інтелектуального розвитку учасників інформаційного суспільства. Матеріали науково-практичної Інтернет-конференції «Віртуальний освітній простір: психологічні проблеми» Інституту психології імені Г. С. Костюка НАПН України. URL: http://newlearning.org.ua/sites/default/files/tezy/2022/Novogrudska_Rina_2022.pdf
5. Запис на віртуальний тур до Музею грошей у супроводі гіда. URL: <https://museum.bank.gov.ua/museum/>

РОЛЬ ВІРТУАЛЬНИХ КОЛЕКЦІЙ ЗРАЗКІВ КОРИСНИХ КОПАЛИН ДЛЯ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Харитонов Віталій,

кандидат геологічних наук, доцент,
Криворізький національний університет,
м. Кривий Ріг,
haritonov.vm@knu.edu.ua

Сьогоднішня відрізняється від минулих часів різкою трансформацією освітнього простору, з якою стикаються усі залучені до нього особи, зокрема здобувачі вищої освіти. Віртуалізація навчального процесу почала відбуватись у другій половині минулого століття у зв'язку з цифровізацією суспільства. Її прискорення обумовив бурхливий розвиток інформаційно-комунікаційних технологій на початку XXI століття. До масового переходу у цифровий простір освітян і студентської молоді спонукали заходи, пов'язанні з пандемією COVID-19. Особливо швидко почали змінюватися умови і ритм навчання у зв'язку з введенням в нашій країні воєнного стану. Вимушене переселення громадян з небезпечних територій, введення позачергових канікул, ущільнення графіку навчального процесу, впровадження на тривалий строк дистанційної форми навчання, зворотна міграція громадян — ось деякі риси поточного стану освітньої діяльності в Україні упродовж останніх трьох місяців. За таких умов здобувачі вищої освіти не мають змоги фізично відвідувати навчальні заклади, всі вони перебувають у різних місцях (за межами міста, області, країни, а дехто — на інших континентах планети), тому для збереження функціонального зв'язку з ними варто враховувати особливості місця проживання здобувачів: поточний стан інфраструктури (наявність електропостачання, доступ до мережі Інтернет, швидкість передачі даних);

місцевий час; рівень безпеки тощо. Адекватною реакцією на ці виклики є збільшення рівня самостійності здобувачів при виконанні лабораторних робіт і практичних занять. Так, для їх професійної підготовки все активніше застосовуються віртуальні колекції різних музеїв, організацій та установ. Метою публікації є огляд колекційних фондів зразків мінералів, гірських порід і корисних копалин деяких музеїв України та світу, доступних у віртуальному просторі. А також опис досвіду використання віртуальних колекцій в умовах воєнного стану при підготовці здобувачів за спеціальністю 103 Науки про Землю у Криворізькому національному університеті.

Були проаналізовані електронні ресурси 17 музеїв як самостійних, так і підпорядкованих навчальним закладам або іншим організаціям. Також аналізувалась інформація з музейного порталу.

Серед закордонних музеїв, віртуальні колекції яких аналізувались, були: Національний музей природознавства (м. Вашингтон, США); Музей природознавства (м. Берлін, Німеччина); Музей геології Лапворта (м. Бірмінгем, Англія); Американський музей природознавства (м. Нью-Йорк, США). Серед вітчизняних — Державний природничий музей (м. Львів); геологічний музей (ННПМ НАН України, м. Київ); мінералогічний музей ім. акад. В. І. Вернадського (Інститут геохімії, мінералогії та рудоутворення ім. М. П. Семененка, м. Київ); Державна установа Музей коштовного і декоративного каміння (смт. Хорошів Житомирської області); музей мінералів (м. Київ), а також музеї — структурні підрозділи вищих навчальних закладів. Серед них: науково-дослідний геолого-мінералогічний музей (КНУ, м. Кривий Ріг); геолого-мінералогічний музей (НТУ «Дніпровська політехніка»); петрографо-мінералогічний музей (ОНУ ім. І. І. Мечникова); музей природи факультету геології, географії, рекреації і туризму (ХНУ ім. В. Н. Каразіна); геологічний музей (КНУ ім. Т. Шевченка); музей рудних формацій і мінералогічний музей геологічного факультету (ЛНУ ім. І. Франка); геологічний музей інститут природничих наук і туризму (Івано-Франківський НТУ нафти і газу); геологічний музей коледжу нафти і газу (НУ «Полтавська політехніка ім. Ю. Кондратюка»).

Віртуальні колекції переважної більшості музеїв носять ознайомчий характер. Їхня функція полягає у інформуванні потенційних відвідувачів про реальні експозиції. Найчастіше у віртуальному просторі розміщуються фотогалереї з незначною кількістю (від 2 одиниць до 2 десятків) зразків, без систематики з необтяжливою супровідною інформацією. У деяких фотогалереях пояснювальний текст відсутній взагалі. Виключенням є Національний музей природознавства (м. Вашингтон, США) і Музей мінералів (м. Київ, Україна).

Вашингтонський музей природознавства є складовою Смітсонівського інституту. На сайті установи є віртуальна колекція «Мінерали і дорогоцінне каміння» та геогалерея [2]. Перша, знову ж таки, носить ознайомчий характер, але вона відрізняється чисельністю фото зразків мінералів у природному, приполірованому і огранованому вигляді. Як супровідний текст наведена лише назва мінералу. Фото у колекції розташовані без систематики.

Геогалерея є більш впорядкованою збіркою віртуальних зразків дорогоцінних каменів (354 штуки), мінералів (237) метеоритів (71), гірських порід і руд (51). Також зразки систематизовані:

1) за локацією місць відбору (країна, за можливістю її окрема частина); для зручності назви країн розташовані у алфавітному порядку;

2) за дарувальником (зазначена особа, установа чи організація, які передали зразки до музею); також окремо виділена власна колекція Смітсонівського інституту;

3) за рокам надходження; найдавніший зразок датований 1840 р., наймолодший — 2019 р.

Зображення зразків оформлено у вигляді електронної картки, на якій разом із фото у табличній формі наведені його назва, номер з каталогу, місце відбору і маса (для дорогоцінних каменів).

З віртуальними колекціями Музею мінералів (м. Київ) разом із віртуальним туром по ньому, можна ознайомитись на музейному порталі [1]. Загалом віртуальна експозиція музею нараховує 54 колекції. Більшість із них складені у відповідності до окремих навчальних тем, які традиційно проходять здобувачі при вивченні мінералогії. Є колекції окремих класів мінералів

(силікати, сульфати, галоїди тощо). Передивляючись колекції зразків мінералів за формами їх знаходження у природі можна ознайомитись з габітусом і виглядом індивідів та морфологією агрегатів деяких мінеральних видів. Є колекції присвячені окремим фізичним властивостям мінералів, а також їх онтогенії (зародження, зростання і зміна мінералу).

Окремо подані колекції «Руди», «Коштовне каміння» і «Вироби з каміння» можуть стати у нагоді при вивченні дисциплін «Геологія родовищ корисних копалин» і «Гемологія». Корисною при вивченні «Екологічної геохімії» може бути колекція «Шкідливий вплив мінералів».

Отже, на поточний момент провідні музеї нашої країни і світу, у яких є реальні експозиції мінералів, гірських порід, руд, палеонтологічних рештків тощо, не можуть похвалитися наявністю у своєму віртуальному просторі колекцій, придатних для використання у навчальному процесі. Тільки колекції Музею мінералів (м. Київ) можна застосувати при проходженні окремих тем деяких геологічних дисциплін. Віртуальну геогалерею Вашингтонського музею природознавства можна використати тільки як фактичну базу для складання навчальної віртуальної колекції (ВНК). Це саме стосується інших колекцій музеїв, згаданих вище.

Принципи складання і використання ВНК і реальних навчальних колекцій, в основному, збігаються, проте, є свої особливості: 1) тематика колекцій підпорядковується робочій навчальній програмі і силабусу освітнього компоненту освітньо-професійних чи освітньо-наукових програм; 2) навчальна цінність зразків і якість фото; 3) можливість участі здобувачів у складанні колекцій; 4) дотримання авторського права; 5) використання у різних формах навчання; 6) запит-відгук при діагностиці окремих мінералів; 7) розвиток творчого та науково-дослідницького потенціалу здобувачів.

Як приклад наведемо опис досвіду складання і використання у навчальному процесі віртуальних колекцій для дисципліни «Геологія родовищ корисних копалин». Звичайно, при складанні ВНК бажано використовувати фото зразків з літотечних фондів спеціалізованої кафедри чи музею, підпорядкованого

університету. Але гостра потреба у миттєвому впровадженні дистанційної форми навчання, вимусила запозичити світлини зразків з різних джерел: 1) інтернет-ресурси; 2) архівні фото приватних колекцій; 3) фото з наукових публікацій і звітів про виконання науково-дослідницьких робіт; 4) фото з курсових, випускних кваліфікаційних робіт і звітів з навчальних і виробничих практик здобувачів вищої освіти; 5) скановані копії фото зразків корисних копалин, наведені у друкованих роботах.

Навчальна цінність зразка на фото визначалась відповідною темою змістового модуля дисципліни. Так, для опанування навичок опису структурно-текстурних особливостей корисної копалини, підбирались фото з чітко проявленими ознаками структур і текстур. А для лабораторних робіт, покликаних працювати вміння визначати генетичну групу родовища корисних копалин, яке представлено зразком, підбиралось його фото з яскраво проявленими ознаками (мінеральний склад, зовнішня будова). При виконанні деяких лабораторних робіт здобувачам пропонувалось самостійно зібрати фото зразків і провести їх опис. Особливо зверталась увага на необхідність дотримання ліцензійних умов при використанні фото у навчальних і про-світницьких цілях. Запит-відгук при діагностиці окремих мінералів для опису зразка корисної копалини застосовувався, у зв'язку з неможливістю визначення у віртуальному просторі деяких ознак — твердіть, смак, магнітність тощо.

Віртуальні колекції стали невід'ємним елементом у навчальному процесі, зайнявши достойне місце серед інших джерел знань. Саме завдяки ВНК вдається витримувати виклики сьогодення.

Список літератури

1. Музейний портал: веб-сайт. URL: <https://museum-portal.com/ua/museum/museum-of-minerals> (дата звернення: 31.05.2022).
2. Smithsonian: веб-сайт. URL: <https://www.si.edu/> (дата звернення: 31.05.2022).

МУЗЕЙ БЕЗ МЕЖ

Юсова Олена,

завідувач науково-освітнього сектору,
Комунальний заклад Сумської обласної ради
«Державний історико-культурний заповідник «Посулля»,
м. Ромни,
posullya.com.ua

*«Якщо ми будемо навчати наших дітей так,
як навчали учора — ми вкрадемо у них майбутнє...»
Джон Дьюї*

Уведення в Україні воєнного стану позначається на всіх сферах нашого життя. Особливих змін зазнає освітня галузь, зокрема музейна педагогіка. Чимало музеїв не працює, інші організують роботу дистанційно. Є заклади, які працюють у звичайному режимі. Саме зараз досить актуально у музейній педагогіці застосування інформаційно-комунікаційних технологій.

Ще в мирний час сучасні інформаційні технології міцно увійшли в наше життя, вже зайняли відповідне місце. Сьогодні застосування інформаційних технологій є невід'ємною частиною діяльності сучасного музею, що потребує ретельної взаємодії різних спеціалістів та має велику кількість переваг [1, с. 117].

Використання в музейній справі інформаційних технологій дозволяє вирішити безліч проблем, що стосуються підвищення ефективності діяльності музею під час воєнного стану.

Інформаційні технології дозволяють:

- забезпечити високу наочність навчального матеріалу;
- упроваджувати як колективну, так і індивідуальну роботу учнів;
- накопичувати методичні матеріали;
- підвищувати рівень інформаційної культури й освіти молоді інформаційного суспільства;
- охоплювати більший за обсягом матеріал, оцінювати й аналізувати його завдяки інтернету;

- використовувати унікальні джерела інформації, що надає можливість легко входити в інформаційно-освітній простір, «розсуваючи стіни музею»;
- прискорення процесу публікації на електронних носіях наукових та популярних видань — каталогів, монографій, енциклопедій та інших [2, с. 57].

За допомогою інформаційно-комунікаційних технологій музейний педагог може скласти різні програмні продукти. У музейній практиці дуже корисно використовувати класичну навчальну комп'ютерну презентацію, створену у програмі Power Point з пакета Microsoft Office.

Ефективність мультимедійних презентацій дуже велика. При створенні мультимедійної презентації враховую не тільки відповідні принципи класичної дидактики, але й специфічні принципи використання комп'ютерних мультимедійних презентацій.

При створенні мультимедійних презентацій враховую такі вимоги: мотивація, постановка навчальної мети, створення передумов до сприйняття навчального матеріалу, подача матеріалу. Зазвичай це слайд-шоу. Необхідно, щоб матеріал був захоплюючим. Використання відомих авторитетних джерел, застосуванням різноманітної графіки сприяє підвищенню допитливості молоді.

Таким чином майстерно зроблено презентація, може привернути увагу учнів і збудити інтерес до глибшого вивчення краєзнавства [3, с. 22].

Велику роль інформаційні технології відіграють під час проведення уроків-пам'яті, краєзнавчих уроків та різноманітних науково-освітніх заходів. Так у музейних закладах Державного історико-культурного заповідника «Посулля» були підготовлені та проведені:

- патріотичний проект «В їх очах світилася хоробрість і сила», до Дня Героїв (створення циклу відеопрезентацій);
- створення циклу відеопрезентацій «#Вишивана_Сумщина», до Дня вишиванки;
- урок пам'яті-онлайн «Жорна історії» (до Дня жертв політичних репресій);

- краєзнавчий урок-онлайн «Чарівна вишивка» (інтерактивна гра для дітей до Дня вишиванки);
- проведення онлайн-кінолекторіїв «Повернення Петра Калнишевського»;
- проведення мистецької вітальні — онлайн «Краса її голосу», до 120- річчя від дня народження Воликівської Ірини Іванівни, української співачки, народної артистки УРСР.

Соціальні відеосервіси мережі інтернет призначені для зберігання, перегляду цифрових відеозаписів. Навчальний потенціал YouTube полягає у наявності великої кількості навчальних, документальних та науково-популярних відеоматеріалів. YouTube — це безкоштовна онлайн-служба для роботи з поточним відео, яка надає можливість всім охочим переглядати та надсилати власне відео

Як дієвий засіб музейної комунікації Державний історико-культурний заповідник «Посулля» активно застосовує інтернет-технології, зокрема ютуб-канал, сторінки в соціальних мережах Фейсбук, платформа OK TOWN — це новий бренд України, що демонструє привабливість нашої країни для туризму, культурної взаємодії та бізнесу та спрямований на популяризацію внутрішнього туризму серед учнівської та студентської молоді.

У такий спосіб ми хочемо активувати віртуальний туризм в Україні, а головне, надати користувачам можливість легко та доступно шукати відпочинок-онлайн. Кожна із зазначених форм комунікації музею орієнтована на певний тип відвідувачів, а її контент містить інформацію різного характеру: від науково-пізнавальної до розважальної.

Створені нами відеоматеріали ми розміщуємо у популярному відеохостинзі-YouTube, що надає такі послуги. Там розмістили відео про діяльність Державного історико-культурного заповідника «Посулля», про силу українського духу – життя та подвиг останнього кошового отамана Запорозької Січі-Петра Калнишевського, знайомимо з історії Роменщини, Недригайлівщини, пам'ятками історії, археології, мистецькими шедеврами майстрів Посульської землі. Також є відео-екскурсія «Вулицями нашого міста» до Всесвітнього Дня екскурсовода, відео-виставка «Шлях до Перемоги» до Дня пам'яті та примирення, художня

виставка «Творчий поклик» до ювілею місцевого художника Олександра Кваші. До дня вишиванки в межах творчого онлайн-проєкту «Вишивана Сумщина» були створені тематичні відео та розміщені та сторінках Фейсбук музейних закладів заповідника та сторінці Державного історико-культурного заповідника «Посуля».

Усе це знайомить віртуальних відвідувачів з експозицією, її історією, видатними людьми, розширює кругозір відвідувачів, сприяє їх розвитку навіть в умовах, коли справжня екскурсія з певних причин неможлива під час воєнного стану [4, с. 72].

Отже, використання інформаційних технологій у музейній педагогіці під час воєнного стану сприяють не тільки розкриттю й розвитку індивідуальних здібностей віртуальних відвідувачів, активізації пізнавальної діяльності, а й формуванню інформаційної культури.

Список літератури

1. Вербицька П. В. Музей як комунікативний та освітній простір: навч. посібник. Львів: Львівська політехніка, 2017. 232 с.
2. Ковач А. І. Використання інноваційних технологій музейної педагогіки у профорієнтації учнів. Вісник Чернігівського національного педагогічного університету. Серія: Педагогічні науки. Чернігів: ЧНПУ імені Т. Г. Шевченка, 2018. Вип. 153. С. 56–60.
3. Мокрогуз О. П. Мультимедійна презентація в системі навчання. Комп'ютер в школі та сім'ї. 2009. № 8. С. 21–24.
4. Удовиченко І. Музейна педагогіка: теорія і практика: науково-методичний посібник. Київ: Логос, Національний музей історії України, 2017. 72 с.

НАУКОВЕ ВИДАННЯ

МУЗЕЙНА ПЕДАГОГІКА В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

*Збірник матеріалів
Міжнародного круглого столу*

Наша сторінка у Facebook
<https://cutt.ly/2TyzyJc>

Літературний редактор:
Видайчук Т. Л.

Обкладинка, верстання, дизайн:
Ладоня К. Ю., Буянова А. А.

Фотографії, представлені у збірнику,
зроблені в Музеї науки та інновацій (м. Львів),
а також взяті з відкритих джерел інтернету

Підписано до друку 20.09.2022 р. Зам. № 010522.
Формат 60x84 1/16. Гарнітура Droid Serif. Друк цифровий.
Папір офс. 80 г/м². Ум. друк. арк. 19,07.
Наклад 300 прим.

Видавництво: Національний центр «Мала академія наук України»,
Кловський узвіз, буд. 8, м. Київ, 01021

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи:
ДК № 6999 від 04.12.2019